ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

UYGUR ŞİVELERİ SÖZLÜĞÜ (S' DEN Y'YE KADAR TRANSKRİPSİYONLU METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
OKAN KONT

TEZ DANIŞMANLARI
Prof. Dr. Mehmet ÖLMEZ
Yrd. Doç.Dr. Necmi AKYALÇIN

Çanakkale 2006

ÖZET

Bu çalışma Yeni Uygur ağızlarını ele alan ve Ğulam Ğopuri'nin hazırladığı *Uyğur Şiviliri Sözliği* adlı yapıtın S'den Y'ye kadar olan bölümünü içermektedir. Çalışma, yapıtın özgün olan Arap harflerinden Latin harflerine aktarımı ile başlamıştır. Daha sonra yapıtta geçen 1825 maddebaşı sözcük günümüz Türkçesi ve Eski Türkçeyle ses benzerliği bakımından karşılaştırılıp tarihsel dönemde bu sözcüklerin geçirmiş oldukları değişimler verilmiştir. Çalışmada geçen sözcüklerin karşılaştırılmasında anlam benzerlikleri ve yakınlıkları ile ses benzerlikleri temel ölçüt alınmıştır. Anlam ve ses benzerliği içermeyen sözcüklerin ilgili bölümleri ''ø ?'' işareti ile belirtilmiştir. Ayrıca kökeni tespit edilememiş olan sözcükler de ''< ?'' işareti ile belirtilmiştir. Dizin bölümünde, yapıtın içerisinde geçen Yeni Uygur şivelerine ait maddebaşı sözcüklerden günümüz Türkçesinde yaşadığı saptananlar *Anadolu Diyalektleri – Uygur Diyalektleri* başlığı altında verilmiştir. Kökeni saptanabilen maddebaşı sözcükler de *Kökenlerine Göre Dizin* başlılığı altında ait oldukları dillere göre sıralanmıştır. *Türkçe Karşılıklarına Göre Dizin* başlığı altında da yapıtta yer alan maddabaşı sözcükler Türkçe karşılıklarıyla birlikte sıralanarak verilmiştir.

Sonuç olarak Eski Türkçede ve günümüz Türkçesinde var olan sözcüklerden günümüz Uygur lehçelerinde yaşayanlar saptanmış, böylelikle bu sözcüklerin Eski Türkçe ve günümüz Türkçesi ile olan anlam ve ses benzerlikleri incelenmiştir. Bu incelemenin sonucunda Eski Türkçeye ve günümüz Türkçesine ait bazı sözcüklerin Yeni Uygur lehçelerine yakınlıkları tespit edilmiştir.

ABSTRACT

This study subjected the vocabulary of the book *Uygur Şiviliri Sözliği* by Ğulam Ğopuri from S to Y parts. Firs of all the authentic letters of Arabic are translated into Latin. 1826 words translated are compared in terms of phonetics and sementics in old and modern Turkish . The changes they were subjected to are pointed out . In the study basic criteria are the semantic and phonetic similarities of the words. The vocabulary having no phonetic and semantic similarity is marked ''ø ?''. More over the vocabulary whose etymons are still not retirmined are marked with ''< ?''.In the index part, the vocabulary belong to which are used in the work and determined to be stil alive in modern Turkish are given under the title *Anatolian dialects- Uighur dialects*. The vocabulary of which etymons are determined are given under the title *Index-According to the Etymons* according to which language they belong to. All the words are also given with Turkish equivalents is *Index-Turkish Equivalents.*

The study adresses the words of old and modern Turkish words which are alive in Uighur dialects. Further more, it examines semantic and phonetic similarities of these words in old and modern Turkish. As a result of this study, some words of old and modern Turkish are proved to be related to modern Uighur dialects.

İÇİNDEKİLER

Sayfa Numarası

ÖZET..i

ABSTRACT..ii

İÇİNDEKİLER...iii

KISALTMALAR.. iv

ÖNSÖZ..v

GİRİŞ... 1-5

SÖZLÜK...6-144

DİZİN...145-220

SONUÇ.. 221-224

KAYNAKÇA..225-226

UYGUR ŞİVELERİ SÖZLÜĞÜNÜN ÖZGÜN METNİ

KISALTMALAR

A.	: Aksu ağzı
Ar.	: Arapça
Ç.	: Çince
Der.S.	: Derleme Sözlüğü
DLT.	: Divanü Lûgat-it-Türk
ED	: An Etymological Dictionary of Pre- Thirteenth – Century Turkish
ET	: Eski Türkçe
ETG.	: Eski Türkçenin Grameri
Far.	: Farsça
Ğ.	: Gulca ağzı
Ḫ.	: Hoten ağzı
Ḳe	: Kaşgar ağzı
KB	: Kutadgu Bilig
Köçme	: Mecaz Anlamı
Krş.	: Karşılaştırınız
Ku	: Kuçar ağzı
Ḳu.	: Kumul ağzı
L.	: Lopnur ağzı
M	: Misal
Mo.	: Moğolca
Mo-TS	: Moğolca- Türkçe Sözlük
OTL.	: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat
T.	: Türkçe
T.	: Turfan ağzı
Tar.S.	: Tarama Sözlüğü
T.Diy.	: Türkiye Türkçesi Diyalektleri
TS	: Türkçe Sözlük
UTİL.	: Uygur Tiliniñ İzahlik Lugati
Yun.	: Yunanca

ÖNSÖZ

‘‘Uyğur Şiveleri Sözlüğü (S’den Y’ye Kadar Transkripsiyonlu Metin)’’ adını taşıyan bu yükseklisans tezinde günümüz Uygur diyalektlerinin söz varlığının Eski Türkçe ile benzer noktalarının saptanması, daha sonraki dönem Türk dillerine ait sözcüklerle ilgi kurulması, benzerlik ve farklılıkların saptanması ile sözcük yapılarının incelenmesi hedeflenmiştir.

İnceleme yapılan özgün metnin Arap alfabesi olması nedeniyle çalışmanın sözlük kısmında da alfabetik sıra Arap alfabesine uygun olarak yapılmıştır.

Tezimi hazırlarken, tezimin her aşamasında akademik birikimini benimle paylaşarak bana destek olan hocam Prof. Dr. Mehmet Ölmez’e, gerek akademik öğrenimim süresince gerekse tez çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyip bana her zaman destek olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Necmi Akyalçın’a, yapıtın Türkiye Türkçesine aktarımında bana zaman ayırıp yardımcı olan hocam Dr. Ayet Goca’ya ve manevi desteklerinden dolayı aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Eskiden beri zengin bir kültüre sahip olan Uygurlar, bu zengin kültürün bir parçasını oluşturan Uygur Türkçesiyle de Türk halkları içerisinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Eski Türkçenin önemli bir kolu olan Eski Uygur Türkçesinin yerini günümüzde 19.yy'dan itibaren şekillenmeye başlayan Yeni Uygur Türkçesi almıştır.

''Yeni Uygurlar'ın büyük bir çoğunluğu bugün Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuzey-batısındaki Uygur Özerk Bölgesi'nde Şinciang Eyaleti'nde yaşar. Bu bölgenin yüzölçümü 1,5 milyon km^2' den fazladır. Bu, Çin topraklarının tamamının beşte biri kadardır. Bölgede Uygurlarla birlikte Çin, Moğol, Dungan, Kazak, Kırgız, Tacik, Özbek ve Tatarları kapsayan ondört farklı grup yaşamaktadır. Çin'de yaşayan Uygurlar'ın sayısı resmi rakamlara göre yaklaşık 6 milyondur.

Yeni Uygurlar'ın daha küçük bir bölümü ise Eski Sovyetler Birliği'nde yaşamaktadır. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan Cumhuriyetleri'nde yaşayan, Çin sınırları dışındaki bu Uygur topluluklarının toplam sayısı, 1989 sayımına göre 262,199'dur.''[1]

Yeni Uygur Türkçesi, tarihi dönem Türk dillerinden Çağataycanın devamıdır. Çağatayca ise Eski Uygurca ile başlayıp Karahanlı Türkçesi ve Harezm Türkçesi ile Yeni Uygur Türkçesine bağlanmaktadır. Doğu Türkçesinin önemli bir kolu olan Yeni Uygurca bu nedenle yazı dili olarak günümüz Türk dillerinin atası sayılabilir.

"Türkoloji literatüründe ''Doğu Türkçesi'' olarak da anılan Yeni Uygurcanın pek çok diyalekti vardır. Bunlar başlıca iki grupta toplanabilir: Güney diyalektleri, Kuzey diyalektleri.

Güney grubu şu diyalektlerden oluşur:

---

[1] ERDAĞI, Binnur, "Uygurlar ve Yeni Uygurca", *Çağdaş Türk Dili*, sayı: 119, Ocak 1998:s.140

1.Kaşgar-Yarkent diyalekti, 2.Hotan-Keriya diyalekti, 3.Aksu ya da Maralbaşı-Karaşar diyalekti.

Kuzey diyalektleri Çin Türkistanının kuzey-doğu ve doğu bölgeleri ile Batı Türkistan'da konuşulur. Bu diyalektler şunlardır: 4.Kuça-Turfan – Hami diyalektleri (Çin'de), 5.Tarançi diyalekti (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türmenistan ' da).

Bunlardan başka asıl Uygur bölgesi dışında kalan şu diyalekler de vardır. 6. Lobnor diyalekti (Lobnor vahasında, Çarhalık ve Miran'da), 7. Hoton (Basurman ''Müslüman'') diyalekti (Batı Moğolistan'da Ubsu – Nur ve Çirgis-Nur gölleri arasında)."[2]

''Şive sözcüklerinin kullanım dairesi aynı değildir. Bunların bazıları sadece bir şive bölgesinde, yine bazıları birkaç şive bölgesinde kullanılır. Örneğin, alun ~ avlun (şeytan, cin), arvaḳ (sihir), gömse (gıybet), ḳarni yoruḳ (güzel koku ve tat veren madde, karabibere benzer bir tür baharat), ayğa baḳar (ayçiçeği), çaḳçilḳay (acelecilik), şirağol (söz geçmez kimse), tasḳir (aladoğan), sumal (çuval), çiḳar (menba, kaynak), çiḳma (ürün), ẖalo (merdane, silindir), lalo (zembil), çiñkiriş (dayanıklı, sağlam), şomçi (aldatıcı, hileci), sotuḳ (melodi, ahenk) gibi sözcükler Kumul'da kullanılır. Coğdun (dinç), ükerke (şaşırtıcı, güzel) gibi kelimeler Kumul'un bilinen bir dağ bölgesinde kullanılır. Surmul (işin kolayı), sarsimaḳ (dışlamak, hor görmek), mükül – tiḳil (kuru, basit) gibi sözcükler Turfan'da kullanılır. Sonra (tuhaf, garip), sonurḳimaḳ (şaşırmak), sirtiḳ (haber, sonuç) gibi sözcükler Kumul, Turfan, Korla çevrelerinde (sirtiḳ sözcüğü Atuş Mekitlerde "siytiḳ" biçiminde görülür) kullanılır. Saḳaḳ (balığın nefes organı), culaḳ (hile, dalavere), cusun (figür, şekil, suret), çaḳçiğar (Çoban yıldızı), ğarğalta (limon), ine (ana), oğça (basmak, tuzak) gibi sözcükler Lopnur'da kullanılır. Ḳoramsaḳ

[2] TEKİN, Talat – ÖLMEZ, Mehmet, *Türk Dilleri Giriş,,* Yıldız Dil ve Edebiyat 2, İstanbul 2003, s.136

(eski), sariğuç (bir çeşit kadın başörtüsü), tosirimak̠ (yorulmak, zorlanmak), çöpçül (fakir, sade, basit), kétival (yaşlı) vb. sözcükler Kaşkar'da kullanılır. Cicivillik̠ (dikbaşlılık, terslik), çörülme (düğün için kıza verilen gerekli giyim kuşam), bosut (düğün yapanlara verilen hediye), tombalk̠a (kaba), talcik̠mak̠ (yorulmak, çok yorulmak), uk̠ak̠ tartmak̠ (acımak, kederlenmek) vb. sözcükler Gulca'da kullanılır. Azma (şelale), boğunak̠ (tozlu hava), orunca (ayağa sarmak için kullanılan bez), otiçi (tabip, doktor), suncak̠ (taban), h̠aret (marangoz) vb. sözcükler H̠oten'de kullanılır.''[3]

Üzerinde çalıştığımız yapıtta yazar tarafından sözcüklerin açıklamalarının yanında sözcüğün kullanıldığı yöre de belirtilmiştir. Bazı sözcüklerin açıklamaları anlatımın anlaşılır olması amacıyla atasözü ve koşuklarla desteklenmiştir. Bu tanıklı anlatım yöntemi eserdeki bütün maddebaşı sözcükler için kullanılmamıştır.

Son yıllarda artmakla beraber Yeni Uygur Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlı kalmıştır. Kuşkusuz bunun altında yatan en büyük neden de Yeni Uygur Türkçesinin 20.yy' nın başlarından itibaren şekillenmeye başlamış olmasıdır. Talat Tekin-Mehmet Ölmez'in ''Türk Dilleri Giriş''[4], Rıdvan Öztürk'ün ''Yeni Uygur Türkçesi Grameri''[5], ''Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil''[6] Uygur Türkçesi grameri açısından başlıca eserleri oluşturmaktadır. Bu alanda yapılan sözlük çalışmalarına baktığımızda Emir Necipoviç Necip'in redaksiyonunda hazırlanıp İklil Kurban'ın çevirdiği ''Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü''[7] dışında bazı üniversitelerde yapılan bitirme tezi[8] çalışmalarını da gözönüne alırsak, bu konuda yeni çalışmaların yapılması gereği açıkça görülmektedir.

Bu çalışmaya Yeni Uygur Türkçesi ile ilgili ön araştırma yapılarak başlanmıştır. Öncelikle Arap alfabesi ile kaleme alınmış olan özgün eser *Uyğur Şiviliri Sözliği* Latin alfabesine aktarılmıştır. Daha sonra eserde geçen sözcüklerin

---

[3] ĞOPURİ, Ğulam, *Uygur Şiviliri Sözliği,* s.3, Pekin 1986
[4] TEKİN, Talat – ÖLMEZ, Mehmet, *Türk Dilleri Giriş,* Yıldız Dil ve Edebiyat 2, İstanbul 2003
[5] ÖZTÜRK, Rıdvan *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1994
[6] ÖZTÜRK, Rıdvan, *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*, TDK Yayınları, Ankara, 1997
[7] NECİP,Emir Necipoviç, *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1995
[8] ÖZEL, Şükrü, Uygurca Sözlük Çalışması, Lisans Bitirme Tezi (A) , Edirne,1999

açıklamaları Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Çevirinin ardından özgün sözlükte açıklaması verilen sözcüklerin Türkçe ses denkleri ve Eski Türkçeleri; Kutadgu Bilig, Divanü Lûgat-it Türk, An Etimological Dictinoary of Pre-Thirteenth Century Turkish, Derleme Sözlüğü, Tarama Sözlüğü ve Türkçe Sözlük kullanılarak belirlenmiştir. Eski Türkçesi ve Türkçe ses denkliği bulunmayan sözcükler ilgili bölümde ‘‘ø ?’’ işareti ile belirtilmiştir. Yine kökeni tespit edilemeyen sözcükler de ‘‘< ?’’ işareti ile belirtilmiştir. Eserde yer alan bazı özel kullanımlı sözcüklerin günümüz Türkçesinde kullanıldığı halde taranan kaynaklarda sözcük öbeği olarak birarada yer almadığı görülmüştür. Bu sözcüklerden bazılarının Türkçe ses denkleri ve Eski Türkçeleri yine ‘‘ø ?’’ işareti ile gösterilmiştir. Eserde yer alan bu tür özel kullanımlardan kimileri aşağıda verilmiştir.

Özel Kullanımlı Sözcükler

Soyum mal

Söz salmaḳ

Ḳoşuḳ salmaḳ

Köç yol

Minik at

Ḳizil ḳulaḳ

Ḳiz körüş

Ḳiz méli

Ḳara su

S

sapa = Süpet, êtivar, ķimmet. *Bilimlikniŋ bahasi yoķ, bilimsizniŋ sapasi. (maķal).* = T. Vasıf, kalite, değer, paha. *Bilgilinin fiyatı yok, bilgisizin değeri. (atasözü)* = T.Diy. ø ? = < ?

sapaķ (1) *Ķu.* = Sap, nersiniŋ sépi. = T. Sap, kulp, bir şeyin kulpu. = T.Diy. *sapağ<sapak 'sap, kulp'* Der.S.X. 3539 = ET *sap* DLT I. 384; III. 145

sapaķ (2) = Şum, şumtek (balilarni setleş sözi: *Vay ölmigür sapaķ).* = T. Uğursuz, (çocukları azarlama sözü: *Vay geberesice uğursuz*). = T.Diy. ø ? = < ?

sapsapçi *Ğ.* = Aldamçi, saẖtipez, aliķanat; açköz. = T. Aldatıcı, sahtekar**;** aç gözlü. = T.Diy. ø ? = *sapsap + çi*

sapķan *Ķe.* = Salğa, taş atķuç. = T. Sapan. = T.Diy. Krş. *sapan TS* 1907 = < ?

sat *L.* = Yaẖşi purset, ķulay purset; vaķit, çağ. M: *Satim tüşüp bir barsam oyman kölge --- ķulay purset kélip ķélip, Uyman kölge bir barsam idi.* = T. İyi fırsat, kolay fırsat; vakit, çağ. M: *Satim tüşüp bir barsam Oyman kölge*---Bir fırsatını bulup Oyman gölüne gitseydim. = T.Diy. ø ? = < ?

satma *Ķe.* = Kepe, alçuķ yaki baraŋ. = T. Kulübe, baraka, alaçık. = T.Diy. ø ? = ET *satma* DLT I. 433

saçķaķ *L.* = Béliķ sançiydiğan ara (''sançķaķ'' mu diyilidu). = T. Balık tutmada kullanılan çatal şeklindeki alet.(''sançağ'' da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

saẖal *Ḫ.* = Lay tamniŋ üstige ķoyulğan şaẖ tiken. = T. Çamurdan yapılan duvarın üzerine konulan büyük diken. = T.Diy. *Krş. sahal* 'sakal' Der.S. X. 3515 = ET *sakal* ED 808 b

saẖo *Ku.* = Élişaŋğu, saraŋ ķetiş, eẖmeķ, hamaķet. = T. Akıldan yoksun, deli, ahmak. = T.Diy. ø ? = < ?

sara = Tallanğan, az uçraydiğan. = T. Seçilmiş, az karşılaşılan. = T.Diy. ø ? = < ?

sarağan = Şorluķ yerlerde bolidiğan kök komuşķa oẖşaş bir ẖil ot. = T. Tuzlak arazilerde bulunan kök kamışa benzeyen bir tür ot. = T.Diy. ø ? = ET *sargan* DLT I.438

sarsilmaķ *Ku.* = Ḫarlanmaķ, sersan bolmaķ. = T. Aşağılanmak, şaşkın,hale gelmek. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Mundaķmu bolurmenmu, Şum teley bolurmenmu.*

Söygen yardin ayrilip, Sar sélip yürermenmu. = T.Diy. ø ? = < ?

sarsimaḳ *T.* = Vaḳirap düşkelimek, cémilimek, azar bermek, azaplimaḳ. = T. Bağırarak itmek , dışlamak, ayıplamak, çile çektirmek. = T.Diy. *sars-* TS 1916 = ET *sarsı-* ED 854 a

sarḳit = Ziyapettin ḳaytḳanda alğaş kelgen tamaḳ, yimeklik, zelle. = T. Ziyafetten dönüşte yanında alınan yemek, yiyecek. = T.Diy. ø ? = < ?

saḳit ḳilmaḳ = Ada ḳilmaḳ, élip taşlimaḳ, ḫali ḳilmaḳ, ḫalas ḳilmaḳ. = T. Yerine getirmek. = T.Diy. ø ? = < ?

sarva *L.* = Ğonan tay.[9] = T. İki yaşındaki at. = T.Diy. ø ? = < ?

sarvaŋ *Ḳu.* = Paḫma, çéçilaŋğu, ciŋgilimaç, paḫpiyip ketken. M: *Sarvaŋ çaç*---paḫma çaç. = T. Dağınık, kabarık, düzensiz. M: *Sarvaŋ çaç*---Dağınık saç. = T.Diy. ø ? = < ?

sariğuç *Ḳe.* = Ayallar romiliniŋ bir ḫili (léçeklik romal). = T. Bir tür kadın başörtüsü. = T.Diy. ø ? = ET krş. *saru-* ED 844 b, *-guçi* ETG 52

sazikep *Ḳu.* = Néziḳiğaḳ, ḳéyidiğaḳ. = T. Nazik, çok nazik, kırılgan. = T.Diy. ø ? = < ?

sağdiğini asmaḳ *Ğ.* = Uruşuşḳa teyyarlanmaḳ, ğazeplenmek. = T. Kavgaya hazırlanmak,öfkelenmek. = T.Diy. ø ? = ET krş. Mo. *sadak*

sağruği *Ḫ.* = Paŋ, sağru, gas (bezi caylarda ‘‘saro’’ mu diyilidu). = T. Sağır, işitmez (bazı yerlerde ‘‘saro’’ da denilir.) = T.Diy. Krş. *sağır* TS = < ?

sağilmaḳ *L.* = Sançilmaḳ. = T. İğnelenmek, batırılmak. = T.Diy. ø ? = < ?

saḳ = Huşyar, segek. M: *Süttin aḳ, séğizğandin saḳ. (maḳal).* = T. Uyanık, açıkgöz. M: *Sütten beyaz,saksağandan uyanık.(atasözü)* = T.Diy. *sak* TS 1889 = ET *sak* ED 803 b

saḳa (1) = Şarik, balilar çékip oynaydiğan şarsiman taş (bezi caylarda ‘‘saḳḳa’’ diyilidu). = T. Çocukların çekip oynadığı yuvarlak taş (bazı yerlerde ‘‘saḳḳa’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

saḳa (2) = Nanniŋ girvigi. M: Nanniŋ saḳisi köyüp kétiptu. = T. Ekmeğin kenarı. M: *Ekmeğin kenarı yanıverdi.* = T.Diy. ø ? = < ?

---

[9] Kitapta *Ğunan* olarak yazılması gereken sözcük ğ*onan* şeklinde yazılmıştır- krş.UTİL 737

saḳatḳa = Kana. = T. Kasırga = T.Diy. ø ? = < ?

saḳaḳ (1) *L.* = Béliḳniŋ nepes ezasi (''ayḳulaḳ'' mu diyilidu). = T. Balığın nefes alma organı. (çev. solungaç) (''ayḳulaḳ'' da denilir). = T.Diy. ø ? = ET *sağak* ED 807 b

saḳaḳ (2) = Bir ẖil ösümlük. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen:Öst*eŋ boyidin çöp orisam, Neŋdin tolisi saḳaḳ. İkki yurt atlap bérip, Ağlan ẖotunun boḳaḳ.* = T. Bir tür bitki. Koşukta örnek gelen şekliyle: Öst*eŋ boyidin çöp orisam, Neŋdin tolisi saḳaḳ. İkki yurt atlap bérip, Ağlan ẖotunun boḳaḳ* = T.Diy. ø ? = < ?

saḳal tarğiği *H̱.* = Loḳma salğaḳ, gepke ḳoşuḳ salğuçi, aḳsaḳal. = T. Söze giren, söze sözle giren. = T.Diy. ø ? = *saḳal+ tarğıḳ+ i*

saḳtaş *L.* = Ambarçi. = T. Ambarcı = T.Diy. ø ? = ET krş. *saḳ* ED 803 b *saḳ+ taş*

saḳisi alçu çüşmek *Ğ.* = Amiti kelmek, teliyi oŋdin kelmek (''oşuği alçu çüşmek'' ke oẖşaş). = T. Şansı dönmek (''oşuği alçu çüşmek''le aynı anl). = T.Diy. ø ? = < ?

saḳiḳuş = Bir ẖil ḳuş. = T. Bir tür kuş. = T.Diy. ø ? = < ?

saḳiliğa ot ketmek *Ğ.* = Ciddi ehvalğa çüşüp ḳalmaḳ. = T. Ciddi durum içinde kalmak. = T.Diy. ø ? = < ?

saŋḳara *Ḳu.* = Sar. = T. Aladoğan = T.Diy. ø ? = < ?

saŋḳimaḳ *Ḳu.* = Közge ilmaḳ, ehmiyet bermek, étivar bermek, pisent ḳilmaḳ. M: *Undaḳ nimige kim saŋkiptu! U hiçkimni saŋḳimaydu.* = T. Önem vermek, önemsemek, aldırış etmek. M: *Undaḳ nimige kim* saŋkiptu!--- Öyle birine kim önem verir ki! *U hiçkimni saŋḳimaydu*-- O hiç kimseyi önemsemez. = T.Diy. ø ? = < ?

saŋgul-suŋgul *T.* = Nersilerniŋ retsiz- ḳalaymiḳan saŋgilap tuğran haliti; culuği çikip ketken kiyimniŋ cul-cul haliti. = T. Nesnelerin düzensiz-karışık asılı duran hali; eski giysinin eski püskü hali. = T.Diy. ø ? = < ?

sala (1) Barmaḳ, ḳollarniŋ arisi, yoçuği. = T. Parmak arası. = T.Diy. ø ? = < ?

sala (2) *T.* = Devet, sayi. = T. Davet. = T.Diy. ø ? Krş. Ar. *ṣalā* Mevlevilerde ''can'' ları namaza, yemeğe, mukabeleye çağırma.'' OTL 916 a

salpa = Salpaŋ, saŋgilap turğan. M: *Salpa yüz* --- göşliri saŋgilap ẖaltilişip ketken

yüz*; salpa ḳulaḳ.* = T. Sarkık, asılı duran. M: *Salpa yüz* --- eti sarkık olan yüz; *salpa ḳulaḳ* --- uzun ve sarkık kulak. = T.Diy. ø ? = < ?

salpa-sayaḳ *Ḳe.* = Mekansiz, igisiz. M: *Nediki salpisayaḳ nimini tépip keptikenmen, ḳéçip ketti.* = T. Evsiz, sahipsiz. M: *Sahipsiz birini getirmiştim, kaçıp gitti.* = T.Diy. ø ? = < ?

saltaŋ (1) *T.* = Tenha, yalğuz; yüksiz, yük artilmiğan; ḳisir, balisiz. M: *Saltaŋ at --- yük artilmiğan at; saltaŋ baytal --- ḳisir baytal; saltaŋ ayal --- balisiz ayal.* = T. Tek, yalnız, yüksüz; kısır, çocuğu olmayan. M: *Saltaŋ* at- yükü olmayan at; saltaŋ kısrak --- kısır kısrak; *saltaŋ ayal* --- çocuğu olmayan kadın. = T.Diy. *saltan*(I) ‘‘yalnız, tek’’ Der.S.X. 3529 = < ?

saltaŋ (2) = Harvikeşke yardemlişip, ḳiğ usuşup ve toşuşup béridiğan yardemçi işçi. = T. Arabacıya yardım edip, gübre koyan ve taşıyan yardımcı işçi. = T.Diy. ø ? = < ?

salcimaḳ *Ğ.* = Yurttin çiḳip ketmek. = T. Yurttan ayrılmak = T.Diy. ø ? = < ?

saldar *L.* = Anisidin ayrip baḳḳan ḳoza. = T. Anasından ayrı beslenen kuzu. = T.Diy. ø ? = ET krş. *sal-* ED 824 b

salğu. *L.* = Ériḳ-östeŋlerge sélinğan yalğuz ayaḳliḳ kövrük. = T. Ark-kanallara salınan tek ayaklı köprü. = T.Diy. ø ? = ET krş. *sal-* ED 824 b, ET *–ğu* ETG 52

salma = Keslençükniŋ bir türi. = T. Kertenkelenin bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

salvar *Ḫ.* = Bir nersiniŋ retsiz saŋgilap turuşini bildüridiüğan halet imliḳi. M: *Salvar tutmaḳ --- uzun tüklük, tükliri saŋgilap turidiğan tumaḳ (éğizda ‘‘salva tumaḳ’’ diyilidu. Bu söz ‘‘salvirimaḳ, salviratmaḳ’’dep türlinidu).* = T. Bir nesnenin düzensiz sarkmasını bildiren durum ünlemi.M: *Salvar tutmaḳ* --- uzun tüylü, tüyleri sarkıp duran başlık(ağızda ‘‘salva tumaḳ’’ denir. Bu söz ‘‘salvirimaḳ, salviratmaḳ’’ diye de türetilir). = T.Diy. ø ? = < ?

salvaslimaḳ *Ğ.* = Ḳedemni çoŋ élip téz maŋmaḳ, salvaslap meŋmaḳ. = T. Büyük adımlarla hızlı şekilde yürümek. = T.Diy. ø ? = < ?

salvaŋ *Ḳu.* = Paḫmaḳ, çüpürçeklinip ketmek. = T. Dağınık büyümek. = T.Diy. ø ? = < ?

samançi *Ḳu.* = Yava müşük. = T. Yaban kedisi. = T.Diy. ø ? = < ?

samba *Ḫ.* = Pile ḳurutini alidiğan bir ḫil ḳaça. = T. İpekböceğini alan bir çeşit kap . = T.Diy. ø ? = < ?

san *Ḳu.* = Ehmiyet, étivar, kimmet. = T. Önem, değer, kıymet. = T.Diy. *san* TS 1901 = ET *san* DLT III.157,429

san tegmek = Purset tegmek. = T. Fırsat yakalamak. = T.Diy. ø ? = < ?

sanciḳ ot = Çatḳalliḳlarda ösidiğan bir ḫil ot. = T. Çalılıklarda yetişen bir tür ot. = T.Diy. Krş. *sancı otu* TS 1901 = ET Krş. *sançığ* ‘‘sancı’’ ED 835 b

sandiktaz *Ku.* = Suŋgulğuç, süŋgüt. = T. Kapalı küçük su yolu. = T.Diy. ø ? = < ?

sansalimaḳ *Ḳe.* = Bulğuşlimaḳ, düşkelimek. M: *Sar çücini sansalivetti; balamni tola sansalap ḳorḳunçaḳ ḳilip ḳoydum.* = T. Silkelemek, dışlamak. M: *Sar çücini sansalivetti***;** Aladoğan civcivi silkeleyiverdi; *balamni tola sansalap ḳorḳunçaḳ ḳilip ḳoydum ---çocuğumu çok silkeleyerek korkak yaptım.* = T.Diy. ø ? = < ?

sanmaḳ *Ḳu.* = Sanimaḳ, hisaplimaḳ; ḳaratmaḳ, tavimaḳ. M: *Berginiŋni azğa sana; ḳaşḳa sansaŋ közge, kişige sansaŋ özge (maḳal).* = T. Saymak, hesaplamak; baktırmak, eşit görmek. M: *Verdiğini az sayar; kaşa baktırsan göze, kişiye baktırsan öze (atasözü).* = T.Diy. ø ? = ET *san-* ED 833 a

say *Ḫ.* = = Hili, hazir. M: *Say keldim- hili keldim* (‘‘saya’’ mu diyilidu). = T. Şimdi. M: *Say geldim-* şimdi geldim.(‘‘saya’’ da denilir.) = T.Diy. ø ? = < ?

sayat *Ğ.* = Ovçi. M: *Ḳarçuğidek boyuŋğa, boldum sayat, yar-yar.* = T. Avcı. M: *Gözbebeği gibi boyuna avcı oldum, yar yar.* = T.Diy. ø ? Krş. ṣ*ayd* ‘av, avlanma’’ OTL 922 b

sayatin *Ḫ.* = Bayatin, hilila. = T. Az önce, daha şimdi. = T.Diy. ø ? = < ?

sayaḳ (1) **=** Sergerdan, igisiz, makansiz, yalğuz, tenha, topḳa, ḳoşulmiğan; İşikmu-işik dokurup yüridiğan. M: Sayaḳ it --- igisiz it; sayaḳ kala ---topḳa ḳoşulmiğan kala. *Sayaḳ yürgen tayaḳ yer (maḳal).* = T. Serseri, sahipsiz, yersiz, yalnız, topluma katılmayan; kapı kapı dolaşan M: *Sayaḳ it* --- sahipsiz it; *sayaḳ kala* --- sürüye katılmayan inek. *Sayaḳ yürgen tayaḳ yer (maḳal) --- Yalnız yürüyen dayak yer (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

sayaḳ (2) = Ayiḳi yénik, çaḳḳan; M: *Sayaḳ bala-* çaḳḳan bala*; Sayaḳtiḳ ḳilman yarim, tuşaḳ salay putuŋŋa (lopnur ḳoşaḳliridin).* = T. Ayağı çabuk, çevik;

Sayaḳ bala-çevik çocuk; *Sayaḳtiḳ ḳilman yarim, tuşaḳ salay putuŋŋa (Lopnur koşuklarından).* = T.Diy. ø ? = < ?

sayaŋğu = Deryaniŋ süyi tartilip kétip sayalaşḳan yer, derya süyiniŋ téyizlaşḳan yéri. = T. Nehir suyunun çekilip azaldığı yer, nehir suyunun sığlaştığı yer. = T.Diy. ø ? = ET Krş *say (1)* ‘‘sığ’’ ED 858 a

sayan = Terep, taman, yaḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳarliğim ḳarliḳ sayan, Segünçigi serveŋ sayan. Zamanniŋ duşḳarida, Sen bir sayan, men bir sayan.* = T. Taraf, yön. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳarliğim ḳarliḳ sayan, Segünçigi serveŋ sayan. Zamanniŋ duşḳarida, Sen bir sayan, men bir sayan.* = T.Diy. ø ? = < ?

sayğatmaḳ *Ğ.* = Kaliniŋ sayğaḳtin ḳéçişi. = T. İneğin sığırsineğinden kaçması. = T.Diy. ø ? = < ?

sayğak (1) *Ḫ.* = Üç çişliḳ kiçik ara (béliḳ tutuşḳimu işlitilidu). = T. Üç dişli küçük çatal (balık tutmada da kullanılır). = T.Diy. ø ? = < ?

sayğak (2) *L.* = Köküyün; oḳuruḳ çivini (şekli herige oḫşaydiğan, sarğuç ḳaraçipar kelidiğan haşaret bolup, kaliniŋ tüki içige tuhum salidu, liçinkisi kaliniŋ térisi bilen éti arisida yaşaydu, yétilgen çağda térini téşip çikidu). = T. At sineği. (şekli arıya benzeyen, sarı-siyah renkli böcek olup, ineğin tüyü içine yumurtlar, yavrusu ineğin derisi ile eti arasında yaşar, olgunlaşınca deriyi delip çıkar. = T.Diy. ø ? = < ?

sayḳi üzüm *Ḫ.* = Üzümniŋ bir ḫili (‘‘sayaḳi üzüm’’ depmu atilidu). = T. Üzümün bir çeşidi (‘‘sayaḳi üzüm’’ diye de adlandırılır). = T.Diy. ø ? = < ?

say kelmek *Ğ.* = Yapsar kelmek, uyğun kelmek, muvapiḳ kelmek, del kelmek. = T. Uygun gelmek, münasip olmak. = T.Diy. ø ? = < ?

saylatma *Ḳu.* = Sayivenlik, lapas, ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *İşik ayli saylatma, Saylatmiğa taş atma. Men séniŋ* ḫ*ilin emes, Ḳaş-közüŋni oynatma.* = T. Gölgelik, kamelya. Koşukta uygun gelen şekliyle: *İşik ayli saylatma, Saylatmiğa taş atma. Men séniŋ ḫilin emes, Ḳaş-közüŋni oynatma.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *sâye OTL 922b sâye +la+t-*

sayla üzüm *Ḫ.* = Gök üzüm. = T. Yeşil üzüm. = T.Diy. ø ? = < ?

sayisiğa ḳarimaḳ *Ğ.* = Terzini tüzmek, özini yasap yürmek. M: *Sayisiğa ḳarap*

maŋdiğan adem --- yasançuk adem. = T. İyi giyinmek, süslenmek. M: *Sayisiğa ḳarap maŋdiğan adem --- moda düşkünü insan.* = T.Diy. ø ? = < ?

sayiḳi *Ḫ.* = Hiliḳi. M: Sayiḳi kişi --- hiliḳi kişi. (‘‘saytinḳi’’ mu diyilidu). = T. Az önceki,deminki. M: *Sayiḳi kişi* --- deminki kişi (‘‘saytinḳi’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = ET Krş. *say*

saymaḳ *Ğ.* = Teŋ körüş, teŋ sanaş. M: *Azni köpke sayaş.* = T. Eşit görmek, eşit saymak. M: *Azı çok sayma.* = T.Diy. *say-* TS 1924 = ET krş. *sa-* ED 781 b

sep (1) *Ḳe.* = Kélin bolğuçi ḳiz üçün teyyarlanğan öy cahazliri. = T. Gelin olacak kız için hazırlanan ev eşyaları. (çev. Çeyiz) = T.Diy. ø ? = ET *sep* DLT I. 319

sep (2) = Pem. M: *Pulni sep bilen ḫecleş kérek.* = T. Akıl. M: *Parayı akıllıca harcamak gerek.* = T.Diy. ø ? = < ?

sepçi *Ḳu.* = Ḳoğunniŋ bir türi. = T. Kavunun bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

set *Ḳu.* = Vaḳit, çağ, dem. M: *Bir settin kéyin kéley; bir set turup tur.* = T. Vakit, zaman, an. M: *Biraz zonra geleceğim;sen biraz bekle.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. Ar. *s*ā *‘at* OTL 903 b

sekte *Ḳu.* = Ḳoğunluḳni baḳidiğan satma, kiçik alçuḳ. = T. Kavunluğu koruyan küçük alçak kulübe. = T.Diy. ø ? = < ?

seçe *Ḫ.* = Toruska ésip ḳoyuludiğan bir ḫil cahaz. (içige süt ḳaçisi yaki başḳa nersiler ḳoyulidu). = T. Tavana asılan bir tür alet.(İçine süt kaseleri veya başka şeyler konulur). = T.Diy. ø ? = < ?

sedilik *Ğ.* = Ḫasliḳ, micez, adet, ḫususiyet. = T. Özellik, mecaz. = T.Diy. ø ? = < ?

sercan *Ğ.* = Yağaçni 50-60 m. uzunluḳta heridep bolğandin kéyin, yéḳilğu ḳiliş üçün keslep , melum hecimde tizip ḳoyulğan otun. M: *Ḳoluŋğa bir yil emel tégividi. Eŋ aval méniŋ béğimğa sercan saldiŋ.* = T. Ağacı 50-60cm. uzunlukta kestikten sonra yakmak amacıyla dizme, bu şekilde dizilmiş odun. M: *Eline bir yıl* istediğin oldu . *En önce bağımdaki ağaçları odun yaptın.* = T.Diy. ø ? = < ?

serḫuş *Ḳu.* = Élişaŋğu, saraŋ çéliş, telve. = T. Deli, akılsız. = T.Diy. Krş. *sarhoş* TS 1911 = ET *serhoş OTL 942*

sersuk *Ḳu.* = Béşi ḳayğan, huşini yoḳatḳan (tağliḳlar sözi). = T. Başı dönmüş, aklını

kaybetmiş (dağlılar sözü). = T.Diy. Krş. *sarsak ''sersem, ahmak, dağınık''* Der.S. X. 3548 = < ?

serme *Ḳu.* = Şireniŋ tartmisi; séritma. = T. Sehpanın çekmecesi; sürgü. = T.Diy. ø ? = < ?

serme çapan *Ḳu.* = Séritmiliḳ çapan (yeŋidin yasalğan söz). = T. Fermuarlı ceket (yeniden türetilmiş söz). = T.Diy. ø ? = < ?

serimes *Ğ.* = Ğem yimes. = T. Kedersiz, gamsız. = T.Diy. ø ? = < ?

seksen paçaḳ *Ḫ.* = Kelkünni tosuş üçün yasalğan yağaç ḳurulma. = T. Sele engel olmak için yapılan ahşap donanım. = T.Diy. ø ? = < ?

seksen put = Ḫaman yaki étiz işlirida işlitlidiğan nurğun putluḳ yağaç tuluḳ (''seksen ayaḳ'' mu diyilidu). = T. Harman veya tarla işlerinde kullanılan çok ayaklı tahta döven (''seksen ayaḳ'' da denilir). = T.Diy. ø ? = *seksen ve put*

seg *Ḫ.* = İt. = T. İt, köpek. = T.Diy. ø ? = ET *seg OTL 929*

segençük = Asma böşük. = T. Asma beşik. = T.Diy. ø ? = < ?

segü = Suvadan térek. M: *Segü térek* (''sege'' mu diyilidu). = T. Kavak ağacı. M: *Kara kavak* (''sege'' de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

segünçek *Ḳu.* = Çaçḳa ésilidiğan zinnet buyu Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳara ḳaş başta bolur, Segünçigi saçta bolur. Men yarimni keçte körsem, Etilik naşta bolur.* = T. Saça asılan süs aşyası. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳara ḳaş başta bolur, Segünçigi saçta bolur. Men yarimni keçte körsem, Etilik naşta bolur.* = T.Diy. ø ? = < ?

segidimek *T.* = Yénikleş, ağriktin saḳiyiş. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳurguy bolup laçin bolup, Tağni egidi* M: *Yar derdide késel bolup, Yéŋi seŋidim.*= T. Hafiflemek, rahatlamak,hastalıktan kurtulmak.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳurguy bolup laçin bolup, Tağni egidi* M: *Yar derdide késel bolup, Yéŋi seŋidim.* = T.Diy. ø ? = < ?

seŋkermek *Ḳu.* = Diḳḳet ḳilmaḳ, sezmek, çüşenmek. = T. Dikkat kılmak, sezmek, anlamak. = T.Diy. ø ? = < ?

seŋkimek *Ḫ.* = Perḳ etmek, aŋḳarmaḳ. = T. Farketmek. = T.Diy. ø ? = < ?

selḳiliğ *Ḫ.* = Usta, mahir. M: *Selḳiliğ hünerven --- mahir hünerven, selḳiliğ ertis.* = T. Usta, mahir.M: *Selḳiliğ hünerven --- usta zanaatkar, usta sanatçı.* = T.Diy.

ø ? = < ?

selkin *Ğ.* = Salḳin şamal, ğur-ğur şamal. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Arpa- buğday samanini Selkin ayriydu, Uruḳ- tuḳḳan kérindaşni Ölüm ayriydu.* = T. Serin rüzgar. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Arpa- buğday samanini Selkin ayriydu, Uruḳ-tuḳḳan kérindaşni Ölüm ayriydu.* = T.Diy. *salkın* Der.S.X. 3526 = ET Krş. *salkım* ''soğuk, don'' ED 826 a , Mo. *salḳın* Mo-TS 1034 b.

sem *Ḳe.* = Es, ẖatire . M: *Semige séliş --- ésige séliş çékileş.* = T. Hafıza, hatıra. M : *Semige séliş* --- hatırlatmak. = T.Diy. ø ? = < ?

sendi *Ḳu.* = Setleş, yamanlaş, öç körüş sözi. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Séniŋdek sendini, Senmu dimesmen, Ken-navat berseŋ, Hegus yimesmen.* = T. Tersleme,küsme**,**nefret sözü**.** Koşukta örnek gelen şekliyle: *Séniŋdek sendini, Senmu dimesmen, Ken-navat berseŋ, Hegus yimesmen.* = T.Diy. ø ? = < ?

senmeslik *Ḳu.* = İşenmeslik. = T. Güvensizlik. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *işen-* ''güvenmek'' DLT I. 202 *işen+ mez+lik*

seylimek = Nertiçke salmaḳ, retlimek. = T. Düzene koymak. = T.Diy. ø ? = < ?

seyma *H̱.* = Buzuḳ ẖotun. = T. Kötü kadın. = T.Diy. ø ? = < ?

seynaḳ *H̱.* = Pile ḳuruti téşivetken pile ğozigi. M: *Seynaḳ yip* --- buzulğan ğozektin çiḳḳan yip. = T. İpekböceği tarafından delinen kozalak. M: *Seynaḳ yip* --- bozulan kozalaktan çıkan ip. = T.Diy. ø ? = < ?

seynak (1) = Tirnaḳ tüvige çiḳidiğan yara. = T. Tırnak dibinde çıkan yara. = T.Diy. ø ? = < ?

seynak (2) = Bir yaşliḳ serke. = T. Bir yaşındaki kısırlaştırılmış teke. = T.Diy. ø ? = < ?

sotuḳ *Ḳu.* = Ahaŋ, küy, ün, avaz; ḳaide-nizam M: *Sotuği yoḳ adem --- naẖşiğa avazi kelmeydiğan adem. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: Sen méni urdum demsen, Sepi yoḳ ḳamçaŋ bilen. Sen méni söktüm demsen, Sotuği yoḳ naẖşaŋ bilen.* = T. Ahehk,ses; kaide,düzen. M: *Sotuği yoḳ adem --- güzel şarkı söyleyemeyen insan.*Koşukta örnek gelen şekliyle: *Sen méni urdum demsen, Sepi yoḳ ḳamçaŋ bilen. Sen méni söktüm demsen, Sotuği yoḳ naẖşaŋ bilen.* = T.Diy. ø ? = < ?

soçi = Vastiçi, elçi, dellal, dele. M: *Soçi ẖotun* --- elçi xotun. = T. Aracı, elçi,

arabulucu. M: *Soçi ẖotun* --- arabulucu kadın. = T.Diy. ø ? = < ?

sohrun *Ğ.* = İlgiri kelmes, ronaḳ tapmas. = T. İlerlemeyen, gelişmeyen. = T.Diy. ø ? = < ?

soḳan = Leylek (bir ẖil ḳuş). = T. Leylek (bir tür kuş). = T.Diy. ø ? = < ?

soraḳlimaḳ *Ḳu.* = Sorimaḳ, sodaşturmaḳ. = T. Sormak, soruşturmak. = T.Diy. ø ? = ET *sor-* DLT III. 181

soranmaḳ = Telep ḳilmaḳ, ötünmek, iltimas ḳilmaḳ. = T. İstemek, dilemek, rica etmek. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *sor-* DLT III. 181, *sora-n-*

soḳiçilan = Çilanniŋ bir türi (''çok çilan'' mu diyilidu). = T. Koyu kahve renkli bir meyve türü (''çok çilan'' da denilir) = T.Diy. ø ? = *soḳi* ve *çilan* ''bir tür iğde''

soruḳ *Ğ.* = Tépilgen buğdayni ẖamanda sorup tazilaş iş. M: *Bügün soruḳ sorduḳ.* = T. Buğdayı harmanda savurarak ayırma işi. M: *Bugün harman savurduk.* = T.Diy. ø ? = < ?

soruḳluḳ *Ḳu.* = Soruḳçiliḳ, veyrançiliḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳonta cinin leşkiri, Ḳildi ẖeḳḳe soruḳluḳ. Sar sélişti xalayiḳ, Öy-makani turuḳluḳ.* = T. Viranlık. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳonta cinin leşkiri, Ḳildi ẖeḳḳe soruḳluḳ. Sar sélişti xalayiḳ, Öy-makani turuḳluḳ.* = T.Diy. ø ? = < ?

soğa = Yağaç çilek, yağaç tun. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Bağinda gülüŋ bolsam, Bülbüldek tiliŋ bolsam, Baḳḳa suga kirgende, Soganda süyüŋ bolsam.* = T. Ağaç kova, ağaç bidon.Koşuktaki örnek şekliyle: *Bağinda gülüŋ bolsam, Bülbüldek tiliŋ bolsam, Baḳḳa suga kirgende, Soganda süyüŋ bolsam.* = T.Diy. ø ? = < ?

sogat *Ḫ.* = Pişlaḳ (ḳétiḳni uyutup, yéğini suzuvélip ḳalğinini ḳaynatsa ''soğat'' bolidu). = T. Süzme yoğurt (yoğurdu bekletip, yağını süzüp kalanını kaynatsa ''soğat'' olur). = T.Diy. ø ? = ET Krş. *suğut* ''lor'' ED 806 b

soğtanmaḳ *T.* = Toŋlimaḳ, toŋmaḳ, üşümek (bezi caylarda ''soḳtunmaḳ'' mu diyilidu). = T. Üşümek, donmak (bazı yerlerde ''soḳtunmaḳ'' da denilir). = T.Diy. Krş. *soğu-* TS 2002 = ET Krş. *soğı-* ''üşümek'' ED 806 a

soğu gül *Ğ.* = Tağ bağridiki çimenliklerde ösidiğan samanğolluḳ ösümlük. = T. Dağ yamaçlarındaki çayırlıklarda yetişen ince gövdeli bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

soğun *Ḳu.* = İşik-ḳovuḳ yaki dervazlarğa, deriziniŋ köznigige oḫşaş éçip ḳoyulidiğan köznek töşük. = T. Giriş kapısına veya kapılara pencerenin vasistasına benzer açıp koyulan vasistas delik. = T.Diy. ø ? = < ?

soḳ *Ḳu.* = Ḳiziḳçi, hezilkeş, sogaḳ gep ḳilip ḳiziḳçiliḳ ḳilğuçi. = T. Soytarı, şakacı, soytarılık yapan. = T.Diy. ø ? = < ?

soḳa (1) *Ḳu.* = Çay içidiğan kuruşka. = T. Çay içilen büyük bardak. = T.Diy. ø ? = < ?

soḳa (2) = Yumulaḳniŋ eksi. M: *Soḳa baş, soḳa ḳoğun (''soḳḳa'' mu diyilidu).* = T. Yuvarlağın tersi. M: *Soḳa baş, soḳa kavun (''soḳḳa '' da denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

soḳa çüşti *Ḳe.* = Arḳa- arḳidin, töpe- töpilep. M: *Soğaḳ soḳa çüşti* --- keyni-keynidin soğaḳ boldi. = T. Ardarda, üst üste. M: *Soğaḳ soḳa çüşti* --- Ardarda soğuk oldu. = T.Diy. ø ? = *çüşti* **<** *tüş-ti*

soḳa- söbet *Ḳe.* = Gep-söz, paraŋ, paraŋdişiş, geplişiş. M: *Sirtta boluvatḳan soḳa-söbetler öy-içige éniḳ aŋlinip turatti.* = T. Söz, konuşma, sohbet. M: *Dışarıda olan söz-sohbetler ev içinde açık seçik duyuldu.* = T.Diy. ø ? = *soḳa ve söbet Ar. sohbet*

soḳḳa *Ğ.* = Zerbe, dekke. = T. Darbe. = T.Diy. ø ? = < ?

soḳmataş *Ğ.* = Tam soḳuşḳa işlitilidiğan taş esvap (bu çoyundinmu yasilidu). = T. Duvar kırmada kullanılan taş alet (demirden de yapılır). = T.Diy. ø ? = *soḳma ve taş.*

soḳmaḳ (1) *Ḫ.* = Üzüm bilen yaŋaḳ méğizini soḳup arilaşturup yasilidiğan tatliḳ yimeklik. = T. Üzüm ile ceviz içini dövüp karıştırıp yapılan tatlı yiyecek. = T.Diy. ø ? = ETø?

soḳmaḳ (2) *Ğ.* = Çiğir yol, soḳmaḳ yol. = T. Patika. = T.Diy. ø ? = < ?

soḳnepes *Ḳu.* = Ḳiliği set, ḳiliḳsiz. = T. Kıyafeti çirkin, kılıksız = T.Diy. ø ? = *soḳ* ve *nepes.*

soḳur *Ğ.* = Ḳariğu: *Saḳ köz yiğlisa, soḳur közdin yaş çiḳar (maḳal).* = T. Kör: *Sağ göz ağlasa, sol gözden yaş gelir (atasözü*). = T.Diy. *soku* ''kör'' Der.S. X. 3660 = < ?

sokal *Ḳe.* = Tokur, çolaḳ; ötmes, gal; méyip. M: S*okal piçaḳ; sokal adem* -- méyip adem. = T. Ayağı sakat, çolak ; keskin olmayan, kör (bıçak). M : *kör bıçak* **;** *sokal adem* --- sakat insan. = T.Diy. ø ? = < ?

söksek *Ḳu.* = Söksök. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Altay yattuḳ miŋgaŋda, Söksek bilen ot ḳalap, Közniŋ ḫumari aḳti, Ḳumul yoliğa ḳarap.* = T. Bir tür bitki**.** Koşukta örnek gelen şekliyle : *Altay yattuḳ miŋgaŋda, Söksek bilen ot ḳalap, Közniŋ ḫumari aḳti, Ḳumul yoliğa ḳarap.* = T.Diy. ø ? = < ?

soksok (1) *Ḫ.* = Ḳomuş éŋizi. = T. Sazlık. = T.Diy. ø ? = < ?

soksok (2) = Atniŋ sokuldap, ḳatirap méɦiş haliti. M: *Soksok at* --- ḳétirğaḳ at. = T. Atın hızlı gidişi. M: *Soksok at* --- Hızlı yürüyen at. = T.Diy. ø ? = < ?

soŋdimaḳ *Ğ.* = Putniŋ soŋi bilen çeylimek, desimek, çiŋdimaḳ. M: *Soḳminiŋ nem topisini dessep çiŋdimaḳ.* = T. Ayağın altıyla çiğnemek,basarak sıkılaştırmak.M *:Islak toprağı sıkıştırarak çiğnemek.* = T.Diy. ø ? = < ?

solaşmaḳ *Ğ.* = Ösümlüklerniŋ susizliḳtin yumşap kétişi. Köçme: Ézileŋgülişiş. Tola solaşmay, ittikrek maŋğina. Sezi ézilenğü, mis-mis ademlerniŋ atliriniŋ keynige bu péilniŋ tomuri süpet şeklide ḳoşup éytilidu. M: *Abduréhim solaş, Turdi solaş.* = T. Bitkilerin susuzluktan yumuşaması. Mecaz anl: Uyuşukluk. Çok uyuşuk durma, çabuk gel. Uyuşuk, yavaş hareket eden insanların adlarının sonuna bu fiilin kökü sıfat şeklinde katılarak söylenir. M: *Abduréhim solaş, Turdi solaş.* = T.Diy. Krş. *sol-* TS 2006 ET = *soluş-* DLT II. 109

somlimaḳ *Ḳu.* = Pütünlimek, ḳirlimaḳ, yağaçniŋ töt teripini oḫşaş çoŋluḳta rendilep çiḳmaḳ (bu söz bezi caylarda ‘‘yumşaḳ nersilerni pomilaḳlaş’’ meniside kélidu.). = T. Bütünlemek, yontmak, ağacın dört tarafını aynı büyüklükte testereyle kesmek (bu söz bazı yerlerde ‘‘yumuşak eşyaları gelişigüzel yığmak’’ anlamına gelir). = T.Diy. ø ? = < ?

somun *Ḳu.* = Tizim, isimlik, royḫet, tizim deptiri (Ḳumulda alvaŋ-yasaḳ töleydiğan isimlik somun diyilidu). = T. Liste, isim listesi, liste defteri (Ḳumul’da vergi listesine somun denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

soncaḳ *Ḫ.* = Putniŋ soŋi. = T. Taban. = T.Diy. ø ? = < ?

son *T.* = Ğelite, yoçün, ömse. M: *Sonla bir adem iken, sonla ķiliķlarni ķilmisaŋçu!.* = T. Tuhaf, şaşırtıcı, garip. M: *Tuhaf bir insanmış, tuhaf* kılıkları yapma! = T.Diy. ø ? = < ?

sonu *Ķu.* = Ğelite, ecep, yoçun, yat, ömse. M: *Sonula gep ķilidiğan bir nimikenğu; melimizge sonula bir adem kélip ķaldiğu.* = T. Tuhaf, şaşırtıcı,yabani,yabancı. M: *Tuhaf söz söyleyen bir insan; Yerimize yabancı biri gelip kaldı.* = T.Diy. ø ? = < ?

sonur *L.* = Seher. = T. Seher, sabahleyin. = T.Diy. ø ? = < ?

soñurķimaķ *Ķu.* = Eceplenmek, heyran ķalmaķ. = T. Şaşırmak, hayret etmek. = T.Diy. ø ? = < ?

sonu kelmek *Ğ.* = Neķmu- neķ kéliş, del cayiğa kétiş. M: *Bügün iş taza sonu keldi.* = T. Tam gelme, tam yerine uyma. M: *Bugün iş tam uygun geldi.* = T.Diy. ø ? = < ?

sonon bölök *L.* = Mivinin baş burnidin ķilinidiğan soğa. = T. Meyvenin en önde gelenlerinden yapılan hediye. = T.Diy. ø ? = < ?

sovutķu *Ķe.* = *Yaḫşi gep issitķu, yaman gep sovutķu (maķal).* = T. İyi söz ısıtır, kötü söz soğutur (atasözü). = T.Diy. ø ? = ET Krş. *sogutku* ‘‘soğuk’’ DLT I.503

soyam *Ķe.* = Çarek (15 santimétirğa teŋ kélidiğan uzunluķ ölçimi). = T. Çeyrek (15 santimetreye eşit gelen uzunluk ölçüsü). = T.Diy. ø ? = < ?

soytup kétiş = Yandap kétiş, bir yaķķa éğip kétiş. M: *Tağar soytup ketti. U ḫiyalğa çömgen malda yene bir haza béşi soyutķan terepke maŋdi.* = T. Yanlayıp gitme, bir tarafa eğilme. M: *Çuval yanlayıp gitti. O hayale dalmış halde yine birazcık başı hayalindeki tarafa gitti.* = T.Diy. ø ? = < ?

soylatayaķ = Çiviķ. = T. Çabuk. = T.Diy. ø ? = < ?

soylimaķ = Téz hem siliķ üzmek; boy tartip ketmek. M: *Güller küntegmey soylap kétiptu*. Ķoşaķta kelgen: *Tağdin çüşti tağ béliķ, Sodin çiķti aķ béliķ. Soylap-soylap oynaŋlar, Heyran ķalsun ḫalayıķ.* = T. Hızlı ve düzgün yüzmek; boy atmak. M: *Çiçekler güneş almadan boy attı.* Koşukta örnek gelen şekliyle: *Tağdin çüşti tağ béliķ, Sodin çiķti aķ béliķ. Soylap-soylap oynaŋlar, Heyran ķalsun ḫalayıķ.* T.Diy. = ø ? = < ?

soymek *A.* = Bu ‘‘soyma’’ söziniŋ kiçiklitilmisi bolup, kiçik balilarğa ķaritip

éytilidu. = T. Bu ‘‘soyma’’ sözünün küçültülmüşü olup, küçük çocuklara karşı söylenir. = T.Diy. ø ? = < ?

soyum mal = Soyuş üçün yaki göş éliş üçün béḳilğan mal. = T. Kesmek için veya et almak için bakılan mal. = T.Diy. ø ? = < ?

suhsur = Ḳoşmaḳ ördek. = T. Çift ördek. = T.Diy. ø ? = < ?

suzmaḳ *Ḳu.* = Usmaḳ, ḳaçilimaḳ. M: *Tamaḳni piyalige suzmaḳ, buğdayni tağarğa suzmaḳ.* = T. Koymak, doldurmak. M: *Yemeği kaseye koymak, buğdayı çuvala doldurmak.* = T.Diy. ø ? = < ?

susmaḳ *Ḳu.* = ‘‘Suzmak’’ ḳa oẖşaş. = T. ‘‘Suzmak’’ la aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

sulaḳçi *T.* = Mirap, suğa ḳariğuçi (suniŋ béşidin étizliḳḳiçe bolğan ariliḳta suni tekşürüp yüridiğan adem sulaḳçi diyilidu). = T. Sulama işlerinden sorumlu kimse (suyun başından tarlaya kadar aralıkta suyu inceleyip yürüyen insana ‘‘sulaḳçi’’ denilir). = T.Diy. Krş. *sulak* TS 2039 = ET Krş. *suvlag* ‘‘sulak’’ ED 788 a

suğan *L.* = Gaz-ödeklerni tutuş üçün su üstige ḳuruludiğan ḳismaḳ. = T. Kaz-ördek avlamak için su üzerine kurulan kapan. = T.Diy. ø ? = < ?

suğuluḳ = Suluḳ yer. = T. Sulak yer. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *suvluğ* ‘‘sulu, sulak’’ ED 788 b

suḳlet *Ḳu.* = Yoḳ işlerğa arilişidiğan, çat kérivalidiğan, memedan. = T. Her işe karışan, ukala. = T.Diy. ø ? = < ?

suḳlet-sörün *Ḳu.* = Soğaḳ çiray hem memedan (adem). = T. Yüzü asık ve ukala (insan). = T.Diy. ø ? = < ?

suḳup ḳoymaḳ *Ḳu.* = Yoşurup ḳoymaḳ, M: S*uḳunup kirivalmaḳ* --- yoşurun kirivalmaḳ. = T. Gizleyip koymak, M: *Suḳunup kirivalmak*̣ ---gizlice koyup girivermek. = T.Diy. ø ? = < ?

suḳuluşmaḳ *Ḳu.* = Kişiniŋ işiğa arilişivalmaḳ. M: *Ḫeḳiniŋ işiğa nime suḳuluşup yürüysen? Epke suḳuluşmay cim oltursaŋçu!.* = T. Birisinin işine karışmak. M: *Milletin işine ne karışıyorsun? Etrafa karışmadan sessizce otur!* = T.Diy. Krş. *sokul- ‘‘yanaşmak, yaklaşmak’’* TS 2004 b = < ?

suḳilmaḳ = Malni yaki nersini pulğa aylandurmaḳ. = T. Malını veya eşyasını paraya

çevirmek. = T.Diy. ø ? = < ?

suŋgut *Ḳe.* = Suŋguliğuç (bezi caylarda ‘‘süŋgüç’’ mu diyilidu). = T. Kuyruksallayan (zool). (bazı yerlerde ‘‘süŋgüç’’ de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

suŋgutmaḳ *Ḳe.* = Suŋgutmaḳ, oğurluḳçe bermek, bir nerse bérip ağzini maylimaḳ M: *U başliḳḳa bir şişe haraḳni suŋgutuvetti.* = T. Gizlice vermek, rüşvet vermek**.** M:*O başkana gizlice bir şişe içki verdi.* = T.Diy. ø ? = < ?

sulaḳ = Köl, kiçik su ambiri (su ḳis caylarda ahaliler içidiğan suni saklaydiğan köl sulaḳ dep atilidu). = T. Göl, küçük su deposu (Suyun az olduğu yerlerde insanların içilir suyu sakladığı göl sulaḳ diye geçer. = T.Diy. Krş. *sulak*(1) 3. ‘‘çeşme’’ Der.S.X. 3691 = ET Krş. *suvlag* ‘‘suyu bol olan yer’’ ED 788 a

sultaymaḳ *Ğ.* = Salpaymaḳ, rohi çüşmek, rohsizlanmaḳ. = T. İradesi kırılmak, morali bozulmak. = T.Diy. ø ? = < ?

sulu *L.* = Çiraylik̦, güzel. Ḳoşakta mundaḳ kelgen: *Zil gönülŋi ẖar ḳilma, Keŋ koynuŋni tar ḳilma. Özgilerni yar ḳilma, Yarim sulu yaxşi ḳal.* = T. Güzel. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Zil gönülŋi ẖar ḳilma, Keŋ koynuŋni tar ḳilma. Özgilerni yar ḳilma, Yarim sulu yaẖşi ḳal.* = T.Diy. ø ? = < ?

suma *H̯.* = Sürme. = T. Sürme. = T.Diy. ø ? = < ?

sumal *Ḳu.* = Tağar. M: Buğdayni sumalğa ḳaçilap ḳoy. = T. Çuval. M: *Buğdayı çuvala doldurup koy.* = T.Diy. ø ? = < ?

sumuḳ *Ḳu.* = Zemçe. = T. Şaplı. = T.Diy. ø ? = < ?

sunaylimaḳ *Ḳu.* = Put-ḳolini uzun sozup yatmaḳ. = T. Elini ve ayağını uzatıp yatmak. = T.Diy. ø ? = < ?

suvar *Ğ.* = Tamamen, pütünley, hemisi, cimisi. M: *Étizliḳni suvar su bésip ketti.* = T. Tamamen, büsbütün, hepsi,topu. M: *Ekinliği tamamen su bastı.* = T.Diy. ø ? = < ?

suvaḳçi *Ḳe.* = Tamçi. Köçme: Salaçi. = T. Dam ustası. Mecaz anl: Tellal = T.Diy. *sıvacı* TS *1975* = < ?

suvay-saltaŋ *Ğ.* = Balisiz, saltaŋ; éğirçiliği yoḳ. = T. Çocuksuz, bekar; zor olmayan. = T.Diy. Krş. *suvay*→ *subay*(I)‘‘bekar,çocuksuz’’ Der.S.X. 3687 = < ?

suvuḳ *Ḫ.* = Geme. = T. 1-Bodrum 2-Zemin kat. = T.Diy. ø ? = < ?

suyuḳ *Ḳe.* = Yéŋiltek, aldiranğu. M: *Suyuḳ adem* --- yéŋiltek adem. = T. Duygulu, sulu gözlü M: *Suyuḳ kişi* --- sulu gözlü kişi = T.Diy. Krş. *suyuk* ‘‘sıvı’’ Der.S.X 3704 = ET Krş. *suvuk* ‘‘sıvı’’ ED 786 b

suyultuş *Ḳe.* = Suyuḳlanduruş. = T. Sıvılandırma. = T.Diy. ø ? = < ?

söce *T.* = Söŋgeç, yanpaş. = T. Kalça, leğen kemiği. = T.Diy. ø ? = < ?

söre (1) *Ḳu.* = Ögze, öyniŋ töpisi; torus. = T. Çatı, evin tepesi; tavan. = T.Diy. ø ? = < ?

söre (2) *L.* = Ot- çöp dövilengen cay, lapas, çele (‘‘sörü’’ mu diyilidu). = T. Çöp yığılan yer, kamış. (‘‘sörü’’ de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

sörün = Salḳin. M: *Sörün çiray.* = T. Soğuk. M: *Soğuk yüz.* = T.Diy. Krş. *serin*[10] TS.1945 = < ?

söründimek = Salḳindimaḳ, segimek. = T. Serinlemek. = T.Diy. Krş. *serin*[11] TS.1945 = , *sörün+de-*

sözeŋgir *Ḳu.* = Yaḫşi gepkimu, yaman gepkimu unimaydiğan, ḳéyidiğaḳ ademler şundaḳ diyilidu (‘‘sözeme’’ mu diyilidu). = T. İyi sözü de , kötü sözü de kabul etmeyen, alıngan insanlara böyle denilir. (‘‘sözeme’’ de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

sözemel *Ḳu.* = ‘‘Sözeŋgir’’ ge oḫşaş. = T. ‘‘Sözeŋgir’’ le aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

söz salmaḳ *T.* = Éğiz açmaḳ, otturiğa ḳoymaḳ, telep ḳilmaḳ, elçi ḳoymaḳ. = T. İstemek, ortaya koymak, aracı göndermek. = T.Diy. *söz* TS 2022 ; *sal-* TS 1898 = ET Krş. *söz* ‘‘söz’’ ED 860 b ; *sal-* ED 824 b. *söz ve sal-*

söŋŋuçku *L.* = Yalaḳçi. = T. Dalkavuk. = T.Diy. ø ? = < ?

söke *Ḳe.* = Ayallar ḳuliğiğa asidiğan halḳiniŋ bir ḫili. M: *Söke-munçaḳ taḳiğan ḫénimlar*. = T. Kadınların kulaklarına astığı bir tür halka. M: *Küpe-gerdanlık takan hanımlar.* = T.Diy. Krş.*söke→söbe* "oval’’ Der.S.X. 3671 = < ?

söke *Ḳu.* = Çaşḳan türidiki bir ḫil ḳan şoriğuç canivar, şepereŋge oḫşap kétidu. = T. Sıçan türünden kan emici bir hayvan türü, yarasaya benzer. = T.Diy. ø ? = < ?

---

[10] Her iki sözcük de Moğolca *serigün* (Halha *serüün* Lessing 691 a) sözcüklerinden gelir.
[11] Her iki sözcük de Moğolca *serigün* (Halha *serüün* Lessing 691 a) sözcüklerinden gelir.

sögetgül = Talgül. = T. Zakkum. = T.Diy. ø ? = < ?

söl (1) = Küç, mağdir: Söllük adem --- küçlük adem; söllük un-ḳuvetlik un. = T. Güç, kuvvet. *Söllük adem* --- güçlü insan; *söllük un*- birinci kalite un. = T.Diy. ø ? = < ?

söl (2) = Höl, ḳurumiğan (mive ve göş ḳatarliḳlarğa nisbeten), Ḫoten'de ''ḫam''menisidimu kélidu. M: *Söl nan --- ḫam nan.* Ḳumulda çiḳişḳaḳ, yépişḳaḳ, meniliride kélidu. M: *Söli bar adem --- çiḳişḳaḳ adem.* = T. Islak,kurumayan (meyve ve et gibilere nispeten), Ḫoten'de ''ham'' anlamına da gelir. M*: Söl nan --- pişmemiş ekmek.* Ḳumul'da uyumlu, geçimli anlamlarına gelir. M: *Söli bar adem-Yapışkan insan.* = T.Diy. ø ? = < ?

söyünmek *Ḳu.* = Ḫoşal bolmaḳ, şatlanmaḳ; tayanmaḳ, yölenmek, paydilanmaḳ. = T. Memnun olmak; dayanmak, faydalanmak. = T.Diy. Krş. *sevin-*[12] *TS 1955* = ET Krş. *sewün-* DLT II. 153

söpütmöre *Ḳu.* = Burğu (ḳulube ḳépidin ḳilinğan kanay). = T. Kaval (salyangoz kabuğundan yapılan kaval). = T.Diy. ø ? = < ?

sütligen *Ğ.* = Sütlük ot. = T. Devedikeni. = T.Diy. *sütligen→sütlen ''*sütleğen*''* Der.S.X. 3726 = < ?

sür *Ḳu.* = Ep, pem, yol, işniŋ épi-cepi. M: *Bu işniŋ sürige kirivaldi --- işniŋ épini tépivaldi.* = T. Kolay, yol, işin kolayı M: *Bu işniŋ sürige kirivaldi* --- İşin kolayını buldu. = T.Diy. ø ? = < ?

sürüm *T.* = İşniŋ épi. M: *Ular işniŋ sürümige kirivaldi (bu ḳumulniŋ ''süri'' digen sözi bilen oḫşaş).* = T. İşin kolayı. M: *Onlar işin kolayını buldu* (bu Ḳumul'un ''süri'' denilen sözüyle aynı anlamda) = T.Diy. ø ? = < ?

sürük *Ḳu.* = Top, pada, guruh. M: *Mélimni sürükke ḳoştum, sayda kiyikler sürügi bilen yürüydu.* = T. Top, sürü, grup. M: *Hayvanlarımı sürüye koştum,, nehir yatağında geyikler sürüyle yürüyordu.* = T.Diy. Krş. *sürü*[13] TS 2057 = ET *sürüg* DLT I. 389; III. 102

süz *Ḳu.* = Süzük, ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Bağdiki macan téretek, Boyiŋizniŋ tüzlügi.*

---

[12] Söyün- →sövün-(II) ''sevin-'' Der.S.X. 3982

[13] Moğolca *sürüg* (Lessing 745 b)

Bağda pişḳan aḳ yimiştek, Öziŋizniŋ süzlügi. = T. Berrak.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Bağdiki macan téretek, Boyiŋizniŋ tüzlügi. Bağda pişḳan aḳ yimiştek, Öziŋizniŋ süzlügi.* = T.Diy. Krş. *süz-* TS 2063 = ET Krş *süz-* DLT I. 450; II. 9

süzme ḫaltisi ḳilivetmek *Ğ.* = Urup miciğini çiḳirivetmek. = T. Vurup ezmek. = T.Diy. ø ? = < ?

süzmek *Ḳu.* = Üsmek. M: *Süzgek kala, ikki ḳoşḳar taza süzüşti.* = T. Boynuzlamak. M:*Boynuzlu İnek, iki koç şiddetle boynuzlarıyla vuruştu.* = T.Diy. *süs-* TS 2060 = ET *süs-* DLT II.152.184

süzme höl *T.* = Çiliḳ-çiliḳ höl. M: *Kiyimiŋ süzme höl bolup kétiptu.* = T. Sırsıklam olma. M: *Giysin sırılsıklam oldu.* = T.Diy. ø ? = süz-me ve höl ‘‘nem’’

süke *Ḫ.* = Supa. = T. Kaldırım. = T.Diy. ø ? = < ?

süken = ‘‘Ḫapan’’ga oxşaş. = T. ‘‘Ḫapan’’la aynı anlamda = T.Diy. ø ? = ET

sügün = Rengi ḳara, özi tikenlik bir ḫil tağ deriḫi. = T. Siyah renkli, dikenli bir tür dağ ağacı. = T.Diy. ø ? = < ?

süŋgümek = Şuŋğimaḳ. = T. Dalmak. = T.Diy. ø ? = < ?

sülket *Ḳu.* = Tekellüp. = T. Tekellüf. = T.Diy. ø ? = < ?

sümel *Ḳe.* = Dora suridiğan taş. Köçme: Gep ötmes, ḫicil bolmaydiğan. = T. İlaç gibi sürülen taş. Mecaz anl: Söz geçmez, utanmaz. = T.Diy. ø ? = < ?

sümüleŋ *T.* = Üçminiŋ süyini ḳaynitip, biraz un çélip pişurulidiğan, halviğa oḫşaş tamaḳ. = T. Üzümün suyunu kaynatıp, biraz un karıştırıp pişirilen, helvaya benzeyen yemek. = T.Diy. ø ? = < ?

süngü *Ğ.* = Neyze, miltiḳniŋ neyzisi. = T. Mızrak, süngünün mızrağı. = T.Diy. *süngü* TS 2051 = ET *süŋü* DLT I. 349,441,497; II, 264 ; III. 337,368

süvet *Ḳu.* = Ḫuş ḫever (ayallar yeŋgigende ḫever éytip barğanni süvet éytip bardi deydu). = T. İyi haber (kadınların bebek doğumu hakkındaki habere süvet denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

süyem = ‘‘Soyam’’ ğa oḫşaş. = T. ‘‘Soyam’’ la aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

süze *Ḳu.* = Yalpuz. = T. Uzun ömürlü, ince gövdeli bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

sétik aş *Ḳu.* = Tavar aşliḳ (bu yéŋidin yasağan söz). = T. Satın alınan hububat (bu

yeniden yapılan söz). = T.Diy. ø ? = *satıg ve aş*

séri = Terep, taman; teŋ. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Barçe alem bir séri, Yalğuz maŋa sen bir séri. Telpünüp ķuştek uçarmen, Her zaman séniŋ séri.* = T. Taraf, yan. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Barçe alem bir séri, Yalğuz maŋa sen bir séri. Telpünüp ķuştek uçarmen, Her zaman séniŋ séri.* = T.Diy. ø ? = < ?

séritma *T.* = Şireniŋ tartmisi (bu söz başķa caylarda ‘‘laso’’ yeni çapan yaki somkilarniŋ séritmisi meniside kélidu. M: *Séritma çapan --- lasoluķ çapan.* = T. Yemek masasının çekmecesi (bu söz başka yerlerde ‘‘fermuar’’ yani ceketin veya çantanın fermuarı anlamına gelir. M: *Séritma çapan --- fermuarlı ceket.* = T.Diy. ø ? = < ?

seriğ nemde *Ķe.* = Çala ķosaķ, ķedir eḫvan. M: *Sériğ nemde can béķip kétivatimiz.* = T. Ne aç ne tok. M: *Ne aç ne tok geçiniyoruz.* = T.Diy. ø ? = < ?

sériķ tüki tetür örülüp ketmek *Ğ.* = Toŋğanliķni, muzliğanliķni, süpetlep éytilidiğan birikme. = T. Üşüdüğünü, donduğunu ifade eden sözcük grubu.(Harf.sarı tüyleri tersine dikleşmek) = T.Diy. ø ? = < ?

sériķ seyva *Ķe.* = Üzümniŋ bir türi. = T. Bir üzüm türü. = T.Diy. ø ? = < ?

sériķ- suruķ *Ķe.* = Sériķ (cüp söz). = T. Sarı (ikileme) = T.Diy. ø ? = ET Krş. *sarıķ* ‘‘sarı, sarı renk’’ DLT I. 329,374, 395; III. 162, 224

sériķ-sumul *T.* = Sériķ (cüp söz). = T. Sarı (ikileme) = T.Diy. ø ? = ET Krş. *sarıķ* ‘‘sarı, sarı renk’’ DLT I. 329,374, 395; III. 162, 224

sériķ ķar = Hava mötidilrek vaķitta yaķķan ķar. = T. Ilık havada yağan kar. = T.Diy. ø ? = < ?

sériķ ķuş = Möşük yapilaķ, üker ķuş (tağliķlar sözi). = T. Puhu kuşu, baykuş. (Dağlıların sözü). = T.Diy. ø ? = < ?

sériķ et = Tériniŋ asti, göş bilen tériniŋ ariliğidiki toķulma. = T. Derinin altı, etle derinin arasındaki doku. = T.Diy. ø ? = < ?

sériķ étiğe kiriv almaķ = Ķétiğa kirivalmaķ, işençige ike boluv almaķ. = T. Karşısındakinin güvenini kazanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

sésiķ loyla = Binamlarda ve yol boylirida ösidiğan bir ḫil ot. = T. Kurak yerlerde ve yol boylarında yetişen bir tür ot. = T.Diy. ø ? = < ?

séğin çéçigi = Nemḫuş caylarda ösidiğan bir ḫil yava çéçek. = T. Nemli yerlerde

yetişen bir tür yabani çiçek. = T.Diy. ø ? = < ?

sékir güç *L.* = Çéketke. = T. Çekirge. = T.Diy. ø ? = < ?

sékilek (1) *T.* = Cilit açidiğan puza. = T. Hamur açan oklava. = T.Diy. ø ? = < ?

sékilek (2) *Ḫ.* = Çokan (cügan). = T. Evli genç bayan. = T.Diy. ø ? = < ?

sélinça = Körpe. = T. Pamuklu döşek. = T.Diy. ø ? = < ?

sévephana = Monça. = T. Banyo. = T.Diy. ø ? = ET, *sevāb+hān*e

séyimaḳ = Bégiz ḳolini çiḳirip turup sözlimek. M: *U ḳolini séyip turup bir nimiler devatidu (''saymaḳ'' mu diyilidu).* = T. İşaret parmağını oynatıp söz söylemek. M: *O elini oynatıp bir şeyler söylüyor.* (''saymaḳ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

sibuca *Ḳe.* = Ḳiysiḳ, ḳiŋgir. M: *Nime tüz olturmay, sibuca olturusen! Bu ediyalni tüz salmay,sibuca sep ḳoyupsen.* = T. Eğri, çarpık, büğrü. M: *Niye düz oturmadan, yamuk oturuyorsun! Bu battaniyeyi düzgün sermeden, yamuk sermişsin.* = T.Diy. ø ? = < ?

sipaḳ *Ḳu.* = Suvaḳ. = T. Sıva. = T.Diy. ø ? = < ?

sipeç *Ḫ.* = Tac, selle. = T. Taç, sarık. = T.Diy. ø ? = < ?

sipte = Siliḳ (bezi caylarda ''sipta'' mu diyilidu). = T. Düz, pürüzsüz (bazı yerlerde ''sipta'' da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

sipimaḳ = Suvimaḳ. = T. Sivamak. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *suva-* ED 785 a

sirek Şalaŋ. = T. Seyrek, nadir, sık rastlanmayan. = T.Diy. *sirek* ''seyrek'' Der.S.X. 3645 = ET *sedrek* ED 802 a

sirtliḳ örüç *Ḫ.* = Gilemniŋ yan teripini teŋşep turidiğan yip. = T. Kilimin yan tarafını eşit hale getiren ip. = T.Diy. ø ? = < ?

sirtiḳ *Ḳu.* = Ḫevar, uçur, iz-dérek. M: *Balam yurttin çiḳip ketkili beş yil boldi, hiç sitriğini alalmidim.* = T. Haber. M: *Çocuğum memleketten çıkıp gideli beş yıl oldu, hiç haberini alamadım.* = T.Diy. ø ? = ET *sırtığ* ED 846 b

sirğa *Ḳu.* = Zire, ḳulaḳḳa taḳaydiğan halḳiniŋ bir hili. = T. Küpe, kulağa takılan bir tür halka. = T.Diy. ø ? = < ?

sirkaya = Piyale, kiçik çine. = T. Fincan, küçük çini. = T.Diy. ø ? = < ?

sirke = Aççiḳsu, üzüm süyini éçitiş yoli bilen teyyarlinidiğan çöçimel içimlik; pitniŋ tuḫumu. = T. Sirke, üzüm suyunu ekşitmek suretiyle hazırlanan ekşi sıvı; bit

yumurtası. = T.Diy. *sirke* II TS 1992 = ET *sirke,* DLT I. 191,207,209,430; II.30,138, 295,337; III.121,252,284

sirke piyazliķ ķilmaķ = Küşkürtmek, éçitmaķ. = T. Kışkırtmak, acıtmak. = T.Diy. ø ? = < ?

sirkisi su kötermeslik = Gep yaki çaķçaķ kötürelmeslik. = T. Söz veya şaka kaldırmazlık. = T.Diy. ø ? = < ?

sirlişip ķalmaķ *A.* = ''Şilişip ketmek'' ke oẖşaş. = T. ''Şilişip ketmek'' ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

sirlima noça *Ḫ.* = Téşi pal-pal, içi ğal-ğal. = T. Gösterişli ama içi boş. = T.Diy. ø ? = < ?

sizma = Resim; çirtuj. M: *İmaretniŋ sizmisi* --- imaretniŋ çirtuji. = T. Resim; plan. M: *İmaretniŋ sizmisi* --- Binanın planı. = T.Diy. ø ? = < ?

sizmaķ = Tepçirimek, ķaçilarniŋ dez ketken yaki yérilğan yéridin su, yağ ķatarlialarniŋ tepçirişi. = T. Sızmak, kapkacakların çatlayan veya çatlak yerinden sızan su, yağ gibi olanların sızması. = T.Diy. *sız-* TS 1978 = ET *sız-* ED 861 a

sizip ketmek *Ḫ.* = Oruķlap ketmek. = T. Kuruyup gitmek, zayıflamak. = T.Diy. ø ? = < ?

siķmaķ *Ḫ.* = Ķol bilen siķip yasiğan tézek. = T. El ile sıkılarak yapılan tezek. = T.Diy. Krş.*sık-* TS 1966 = ET Krş. *sık-* ED 804 b

siķiķ *Ğ.* = Azap, çeklime. = T. Azap, çile çekmek. = T.Diy. ø ? = ET *sık-* ED 804 b

siķim *Ğ.* = Azap, capa. = T. Çile, cefa. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *sıkığ* ED 808 a

siķin *Ğ.* = ''Yuķuridi''ge oẖşaş. = T. Yukarıdaki ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = ET

sikinmek *Ķe.* = Bedenge uşşaķ ķizil örlep ketmek. M: *Bala sikinip kétiptu.* = T. Bedende ufak kırmızı sivilce çıkması. M: *Çocuk sivilcelenmiş.* = T.Diy. ø ? = < ?

siŋir *Ķu.* = Burcek; doķmuş; töt koça ağzi. = T. Köşe; sokak ağzı, kavşak. = T.Diy. ø ? = < ?

simiķmaķ *Ğ.* = Ķorulup kiçiklep ketmek. M: *Höl ķonaķ simiķip képtu (başķa caylarda ''şimiķmaķ, şumuķmaķ'' mu diyilidu).* = T. Kavrulup küçülmek. M:

Yaş mısır kavrulup küçüldü.(başka yerlerde ‘‘şimiķmaķ, şumuķmaķ’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

sinca *Ḫ.* = Tamniŋ üstige ķoyulidiğan yağaç. = T. Dam üzerlerine konulan tahta. = T.Diy. ø ? = < ?

sinçay çine *Ḫ.* = Sirkaya, piyale. = T. Çay kasesi. = T.Diy. ø ? = < ?

sinçek *Ḫ.* = Bédiş, ķaliķ, baraŋ. M: *Sinçek bolmisa kava ögzige çiķmaydu (maķal).* = T. Sırık. M: *Sırık olmasa kabak çatıya kadar çıkmaz. (atasözü)* = T.Diy. ø ? = < ?

sinçi (1) = Kişiniŋ çiray-turķiğa ķarap ḫaraktiriğa baha bergüçi, tehlilçi; paylaķçi. = T. İnsanın yüzüne bakıp karakterini tahlil eden; casus istihbaratçı. = T.Diy. *sinçi(II)* ‘‘bir amaçla iz süren’’ Der.S.X. 3638 = < ?

sinçi (2) *L.* = Cege, lim. = T. Tavan yapımında kullanılan işlenmiş ağaç. = T.Diy. ø ? = < ?

sinçilimaķ = İnçikilimek. M: *Sinçilap ķarimaķ* --- inçikilep ķarimaķ. = T. Titizlikle araştırmak, incelemek. M: *Sinçilap ķarimaķ* --- titizlikle bakmak. = T.Diy. Krş. *sinçi(II)* ‘‘bir amaçla iz süren’’ Der.S.X. 3638 = < ?

sinmaķ *Ķu.* = İşenmek (tağliķlar sözi). = T. İnanmak (dağlıların sözü). = T.Diy. ø ? = < ?

sivil *Ķe.* = Nazuk, aciz, ķorķunçağraķ. M: *Hecepmu céni sivil bala ikesen!.* = T. Nazik, dayanıksız, korkaklık. M:*Hayret dayanıksız çocukmuşsun!* = T.Diy. ø ? = < ?

siypaŋ *Ķu.* = Bedenniŋ bir nersige sürkilip yaki köküyün, herige oḫşaş heşaretlerniŋ çéķişi bilen yara bolup kélişi. = T. Bedende, bir şeye yanaşıp veya atsineği, arıya benzer haşeratların sokması sonucu yara oluşu. = T.Diy. ø ? = < ?

siyle *Ķe.* = Rehim, şepķet. M: *Siyle rehim* --- rehim şepķet. = T. Şefkat. M: *Siyle rehim* --- Şefkat göstermek. = T.Diy. ø ? = < ?

siylimaķ *Ķe.* = Ğemḫorluķ ķilmaķ, sepķet körsetmek, köyünmek. M: *Yaman kişi siyliğanni bilmes (maķal).* = T. Şefkat göstermek. M: *Kötü kişi şefkat göstermeyi bilmez (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

Ş

şap (1) *H̱.* = Téz, ittik; şap bolaŋ --- téz boluŋ. = T. Çabuk, hızlı ; ş*ap boluŋ--- çabuk olun.* = T.Diy. ø ? = ET *şap* ED 866 a

şap (2) = Ḳiliç, uzun piçaḳ. = T. Kılıç, uzun bıçak. = T.Diy. ø ? = < ?

şap (3) = Çöllerde ösidiğan bir ẖil ösümlük. = T. Çöllerde yetişen bir tür bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

şapaldaḳ *Ḳe.* = Çivin öltüridiğan palaḳ, çivin paliḳi. M: *Appaḳ tamğa ésiḳliḳ şapaldaḳni ḳoliğa élip. ''vaḳḳide'' birni salğanidi, çivin derhal ucuḳti.* = T. Sinek öldüren kürek, sinek küreği. M: *Beyaz duvara asılı duran sinek küreğini eline alıp, 'pat' diye vurdu, sinek hemen öldü.* = T.Diy. ø ? = < ?

şapallimaḳ = Ḳanatlarini hörpeytip ḳoruğdanmaḳ (uçar ḳanatlarğa ḳaritilidu). = T. Kanatlarını açmak (kuşlar için kullanılır) = T.Diy. ø ? = < ?

şaptul ḳaḳmaḳ = Köçme:Nariziliḳ bildürüp boynini tolgimaḳ, boynini silkimek; köreŋlep özini körsetmek. = T. Mecaz anlam : İtiraz edip boynunu çevirmek, boynunu sallamak; kibirle kendini göstermek. = T.Diy. ø ? = < ?

şaptul moniki *Ḳe.* = Şaptulniŋ yarmay ḳurutḳan ḳeḳi. M: *Monek salduḳ* ---şaptulni yarmay ḳaḳ salduḳ. = T. Şeftalinin yarılmadan kurutulan kurusu. M: *Monek salduḳ --- Şeftaliyi yarmadan kuruttuk.* = T.Diy. ø ? = < ?

şatava *Ḳe.* = Güllük mata. = T. Çiçek desenli kumaş. = T.Diy. ø ? = < ?

şaca = Ülpet, şérik; ẖiridar. = T. Dost, arkadaş; ortak. = T.Diy. ø ? = < ?

şaẖap *H̱.* = Şax; tarmaḳ. = T. Dal, budak, kol. = T.Diy. ø ? = < ?

şaẖapçe *H̱.* = Tarmaḳ. M: *Derya şaxapçiliri --- Östeŋ tarmaḳliri.* = T. Kol, dal, şube. M: *Derya şaxapçiliri* --- Nehrin kolları = T.Diy. ø ? = < ?

şahçe = Ḳaşa işigi (bezi caylarda ''çaḳsa'' mu diyilidu). = T. Çit. (bazı yerlerde ''çaḳsa'' da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

şaẖ saniğuç *Ḳe.* = Şaẖtin şaẖḳa ḳonup yüridiğan biz ẖil kiçik ḳuş; bu bir cayda olturalmaydiğan ademler gimu teḳlit kilinidu (gulcida ''bir toğram'' diyilidu). = T. Daldan dala konan bir tür küçük kuş; bu bir yerde oturmayan insanları taklit için kullanılır. (Gulca'da '' bir toğram'' denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

şaẖşa boyluḳ *Ḳu.* = Tal boyluḳ, kélişken. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Tam başida olturadu, Şaẖşa boyluḳ şa yigit. Ağzidin şervet tamadu, Şerviti altun yigit.* =

T. Fidan boylu, gelişmiş. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Tam başida olturadu, Şaẖşa boyluḳ şa yigit. Ağzidin şervet tamadu, Şerviti altun yigit.* = T.Diy. ø ? = < ?

şaẖşarma *Ḳu.* = Çul-çul, paçaḳ-paçaḳ, kukum-talḳan. M: *Otunni bérip şaẖşarma ḳilivetti.* = T. Param parça , kırık-dökük, darmadağın. M: *Odunu yarıp paramparça etti.* = T.Diy. ø ? = < ?

şahşaḳ = Ḳoy, kalilarniŋ tuviḳniŋ arḳa teripide bolidiğan bir cüp kiçik kömürçek; ağzi ittik, yéniltek. M: *Ḳoy, paçiḳiniŋ şaẖsiḳi; şaẖşaḳ ẖotun.* = T. Koyunlarla, ineklerin toynaklarının arka tarafında bulunan bir çift küçük kıkırdak; boşboğaz, hafif giyimli. M: *Koyun,ayağının şaẖsiki; hafif kadın.* = T.Diy. ø ? = < ?

şahşur *Ḳu.* = Tağ cinisliriniŋ yimirilişi bilen hasil bolğan uşşaḳ taşlar. = T. Toprak tabakalarının yıkılmasıyla oluşan ufak taşlar. = T.Diy. ø ? = < ?

şahine = Şatiraḳ. M: *Şaẖine ḳoyuvetti* --- şatiraḳlivetti. = T. Sıvı haldeki büyük abdest. M: *Şaẖine ḳoyuvetti* --- büyük abdestini yaptı. = T.Diy. ø ? = < ?

şahinek = Oymaḳ. = T. Yüksük. = T.Diy. ø ? = < ?

şada = Ösümlüklerniŋ goli; çaḳniŋ gügüsüni; ḳaşa (rişatka). M: Kivez şadisi; çakniŋ şadisi; şadiliḳ karvat --- rişatkiliḳ kavrat. Köçme: Şada paçaḳ (uzun paçaḳ). = T. Bitkilerin gövdesi; tekerleğin jantı; çit. M: *Ham pamuğun gövdesi, tekerliğin jantı ;* şadiliḳ karvat --- yatak başı çit şeklinde olan yatak. Mecaz anl: Şada bacak (uzun bacak). = T.Diy. ø ? = < ?

şaraŋ-şuruŋ *T.* = Ağzi yénik, gepni tola ḳilidiğan, ağzida bar, emiliyitide yoḳ kişiler şundaḳ dep atilidu. = T. Gevşek ağızlı, çok konuşan, ağzında olup işte olmayan kişiler bu şekilde adlandırılır. = T.Diy. ø ? = < ?

şar-şar *T.* = Bu, yamğurniŋ téz çüşüşi, suniŋ téz éḳişi, kitapniŋ téz oḳuluşini bildüridiğan imliḳ söz. M: *Yamğur şar-şar ḳilip şaḳirap ḳuyuvetti; Mesum maḳallini şar-şar şarildap okudi.* = T. Bu, yağmurun hızlı yağışını, suyun hızlı akışını, kitabın çabuk okunuşunu bildiren ünlem sözü. M: *Yağmur şar-şar edip bardaktan boşanırcasınayağdı; Mesum makaleyi şar-şar hızla*

okudu. = T.Diy. Yansıma söz.[14] = ET *şar şar* DLT I. 324

şarup *H̱.* = Mençanaķ (ķuduķtin su tartidiğan yağaç ķurulma). = T. Kuyudan su çeken ahşap alet. = T.Diy. ø ? = < ?

şağal *T.* = Şéğil taş. = T. Çakıl taşı. = T.Diy. Krş. *çakıl* TS 423 b = < ?

şaşmaķ *Ğ.* = Aldirimaķ, hovluķmaķ, endörimek. = T. Acele etmek, telaşlanmak. = T.Diy. Krş. *şaş-* TS 2078 = < ?

şakildaķ = Bir ẖil oyunçaķ. = T. Bir tür oyuncak. = T.Diy. ø ? = < ?

şaŋ (1) *T.* = Ötükniŋ ķonciğa sélinidiğan yağaç ķelip. = T. Çizmenin koncuna yerleştirilen tahta kalıp. = T.Diy. ø ? = < ?

şaŋ (2) *H̱.* = Matai böz, yerlik reẖt. = T. Pamuklu bez, yer bezi. = T.Diy. ø ? = < ?

şaŋğir-şuŋğur *Ķu.* = Caraŋ curuŋ , şaldir-şuldur, şildir-şildir. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Şaŋğir-şunğur ķildurğan, Çaçtiki tumar emesmu. Sizni bizni köydürgen, Ķariķaş yarlar emesmu.* = T. Çın-çın, şangır-şungur, şildir-şildir.(Taklidi ses). Koşukta örnek gelen şekliyle: *Şaŋğir-şunğur ķildurğan, Çaçtiki tumar emesmu. Sizni bizni köydürgen, Ķariķaş yarlar emesmu.* = T.Diy. Yansıma söz. = ET Yansıma söz.

şal = Éğizdin aķķan su, şülgey (bezi caylarda‘‘şalvaķ’’mu diyilidu). = T. Ağızdan akan su, salya (bazı yerlerde ‘‘şalvaķ’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

şala *Ķe.* = Oçaķniŋ yaki meşniŋ şalasi (‘‘şalasin’’ mu diyilidu). = T. Ocağın veya sobanın ızgarası (kömür parçalarının düşmesini engelleyen (şalasin de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

şaldamçi *L.* = Bovaķlarniŋ aldiğa tartip ķoyuludiğan lata, şaldama, şalduruķ. = T. Bebeklerin önüne koyulan bez, göğüslük. = T.Diy. ø ? = < ?

şaldirşap *Ķu.* = Ücme yaki ürük ķaķidiğan çoŋ dastiẖan. = T. Dut veya erik silkelenen büyük örtü. = T.Diy. ø ? = < ?

şaluk = ‘‘Şal’’ oẖşaş. = T. ‘‘Şal’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

şaliğuç *Ķu.* = Sevze şalaydiğan (kiridiğan), sayman, sevze ķirğuç. = T. Sebze kesen alet, sebze keseceği. = T.Diy. ø ? = < ?

şalimaķ (1) *Ķu.* = Ķirmaķ, aķlimaķ (sevzini); ilğa ağriğini ilmaķ. = T. Soymak

---

[14] Türkçede yağmurun hızlı yağışını *şarıl şarıl* ikilemesiyle anlatırız.

(havucu); sırttaki tanelerin deşilmesi suretiyle uygulanan yerel tedavi yöntemi. = T.Diy. ø ? = < ?

şalimaķ (2) = Ķiymiğa tuz ileştürmek. = T. Salçaya tuz karıştırmak. = T.Diy. ø ? = < ?

şan *L.* = Belge. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Telvilerniŋ şaniğu, Her dem yer şan sözlimek. Bu saŋa adet bolamdu, Ötken işni tegimek.* = T. Belge. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Telvilerniŋ şaniğu, Her dem yer şan sözlimek. Bu saŋa adet bolamdu, Ötken işni tegimek.* = T.Diy. ø ? = < ?

şana = Böz tuķuydiğan destigahniŋ örüş yiplirini kötirip-çüşirip turidiğan ķismi. M: *Bözni buzğan şanisi, ķizni buzğan şanisi (maķal).* = T. Bez dokunan tezgahın örme iplerini kaldırıp-indiren kısmı. M: *Bezi bozan şanası kızı bozan anası (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

şanazketmen *Ķe.* = Uzunçaķ, böreksiman ketmen. = T. Uzunca, böbrek şeklindeki pulluk. = T.Diy. ø ? = < ?

şay *Ķu.* = Şaş, köndürülmigen, tosun. = T. Eğitilmeyen, kontrol edilmesi zor (çev: hayvanlar için). = T.Diy. ø ? = < ?

şayardi *Ķu.* = Davraŋçi, poçi. = T. Yaygaracı, yalancı. = T.Diy. ø ? = < ?

şepşek = Sallaķ, beŋvaş, tentek; betẖuy. M: *Şepşek at* --- betẖuy at. = T. Hareketli, yaramaz, afacan; huysuz. M: *Şepşek at* --- huysuz at. = T.Diy. Krş. *şepşek*→ *şapşak*(II) ‘‘yüzsüz, geveze’’ Der.S.X. 3746 = < ?

şepşük *Ķu.* = Çépilğaķ, şoẖ, çaptikeş. = T. Sebepsiz yere çıkışan, kafa tutan, yaramaz. = T.Diy. ø ? = < ?

şedde *L.* = Ölükler béşiğa (ķevre beşiğa) belge ķilip tikilgen yagaç. = T. Ölülerin başına (mezar başına) işaretlenip dikilen tahta. = T.Diy. ø ? = < ?

şer *Ķu.* = Barikalla, rehmet, belli. = T. Aferin, teşekkür. = T.Diy. ø ? = < ?

şer-şer *Ķu.* = Barikalla: Heşķalla, rehmet (‘‘heşşere’’ mu diyilidu). = T. Aferin, teşekkür. (‘‘heşşere’’ de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

şervaz *Ķu.* = Ekser. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Alliyey şervazey, Hazir boluŋlar. Kelse düşmenler, Batur boluŋlar.* = T. En çok. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Alliyey şervazey, Hazir boluŋlar. Kelse düşmenler, Batur boluŋlar.* = T.Diy. ø ? = < ?

şeşük *Ḫ.* = Yéşik. = T. Zayıf, cılız. = T.Diy. ø ? = ET Krş. şeş- ‘‘çözmek’’ DLT II. 293

şellek *Ḳu.* = Göşniŋ çandiri (bezi caylarda ‘‘şellet’’ mu diyilidu). = T. Etin siniri (bazı yerlerde ‘‘şellet’’de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

şelleŋ goyek *Ḫ.* = Çaçteŋge. = T. Örülmüş saçın ucuna takılan madeni para. = T.Diy. ø ? = < ?

şeliga *Ḳu.* = Galvaŋ, hamaḳet. = T. Ahmak, aptal. = T.Diy. ø ? = < ?

şopuḳ *Ğ.* = Mitkot bolup, oşuḳ işşip ketkende, töge yuŋini şakarapḳa çilap şopuḳ étip taŋidu. = T. Aşık kemiği yerinden çıktığında, deve yününü tuzlu suya batırıp kasığın şişen bölgesine koyduktan sonra sarılması. = T.Diy. ø ? = < ?

şöpük *T.* = Piyaz, alma ḳatarliḳ nersilerniŋ posti, şakili. M: *Piyaz şöpüki, alma şöpüki, gazir şöpüki.* = T. Soğan, elma gibi şeylerin kabuğu. M: *Soğan kabuğu, elma kabuğu, çekirdek kabuğu.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *şöpik* ‘‘meyve yenildikten sonar atılan şey, çör çöp’’ DLT I. 390 , *çöp+ ik*

şot-şot *Ḳe.* = Valaḳtekkur. = T. Çok konuşan. = T.Diy. ø ? = < ?

şota at *Ḫ.* = İç at, şotiğa ḳoşidiğan at. = T. İç at, arabaya koşulan at. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *şota* ‘‘merdiven’’ YUTS 381 a

şoça *Ḳu.* = Bir ẖil tamaḳ (göş, göktat, féntoza ḳatarliḳ nersilerni şorpida pişurup, dora-dermeklerni tétitip teyyarlanidu). = T. Bir tür yemek (Et, sebze, soya makarnası, gibi şeyleri et suyunda pişirip, baharat koyulup hazırlanır). = T.Diy. ø ? = < ?

şora = Tamniŋ kemtük yéri (tosaḳ tamniŋ buzulup, adem ötidiğan bolup ḳalğan yéri). = T. Duvarın eksik yeri (bir şeyi engellemek için yapılan duvarın bozulup, insan geçecek durumda olan yeri). = T.Diy. ø ? = < ?

şorka = Çişi bödine (bödininiŋ mikiyini). = T. Dişi bıldırcın (bıldırcının dişisi). = T.Diy. ø ? = < ?

şoẖa *Ḳe.* = Cigdiniŋ tikini, tiken. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Şoẖiliḳ cigdige çiḳsam, Birtildi çapanliri* M: *Sizni izdep yol yürüp, Bérildi tapanlarim.* = T. İğde dikeni,diken. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Şoẖiliḳ cigdige çiḳsam, Birtildi çapanliri* M: *Sizni izdep yol yürüp, Bérildi tapanlarim.* = T.Diy. ø ? = < ?

şoẖlaçöp *Ḳe.* = *Şoẖla* sélip étidiğan çöp (tamaḳ). = T. Domates koyup yapılan hamur (yemek). = T.Diy. ø ? = *şoẖla ve çöp*

şodaŋ *Ğ.* = İnçike, égiz, toğrisiğa yoğinimay, igizige ösken herḳandaḳ nerse. = T. İnce, yüksek, dümdüz enine genişlemeyen,yükseğe yükselen herhangi bir nesne. = T.Diy. ø ? = < ?

şorlaḳ *Ḳu.* = Şorluḳ, şor çiḳidiğan yer. = T. Tuzlu arazi, tuz çıkarılan yer. = T.Diy. Krş. *şor* ‘‘ tuzlu’’ Der.S.X.3790 b = ET Krş. *şor* ‘‘tuz, tuzlu’’ ED 868 b

şorlaŋ *A.* = ‘‘Şorlaḳ’’ ḳa oẖşaş. = T. ‘‘Şorlaḳ’’la aynı anlamda = T.Diy. Krş. *şorak* II ‘‘çok tuzlu’’ = ET Krş. *şor* ‘‘tuz,tuzlu’’ ED 868 b

şoruḳ *T.* = Badira, ẖada yağaç. = T. Sırık ağaç. = T.Diy. ø ? = < ?

şoğurtma *T.* = Sérima, tartma. = T. Çekmece. = T.Diy. ø ? = < ?

şoğur-şoğur = Nahayiti köp. = T. Aşırı çok. = T.Diy. ø ? = < ?

şom *Ḳu.* = Davraŋ. = T. Aşırı şekilde övme veya övülme. = T.Diy. ø ? = < ?

şomçi *Ḳu.* = Köz-közçi, damdamçi, davraŋçi. = T. Gösterişçi. = T.Diy. ø ? = < ?

şom ḳilmaḳ *Ḳu.* = Köz-köz ḳilmaḳ, damlimaḳ. = T. Gösteriş yapmak. = T.Diy. ø ? = < ?

şoynabel *Ḳu.* = Nazuk, aciz; béli boş, boşaŋ ézileŋgü, capadin ḳaçidiğan, aḳnançi. = T. Nazik, güçsüz; gevşek, uyuşuk, zahmetten kaçan, çalışmadan geçinen. = T.Diy. ø ? = < ?

şupur *Ḳu.* = Şaẖ-putaḳ (késilgen). = T. Dal-budak (kesilen). = T.Diy. ø ? = < ?

şupur égiz *Ğ.* = Gep toşuguçi. = T. Dedikoducu. = T.Diy. ø ? = < ?

şupuŋ éğiz *T.* = Gep tapḳaḳ. = T. Dedikoducu. = T.Diy. ø ? = < ?

şudaymaḳ *Ḳe.* = Loŋŋide çiḳip ḳalmaḳ, gevdilenmek, yaliŋaçlinip ḳalmaḳ. M: *Ḳattiḳ yaḳḳan öldürdin kéyin, kömmeḳonaḳlar yaliŋaçlinip şodiyip kétiptu.* = T. Aniden çıkmak, görünmek, çıplak hale gelmek. M: *Çok* yağan dolunun *ardından, mısırlar* açıkça *dimdik görünmüş.* = T.Diy. ø ? = < ?

şudibar = Çidamliḳ; biçare. M: *Bekmu şudibar ayal iken, şunçe dert elemge çidap, yene öre yürüvatidu.* = T. Dayanıklı; çaresiz. M: *Çok çaresiz kadınken, şu kadar dert üzüntüye dayanıp, yine ayakta duruyor.* = T.Diy. ø ? = < ?

şuraŋḳa *Ḳu.* = ‘‘Şaẖşur’’ ga oẖşaş. = T. ‘‘Şaẖşur’’ la aynı anlamda = T.Diy. ø ? = <

?

şurdaḳ *Ḳe.* = Zinnet, bézek. = T. Süs, nakış. = T.Diy. ø ? = < ?

şurlima *Ḳu.* = Kömmeḳonaḳ. = T. Mısır. = T.Diy. ø ? = < ?

şurlimaḳ *Ḳu.* = Çala köydürmek. M: *Ḳonaḳ şurlimaḳ.* = T. Azıcık yakmak. M: *Mısırı az yakmak.* = T.Diy. ø ? = < ?

şuşimaḳ *Ğ.* = Maysirimaḳ. M: *Balilar şuşap ketti* --- balilar maysirap ketti. = T. Zayıflamak M: Ç*ocuklar şuşap ketti* --- çocuklar zayıfladı. = T.Diy. ø ? = < ?

şu ğunutte *Ḳu.* = Şu yerde. = T. Şu yerde = T.Diy. ø ? = < ?

şuŋğutmaḳ *Ḫ.* = Ḳunak unidin ḳilinğan bir ẖil tamaḳ (ḳunaḳ uni suyuḳ yuğurulup ḳaynatvatḳan suğa siḳip şoŋğutulup étilidu). = T. Mısır unundan yapılan bir çeşit yemek (mısır unu suyla yoğrulup kaynayan suya sıkılıp batırılır). = T.Diy. ø ? = < ?

şumba *Ḫ.* = Keke yaki ketmenniŋ deste ötküzidiğan töşügi. = T. Kazma veya çapanın sapının geçirildiği deliği. = T.Diy. ø ? = < ?

şuna *Ḫ.* = Cigde şéẖi. = T. İğde dalı. = T.Diy. ø ? = < ?

şörlimek *Ḳu.* = Aẖturmaḳ, maltimaḳ. = T. Aramak, araştırmak. = T.Diy. ø ? = < ?

şölteŋlimek *Ḳu.* = Ağziğa kelgenni sözlimek, kapşimaḳ. = T. Ağzına geleni söylemek, çene çalmak. = T.Diy. ø ? = < ?

şüptür *Ḳu.* = Poḳ-südüklerniŋ sésiḳ puriḳi (paskina ademlerni ‘‘şuptur’’ dep tillaydu). = T. Bok-sidiklerin pis kokusu (Kirli kişiler ‘‘şuptur’’diye azarlanır). = T.Diy. ø ? = < ?

şüde *T.* = Ḳasmaḳ (may sürtülgen cayğa topa ḳonup hasil bolğan ḳasmaḳ şüde diyilidu). M: *Harviniŋ ḳazinini şüde bağlap kétiptu.* = T. Macunlaşmış yağ lekesi (yağ sürülen yere tozun yerleşmesiyle oluşan lekeye şüde denilir). M: *Arabanın tekerleğini yağ lekesi kaplamış.* = T.Diy. ø ? = < ?

şürmel *Ğ.* = Etiyazda deryada érip aḳḳan muz. = T. İlkbaharda nehirde eriyip akan buz. = T.Diy. ø ? = < ?

şüşe = Bir ẖil huşpuraḳ ot. = T. Bir çeşit hoş kokulu ot. = T.Diy. ø ? = < ?

şülle *Ğ.* = Şoyla. = T. Pirinç çorbası. = T.Diy. ø ? = < ?

şümşerimek = Şümşeymek. = T. Sırtını hafifçe kamburlaştırmak. = T.Diy. ø ? = < ?

şümşük *Ḳu.* = Gélige amraḳ, açköz. = T. Boğazına düşkün. = T.Diy. ø ? = < ?

şétile *Ğ.* = Şoḫ, ḳiziḳçi. = T. Yaramaz, soytarı. = T.Diy. ø ? = < ?

şilimek = Késip acratmaḳ (göşni söŋigidin acratmaḳ). = T. Kesip ayırmak (eti kemikten ayırmak). = T.Diy. ø ? = < ?

şip *Ḳu.* = Torus. = T. Tavan. = T.Diy. ø ? = < ?

şipa *T.* = Söz-herkiti nazaketlik, turmuşi, işpaaliyiti retlik, puḫta adem şipa adem diyilidu. = T. Söz ve hareketi nazik, hayatı, işi düzenli, sağlam ve titiz insana şipa insan denilir. = T.Diy. ø ? = < ?

şipaḳ keş *Ḳe.* = Sapma ayaḳ. = T. Terlik. = T.Diy. ø ? = *şipaḳ ve keş*

şipşidar *Ḳu.* = Nahayiti ziç, nahayiti ḳoyuḳ, nahayiti kélin. M: *Şipşidar dereḫler.* = T. Çok yoğun, çok sık ,çok koyu.M: *Sık ağaçlar.* = T.Diy. ø ? = < ?

şipşir *Ḳu.* = Nurğun (hem köp, hem ziç-miğ-miğ haletni bildüridu). = T. Çok (epey , fazla, çok bol olma durumunu bildirir). = T.Diy. ø ? = < ?

şipildaḳ = Şip-şip köz (közi hemişe şipildap turidiğan adem). = T. Tiki olan göz (gözü sürekli açılıp kapanan insan). = T.Diy. ø ? = < ?

şidar *Ḳu.* = Ḳoyuḳ, ziç; öskületŋ, bir tutaş. = T. Koyu, sık; bir bütünlük. = T.Diy. ø ? = < ?

şidaḳ *Ḫ.* = Avaḳ, oruḳ. = T. Güçsüz, zayıf. = T.Diy. ø ? = < ?

şidişap *Ḳe.* = Kirlik, yatḳan- körpilerniŋ kirligi. = T. Çarşaf, yatak-döşek çarşafı. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *çarşaf* TS 441 *şidi ve şap*

şir = Kavak, porniŋ eksi. M: *Şir yağaç, şir çamğur.* = T. Boşun tersi. M: *Şir ağaç (yaş ağaç), şir turp (sulu ve sert turp)* = T.Diy. ø ? = < ?

şirağol *Ḳu.* = Caḫil, gep ötmes, ḳélin. = T. Cahil, söz bilmez. = T.Diy. ø ? = < ?

şiraḳ *T.* = Paçaḳ; miltiḳni atidiğan çağda tirep turidiğan açа yağaç. M: *Ḳoyniŋ şiriḳi; şiraḳliḳ miltiḳ.* = T. Bacak; tüfeğin ateşlendiği anda onu destekleyen çatal ağaç. M: *Koyun bacağı; destekli tüfek.* = T.Diy. ø ? = < ?

şirşim = Ançe ḳurup ketmigen, yérim ḳuruḳ. M: *Şirşim otun.* = T. Çok birikmemiş, yarım,az birikmiş. M: *Şirşim odun.* = T.Diy. ø ? = < ?

şirla *Ḳu.* = Şile, geçge, pataŋ, . = T. Erkeklerin cinsel organı. = T.Diy. ø ? = < ?

şiş *Ḳu.* = Ağamça tügünlirini yéşidiğan muŋguz yaki yağaç ziḳ. M: *Baliniŋ işi iş*

bolmas, oğlaḳ müŋgüzi şiş (maḳal). = T. Urgan düğümlerini çözen boynuz veya tahta şiş. M: *Çocuk işi iş olmaz, oğlak boynuzu şiş. (atasözü).* = T.Diy. Krş ‘‘şiş’’ TS 2098 = ET Krş. *şiş (1)* ‘‘şiş’’ ED 856 b

şişi *A.* = Mata, ḫam. = T. Bez, işlenmemiş bez. = T.Diy. ø ? = < ?

şiğildaḳ *Ǧ.* = Yéŋiltek. M: *Şiğildaḳ ayal.* = T. Hafif giyinmiş. M: *Hafif giyinmiş kadın.* = T.Diy. ø ? = < ?

şikişin *Ḳu.* = Buğday, tériḳ ḳatarliḳ ziraetlerniŋ dan almay ḳalğan ḳalduḳi. = T. Buğday, darı gibi ziraat ürünlerinin tohumlarından artan kalıntı,artık. = T.Diy. ø ? = < ?

şiŋtaytmaḳ = Diŋgaytmaḳ. M:. *Atlar kulaklarını şiŋtaytip tépirlaşti;Kéyikler etrapḳa şiŋtiyip ḳaraytti.* = T. Dikmek.M: *Atlar kulaklarını dikip çırpındı;geyikler etrafa dikilip baktı.* = T.Diy. ø ? = < ?

şiŋgil = Bir sapaḳ üzümniŋ kiçik şaḫçiliri. M: *Bir şiŋgil üzüm.* = T. Bir salkım üzümün küçük çöpleri. M:*Bir çöp üzüm.* = T.Diy.*cıngıl* TS 403b = < ?

şiltaŋ atmaḳ = Po atmaḳ, çoŋ gep ḳilmaḳ. = T. Aldatmak, yalan söylemek,bahane uydurmak. = T.Diy. ø ? = ET *Mo. şiltañ ‘‘sebep, gerekçe’’ şiltañ ve atmaḳ*

şildip *Ǧ.* = Ösümlüktin işlengen yamğurluḳ yépinça. = T. Bitkiden üretilen yağmurluk. = T.Diy. ø ? = < ?

şilgey *Ḫ.* = Ḫalat, şaldürüḳ. = T. Bebek önlüğü. = T.Diy. ø ? = < ?

şilve *Ḳu.* = Tağda ösidiğan ḳariḳatta oḫşaş ösümlük. = T. Dağda yetişen siyah üzüme benzeyen bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

şilişip ḳalmaḳ = Ḳasḳanda pişulidiğan yimekliklerniŋ obdan pişurulmay ḳétip ḳelişi (bezi caylarda ‘‘şirlişip ḳalmaḳ’’ mu diyilidu). = T. Ağaçtan yapılan buhar tenceresinde pişirilen yemeklerin iyi pişmeden kalması. (bazı yerlerde ‘‘şirlişip ḳalmaḳ’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

şimşanmaḳ *Ḳu.* = Timisḳilimaḳ, marimaḳ, işiktin béşini tékip ḳarimaḳ, béşini sozup demmu-dem ḳarimaḳ. = T. Yoklamak, gizlice bakmak, kapıdan başını sokup bakmak, başını uzatıp sık sık bakmak. = T.Diy. ø ? = < ?

şimiḳmaḳ *Ḳu.* = Ḳorulmaḳ, oruḳlimaḳ, soğulmaḳ, süyi ḳaçmaḳ. M: *Bir okul bilenla uniŋ işşiḳi şimiḳipla ḳetti.* = T. Solmak, zayıflamak, suyu azalmak. M: *Bir iğneyle onun şişkinliği indi.* = T.Diy. ø ? = < ?

şine *L.* = Şirne, varina, murabba. = T. Nektar,reçel. = T.Diy. ø ? = < ?

şivaḳ *Ḳu.* = Sasliḳ, çimliḳ. = T. Sazlık, yeşillik. = T.Diy. ø ? = < ?

şiver *Ḳu.* = Éğilniŋ çilesi, kiğ, süydükniŋ arilaşmisi. = T. Ahırın gübresi, gübre, = T.Diy. ø ? = < ?

şiverlik = Sazliḳ. = T. Bataklık. = T.Diy. ø ? = < ?

şivekçi *T.* = Gep tapkuçi, gep toşuğuçi. = T. Dedikoducu. = T.Diy. ø ? = < ?

şivcimaḳ. *Ḳu.* = Ḳoŋiçe sürülüp maŋmaḳ (bu söz köpinçe méŋişi çiḳmiğan bovaḳlarğa ḳaritip éytilidu, ğulcida ‘‘sibḫimaḳ’’ diyilidu. = T. Poposuyla sürünüp gitmek (bu söz çoğu zaman henüz yürüyemeyen bebekler için söylenir, Ğulca’da ‘‘sibḫimaḳ’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

şivirğaḳ *Ḳu.* = Çarva mallarniŋ tuyiği içidiki söŋek. = T. Hayvanların toynağının içindeki kemik. = T.Diy. ø ? = < ?

Ğ

ğap etmek *Ḫ* = Kap etmek, hap etmek. = T. Damlamak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğapşimaḳ *Ḳu.* = Havşimaḳ. M: *İtlar ğapşiydu, gadayni körse.* = T. Havlamak: M: *Köpekler dilenci görse havlar.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğataŋ *Ḳe.* = Ğataŋdek adem --- kötektek adem. = T. İri yapılı insan. = T.Diy. ø ? = < ?

ğadir-sukur *Ḳe.* = Aḫturmaḳ, oboska ḳilmaḳ. M: *Hemme yerni ğadir-sukur ḳilipmu cesetni tapalmidi; öyge bésip kirip, hemmeylenni ğadir-sukur ḳildi.* = T. Aramak, araştırma. M: *Her yeri arayıp da cesedi bulamadı; evi basıp herkesi aradı.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğaral *Ḫ.* = Ḳotanniŋ şadiliḳ yağa çişiği (ḳaşa işik). = T. Ağılın çit tarzındaki kapısı (çit) = T.Diy. ø ? = < ?

ğarğalta *L.* = Port, matu, kéme tuḫtaydiğan yer. = T. Liman, gemi duracak yer. = T.Diy. ø ? = < ?

ğariştamal *L.* = Şepereŋ. = T. Yarasa. = T.Diy. ø ? = < ?

ğaz tapan = Saman ğolluḳ ösümlük bolup, derya vadiliridiki otlaḳlarda ösidu (‘‘suğur ot’’ mu diyilidu). = T. İnce gövdeli bitki olup nehir vadilerindeki otlaklarda yetişir. (‘‘suğur ot’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ğaz ḳoğun *Ḫ.* = Ḳoğunniŋ bir türi. = T. Kavunun bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

ğaz ot *Ğ.* = Bir ḫil çiraylıḳ ot. M: *Sen bir zamanlarda ğaz ottek çiraylıḳ idiŋ.* = T. Bir çeşit güzel ot M: *Sen bir zamanlar ğaz ot gibi güzeldin.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğaş = Ḳéri, ḳattiḳ. M*: Sevziler ğaş bolup kétiptu.* = T. Yaşlı, katı. M: *Sebzeler katılaşmış.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğaşa *Ḳu.* = Ḳaşa. = T. Çit. = T.Diy. ø ? = < ?

ğalcaḳ *Ḳu.* = Kéyikniŋ çişisi. = T. Dişi geyik. = T.Diy. ø ? = < ?

ğalçek = Su boyliri ve yol boyliridiki nem caylarda ösidiğan bir ḫil ot. = T. Su ve yol boylarındaki ıslak yerlerde yetişen bir çeşit ot. = T.Diy. ø ? = < ?

ğaldiran ḳamuş *L.* = Égiz ösüp ḳurup ḳalğan , bora toḳulidiğan ḳomuş. = T. Uzun yetişen kuruyup kalan, hasır örülen kamış. = T.Diy. ø ? = < ?

ğalmus-gulmus *Ḳu.* = Şalap-şulup. = T. Yansıma söz. = T.Diy. < ? = ET< ?

ğalvarimaḳ *Ğ.* = Pay-pétek bolmaḳ, aldirap-ténep yürmek. = T. Telaş içinde olmak, aceleyle yürümek. = T.Diy. ø ? = < ?

ğalis *L.* = Üstün, yukuri, ḳaltis. M: *Ğalis kelmek* --- üstün kelmek, bésip çüşmek. = T. Üstün, yüksek. M: *Ğalis kelmek* --- üstün gelmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ğavur-ğuvur *Ğ.* = Varaŋ-çuruŋ (paraŋ avazi). = T. Gürültü-patırtı (konuşma sözü) = T.Diy. ø ? = < ?

ğaylimaḳ *Ḳu.* = Çetnimek. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *İltiḳ oḳi yaman nime, U yan- bu yan ğaylimas, Yiraḳtiki yar kelgiçe, Yürek-béğir paylimas.* = T. Kaçınmak, çekinmek. Koşukta örnek gelen şekliyle: *İltiḳ oḳi yaman nime, U yan- bu yan ğaylimas, Yiraḳtiki yar kelgiçe, Yürek-béğir paylimas.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğaynuḳ *Ḳu.* = Arğun (kala bilen ḳotazniŋ otturisidin çiḳḳan şalğut kala). = T. Melez (İnekle yaktan olan melez inek). = T.Diy. ø ? = < ?

ğepse *Ḳe.* = Bek, nahayiti, hecep.M: *Ğepse yoğan adem iken.* = T. Pek, aşırı, çok. M: *Çok büyük insanmış.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğecep *Ḳu.* = Ḫetküç, ḫelçek. = T. Kitap ayracı. = T.Diy. ø ? = < ?

ğeççey *A.* = Çar ot, sütlük ot. = T. Alacalı ot, sütlü ot. = T.Diy. ø ? = < ?

ğerek *Ḳu.* = Varaḳ. = T. Yaprak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğezinet *Ḫ.* = Tapa-tene. = T. Sitem etme, serzeniş. = T.Diy. ø ? = < ?

ğelep *Ḫ.* = Ğilap. = T. Kılıf. = T.Diy. ø ? = < ?

ğelet *Ḳu.* = Yağlan, saḫta. M: *Ğelet söz ḳilmaḳ, közni ğelet ḳilmaḳ --- saḫta ḳilmaḳ, köz boyimaḳ.* = T. Yalan, sahte. M: *Ğelet söz ḳilmaḳ, közni ğelet ḳilmak ---* *Yalan atmak, göz boyamak.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğemze *Ḳe.* = Naz, cilve, ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *İşiḳ otuŋni tutaşturup, Köydürdüŋ méni. Cilve ḳilip, ğemze ḳilip, Öltürdüŋ méni.* = T. Naz, cilve. Koşukta örnek gelen şekliyle: *İşiḳ otuŋni tutaşturup, Köydürdüŋ méni. Cilve ḳilip, ğemze ḳilip, Öltürdüŋ méni.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğencu *Ḳe.* = Ğalcir. M: *Ğencu it-ğalcir it.* = T. Kuduz. M: *Ğencu it* --- kuduz köpek. = T.Diy. ø ? = < ?

ğop-ğop *T.* = Boş kélip ḳalmaḳ. M: *Çapan uçamğa ğop-ğop kélip ḳaldi.* = T. Bol gelmek. M: *Ceket üstüme bol geldi.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğop-ğopilaŋ *T.* = Bopboş, boş. = T. Bomboş, boş. = T.Diy. ø ? = < ?

ğucam çaŋgili ḳilmaḳ *Ḳe* = Hemmige çat kérivalmaḳ, monopol ḳilivalmaḳ. = T. Herşeyi kontrol altına almak , tekel oluşturmak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğuca körsün = Ḫocayinğa yaki başliḳḳa yaxşi körünüş üçün, yaxşi işlarni körsitip turup ḳilişḳa xuştar adem. = T. Sahibine veya patrona iyi görünmek için, iyi işlerini göstermeyi seven kişi. = T.Diy. ø ? = < ?

ğocitam *Ğ.* = Beltam. = T. Duvarın yıkılmasını önlemek için yanına yapılan ek duvar. = T.Diy. ø ? = ET Krş.tam ‘‘duvar’’ ED 502 b , *ğoci ve tam*

ğocika *Ḳe.* = Köyoğul bolğuçi kéynatisini şundaḳ dep çaḳiridu. = T. Damat, kaynatasını böyle söyleyerek çağırır. = T.Diy. ø ? = < ?

ğora ḳapaḳ *Ḳe.* = Toŋ, ḳopal muamililik kişilerni süpetleş üçün kollinilidiğan birikme. = T. Olgun olmayan, kaba insanlar için kullanılan söz. = T.Diy. ø ? = < ?

ğoro *T.* = ‘‘Ğaral’’ğa oḫşaş. = T. ‘‘Ğaral’’ la aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

ğoduraŋğu *Ḳe.* = Kot-kot, goŋşiğaḳ. = T. Çok konuşan, çok söylenen. = T.Diy. ø ? = < ?

ğodurimaḳ *Ḫ.* = Kotuldimaḳ. = T. Mırıldamak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğorap *Ḫ.* = Ḫam üzüm. = T. Olmamış üzüm. = T.Diy. ø ? = *ğor ve ap*

ğorulday = Ğorulay (bir xil ḳuş). = T. Ularkuş. (Bir tür kuş). = T.Diy. ø ? = < ?

ğozo *L.* = Meŋgen, buğday paxili, üye. = T. Buğday sapı = T.Diy. ø ? = < ?

ğoŋuldaḳ *Ḳe.* = Ğonuldap avaz çikiridiğan içi kavak bir xil oyunçuḳ. = T. Vızıltı sesi çıkaran içi boş bir çeşit oyuncak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğol *Ḳu.* = Östeŋ, derya, ékin; tekti, esli; dümbe. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Uluğ-uluğ suni keçtim, Yene barmu ğol. Asan ḳiliŋ perverdigarim, Men yalğuz oğul.* = T. Kanal, nehir;temel,asıl;sırt. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Uluğ-uluğ suni keçtim, Yene barmu ğol. Asan ḳiliŋ perverdigarim, Men yalğuz oğul.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğoli *Ḫ.* = Zadi; peḳet; hergiz. = T. Hiç; fakat; kesinlikle. = T.Diy. ø ? = < ?

ğon *Ḳu.* = Ḳoğun (ḳoğunniŋ ḳisḳartip éytilişi). = T. Kavun. (kavunun kısaltılmış şekilde söylenişi). = T.Diy. *gon I* Der.S.VI. 2099 = ET *kağun* ED 611 b

ğucur *Ḳu.* = Ğezep; ğeyret; hayacan. = T. Gazap; gayret; heyecan. = T.Diy. ø ? = < ?

ğucuri kelmek *Ḳu.* = Tesirlenmek, ḳaynimaḳ, ğezeplenmek, hayacanlanmaḳ. = T. Etkilenmek, öfkelenmek, heyecanlanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğucum *Ḫ.* = Sépidin acrap ketken uvaḳ üzüm. = T. Sapından ayrılmış olan ufak üzüm. = T.Diy. Krş. *üzüm* TS 2324 = < ?

ğuççuḳ *L.* = Ḳiçiḳ, ğiciḳ. = T. Küçük. = T.Diy. Krş. *küçük* TS = ET *kiçig* ED 696 a

ğuduruḳ-buduḳ *Ğ.* = Duduḳlimaḳ. M: *U ğuduḳ-buduḳ kilip gep kilalmay ḳaldi.* = T. Kekeleme. M: *O kekeledi söz söyleyemedi.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğurtek (1) *Ḫ.* = Şoḫ bala (bu söz Ḳeşkerde ‘‘şumtek’’menisideḳollinilidu). = T. Yaramaz çocuk (bu söz Kaşgar’da ‘‘şumtek’’ anlamında kullanırdı). = T.Diy. ø ? = < ?

ğurtek (2) *Ḳe.* = Yutum, oltam (miḳdar söz). M: *Uniŋ gili ḳimildap, bir ikki ğurtek atḳusi keldi* --- bir ikki yutum haraḳ içküsi keldi. = T. Yudum,(miktar sözü). M: *Uniŋ gili ḳimildap, bir ikki ğurtek atḳusi keldi* --- bir iki yudum içki içesi geldi. = T.Diy. ø ? = < ?

ğulacimaḳ *Ğ.* = Ğulaçlimaḳ. M: *Ketmenni ğulacip çap.* = T. Kulaç atmak. M: *Çapayı çok kaldırıp çapala.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *kulaç* 1398

ğulda *Ḫ.* = Toḳmaḳ, kaltek. = T. Tokmak, sopa. = T.Diy. ø ? = < ?

ğulğur *Ḳu.* = Çolaḳ. = T. Topal. = T.Diy. ø ? = < ?

ğulğun *Ḳe.* = Top. M: *U kedimni çoŋ-çoŋ yötkep, ğulğundin tézla ayrildi-de, töt koça duḳmuşini aylinip ötüp, çoŋ yolğa çüşti.* = T. Toplum. M: *O adımını büyük büyük atıp, toplumdan hızla ayrıldı ve kavşağı dönüp büyük caddeye çıktı.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğulğuy *Ḳe.* = Ğulğula, topilaŋ, maliman, ensizlik.M: *Ğulğuy kötermek* ---topilaŋ çiḳarmaḳ. = T. Panik, telaş, kışkırtma, tahrik. M: *Ğulğuy kötermek* --- Panik yaratmak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğum *Ḫ.* = Dert, tügün; kita, adavet. = T. Dert, sorun; nefret. = T.Diy. ø ? = < ?

ğumlimaḳ *Ḫ.* = Derd éytiş, kotuldaş. = T. Dert etmek, homurdanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğumukleşmek *Ḳe.* = Birleşmek, til biriktürmek. M: *U abaḳ bilen ğumuklişip, ularğa ḳarşi yéŋi süyiḳestlerni teyyarlidi.* = T. Birleşmek, ağız birliği etmek. M: *O Abak ile birleşip, onlara karşı yeni suikast hazırladı.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğunça *Ḳu.* = Gül loŋkisi (sapaldi gül çiḳirip işlengen). = T. Çiçek vazosu (topraktan yapılıp üzeirne çiçek deseni işlenen). = T.Diy. ø ? = < ?

ğuyyaŋşimaḳ *Ḳe.* = Ğuyuldimaḳ. = T. Hızlı gitmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ğécir *Ḳu.* = İçi tar, micezi osal, tersa. = T. İçi dar, karakteri kötü, dikbaşlı. = T.Diy. ø ? = < ?

ğédira *Ḳu.* = Hécir, tavaḳ. = T. Kap, tabak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğimis-gumus *Ḳu.* = Şalap-şulup (tamaḳni téz yigende éğizdin çiḳidiğan tavuşni bildüridiğan imliḳ söz). = T. Şalap, şulup (yemeği çabuk yerken ağızdan çıkan sesi bildiren söz). = T.Diy. Yansıma söz = ET Yansıma söz.

ğipça *Ḫ.* = Cuvazniŋ yağ çiḳidiğan töşügige tiḳip ḳoyidiğan yağaç. = T. Yayığın yağ çıkan deliğine sokulan ahşap kapak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğitmek *Ḳe.* = Zeypane micez adem. = T. Kadınsı karakterli erkek. = T.Diy. ø ? = < ?

ğicek = Hayvanlarniŋ ölüklirini yeydiğan ḳuş. Éşek ölüvatsa kötini ğicek çoḳuptu. (maḳal). = T. Hayvanların ölülerini yiyen kuş.{çev.Akbaba} M: *Eşek ölüyorken götünü akbaba gagalamış.(atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

ğicek tartmaķ = Toŋup titrigenlikni bildüridiğan birikme. = T. Üşüyüp titremeyi bildiren sözcük. = T.Diy. ø ? = < ?

ğicim = Pürüm, pörtme. M: Ğicim romal, börtme şal, ğicim duḫava. = T. Hakiki ipekten yapılan kumaş türü (pürüm,börtme) M: *İpek başörtü, ipek şal.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğicimlanmaķ *Ķe.* = Pürlüşüş, ķatlişip ķetiş. M: *Etigen keygen köynigi ğicimlinip ketti.* = T. Kırışmış,bükülmüş. M: *Sabah giydiği gömleği kırıştı.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğidiķ *Ķu.* = Ķiçiķ; ğidiğlaş-ķiçiķlaş. = T. Gıdık; gıdıklama. = T.Diy. *gıdıkla-* TS 851 = < ?

ğidiŋ-pidiŋ *Ķu.* = Étirap ķilişķa maķul boluşķa mecbur bolup éğiz açalmay ķalğanliķni bildüridiğan imlik söz. = T. İtiraf etmeye, razı olmaya mecbur kalıp söz söylememeyi bildiren ünlem. = T.Diy. ø ? = < ?

ğirtildaķ = Kékirtek, boğuz. = T. Boğaz. = T.Diy. ø ? = < ?

ğivmudun = Yiğlaŋğu (bir nersini bana ķilip orunsiz yiğlaydiğan baliğa ķaritip éytilidu). = T. Sulu göz.(bir şeyi bahane edip yersiz şekilde ağlayan çocuk için söylenilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ğil = Téyilğaķ. M: *Ğil muz --- téyilğaķ muz; yollar ğil bolup kétiptu (bezi caylarda ‘‘giltan’’ diyilidu).* = T. Kaygan. M: *Ğil muz --- kaygan buz; yollar kayganlaştı (bazı yerlerde ‘‘giltan’’ denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

ğilam-ğilam *Ķu.* = Löm-löm (halet imliği). M: *U maŋa ğilam-ğilam ķarap ķoyatti.* = T. Saf-saf.(durum ünlemi). M: *O bana saf saf bakıyordu.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğiltaŋ *Ḫ.* = Téyilğaķ; hemmisi, pütünley sapla. M: *Bügün yiğinğa ğiltan erler képtu --- bügün yiğinğa sapla erler képtu.* = T. Kaygan; hepsi tamamen. M: *Bugün toplantıya tamamen erkekler gelmiş.* = T.Diy. ø ? = < ?

ğilciķ *Ķu.* = Eles köz, alğay. = T. Şaşı göz. = T.Diy. ø ? = < ?

ğilciŋ *Ğ.* = Naynaķ, naz. = T. Naz. = T.Diy. ø ? = < ?

ğilciŋlimaķ *Ğ.* = Naynaķlimaķ, naz ķilmaķ, ğemze ķilmaķ. = T. Nazlanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

ğildirek *Ğ.* = Ğaltek (balilar oyunçuği); tömür halķa (oyunçuķ). = T. Tekerlek (çocuk oyuncağı); demir halka (oyuncak). = T.Diy. ø ? = < ?

ğildirğuç *T.* = Ḳiyiḳçe, bogursaḳ ḳilğanda, hemirni késidiğan çişliḳ ğaltek. = T. Hamur ve hamur işi yaparken hamur kesmek için kullanılan alet. = T.Diy. ø ? = < ? , *ğildir-ğuç*

ğimsa (1) *Ḳu.* = Yoşurun, pinhan, buluŋ-puşḳaḳ, ẖilvet. = T. Gizli, kıyı-köşe = T.Diy. ø ? = < ?

ğimsa (2) *T.* = Tar yol. = T. Dar yol. = T.Diy. ø ? = < ?

ğimsimaḳ *Ḳu.* = Heves ḳiliş, kizikiş, yaẖşi körüş. = T. İstemek, beğenmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ğince *Ḫ.* = İtniŋ boyniğa bağlap ḳoyidiğan kaltek. = T. Köpeğin boynuna bağlanan sopa. = T.Diy. ø ? = < ?

ğincivağ *Ğ.* = Çana yağiçini atḳa taŋidiğan ağamça. = T. Kızağı ata bağlayan halat. = T.Diy. ø ? = < ?

Ḳ

kap *Ḳu.* = Yalğan. *Rast gepniŋ çéçigi ḳap gep (maḳal).* = T. Yalan. M: *Doğru sözün çiçeği yalan söz. (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳapaḳ çömüç *Ğ.* = Nogay. = T. Kepçe. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *çömçe ''kepçe''* DLT I. 417 *ḳapaḳ ve çömüç.*

ḳapaḳ uyḳusi *Ḫ.* = Pile ḳurutiniŋ ikkinçi ḳétim uẖlişi. = T. İpekböceği kurdunun ikinci uykusu. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳapaḳ yardi *Ḳe.* = Ḳiş peslidiki mevsumlerniŋ biri, bu ''delve'' mevsumidin kéyin kélidu. Yéŋiçe 1- ayniŋ 20-, 21- künliridin başlinip, ḳiş pesli muşu mevsum bilen ayaḳlişidu. = T. Kış mevsiminin aylarından biri, bu ''delve'' mevsiminden sonra gelir. Ocak ayının 20.-21. günlerinden başlanıp kış, bu mevsimle sona erer. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳapturğa *Ğ.* = Ḳapçuḳ (pul ḳapçugi). = T. Torba(para kesesi) = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaptiliğa almasliḳ = Nezirige almasliḳ, eren ḳilmasliḳ, perva ḳilmasliḳ (bu ''ḳaptal'' sözidin kélip çiḳḳan). M: *Dunyani su bésip ketse, ödekniŋ ḳaptiliğa kelmeptu. (maḳal).* = T. Dikkate almama, umursamama (bu ''ḳaptal'' sözünden gelen). M: *Dünyayı su bassa, ördeğin umrunda olmaz.(atasözü)* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳapçiğay *A.* = Karidor; ikki tağ ariliğidiki uzun ketken tar ariliḳ. M: Ḫ*éşi kariduri-*

ḳapçiğayi bezi caylarda ‘‘tarlaḳ’’ diyilidu). = T. Koridor; İki dağ arasındaki uzun dar aralık. M: *H̯éşi kariduri*- H̯éşi vadisi. Bazı yerlerde ‘‘tarlaḳ’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳapḳuş *L.* = Şişe (panar çiraḳniŋ şişisi). = T. Şişe (fenerin şişesi) = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaplaŋğu *Ḳu.* = Töt etrapi tağlar bilen oralğan yer. = T. Dört tarafı dağlarla çevrilen yer. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *kablan-* ‘‘kuşatılmak’’ ED 584 b, *kapla-ñ+ ğu*

ḳapilaḳ *Ḳu.* = Ḳulaḳça (tağliḳlar sözi). = T. Kışın giyilen başlık. (Dağlıların sözü). = T.Diy. Krş. *kalpak* TS 1175 = < ?

ḳapilaŋ *Ğ.* = Yalğançi, aldamçi. = T. Yalancı, sahtekar. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳataŋşimaḳ *Ḳe.* = Ḳérip munup ḳalğan adem yaki méva bermeydiğan bolup ḳalğan dereẖlerge şundaḳ diyilidu. = T. Yaşlanan insana veya artık meyve vermeyen ağaçlara böyle denilir. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳataŋğur *Ğ.* = Ḳatmal, oruḳ. = T. Durgun, zayıf. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳatmaḳ = Ḳoşmaḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳara-ḳara ḳaşliriŋğa Ḳatsaŋçu méni. Kirpiğiŋi oḳya ḳilip, Atsaŋçu méni.* = T. Koşmak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳara-ḳara ḳaşliriŋğa Ḳatsaŋçu méni. Kirpiğiŋi oḳya ḳilip, Atsaŋçu méni.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳatim *Ğ.* = Ḳisas. = T. Kısas. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaçar *Ḳu.* = Meŋiz. M: *Ḳizil ḳaçar* --- ḳizil meŋiz. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Yar seperge atlaniptu, Mingeni duldul. Ḳaçarlari ḳizil alma, Saçlari sumbul.* = T. Yüz, çehre. M: *Ḳizil ḳaçar* --- kırmızı yüz. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Yar seperge atlaniptu, Mingeni duldul. Ḳaçarlari ḳizil alma, Saçlari sumbul.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaçura *Ḳu.* = Ḳariğay (turpanda ‘ḳoçura’’mu diyilidu). = T. Çam ağacı (Turpan’da ‘ḳoçura’’da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaçimaḳ *Ḳu.* = Ḳismaḳ, tolğimaḳ, burimaḳ, kayrimaḳ. = T. Kısmak, çevirmek, döndürmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳada *H̯.* = Ḳarda muz kirindisi bilen ḳétiḳni şirniğa arilaşturup teyyarlinidiğan içimlik (muz kirindisi ḳarğa oẖşaydiğan üçün ‘‘ḳada’’ dep atalğan). = T. Karda buz parçasıyla yoğurdu nektara karıştırıp hazırlanan içecek (buz

parçası kara benzediği için ‘‘ḳada’’ diye adlandırılır). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳadiğallimaḳ *Ḳe.* = Déveylimek, hürpiyip kelmek. M: *Erkinmu uniŋ bilen teŋla ornidin turup, uniŋ aldiğa ḳadiğallap keldi.* = T. Dikilmek, kavga edecekmiş gibi davranmak. M: *Erkin de onunla aynı anda yerinden kalkarak onun önüne dikildi.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳara etkülük *Ḳu.* = Ḳariliḳ (matem belgisi). = T. Matem, yas.(matem işareti) = T.Diy. ø ? = , *ḳara ve etkülük.*

ḳara tapşurmaḳ *A.* = Ḳiz terepke toyluḳ tapşurmaḳ. = T. Kız tarafına düğün için gereken şeyleri teslim etmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳara basmaḳ = Nes basmaḳ, teley ḳaçmaḳ. = T. Uğursuzluk, şansını kaybetmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳara buya = Çüçük buya. = T. Bir çeşit yabani ot. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaraçi (1) *H̯.* = Tilemçi, ḳelender, işikmu-işik yürdiğan tilemçi. = T. Dilenci. Kapı kapı dolaşan dilenci. = T.Diy. Krş. *karaçi* ‘‘çingene’’ DersVIII 2641 = ET *karaçı* DLT I. 445

ḳaraçi (2) *L.* = Puḳra, addi h̯elḳ. = T. Halk. = T.Diy. ø ? = ET *karaçı* ED 647 b

ḳara h̯iyal *Ḳe.* = Yaman niyet, buzuḳ h̯iyal. = T. Kötü niyet, bozuk düşünce. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳara sanimaḳ Hiyanet ḳilmaḳ. = T. İhanet etmek. = T.Diy. ø ? = =

ḳara su = Sazliḳ süyi; bulaḳ türi. = T. Bataklık suyu; kaynak, memba türü. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳarasiŋek = Çivin. = T. Sinek = T.Diy. *karasinek* TS 1212 = < ?

ḳarağazaŋ *A.* = Ürükniŋ bir türi. = T. Eriğin bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳariğan = Tağda ösidiğan bir h̯il dora ösümligi. = T. Dağda yetişen bir tür şifalı bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaraḳ *L.* = Köz ḳariçuği. = T. Gözbebeği. = T.Diy. ø ? = ET *karak* DLT I.382; II. 116; III. 29

ḳara ḳaraḳ *L.* = Köz ḳarişi. = T. Görüş açısı = T.Diy. ø ? = ET Krş. *kara karak* ‘‘göz karası’’ DLT I. 382

ḳara-gücür *Ḳu.* = Tevekkül, ḳaram, ḳarisiğa. = T. Tevekkül, işin sonunu

düşünmeden hareket etme. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳara yitim *Ḳe.* = Hiçnimisi yoḳ, tuğulupla yitim ḳalğan. = T. Hiçbir şeyi yok, doğuştan yetim kalan. = T.Diy. ø ? = *kara ve Ar. yetim*

ḳarta = Atniŋ toğra üçiyi (köten béşi). = T. Atın düz bağırsağı. (bağırsağın sonu). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳarsaḳ *Ḳu.* = Tülke cinisiğa kiridiğan bir ẖil hayvan. (‘‘ḳara tülke’’mu diyilidu). = T. Tilki cinsine giren bir tür hayvan (‘‘ḳara tülke’’ de denilir). = T.Diy. *karsak* ‘‘çakala benzer, postundan kürk yapılan bir hayvan’’ Tar.S. IV. 2319 = ET *karsak* ED 663 b, ayrıca krş. H. Eren 215 a

ḳarğu yapilaḳ *Ḳu.* = Şepereŋ, namazşam ḳarğusi (bezi caylarda bu söz ‘‘huvḳuş’’ meniside kollinilidu). = T. Yarasa.(bazı yerlerde bu söz ‘‘çavuşkuşu’’ anlamında kullanılır). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaro *Ḳu.* = Ḳarğu, kor. = T. Karga. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳarişku *L.* = Böre, ḳaşḳir. M: A*risilda éşekki ḳarişḳu yeptu (maḳal).* = T. Kurt. M: *Kararsız eşeği kurt yemiş. (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳariḳaş *Ḳe.* = Koğunniŋ bir türi. = T. Kavunun bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳarimuḳ (1) *Ḳe.* = Aḳ ḳonaḳḳa çüşidiğan ḳara küye. = T. Beyaz mısıra düşen kara bit. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳarimuḳ (2) = Buğdayniŋ arisida ösidiğan uruği ḳara ösümlük. *Buğdayniŋ banisida ḳarimuḳ su içiptu (maḳal).* = T. Buğdayın arasında yetişen tohumu kara bitki. *Buğdayın sebebiyle ḳarimuḳ su içmişi.(atasözü)* = T.Diy. Krş. *karamuk ‘‘karanfilgillerden,ekin tarlalarında biten,yaprakları karşılıklı, çiçeği pembe pembe mor renkte, zararlı bir bitki’’* TS 1208 = ET Krş. *karamuk(3)* ‘‘buğday üzerinde görülen kara taneler’’ ED 660 b

ḳazaḳ péşin *Ğ.* = Keç péşin. = T. Öğleden sonra. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳasimaḳ = Yoğan-yoğan çişlep yimek.M: *İtlar samsini ikki ḳasapla yutuvetti; u kolidiki nanniŋ yérimini ikki ḳasapla yevetti.* = T. Büyük-büyük ısırıp yemek. M: *İtler böreği iki ısırıkta yuttu; o elindeki ekmeğin yarısını iki ısırıkta yuttu.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaşaŋ *H̱.* = Yüzi kélin. = T. Utanmaz. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *kaşaŋ* ‘tembel, aylak,

işe yaramaz’’ ED 673 b

ḳaş-ḳapiğiğa ḳarimaḳ = Telmürüşni bildüridu. = T. Beklemeyi bildirir. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaşḳa dessimek *Ḳe.* = İşi oŋmiğanliḳni bildüridu. = T. İşte başarısızlığı bildirir. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaşḳançuḳ *Ğ.* = Balilar oynaydiğan poŋzek oyuniniŋ bir türi. = T. Çocuklarin oynadığı top oyununun bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaşḳina *Ḳu.* = ‘‘Ḳaş, yan’’ söziniŋ kiçiklitip éytilişi. (‘‘Ḳaşkune’’mu diyilidu). Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Taşlap ketseŋ ketkiniŋni, Unutmiğaymen. Emdi kelseŋ ḳaşḳinamğa, Yolatmiğaymen.* = T. ‘‘Ḳaş, yan’’ sözcüklerinin küçültülerek söylenmesi. (‘‘Ḳaşkune’’ da denilir). Koşukta örnek gelen şekliyle: *Taşlap ketseŋ ketkiniŋni, Unutmiğaymen. Emdi kelseŋ ḳaşḳinamğa, Yolatmiğaymen*. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaşliḳ = Sürme. = T. Sürme. = T.Diy. Krş. *kaşlık* ‘‘siyah saç boyası’’ Der.S.X. VIII. 2680 = ET *kaşlığ* ED 672 b

ḳaşliḳ ot = Otlaḳ, ètiz ḳatarliḳ nem yerlerde ösidiğan bir ḫil ot. = T. Otlak, tarla gibi nemli yerlerde yetişen bir çeşit ot. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaşilmaḳ *Ḳe.* = Ḳir salmaḳ, ḳaş salmaḳ, ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ėrikimğa su keldi Çörisini ḳaşlivet. Yéni yariŋ men bolay, Konisini taşlivet.* = T. Bent yapmak, sınırlamak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ėrikimğa su keldi Çörisini ḳaşlivet. Yéni yariŋ men bolay, Konisini taşlivet.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳağdalma *Ğ.* = Ciḳ iş körüp tecribilik bolup ketken kişi (selbiy menide işlitilidu, ‘‘ḳağcalma’’mu diyilidu). = T. Çok iş yapıp tecrübe edinen kişi (olumsuz anlamda kullanılır, ‘‘ḳağcalma’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = *ḳağdal-ma*

ḳaḳ *Ḳu.* = Tağlarda çoŋ taşlarniŋ oyulup kölçek bolup ḳalğan yéri. = T. Dağlarda büyük taşların oyulmasıyla su biriken yer. = T.Diy. *kak*II ‘‘(kaya ve ağaç oyuklarında su birikintisi)’’ TS 1160 = ET *kak(1)* ED 608 b

ḳaḳram *Ḳe.* = Kéḳir, tètir. M: *Appaḳ ḳaḳram şorluḳ étizlar.* = T. Çorak. M: *Bembeyaz çorak tuzlu tarlalar.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaḳma *L.* = Mitin (taş çokuydiğan esvap). = T. Taş delen alet. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaḳilaḳ *Ḳe.* = Aldiraşçiliḳ, bésikçiliḳ, téneşçilik. = T. Yoğunluk. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaḳlay-soḳilay *Ḫ.* = Ḳékilip-soḳulup. M: *U bala ata-anisidin kiçik ḳélip, ḳaḳilay-soḳilay kün keçürdi.* = T. İtilip-kakılıp. M: *O çocuk küçük yaşta baba-anasız kalıp,itilip-kakılıp gün geçirdi.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *ḳaḳ-* ‘‘dövmek’’ ED 609 a ve *soḳ-* ‘‘dövmek’’ ED 805 a, *ḳaḳ-il- ve soḳ-il-*

ḳaŋtaymaḳ *Ḳe.* = Keynige yölünüp yatmaḳ. M: *U putlirini uzun sunup orunduḳ yölençügige ḳaŋtayğiniçe turusḳa tikilip, hedep tamaka çéketti.* = T. Arkasına dayanıp yatmak. M: *O bacaklarını uzatıp sandalyeye dayanarak tavana dikilip,durmadan sigara içiyordu.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaŋdimaḳ = Ḫaŋdimaḳ, çiŋdimaḳ. M: *U ilaçsiz koça ḳaŋdap tünni taŋğa ulidi.* = T. Basarak sıkıştırmak(toprak veya yolu). M: *O çaresiz sokak yolunu sıkıştırıp geceyi sabah yaptı.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaŋğur *Ḳu.* = Ḳuŋğuraḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Zem bilen zencirisi altun bilen pencirisi, Ciŋ ğirap un kelidu ḳiz béşida ḳaŋğurisi. Ḳaŋğuruḳni maŋa ber ḳelemkilay, elem ḳilay, Ḳaysi ḳizni alsiŋiz şuŋa bérip salam ḳilay.* = T. Zil. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Zem bilen zencirisi altun bilen pencirisi, Ciŋ ğirap un kėlidu ḳiz béşida ḳaŋğurisi. Ḳaŋğuruḳni maŋa ber ḳelemkilay, elem ḳilay, Ḳaysi ḳizni alsiŋiz şuŋa bérip salam ḳilay.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaŋḳira = Suluḳ, sazliḳ caylarda yaşaydiğan, uzun tumşuḳ, uzun paçaḳ ḳuş. = T. Sulu, sazlıklarda yaşayan, uzun gagalı, uzun bacaklı kuş. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaŋkirimaḳ *Ḳu* = Ténimek, sersan bolmaḳ (bezi caylarda ‘‘ḳanğirimaḳ’’ diyilidu). = T. Şaşırmak, şaşkınlıktan sersem hale gelmek. (bazı yerlerde ‘‘ḳanğirimaḳ’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳaŋḳiğaḳ *A.* = Purjina. = T. Yay. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳalaḳ *Ḳu* = Yağaç ḳoşuḳ; hor çiḳip ketmisun üçün ḳazanniŋ çörisige ḳoyuludiğan çember. = T. Tahta kaşık; buharın çıkp gitmemesi için kazanın çevresine koyulan çember. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳalğayta *Ḳu.* = Çaḳḳaḳ ot. = T. Dikenli ot. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳalḳa *Ḳu.* = Saye, köleŋge. = T. Gölge. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳalḳan *T.* = Mudapie üçün ḳorğan tamniŋ üstige üç buluŋ şekilde tizilğan kések

ḳurulma. = T. Savunma için yapılan duvarın üstüne üçgen şeklinde dizilen tuğla yapı. = T.Diy. Krş. *kalkan* TS 1171 = ET Krş. *kalkan* ‘‘kalkan’’ ED 620 b

ḳalvaḳ *A.* = Ḳalpaḳ. = T. Şapka. = T.Diy. *kalpak* TS 1175 = < ?

ḳaliḳ *A.* = Çelle, lapas. = T. Kamıştan yapılan ağıl. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳan çéçişmaḳ = Ḳattiḳ uruşḳanliḳni bildüridu. = T. Sert, çetin kavgayı bildirir. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳandimaḳ *Ḳu.* = Ḳanğa boyimaḳ, ḳanlimaḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ürümçiniŋ çérigi Atlirini yaldaydu. Tömürni öltürüp*, *Neyzisini ḳandaydu.* = T. Kana bulamak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ürümçiniŋ çérigi Atlirini yaldaydu. Tömürni öltürüp*, *Neyzisini ḳandaydu.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳavaş = Ḳamaş, ḳapsaş. M: *Toẖuni öyge ḳavaş, itni öyge ḳavaş.* = T. Hapsetme,kapatma. M: *Tavuğu kümese kapat,köpeği kulübeye kapat.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳavamaş *Ḳu.* = Yağ çékilgen kakça (nan). = T. İçine yağ konulan ekmek çeşidi. (ekmek) = T.Diy. ø ? = < ?

ḳavuşmaḳ *L.* = Cem bolmaḳ, bir yerge yiğilmaḳ, M: *Bir ata-bala, uruḳ-tuḳḳanlar ḳaçanmu ḳavuşarmiz?.* = T. Toplanmak, bir yere yığılmak. M: *Bir baba-çocuk, akrabalar ne zaman kavuşuruz?* = T.Diy. *kavuş-* TS 1245 = ET *kavış-* ED 588 a

ḳayça *Ḫ.* = Cuvazniŋ kala söreydiğan aça yağiçi. = T. Yayığın inek sürükleyen çatal şeklindeki tahtası. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳayraḳ = Kiçik tağ, édir; biley. = T. Küçük dağ, tepe;biley taşı = T.Diy. *kayrak(*3) ‘‘biley taşı’’ Der.S. VIII. 2706 = ET *kadrak* ED 604 a

ḳayrimaḳ *Ğ.* = Bilimek, arḳisiğa yandurmaḳ. M: *Piçaḳni ḳayrimaḳ, ḳoyni ḳayrimaḳ.* = T. Bilemek, arkasını çevirmek. M:*Bıçağı bilemek, koyunu çevirmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳeddi guva *Ğ.* = Ḳérip haldin ketmek. M: *Ḳeddi ğuva bolup ḳaldı* --- ḳérip ténila ḳaldi. = T. Yaşlanıp güçsüz kalmak. M: *Ḳeddi ğuva bolup ḳaldı* ---Yaşlanıp güçsüz kaldı. = T.Diy. ø ? = < ?

ķeste ķilmaķ *Ķu.* = Emel ķilmaķ, vapa ķilmaķ, gépide turmaķ, ķoşaķta mundaķ kelgen: *Ķara uyniŋ müŋgüzini Ğir ciğiŋge deste ķil, Er bolsaŋ biliŋni bağlap, Digen gépiŋge ķeste ķil.* = T. Yerine getirmek, sözünü tutmak, sözünde durmak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ķara uyniŋ müŋgüzini Ğir ciğiŋge deste ķil, Er bolsaŋ biliŋni bağlap, Digen gépiŋge ķeste ķil.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķel-ķamşiķ *Ķu.* = Ķamlaşķan. M: *Ķel-ķamşiği yoķ adem* --- ķamlaşmiğan adem. = T. Yakışıklı. M: *Ķel-ķamşiği yoķ adem* ---Yakışıklı olmayan adam. = T.Diy. ø ? = < ?

ķellap *Ḫ.* = Aldamçi. = T. Aldatıcı. = T.Diy. ø ? = < ?

ķeliy *Ķu.* = Sey (ķorulğan sey). = T. Sebze (pişmiş sebze). = T.Diy. ø ? = < ?

ķen *Ḫ.* = *Ķasisaplarniŋ göş asidiğan ilgüçi.* = T. Kasapların et astığı kanca. = T.Diy. ø ? = < ?

ķoparğa = Pişaŋ (tügmen téşini ķopiridiğan kaltek). M: T*ozga köngen it ķoparğa astida öler (maķal)* = T. Manivela (değirmen taşını kaldıran sopa). M: *Toza alışan it manivela altında ölür.(atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

ķopķa-mopķa *Ķu.* = Ķopal, yirik, toŋ. = T. Kaba, büyük. = T.Diy. ø ? = < ?

ķotaymaķ *T.* = Duğdaymaķ, tügülmek, dolisini ķoruvlamaķ. Köçme:Éğir körmek, ķimmet körmek. M: *Mavu éşek yükni kötirelmey ķotiyivaldi; mavu çapanni 30 koyğa al disem, sel ķotiyip turuvatidu.* = T. Büzülmek,omzunu sıkmak. Mecaz anlamı: Pahalı bulmak. M: *Bu eşek yükünü taşıyamadan büzüldü; bu ceketi 30 koya al desem, biraz pahalı görüyor.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķortmaķ *Ķu.* = Lay su yaki ķoyulup ketken suyuķluķ. = T. Bulanık su veya koyulaşan sıvı. = T.Diy. ø ? = < ?

ķormal *Ķu.* = Begliкniŋ orman-ziraet işliriğa mesul bolğuçi bek. = T. Beyliğin orman-ziraat işleriyle sorumlu olan kişi. = T.Diy. ø ? = < ?

ķoruķ = Ķoruķ tam; caŋza yaki beglerniŋ yéza ḫoculuği. = T. Duvar veya parmaklıkla çevrilmiş alan; çiftlik, malikanelerin veya beylerin köy ekonomisi. = T.Diy. ø ? = < ?

ķorul = Miltiķniŋ nişanğa alidiğan belgisi; mudapie istihkami, ķele. = T. Tüfeğin nişan alınan işareti, savunma kalesi, kale. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳozi çüş *Ğ.* = Çüştin ilgiriki yeni çüşke yéḳin ḳalğan çağ. = T. Öğleden önce yani öğlene yakın olan zaman. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳozi yultuz = Hemel ultuz, 3 aydin başlap körünidiğan yultuz bolup; bezi caylardiki uyğur diḫanliri muşu yultuz körüngen mevsumni yéni yilniŋ başliniş vaḳti hisaplaydu (bu ḳedimi Türkiy ḳebililerniŋ yil hisaplaş usulidin ḳalğan adet). = T. Hemel(22 mart 21 nisan arası) yıldızı, 3 aydan başlayıp görünen yıldız olup bazı yerlerdeki Uyğur çiftçileri bu yıldızın göründüğü mevsimi yeni yılın başlama vakti hesaplar (bu eski Türk kabilelerin yıl hesaplama yönteminden kalan adet). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳosaḳ yéşi *Ḳe.* = Yalğan yaş. = T. Yalan yaş. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoşağ = Bir birige çétip bağlanğan bağlaḳ. = T. Birbirine bağlı durumda olan. = T.Diy. Krş. *koşa* TS 1367 = < ?

ḳoşağdimaḳ = Ḳozilarni ağamça bilen bir birige çétip bağlimaḳ. = T. Kuzuları halatla birbirine bağlamak. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoşam *A.* = Çit, çitlaḳ. M: *Ḳoğunluḳḳa yulğundin ḳoşam tarttuḳ.* = T. Çit, çitlenmiş.M: *Kavunluğa ılgın ağacından çit çektik.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoşam tam *Ḫ.* = Yulğun bilen tuḳup yasalğan tam. = T. Ilgın ağacıyla örülüp yapılan duvar. = T.Diy. ø ? = *ḳoşam ve tam.*

ḳoşḳavaḳ *Ḳu.* = Şakilidin acritilmiğan dan. = T. Kabuktan ayrılmayan tane. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoşlaş = İkki éḳinniŋ ḳoşulidiğan yéri. = T. İki akının birleştiği yer. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoşlaḳ *Ḳe.* = Ḳoş, cüp. = T. Eş, çift. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *koş* ‘‘çift’’ ED 670 a

ḳoşmaḳ = Cüp; ḳoşkizek; bir ḫil oyunniŋ nami. = T. Çift; ikiz;bir tür oyunun adı. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *koş* ‘‘çift’’ ED 670 a

ḳoşuḳ salmaḳ *Ḳe.* = Gep ḳisturmaḳ, loḳma salmaḳ. = T. Söze girmek. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *koşuğ* ED 671 b

ḳoşuḳ nan *T.* = Cevende (aḳ unğa ḳonaḳ uni arilaşturup yéḳilğan nan). = T. Cevende.(beyaz unla mısır ununu karıştırıp yapılan ekmek). = T.Diy. ø ? = *ḳoşuḳ ve nan.*

ḳoşumaç *L.* = Boḳusa sapan (‘‘ḳoş’’ mu diyilidu). M: *Ḳoş heydimek ---sapan bilen yer ağdurmaḳ.* = T. Saban (‘‘ḳoş’’ da denilir). M*: Ḳoş heydimek --- sabanla toprağı altüst etmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoğ *Ḳu.* = Ḳoḳas (kül arilaş ‘‘uşşaḳ ḳoğ ot’’ diyilidu). = T. Ateşli kül (karışık küle ‘‘küçük ḳoğ ateş’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoğaç *Ḫ.* = Üsti oçuḳ no; tügmenniŋ su çüşidiğan nori (‘‘ḳoğaş’’ mu diyilidu). = T. Üstü açık su oluğu; değirmenin su düşen oluğu (‘‘ḳoğaş’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoḳ *Ḳu.* = Ḳuvuḳ, işik, dervaza. = T. Kapı. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoḳlaḳ *Ğ.* = Anisiğa egişelmeydiğan kiçik ḳoza. = T. Anasının peşinden giden küçük kuzu. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoŋarmaḳ *Ḳu.* = Ürük reŋ tüzmek. = T. Eriğin renk değiştirmesi. (çev. Olgunlaşmaya başlaması). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoŋğaḳ *Ḳu.* = Yéni tuğulğan ḳoziniŋ mayiği. = T. Yeni doğan kuzunun gübresi. = T.Diy. Krş. *konakIII* ‘‘yeni doğmuş buzağının pisliği’’ Der.S. VIII. 2915 = < ?

ḳol top *Ḳe.* = Ḳol bilen étip torğa çüşürüp oynaydiğan top. = T. Elle atılıp ağa düşürüp oynanan top. = T.Diy. ø ? = *ḳol ve top.*

ḳoltuḳmaç *Ğ.* = İkki ḳoltuḳtin ötküzüşke layiḳ ḳilip bağlanğan bağlaḳ (köpinçe yüdülidiğan otun şundaḳ bağlinidu). = T. İki koltuktan geçirmeye uygun şekilde bağlanan bağ (Çoğu zaman yüklenilen odun böyle bağlanır). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoltuḳida issinmaḳ = Başḳilarniŋ himayiside can baḳmaḳ. = T. Başkalarının himayesinde geçinmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoltuḳiğa su pürkimek = Şilimaḳ. ‘‘Putiğa höl ḫiş ḳoymaḳ’’ digen birikmige oḫşaş. = T. İstenileni yaptırmak için onu övmek. ‘‘Ayağına ıslak tuğla koymak’’ deyimiyle benzer anlamda. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳol silkimek = Vazkeçmek; ḳol üzmek. = T. Vazgeçmek; el çekmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳollap *Ḫ.* = Gire, kireçe. = T. Menteşe. = T.Diy. *kollap* Der.S. VIII. 2910 = < ?

ķollanma *Ğ.* = Ķoldama (tamaķ). = T. Bir çeşit hamur yemeği (yemek). = T.Diy. ø ? = < ?

ķoluştuķ *L.* = Muhebbet, söygü. = T. Sevgi. = T.Diy. ø ? = < ?

ķoli emgelik *Ķu.* = Ķoli egri-oğri. = T. Hırsız. = T.Diy. ø ? = < ?

ķoli şor = Ķolidiki nersini hedise buzup-çéķip ķoyidiğan ademlerni süpetleş üçün ķollinilidiğan birikme. = T. Elindeki eşyayı sık sık bozup-kırıp koyan insanlar için kullanılan söz. = T.Diy. ø ? = < ?

ķoli kökside = İtaetmen; ‘‘ķarşi éliş’’, ‘‘alķişlaş’’ menilirinimu bildüridu. M: B*iz terepke barsiŋiz, ķolum köksümde.* = T. İtaat eden; ‘‘karşılama’’, ‘‘alkışlama’’ anlamlarını bildirir. M: *Bize gelirseniz karşılarım.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķoli gül *Ķe.* = Ķolida hüniri bar. = T. Hüner sahibi olan. = T.Diy. ø ? = < ?

ķoli giri *Ğ.* = Ķoli gal. = T. Elinden iş gelmeyen. = T.Diy. ø ? = < ?

ķoli üzük = Yoķsizliķ, namratliķ. = T. Yoksulluk, fakirlik. = T.Diy. ø ? = < ?

ķolini kösey çéçini süpürge ķilmaķ = Bir işni capadin ķorķmay, canpidaliķ bilen işleşni süpetleşte kollinilidiğan birikme. = T. Bir işi cefayla, fedakarlıkla yapmayı tanımlamada kullanılan deyim. (çev.*saçını süpürge etmek*). = T.Diy. Krş. ‘‘*saçını süpürge etmek’’* = < ?

ķol yumaķ *Ķe.* = Birer iş- herket yaki ademdin alaķe üzmek. = T. Bir iş,hareket veya insanla teması kesmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ķonaşmaķ *Ķe.* = Yürüşmek,epleşmek;ķolaşmaķ, oŋuşluķ bolmaķ. M: *Bularniŋ işi ķonaşmaptu; gepke gep ķonaşmidi; işlirimiz nahayiti ķonuşup ketti.* = T. İşlerin yoluna girmesi; uyuşmak; işlerin iyi gitmesi. M: *Bunların işi yürümemiş; söze söz uymadı; işlerimiz çok iyi gitti.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķonaķ bermeslik *Ğ.* = Ğepni sevriçanliķ bilen aŋlimasliķ. M: Y*andiki öyde ikki ayal bilen birbiriniŋ gépige ķonaķ bermey, ğezep bilen vaķi aşmaķta idi.* = T. Sözü sabırla dinlememek. M: *Yandaki evde iki kadınla birbirlerinin sözünü sabırla dinlemeden öfkeyle bağrışıyorlardı.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķondaķ (1) = Miltikniŋ desti (yağaç ķismi). = T. Tüfeğin sapı (ahşap kısmı). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳondaḳ (2) = Toḫu, kepterge oḫşaş ḳuşlar ḳonidiğan baldaḳ. = T. Tavuk, güvercin vb. gibi kuşların konduğu yükselti. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳonça *Ḳe.* = Ḫünçe, texse. M:*Ḳonçilap çay tutti* --- çinini texşe üstige ḳoyup çay tutti. = T. Küçük tabak, tabak. M: *Ḳonçilap çay tutti* ---çay kasesini tabağın üstüne koyup çay verdi. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳovuşmaḳ *Ḳu.* = Yépişmaḳ, cüpleşmek, cem bolmaḳ. = T. Yapışmak, çiftleşmek, çoğalmak. = T.Diy. *kovuş-*''inek çiftleşmek istemek, boğaya gelmek'' Der.S. VIII. 2940 = ET *kavuş-* ED 588 a

ḳovuḳ *Ḫ.* = Malniŋ dovusini. = T. Hayvanın sidik torbası. = T.Diy. *kovuk* I ''sidik torbası'' Der.S.VIII. 2940 = < ?

ḳovuḳçi *T.* = İşikbaḳar, dervaziven. = T. Kapıcı. = T.Diy. ø ? = ET *kapığçı* ED 584 a

ḳovul *Ḳe.* = Ḳerz,bérim. M: *Ḳerz-ḳovullirni tügetti.* = T. Borç, verme. M: *Harç borcunu bitirdi.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoy-kişe *Ḫ.* = Ḳoy-poy. = T. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoyuş bermeslik *Ḳu.* = Saḳaymasliḳ, oŋlanmasliḳ. M: *Késilim hiç ḳoyuş bermeyvatidu.* = T. İyileşmezlik, düzelmezlik. M: *Hastalığım hiç düzelmiyor.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳoyuğaş = Polo. = T. Pilav. = T.Diy. ø ? = *ḳoyuğ ve aş.* bk. ET *ḳoyuğ* ED 676 b, ET *aş* ED 253 b

ḳutatmaḳ = Bereket bermek, esḳatmaḳ, payda bermek, ünüm bermek, karga kelmek. = T. Bereket vermek, yardımcı olmak, faydası dokunmak,verim vermek,işe yaramak. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳuçmaḳ *Ḳu.* = Érişmek, almaḳ, ige bolmaḳ, ḳolğa çüşürmek. = T. Erişmek, almak, sahip olmak, yakalamak. = T.Diy. Krş.*kuç-*[15] ''kucaklamak'' = ET Krş. *kuç-* ED 590 a

ḳuduguy *Ḳu.* = Ḳuda, ḳudağuy. = T. Dünür. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳura *T.* = Yuŋ yaki paḫta yipta toḳulğan yapilaḳ ağamça. = T. Yün veya pamuk

[15] TS' nin 1337. sayfasında bu sözcük ''*koçmak*'' olarak verilmiş olup ''*kuçmak*'' şeklinde düzeltilmelidir.

ipten örülen düz halat. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳuraḳ *Ḳe.* = Ḳuraşturulğan. M: *Ḳuraḳ çapan, ḳuraḳ körpe.* = T. Birleştirilen. M: *Kumaş parçalarını birleştirilerek yapılan ceket, kumaş parçalarını birleştirilerek yapılan döşek.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳurallıḳ *Ḳu.* = Mergen. = T. Atıcı,nişancı. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳulaḳniŋ topisini ḳékivetmek = Segek bolmaḳ, huşyar bolmaḳ. = T. Uyanık olmak. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳulaḳvağ = Harviniŋ ḳuliğini boyunturuḳḳa çatidiğan tasma bağ. = T. Arabayı boyunduruğa bağlayan kayış bağı. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳulay *L.* = Yiŋnağuç. = T. Helikopter böceği. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳuliği töşük = Ḳuliği uzun, hemmidin ẖevardar ademlerni süpetleşte ḳollinilidiğan birikme. = T. Kulağı delik, herşeyden haberdar insanlar için kullanılan söz. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳulmaḳ = Piva işleşke işlitilidiğan ösümlük ve uniŋ mivisi (picuẖul). = T. Bira yapımında kullanılan bitki ve onun meyvesi. (picuẖul) = T.Diy. ø ? = < ?

ḳuma *Ḳe.* = Kepterẖana, kepter yatiği (bu söz H̱oten'de kepter, toẖu ḳatarliḳlarni solaş üçün taldin yaki yağaçtin araç-araç ḳilip yasalğan yazliḳ katekni bildüridü). = T. Güvercin yuvası (bu söz Hoten'de kepter, tavuk gibileri kapatmak için daldan veya ağaçtan yapılan yazlık kafesi bildirir). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳumaḳ = Tazniŋ yarisi üstidiki appaḳ nerse, baş képigi. = T. Başın üzerindeki bembeyaz şey, kepek. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳumbaş *Ḳu.* = Gepdan, gépi tola. = T. Konuşkan, söyleyecek sözü çok olan. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳumtéli *Ḳu.* = ''Ḳumbaş'' ḳa oẖşaş. = T. ''Ḳumbaş'' la aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

ḳumçaḳ *H̱.* = Paḳa. = T. Kurbağa. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳumçaḳyotḳini *H̱.* = Paḳiyopurmiği. = T. Sinirotu. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳumçöçek *Ḳu.* = Gepi tola, gepdan. = T. Konuşkan, söyleyecek sözü çok olan. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳumdin yip eşmek = Ḫam ẖiyal ḳilişni, hile-mikir işlitişni tesvirleşte ḳollinilidiğan birikme. = T. Boş hayal kurmayı, yalan-dolan yapmayı tanımlamada kullanılan söz grubu. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳumsaḳ *A.* = Ḳum arilaş. Ḳoşaḳta mundak ḳelgen: *Ḳumsaḳ yerge tavuz téridim, Pélekliri tüz. Soymiliri pişip képtu, Yarim kélip üz.* = T. Kumlu toprak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳumsaḳ yerge tavuz téridim, Pélekliri tüz. Soymiliri pişip képtu, Yarim kélip üz.* = T.Diy. Krş. *kum* TS 1403 = ET Krş. *kum* ED 625 b

ḳumsaŋ = ‘‘Ḳumsaḳ’’ ḳa oẖşaş. = T. ‘‘Ḳumsaḳ’’ la aynı anlamda = T.Diy. Krş. *kum* TS 1403 = ET Krş. *kum* ED 625 b

ḳumḳazi *Ğ.* = Gépi çuvalçaḳ, gépi tola. = T. Çok konuşan. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳumulaŋ *Ḫ.* = Ḳumluḳ, ḳumsal yer. = T. Kumluk, kumsal. = T.Diy. Krş. *kum* TS 1403 = ET Krş. *kum* ED 625 b

ḳunt *Ğ.* = Estayidil, inçikilep. M: *Ḳuntlap işlidi* --- inçikilep işlidi. = T. Titizlikle. M: *Ḳuntlap işlidi* --- titizlikle çalıştı. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳunduz ot = Bir ẖil ot. = T. Bir çeşit ot. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳuv (1) *T.* = Ḳurup çékige yetmek. M: *Ḳurup kuv bolmaḳ.* = T. Kupkuru olmak. M: *Kuruyup kupkuru olmak.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳuv (2) *Ḳe.* = Yapilaḳ ḳilip toḳulğan iştanbağ. = T. Düz örülen don bağı. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳuvanmaḳ = Şatlanmaḳ, ẖoşal bolmaḳ. = T. Sevinmek, memnun olmak. = T.Diy. *kuvan-→ kıvan-*‘‘sevin-‘’ Der.S.VIII. 2849 = < ?

ḳuvurmaḳ *Ḳu.* = Bilmek, sürkimek, ğirdimaḳ. M: *Piçaḳni ḳuvuruş --- piçaḳni ittiklitiş üçün sapal-kaçiniŋ tüvige ğirdaş, sürkeş bileş.* = T. Bilemek, sürtmek. M: *Piçaḳni ḳuvuruş --- bıçağı keskileştirmek için çini kasenin tabanına bileme,sürtme.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳuyruḳ çörigüç = Kişiniŋ ağziğa ḳarap ḳalğuçi. = T. Kişinin ağzına bakarak kalan. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳuyruḳ sélip yürmek = İşni çala ḳilidiğan ademlerni süpetleşte ḳollinilidiğan birikme. M: *Siliniŋ işliriniŋ ayiği ḳaçan üzülgen, her küni ḳuyruḳ sélip*

yürgenliri yürgen. = T. İşini yarım yapan insanları tanımlamada kullanılan söz grubu. M: *Sizin işlerinizne zaman bitti ki her gün yarım yamalak işler yapıp duruyorsunuz.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķuyķulaş *Ķu.* = Ükleş. = T. Ütülemek. = T.Diy. ø ? = < ?

ķuymaķ (1) *Ķe.* = Bu söz ķumulda çelpek, turpanda pöşkel dep kollinilidu. = T. Bu söz Ķumul'da çelpek, Turpan'da pöşkel diye kullanılır. = T.Diy. ø ? = < ?

ķuymaķ (2) *Ḫ.* = Tuḫum tuğmaķ. M: *Çarmékiyan birni kuydi.* = T. Yumurtlamak. M: *Alaca tavuk bir yumurta yumurtladı.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķuymuç *Ķu.* = Sağra, kasa (''ķumuş'' mu diyilidu). = T. Sağrı.(''ķuymuş'' da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ķuymuçuķ *Ķu.* = Tuğur (''ķuymiçaķ'' mu diyilidu). = T. Kuyruksokumu (''ķuymiçaķ'' da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ķuyut = Oğut. = T. Gübre. = T.Diy. ø ? = < ?

ķuyuç *Ķe.* = Polat, gaŋ; köçme:Ķuvvet. M: *Atlarğa boğuz bérip putliriğa ķuyuç bağlayli.* = T. Çelik; Mecaz anl: Kuvvet. M: *Atlara yem verip, ayaklarına kuvvet verelim.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķépişmaķ *Ķu.* = Tutaşmaķ (ot tutaşmaķ). M: *Otun höl iken, hiç ķépişmayvatidu.* = T. Tutuşmak (ateşin tutuşması). M: *Odun yaş iken, hiç tutuşmuyor.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķérisal *Ḫ.* = Ķéri-çüri, ķérip küçidin ķalğan kişi. = T. Yaşlılar, yaşlanıp küçülen kişi. = T.Diy. ø ? = < ?

ķérim = Ḫendek, akop, orek. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Kötel béşi tenşiŋde, Teksen otun çaptuķ biz. Ķérim bilen şer soķup, Otturisida yattuķ biz.* (bu söz Ḫoten'de ''ķéyim'', kuçada ''ķézim'' diyilidu). = T. Hendek, siper. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Kötel béşi tenşiŋde, Teksen otun çaptuķ biz. Ķérim bilen şer soķup, Otturisida yattuķ biz.* (bu söze Hoten'de ''ķéyim'', Kuça'da ''ķézim'' denilir). = T.Diy. ø ? = ET *karım* ED 659 b

ķésirmaķ *Ķu.* = Ķasraķ, ķovzaķ, post, şüpek. = T. Kabuk. = T.Diy. ø ? = < ?

ķéķindi = Çetke ķéķilğan, taşlanğan, taşlanduķ, daşķal. M: *Cahan ķéķindiliri* --- cemiyet daşķalliri. = T. Kakılan, dışlanan. M: *Cahan ķéķindiliri*- Toplumun

duşladığı kimseler. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *ḳaḳ-* ‘‘vurmak’’ ED 609 a

ḳéyiğaç *Ḳu.* = Ḳara yağaç , ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳéyiğaç yopurmaği, Ḳatmu-ḳat bolariken, Ḫeḳniŋ yurtiğabarsa, Musapir bolariken.* = T. Kara ağaç.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳéyiğaç yopurmaği, Ḳatmu-ḳat bolariken, Ḫeḳniŋ yurtiğa barsa, Musapir bolariken.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳitratmaḳ = Ḳimilatmaḳ, midir atmaḳ. M: *İŋigini ḳitiritip caraŋliḳ avaz bilen sözlidi.* = T. Kımıldatmak. M: *Çenesini kımıldatıp yüksek sesle söyledi.* = T.Diy. ø ? = ETø ?

ḳitlanmaḳ *A.* = Ügenmek, könmek, adetlenmek. M: *Ḳitlanmiğan piçaḳ ---téḫi* işlitilmiğen piçaḳ. = T. Öğrenmek, alışmak. M: *Ḳitlanmiğan piçaḳ* --- henüz kullanılmayan bıçak. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳipça *Ḳu.* = Gül bergi, ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *İgiz tağniŋ béşidin Sérildim tüzge, Ḳizil gülniŋ ḳipçisidek, Égildim sizge.* = T. Gül yaprağı. Koşukta örnek gelen şekliyle: *İgiz tağniŋ béşidin Sérildim tüzge, Ḳizil gülniŋ ḳipçisidek, Égildim sizge.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳiça çéçilip ketmek = Uruş-cidelniŋ köpiyip ketkenligini adavetniŋ köçiyip ketkenligini bildüridu. = T. Kavga-dövüşün artmasını, nefretin çoğalmasını bildirir. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳidam keke = Çoldusi yoḳ keke. *Taz ḳizğa er tapmaḳ ḳidam kekige sap tapmaḳ (maḳal).* = T. Sapsız kazma. *Uyuz kıza erkek bulmak sapsız kazmaya sap bulmak (atasözü).* = T.Diy. ø ? = , *ḳidam ve keke.*

ḳirtu *Ḳu.* = Oruḳ, avaḳ. = T. Zayıf. = T.Diy. Krş. *kırtıkII* ‘‘ufak tefek’’ Der.S.VIII. 2837 = < ?

ḳirtiş *Ḳu.* = Yüz-çiray. = T. Yüz-çehre. = T.Diy. ø ? = ET *kırtış* ED 649 a

ḳirtişlimaḳ *Ḳu.* = Ğirdimaḳ. Çaçni ustura bilen bir ḳétim çüşürüp bolgandin ḳéyin yene bir ḳiriş. = T. Kazımak. Saçı usturayla bir defa kazıyıp tekrar çıktıktan sonra yine kazımak. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳirçaŋğu = Cik işletkenliktin oruḳlap ketken, ḳirçilip ketken, ḳaşaŋ. M: *Ḳirçaŋğu éşek.* = T. Çok çalışmaktan zayıflamış olan, biktin düşen. M: *Ḳirçaŋğu eşek.* --- Zayıf eşek. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳirçilma *Ḳu.* = ‘‘Ḳirçanğu’’ğa oẖşaş. = T. ‘‘Ḳirçanğu’’ la aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

ḳirçilmaḳ = ‘‘Ḳirçilma’’nin mester şekli. = T. ‘‘Ḳirçilma’’nin mastar şekli. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳirğin *Ḳu.* = Didek, técimel, kuŋ, ḳul. = T. Cariye, kadın köle. = T.Diy. ø ? = ET *kırkın* ED 654 a

ḳirḳiçaç *Ḳu.* = Baliniŋ ḳosaḳtiki çéçi. = T. Çocuğun karındaki saçı. = T.Diy. ø ? = *ḳirḳi ve çaç.*

ḳir-ḳir *Ḳu.* = Köp, tola, miğ-miğ. M: B*azarda ḳir-ḳir adem, ḳir-ḳir mal.* = T. Çok, dolu, bol. M: *Pazarda çok-çok insan, çok-çok mal.* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳirliḳ *Ḳu.* = Gevdilik, boyluḳ, bestlik. = T. Hamile, gebe. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳirmaḳ *Ḳu.* = Ḳazan tüvi, ḳazanniŋ tégige çaplişip ḳalğan tamaḳ yuḳundisi (bezi caylarda ‘‘ḳismaḳ’’ mu diyilidu). = T. Kazan dibi, kazanın altına yapışıp kalan yemek artığı (bazı yerlerde ‘‘ḳismaḳ’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳirindaḳ *T.* = ‘‘Ḳirmaḳ’’ ḳa oẖşaş. = T. ‘‘Ḳirmaḳ’’ la aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

ḳirmizaḳ *Ḳu.* = Tekçe. = T. Duvargözü. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳiriçe bolup yürmek = Ḳéyidap yürmek, tetür ḳarap yürmek, may tartip yürmek. = T. Küsmek, yüzünü çevirmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳiriçe tegmek = Ḳattiḳ tegmek. M: *Uni izdep kelgüçilerge ḳiriçe tekkenligi… (‘‘ḳiriçe-yéniçe tegmek’’mu diyilidu).* = T. Sert davranmak. M: *Onu bulmaya gelenlere sert davrandığı…(‘‘ḳiriçe-yéniçe tegmek’’ de denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

ḳiriḳ süyi *Ḳe.* = Bovaḳ balini ḳiriḳ kün bolğanda yuyidiğan su. = T. Bebeğin 40 günlük olduğunda yıkandığı su. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳirim = Yerlik usulda işlengen ẖurum. = T. Yerel yöntemle işlenen krom. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳir yéği *Ḳu.* = Çoŋ ğevğa, ḳattiḳ uruş. = T. Büyük kavga, sert dövüş. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳiz körüş *Ḳe.* = Toy pütüşkendin kéyin, toy boluştin ilgiri ḳizni körüş namida ḳiz

terepniŋ öyige yigit tereptin bir munçe kişi bérip bir tün méhman bolup kéliş (şu küni ḳiz körünüş béridu). = T. Sözden sonra, düğün olmadan önce kızı görme adında kız tarafının evine erkek tarafından bir çok kişinin gelip bir gece konuk olması (o gün kız kendini gösterir). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳizil *Ğ.* = Çeşlengen buğday. = T. Temizlenip öğütülecek duruma gelen buğday. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳizilaŋ *A.* = Ürükniŋ bir türi. = T. Eriğin bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳizil biceş = Bir ẖil köktat. = T. Bir tür sebze. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳizil ḳulaḳ = Saman ğolluḳ ösümlük bolup, yol boyliri, étizliḳlarda ösidu (‘‘şoẖilek’’mu diyilidu). = T. İnce gövdeli bitki olup, yol boyları, kırlarda yetişir. (‘‘şoẖilek’’ de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳizil kus *Ḳe.* = Etiyaz peslidiki mevsumlarniŋ biri bolup, yéniçe 4-ayniŋ 20-21 künliridin başlinidu. Bu mevsum ‘‘çokantal mevsumidin kéyin kélidu, yeni etiyaz peslidiki eŋ aẖirki mevsum hisaplinidu. = T. İlkbahar mevsimlerinden biri olup,yeni yılın 4. ayının 20-21. günlerinde başlar. Bu mevsim ‘‘söğüdün yeni filizlenme zamanından sonra gelir, yani ilkbahar mevsiminin en son zamanı sayılır. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳizilmuçluḳ *Ḳe.* = Uşşuḳluḳ, mütihemlik. = T. Utanmazlık, namussuzluk. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳiz méli *Ğ.* = Toyluḳ. = T. Erkek tarafının kız tarafına verdiği eşya ve para. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳisaŋ *T.* = Cilğiniŋ tar yéri. = T. Irmak, derenin dar yeri. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳisremdi *Ğ.* = Ḳisir kaliniŋ moziyi, ḳisremdi. mozay (bu sözniŋ esli ‘‘ḳisir emdi-ḳisir emgen mozay’’). = T. Kısır ineğin buzağısı, buzağı.(bu sözün aslı ‘‘ḳisir emdi-ḳisir emen buzağı’’dır). = T.Diy. ø ? = < ?

ḳismaḳ *A.* = Ḳuşḳaç tutidiğan tozaḳ. = T. Serçe tutan kapan. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳisil *A.* = Boğaz (coğrapiyilik yer tüzülişi). = T. Boğaz (coğrafi yeryüzü şekli). = T.Diy. ø ? = ET *kısıl* ED 667 b

ḳisim *Ḳe.* = Zulum, siḳiḳ, siḳin. = T. Zulüm, sıkılma. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳisinmaḳ = ‘‘Ḳismaḳ’’ péiliniŋ özlük dericisi. M: *Balilarimğa ḳisinip bu tamaḳ*

gélimdin ötmidi. = T. ‘‘Ķismaķ’’ eyleminin dönüşlü şekli. M: *Çocuklarımı düşünüp bu yemek boğazımdan geçmedi.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķiş-ķurun *Ķe.* = Kiş vaķti. M: *Ķiş-ķurunda taķayniŋ caŋgilidin otun ekelmek asan iş emes (bezi caylarda ‘‘ķiş ķuru’’mu diyilidı).* = T. Kış vakti. M: *Kiş vaktinde ormandan odun alıp getirmek kolay iş değil. (bazı yerlerde ‘‘ķiş ķuru’’ da denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

ķişķil *Ğ.* = Kislata. M: *Ķişķillaş --- kislatlaşturuş.* = T. Asid. M: *Ķişķillaş --- asidlendirme.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķiğ-ķat *Ku.* = Ķiğ-piğ. M: *Paḫalğa ķiğ-ķat arilaşturup oğut yasaş.* = T. Gübre. M: *Samana gübre karıştırıp gübre* yapma. = T.Diy. ø ? = < ?

ķiķu-maçu *Ķu.* = Olaş-çolaş. = T. Gürültü ile. = T.Diy. ø ? = < ?

ķiķirap külmek *Ķe.* = Maḫtançaķliķ bilen külmek. = T. Övünçle gülmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ķilçaķ *A.* = Boķusiniŋ asti yağiçi bilen üsti yağiçini çétip turidiğan yağaç. = T. Toprak sürme aletinin alt tahtasıyla üst tahtasını bağlayıp duran tahta. = T.Diy. ø ? = < ?

ķilçiķ = Ķildin inçike tivittin tomraķ kélidiğan tük. = T. Kıldan ince tiftikten biraz kalın gelen tüy. = T.Diy. ø ? = < ?

ķimdimaķ *T.* = Basturmaķ, basturup ķoymaķ, içige püküp ķoymaķ. M: *Yotķanniŋ çörisidin soğaķ kirivatidu, ķimdap ķoyğine --- basturup ķoyğine.* = T. Bastırmak, bastırıp koymak, içe büküp koymak. M: *Yorganın çevresinden soğuk giriyor, ķimdap ķoyğine --- bastırıp koy.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķinaķ *Ğ.* = Ķinaştin hasil bolğan iz, yol. = T. Suyun oluşturduğu iz, yol. = T.Diy. ø ? = < ?

ķinimaķ *Ğ.* = Suni cirap bir izğa çüşürüp ķoymaķ. M: *Otni pülise, tutişidu, suni ķinisa maŋidu (maķal).* = T. Suya yol açıp suyu o yola koymak. M : *Ateşi üflese tutuşur, suya yol açsa ilerler.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķiyaķ *Ķu.* = Ķiya, ķiypaş. M: *İşik ķiyaķ oçuķ turuptu.* = T. Aralık, yarı açık. M: *Kapı aralık kalmış.* = T.Diy. ø ? = < ?

ķiyaķ-écriķ *Ķu.* = Ot-çöp. = T. Yeşillik. = T.Diy. ø ? = < ?

ḳiyiḳliḳ = Egrilik; tersaliḳ. M: *Ḳiyiḳ adem --- tersa adem.* = T. Eğrilik; terslik. M: *Ḳiyiḳ adem --- Ters insan.* = T.Diy. ø ? = < ?

K

ka = Padişa yasavuli, ḳoğdiğuçi, ḳoruḳçi, ḳoşaḳta mundak kelgen: *Etliriŋŋi doğa yarattin, Eşiğiŋdin aldi çüçini Ḳaniti yoḳsa.* = T. Padişah muhafızı, koruyucu. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Etliriŋŋi doğa yarattin, Eşiğiŋdin aldi çüçini Ḳaniti yoḳsa* = T.Diy. ø ? = < ?

kapkap *Ḫ.* = Mamkap. = T. Yabani hindiba. = T.Diy. ø ? = < ?

katu *Ḫ.* = Sanduḳluḳ karvat ("kat"mu diyilidu). Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Östeŋ boyida kato, Zeynepḫan duta çata Zeynepḫan duta çasa, Elniŋ ağzi haŋ ḳato.* = T. Sandıklı kerevet. ("kat" da denilir).Koşukta örnek gelen şekliyle: *Östeŋ boyida kato, Zeynepḫan duta çata Zeynepḫan duta çasa, Elniŋ ağzi haŋ ḳato.* = T.Diy. ø ? = < ?

kac talaşmaḳ *Ḳe.* = Kacliḳ bilen talaşmaḳ. M: A*rtuḳçe kac talişip olturmay, uniŋ keynidin maŋdi.* = T. İnatla tartışmak. M: *Fazlasıyla tartışıp oturmadan, onun ardından gitti.* = T.Diy. ø ? = < ?

kacuva (1) *Ḳe.* = Süken-artma sivet (tokaŋ). = T. Yük sepeti (tokaŋ) = T.Diy. ø ? = < ?

kacuva (2) *Ḫ.* = Aşliḳ saklaydiğan üsti oçuḳ sanduḳ. = T. Tahıl saklanan üstü açık sandık. = T.Diy. ø ? = < ?

kaçkul *Ḳe.* = Ḳış vaḳitliri muzliğan köl ve deryalardin su éliş ve béliḳ tutuş üçün éçilğan töşük. = T. Kış zamanlarında buz tutan göl ve ırmaklardan su almak ve balık tutmak için açılan delik. = T.Diy. ø ? = < ?

kadaŋ *Ḳu.* = Harva izi (başka caylarda "kataŋ" diyilidu). = T. Araba izi (başka yerlerde "kataŋ" denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kar *Ḫ.* = İş. Karga çiḳmaḳ --- işḳe çiḳmaḳ. = T. İş. *Karga çiḳmaḳ* --- İşe çıkmak. = T.Diy. ø ? = Far. *kār* ‘‘ OTL 488 b

karsan *Ḳu.* = Karsaŋ, yağaçtin işlengen çoŋ tavak (Ḳumulda sapaldin işilengi "karsan" diyilidu). = T. Tabak, ağaçtan yapılan büyük tabak. (Ḳumul'da topraktan yapılana "karsan" diyilidu). = T.Diy. Krş. *karsan* ‘‘yuvarlak ve

derin hamur teknesi'' Der.S.VIII. 2668 = < ?

karger = İşçi, téhrik, hünerven. = T. İşçi, usta,zanaatkar. = T.Diy. ø ? = Far. *kārger ''* OTL 490 a

kasaŋ ḳoray *Ğ* = Kasini ösümlügi.M: *Séniŋ pasiliŋ avu kasaŋ ḳorayniŋ utturi, munu ariḳmu ménin!.* = T. Çiçek açan, uzun yıllı,ince gövdeli bir tür bitki. M: *Senin sınırın o 'kasan' bitkisinin karşısı, bu aralık da benim*! = T.Diy. ø ? = < ?

kaska = Kaskas, tola gep ḳilidiğan adem. = T. Maskara, şakacı, söz söyleyen kişi. = T.Diy. ø ? = < ?

kasval = Ékek (Ḳumul'da "karammigal" diyilidu). = T. Törpü (Ḳumul'da "karammigal" denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kaşa *Ğ.* = Ḳura, yüŋdin işlengen yapilaḳ ağamça. = T. Yünden yapılan düz halat. = T.Diy. ø ? = < ?

kakkuk sayridi *Ḫ.* = Yaz peslidiki mevsumlerniŋ biri bolup, yéŋiçe 5- ayniŋ otturilirdin başlinidu. = T. Yaz mevsimlerinden biri olup, yeni yılın 5. ayının ortalarından başlar. = T.Diy. ø ? = < ?

kakilimaḳ *Ḳe.* = Tuḫum tuğmak (toḫuniŋ tuğuşiğila ḳaritilidu). M: *Toḫu kakilidi --- toḫu tuğdi.* Köçme: ḳuçikiğa almak. M: *Zeynepḫan keçkiçe balisini kalikap olturdu.* = T. Yumurtlamak (tavuğun yumurtlamasını bildirir). M: Toḫu kakilidi --- *Tavuk yumurtladı.* Mecaz anl: Kucağa almak. M: *Zeynepḫan geceye kadar çocuğunu kucağına alıp oturdu.* = T.Diy. ø ? = < ?

kaŋka (1) *Ḫ.* = Çoŋ sivet. = T. Büyük sepet. = T.Diy. ø ? = < ?

kaŋka (2) *T.* = Kallek, monek. M: *Leğmen kaŋka bolup ḳeptu.* = T. Yuvarlak şekil. M: *Makarna yapışmış (top şeklinde tek parça olmuş)* = T.Diy. ø ? = < ?

kaŋkilimaş *T.* = Monek, kaŋka. M: *Polo kaŋkilimaş bolup ḳéptu.* = T. Yuvarlak şekil. M: *Pilav yapışmış (top şeklinde tek parça olmuş)* = T.Diy. ø ? = < ?

kala-köte *Ḳe.* = Mücimel, tutuḳ. = T. Belirsiz, açık olmayan. = T.Diy. ø ? = < ?

kalaŋ *Ğ.* = Egri, ḳiŋğir-siŋgir, égilip ketken meymaḳ. M: H*aviniŋ çaḳi kalaŋ bolup ḳèptu.* = T. Eğri, eğri-büğrü, eğilmiş,yamuk. M: *Arabanın tekerleği yamuldu.* = T.Diy. ø ? = < ?

kalan *Ḫ.* = Çoŋ, katta. = T. Büyük. = T.Diy. ø ? = < ?

kaltisaḳ *Ḳe.* = Ḳiska ḳonçiliḳ ayaḳ. M: *Putidiki kaltisaḳniŋ sirtiğa lay çaplişip, içige su tolup ḳalğan idi.* = T. Kısa konclu ayakkabı. M: *Ayağındaki kısa konclu ayakkabının dışına çamur yapışıp, içine su dolmuştu.* = T.Diy. ø ? = < ?

kalçaŋ = Çoŋ, yoğan. Kéleŋsiz. M: *Kalçaŋ éğiz* --- yoğan éğiz*; kalçaylamaḳ ağzini yoğan açmaḳ; kalçiliyip olturmaḳ* --- kérilip kérilip kéleŋsiz olturmaḳ. = T. Büyük;kaba M: *Kalçaŋ éğiz* --- kaba ağız*; kalçaylamaḳ kaba konuşmak; kalçiliyip olturmaḳ* --- gerilip gerilip kaba şekilde oturmak. = T.Diy. ø ? = < ?

kallipez = Zasuypez. = T. Kelle-bacak, akciğer gibi geleneksel Uygur yemeklerini yapan kimse. = T.Diy. ø ? = < ?

kalligir *A.* = Paşna. M: *Ötügümniŋ kalligiri çüşüp ḳaldi.* = T. Ökçe. M: *Ayakkabımın ökçesi çıktı.* = T.Diy. ø ? = < ?

kallimaşaŋ = Élişip ketḳen, ḳalaymiḳan, igiz-pes, oŋğul-doŋğul. = T. Karışmış, karışık, engebeli. = T.Diy. ø ? = < ?

kalu *Ḫ.* = Tugmenniŋ çaḳpéligi turidiğan cay (başka caylarda "koyla" diyilidu). = T. Değirmen iğinin durduğu yeri (başka yerlerde "koyla" denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kalu béşi *Ḫ.* = Tugmenniŋ noriğa su çüşidiğan cay. = T. Değirmenin oluğuna su düşen yeri. = T.Diy. ø ? = < ?

kamal *Ḫ.* = Gilemniŋ örüşlirini yürüştüridiğan kaltek. = T. Halı dokumacılığında kullanılan bir sopa. = T.Diy. ø ? = < ?

kanar *Ḫ.* = Gilemniŋ çörisidiki parallil siziḳlarniŋ arisi. = T. Kilim çevresindeki parallel çizgilerin arası. = T.Diy. Krş. *kenar(2)* TS 1268 = < ?

kantu *Ḳu.* = Oğri. M: *Kantu müşük.* = T. Hırsız.M: *Hırsız kedi.* = T.Diy. ø ? = < ?

kanca *Ḳe.* = Toŋ su. M: *Kancilimaḳ --- étizğa toŋ yatḳuzmaḳ.* = T. Donmuş su. M: *Kancilimaḳ --- Tarlaya don yatırmak.*[16] = T.Diy. ø ? = < ?

kandik *Ḳe.* = Parçe, bölek, kiçik étiz. M: *Bir kandik yer --- bir étiz yer.* = T. Parça, küçük tarla. M: *Bir kandik yer --- bir parça yer.* = T.Diy. ø ? = < ?

kan oçaḳ *Ḫ.* = Tamaḳni pişirup bolup nan yaḳidiğan oçak. = T. Yemek pişirip

---

[16] Sonbaharda çiftçiler tarafından tarlaya bol su verilir ve o su kışın tarlada donar. Baharda donmuş olan bu su erir ve tarlayı besler.

ekmek yapan ocak. = T.Diy. ø ? = Krş. *oçak ‘‘ocak’’* ED 22 b *kan ve oçaķ.*

kaniyini kermek *Ğ.* = Vaķirap-caķirap sözlimek. = T. Bağırıp-çağırıp söylemek. = T.Diy. ø ? = < ?

kah *Ķu.* = Atni keynige şoḫşitiş üçün işlitilidiğan ilmiķ söz (bezi caylarda ‘‘ah” diyilidu). = T. Atı geriye çekmek için söylenen söz (bazı yerlerde ‘‘ah” denilir). = T.Diy. Yansıma söz. = ET Yansıma söz.

kep (1) *Ķu.* = Kélip (késeķ ķélipi); yeŋlik (nan yaķķanda ķolğa salidiğan). = T. Kalıp (tuğla kalıbı); kolluk (ekmeği tandıra yağıştırırken kola geçirilen kolluk) = T.Diy. ø ? = < ?

kep (2) *L.* = Tor toķuşķa işlitilidiğan yağaç esvap. = T. Ağ örmede kullanılan ahşap alet. = T.Diy. ø ? = < ?

kepe = Ķurgaķ, taşlik yerlerde pilek tartip ösidiğan ösümlük (“kepir”, “böre soymisi” depmu atilidu). = T. Kurak, taşlık yerlerde sarılıp yetişen bitki (“kepir”, “böre soymisi” diye de adlandırılır). = T.Diy. ø ? = < ?

kepiş *A.* = Ḫam kések. = T. Ham tuğla. = T.Diy. ø ? = < ?

ketil *Ķe.* = Dumbige artip nerse toşudiğan sayman. M: *Dumbulirge ketil bilen yoğan taş tuz artilğan.* = T. Sırta koyulup eşya taşıyan alet. M: *Sırtına ketil ile büyük taş tuz koyulan.* = T.Diy. ø ? = < ?

ketival *Ķe.* = Yitim aķsaķal (“kétival” mu diyilidu). = T. Kimsesiz yaşlı(“kétival” de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

keçte-patta *Ķe.* = Keçte, keç etrapida, keçķurun. = T. Gecede, gece vakti. = T.Diy. ø ? = < ?

kerge *Ķu.* = Kigiz öyniŋ yağaç şadiliķ témi. = T. Keçe evin tahta döşemeli tavanı. = T.Diy. ø ? = < ?

kek *Ķu.* = Öç, intiķam, adavet, tene. = T. Öç, intikam, kin. = T.Diy. ø ? = ET *kek* DLT I. 44,230,479; II. 283

keŋki *Ķu.* = Danliķ ziraetlerniŋ çaridin kéyinki ķalduk ķismi. = T. Taneli ekinlerin kabuğundan ayrıldıktan sonra kalan kısmı. = T.Diy. ø ? = < ?

kelpiğun *Ķu.* = “Kepe”ge oḫşaş. = T. “Kepe” ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

kelgindi *Ķu.* = Kelgüçi. = T. Gelen = T.Diy. ø ? = ET Krş. *kel-*‘‘gelmek’’ED 715 b,

kel-güçi.

kemçek *L.* = Kemçen ölçem, suyuḳluḳ ölçigüç. = T. Ölçü kabı, sıvı ölçer. = T.Diy. ø ? = < ?

kemşuk = Ağzi maymaḳ, maymaḳ éğiz; çissiz bolğanliḳtin, kalpukliri içige olturuşup ketken halet. = T. Yalancı; dişsizlikten dudakları içe oturmuş olma durumu. = T.Diy. Krş. *kemçük* ‘‘yaşlılıktan ve zayıflıktan ağzı çöküp burnu ile çenesi birbirine yaklaşmış insan’’ Der.S.VIII. 2737 = < ?

kene *Ḫ.* = Gilem dukiniŋ üsti teripidiki yağaç. = T. Kilim dükkanının üst tarafındaki ahşap. = T.Diy. ø ? = < ?

keylük *Ḳu.* = Kala bilen ḳotazniŋ çétilişidin tuğulğan birinçi evlat boda. = T. İnekle yak türü bir öküzün çiftleşmesinden doğan ilk inek yavrusu. = T.Diy. ø ? = < ?

kotirnaḳ *Ḳe.* = Bir ḳétim çiḳip kétip ḳaytidin ösken tirnaḳ. = T. Bir kez çıkıp yeniden büyüyen tırnak. = T.Diy. ø ? = < ?

koça *Ḳe.* = Buğday yaki ḳonak yarmisidin teyyarlanğan suyuḳ tamaḳ (bezi caylarda ‘‘köçe” diyilidu). = T. Buğday veya mısırın az öğütülmüş unundan hazırlanan sulu yemek (bazı yerlerde ‘‘köçe’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kodey *L.* = Ḳomuş. = T. Saz, kamış. = T.Diy. ø ? = < ?

koraç nan *Ḳe.* = Taştek ḳétip ketken nan (kurup taraḳşip ketken cuvimu koraç cuva diyilidu). = T. Taş gibi katılaşan ekmek (kuruyup sertleşen olan paltoya da koraç cuva denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kosa *Ḳe.* = Ösümlüklerniŋ putaḳ, yopurmaḳ yaki çeçek çiḳiridiğan tügürçek yéri biḫ. = T. Bitkilerin budak, yaprak veya çiçek açan tomurcuğu. = T.Diy. ø ? = < ?

kosatmaḳ *Ḳe.* = Tuğmaḳ, boşanmaḳ. = T. Doğurmak. = T.Diy. ø ? = < ?

kokür *T.* = Sudan, su ḳaçisi. = T. Su kabı. = T.Diy. ø ? = < ?

kokune = Tirnaḳ göşliriniŋ yiriŋlişi. = T. Tırnak etlerinin irinlenişi. = T.Diy. ø ? = < ?

kokunçilik *Ğ.* = Uşşaḳ-çüşşek ḫizmet; avariçiliḳ. M: *Beş baliniŋ kokunçilig, bilen ötüvatimiz.* = T. Ufak-tefek hizmet;zahmet. = T.Diy. ø ? = < ?

kokiram *Ğ.* = Suniŋ éğizliktin çüşidiğan cayi. = T. Suyun yüksekten düşen yeri. = T.Diy. ø ? = < ?

koŋkalak *Ḳu.* = “kaŋka”ğa oẖşaş. = T. “Kaŋka” ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

koldur *Ğ.* = Perḳ étiş iḳtidari kem bolğan, oylimay iş ḳilidiğan adem. = T. Fark etme gücü az olan, düşünmeden iş yapan insan. = T.Diy. ø ? = < ?

kolima yaŋaḳ *H̱.* = Posti ḳélin, méğizini piçaḳla kolap alidiğan yaŋaḳ. = T. Kabuğu kalın, çekirdeği bıçakla oyulup çıkarılan ceviz. = T.Diy. ø ? = < ?

kova *Ḳe.* = Mozdozniŋ çem-könlerni soḳup tüzleydiğan, çiŋitidiğan esvavi. Kova burun --- burni koviğa oẖşaydiğan adem. M: *Ḳatarniŋ aldida kova burun, kalaköz, kara saḳal, yoğan ḳorsaḳ birsi atliḳ muŋdep kétip baratti.* = T. Kunduracının kösele derilerini sokup düzleyen, sağlamlaştıran aleti. Kova burun --- burnu kovaya benzeyen insan. M:*Sıranın önünde kova burun, inek gözlü, kara sakal, iri göbekliatlı birisi uykulu halde gidiyordu.* = T.Diy. ø ? = < ?

koyla *Ḳe.* = “Kalo”ğa ḳaraŋ. = T. “Kalo” ya bkz. = T.Diy. ø ? = < ?

kutkuyluḳ = Sürüşte ḳilmaḳ, koçilimaḳ. M: B*u iş kişilerde éniḳ guman peyda ilğan bolsimu, lékin ançe kutkoyluḳ ḳilişmidi.* = T. Soruşturmak, titizlikle araştırmak. M: *Bu iş insanlarda açık şüphe meydana getirse de; ama biraz soruşturma yapmadı.* = T.Diy. ø ? = < ?

kutla *Ğ.* = Neḳ, del M: *Kutmu-kut --- op-oẖşaş.* = T. Tam, aynen. M: *Kutmu-kut* --- tam benzer. = T.Diy. ø ? = < ?

kurrek *Ḳe.* = Köktöş, yalaŋtuş. = T. Fakir, kimsesiz, çıplak. = T.Diy. ø ? = < ?

kürsük = İt, börilerniŋ küyligen haliti. M: *Kürsük it, kürsükke kirgen it, kürsiğan it (bezi caylarda “küsük” diyilidu).* = T. Köpek, kurdun azgın hali. M: *Kürsük it --- azgın köpek. (bazı yerlerde “küsük” denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

kuska çaşḳan *L.* = Çaşḳanniŋ bir ẖili. = T. Bir fare türü. = T.Diy. ø ? = ET Krş.*küskü* ‘‘fare’’ ED 750 a , *kuska ve çaşḳan.*

kus-kus = Uşşaḳ söz, ğeyvet-şikayet. = T. Birisinin başkası için söylediği kötü söz. = T.Diy. ø ? = < ?

kukun nevre *H̱.* = Çevriniŋ balisi. = T. Torunun çocuğu. = T.Diy. ø ? = < ?

kuŋ *Ḳu.* = Dédeḳ, técimel, ḳul ayal. = T. Köle, sefil, cariye. = T.Diy. ø ? = < ?

kulaŋ *L.* = Öçakniŋ kül çüşidiğan yéri. = T. Ocağın kül düşen yeri. = T.Diy. ø ? = <

?

kuluŋ = "Kulaŋ"ğa oẖşaş. = T. "Kulaŋ" la aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

kunnus *H̱.* = Piẖsiḳ, béẖil. = T. Pinti, cimri. = T.Diy. ø ? = < ?

kuvuk = Kepter katiki. = T. Güvercin kafesi. = T.Diy. ø ? = < ?

köpçimek = Köpmek, işşimaḳ, örlimek. M: U*niŋ yüz-közi köpçip ḳéptu; deryaniŋ süyi ẖéli köpçöptu.* = T. Kabarmak, şişmek. M: *Onun yüzü-gözü şişti; nehirin suyu çok kabardı.* = T.Diy. ø ? = < ?

köpsimek *Ḳu.* = Ezveylimek, edep ketmek, sekrep ketmek (ẖapa bolup). = T. Sözde ve harekette ciddileşip yavaş yavaş güçlenmek sıçrayıp gitmek(kederlenip). = T.Diy. ø ? = < ?

köpük (1) *Ḳu.* = Aççiḳ, dert. = T. Acı, dert. = T.Diy. ø ? = < ?

köpük (2) *T.* = Mağzap. = T. Sabun köpüğü. = T.Diy. *köpük* TS 1381 = ET *köpüg* DLT I. 390; III. 136

köpünki *Ḳu.* = Köptürme, döŋge, börtme. M: *Köpünki eynek.* = T. Kabarmak, şişmek. M: *Optik cam*. = T.Diy. ø ? = < ?

kötekbaş *Ḳe.* = Püçek başaḳ (bezi caylarda "kültükbaşı" diyilidu). = T. Tanesiz başak (bazı yerlerde "kültükbaşı" denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kötel *Ḳu.* = Bel (tağniŋ), davan. = T. Dağın yokuşu. = T.Diy. ø ? = < ?

kötürüm *Ḳu.* = Ḳuçaḳ, büdüm. M: *Bir kötürüm --- bir ḳuçaḳ.* = T. Kucak. M: *Bir kötürüm* --- bir kucak. = T.Diy. ø ? = < ?

kötük *Ḳu.* = Padiçilarğa bérilidiğan iş heḳḳi. = T. Çobanlara verilen iş hakkı. = T.Diy. ø ? = < ?

kötvellik *Ḳu.* = Ḳuşḳun. = T. Eyer kanadının ardına takılan halka şeklindeki tasma. = T.Diy. ø ? = < ?

kötirem = Oruḳ, aciz. M: *Kötirem bolup ḳalmaḳ --- oruḳlap acilişip ketmek, atlar kötirem bolup ḳélip, tirninimu tartalmaydiğan bolup ḳaldi.* = T. Zayıf, aciz. M: *Kötirem bolup ḳalmaḳ --- aciz düşmek, atlar zayıf düşüp, tırmığı çekemeyecek hale geldi.* = T.Diy. Krş. *kötürüm* TS 1389 = < ?

kötiniŋ périsi tutmaḳ = Rencip ḳéyidimaḳ, tetur ḳarap yürmek. = T. Üzülüp öfkelenmek, ters bakıp yürümek. = T.Diy. ø ? = < ?

köcün *Ḳe.* = Avat, top, ziç, ḳoyuḳ (bezi caylarda "köcüm" diyilidu) M: *Köcün mehelle* --- top, avat mehelle. = T. Kalabalık, yoğun, sıkı, koyu (bazı yerlerde "köcüm" denilir). M: *Köcün mehelle* --- kalabalık mahalle. = T.Diy. Krş. *köçün "çarşı"* Der.S. *VIII. 2947* = < ?

köçe *Ḳu.* = Ḫotun, repiḳe. M: K*öçiliri amanmu* --- repiḳiliri amanmu?. = T. Hanım, eş. M: K*öçiliri amanmu* --- Hanımları sıhhatli mi? = T.Diy. ø ? = < ?

küçe ḳaynimaḳ *Ḳu.* = Patiparaḳ bolmaḳ, ḳalaymikanlaşmaḳ, puḳurlap ketmek. = T. Tertipsiz olmak, düzensizlik, karışmak. = T.Diy. ø ? = < ?

köçkün = Ḳattiḳ cisimniŋ yérilişi, parçilinişi. M: *Ḳar köçküni, tağ köçküni.* = T. Katı cismin yarılması, parçalanması. M: *Çığ, heyelan.* = T.Diy. ø ? = < ?

köçürme ériḳ *Ḫ.* = Yol yaki cilğiniŋ üstidin ötküzüldiğan köterme ériḳ. = T. Yol veya ırmağın üstünden geçirilen ark. = T.Diy. ø ? = < ?

köç yol *Ğ.* = Çarva mallarni yaylaḳtin ḳışlaḳta yaki ḳişlaḳtin yaylaḳḳa köçürülidiğan yol (léniye). = T. Hayvanları yayladan kışlaya veya kışladan yaylaya götürürken kullanılan yol. = T.Diy. ø ? = ET Krş.*köç* ''göç'' DLT I. 321; *yol* ''yol, sefer, ani yola çıkma'' DLT I. 53,63. *köç ve yol.*

körpiçek *Ḫ* = Bala körpisi, yögek. = T. Çocuk döşeği, kundak. = T.Diy. ø ? = < ?

körte *Ḳu.* = Küde; sudan (bakalaşka). = T. Yatak takımı; = T.Diy. ø ? = < ?

körkütme *L.* = Koza-kozaŋ, köz-köz. = T. Gösteriş yapmak, özendirmek. = T.Diy. ø ? = ET Krş. k*örgit-* ''göstermek'' ED 743 b, *körküt-me.*

körge *L.* = Çölde ösidiğan yantaksiman bir ḫil ösümlük. = T. Çölde yetişen çalılı bir tür bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

körüşmek *Ḳu.* = Ünüm bermek, payda ḳilmaḳ. M: *Bu késelge hiçḳandaḳ dora körüşmidi (bezi caylarda "kirişek" diyilidu).* = T. Fayda etmek. M:*Bu hastalığa hiç ilaç fayda etmedi. (bazı yerlerde "kirişek" denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

közgünek *L.* = Kökinek (cağalvay tipidiki bir ḫil kuş). = T. Şahin şeklindeki bir tür kuş. = T.Diy. ø ? = ET *közkenek ED* 760 a

közige elgek kiyivalmaḳ = Közi saḳ turup körmey ḳalğanliḳni, tonumay ḳalğanlikni süpetleşte ḳollinilidu. = T. Gözü uyanık durup görmemeyi, tanımamayı

tanımlamada kullanılır. = T.Diy. ø ? = < ?

közige may tolmaķ = Hallinip ķalmaķ. = T. Zenginleşmek, varlık sahibi olmak. = T.Diy. ø ? = < ?

kösek *Ķu.* = Kévezniŋ maysa devridin kösek tutuş devrigiçe bolğan devri. = T. Ham pamuğun yeşil halinden kösek tutma zamanına kadarki dönem. = T.Diy. ø ? = < ?

köşük = Kuladin toķulğan tor ķap (tağar). = T. Kalın ipten dokunan torba (çuval). = T.Diy. ø ? = < ?

köşüge *Ķu.* = Perde, çimildiķ, Koşaķta mundaķ kelgen; *Yiğlimaŋ ķiz, yiğlimaŋ kiz, Toyuŋiz boldi. Altun güllük köşüge Öyiŋiz boldi.* = T. Perde. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Yiğlimaŋ ķiz, yiğlimaŋ kiz, Toyuŋiz boldi. Altun güllük köşüge Öyiŋiz boldi.* = T.Diy. ø ? = < ?

kök (1) *Ķu.* = Köktat; Kökeme, uşşuk.M: *Kök çöçürisi; nimidigen kök bala--- nimidigen uşşuk bala.* = T. Sebze; İnatçı, hırçın. M: *Kök çöçürisi; Sebze mantısı; nimidigen kök bala* --- Ne kadar inatçı çocukmuş. = T.Diy. ø ? = < ?

kök (2) *Ķu.* = Ķişliği ķaçida östürülgen maysa. M: *Kök meşripi (Bu maysa béyit bilen biravğa tutulsa, şu kişi uni élip meşrep ķilip béridu; u yene bir kişige tutidu, şundaķ ķilip bu maysa etiyazgiçe aylinidu. Béyitte mundak kelgen; Gül-çéçeklerge orao kökni tottum alsina, Lunga digen kari çağliķ yir aķķine koysila.* = T. Kışın saksıda yetiştirilen yeşillik. M: *Kök meşripi (bu yeşillik beyit ile birisine tutulsa, o kişi onu alıp meşrep*[17] *düzenler; o yine bir kişiye tutar,böylece ilkbahara kadar sunulur. Beyitte örnek gelen şekliyle: Gül-çéçeklerge orao kökni tottum alsina, Lunga digen kari çağliķ yir aķķine koysila.* = T.Diy. ø ? = ET *kök,* ED 708 b.

kök ana = Mominiŋ anisi. = T. Anneanne. = T.Diy. ø ? = *kök ve ana.*

köker *L.* = Su ķaçisi; sudan (Turpanda "kükür" diyilidu). = T. Su kabı; suluk (Turfan'da "kükür" denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kök emen = Yol boylari ve ériķ boylirida ösidiğen bir ẖil ot. = T. Yol ve ark boylarında yetişen bir tür ot. = T.Diy. ø ? = < ?

kök pişt *A.* = Ürükniŋ bir türi. = T. Eriğin bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

---

[17] Uygurlara özgü bir şenlik

kök taşḳa minmek = Meḳset-muradiğa yetmek. = T. Amacına ulaşmak,muradına armek. = T.Diy. ø ? = < ?

köktalğu *Ḳe.* **=** Tok-tok kuş. = T. Bir tür kuş. = T.Diy. ø ? = < ?

kökçi = Köktat tériğuçi diḫan. = T. Sebze eken çiftçi. = T.Diy. ø ? = ET Krş. kök ‘‘şehrin dört yanını saran yeşil bölge’’ DLT III.132, *kök+çi.*

kök çéçek = Étizliḳ, yol boylari ve cilğilarda ösidiğan bir ḫil dora ösümlügi. = T. Tarlalık, yol boyları ve çukurluklarda yetişen ilaç yapımında kullanılan bir tür bitki. = T.Diy. ø ? = kök ve çéçek.

köksar = Sarniŋ bir ḫili. = T. Aladoğanın bir çeşidi. = T.Diy. ø ? = < ?

köksü *Ḳu.* **=** Yötelgek, ziḳḳa, kanay yalluği. = T. Sık öksüren, nefes darlığı. = T.Diy. ø ? = < ?

kök süyi *Ḳe.* **=** Buğdayni köklitaş üçün ḳoyulidiğan tunci su. = T. Buğdayı filizlendirmek için verilen ilk su. = T.Diy. ø ? = *kök + suy-i.*

köksimek *Ğ.* **=** Gep talaşlamaḳ, gep tegeşmek, ezvelimek. = T. Tartışmak. = T.Diy. ø ? = < ?

köklimek (1) = Tikimçilerniŋ resmiy tikiştin burun belge séliş hisaviğa şalaŋ tikip ḳoyuşi. = T. Terzilerin esas dikişe geçmeden once iplerle yaptıkları prova. = T.Diy. ø ? = < ?

köklimek (2) *T.* **=** Asmanğa ötirilemek. M: *Güleŋgüçte köklep uçmaḳ, uçar kanatlar köklep uçmak --- igiz uçmaḳ; sekrimek.* = T. Göğe yükselmek. M: *Salıncakta sallanmak, kuşların gök yüzüne uçması ---sıçramak.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *kök (4)* ‘‘gök, gökyüzü’’ ED 708 b

köknar = Epyun. = T. Afyon. = T.Diy. ø ? = < ?

kök üçey *A.* **=** Vakirap sözleydindiğan (adem). = T. Bağırarak konuşan (kişi). = T.Diy. ø ? = < ?

köküşken *Ḳu.* **=** Kepter. = T. Güvercin. = T.Diy. ø ? = < ?

kökvéşi = Mirap, su başḳurğuçi. M: *Ataŋ kökvéşi bolğiçe, öyüŋ Su béşi bolsun (maḳal).* = T. Sulama işlerinden sorumlu kişi. M: *Atan kökvèşi* , *evin su başı olsun (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

kökimek *Ğ.* **=** Tegimek. M: *Uniŋğa kökep ḳan ḳizartişiŋ haciti yok.* = T. Değmek. M: *Ona değip yüzünü kızartmanın gereği yok.* = T.Diy. ø ? = < ?

kökinek *Ḳu.* **=** Cağalvay tipidiki bir ḫil ḳuş, béyitte mundaḳ kelgen; *Tam béşida ikki paḫtek. Otturisida kökinek.* = T. Doğan şeklindeki bir kuş, beyitte örnek gelen şekliyle; *Tam béşida ikki paḫtek. Otturisida kökinek.* = T.Diy. ø ? = < ?

kök inek süt = Uyğur tibabetçiligide késelni davalaş üçün istimal ḳilinidiğan éşek süti ‘‘kök inek süti’’ diyilidu. M: *Kök yötelge kök inek süti em bolidu.* = T. Uygur tıbbında hastayı tedavi etmek için tüketilen eşek sütüne ‘‘kök inek süti’’ denilir. M: *Boğmacaya kök inek sütü iyi gelir .* = T.Diy. ø ? = < ?

kökyar *L.* **=** Yava éşek. = T. Yaban eşeği. = T.Diy. ø ? = < ?

köge *Ḳu.* **=** Yağaç köyündisi, yağaç kömür, ḳazan ḳarisi. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳum ḳazan tutḳan bilen, Ḳolumda yoḳtur kögisi. Yar üçün bigen tayaḳniŋ Dolamda yoḳtur yarisi.* = T. Odun kömürü,tencere karası (is).Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳum ḳazan tutḳan bilen, Ḳolumda yoḳtur kögisi. Yar üçün bigen tayaḳniŋ Dolamda yoḳtur yarisi.* = T.Diy. ø ? = < ?

kögel *Ḳu.* **=** Erkek ördek. = T. Erkek ördek. = T.Diy. ø ? = < ?

kögen = Séğin vaḳtida bir ḳançe oğlaḳ ve ḳozini ḳoşup bağlaydiğan bağlaḳ. = T. Sağmal zamanında birkaç oğlak ve kuzuyu koşup bağlayan bağ. = T.Diy. ø ? = ET *kögen* ED712 a

kögeşmek = Kögenge bağlimaḳ. = T. Kögene bağlamak (bkz. Kögen) = T.Diy. ø ? = < ?

köŋli çigilmek = Köŋli ağrimaḳ. M: *Koŋliŋiz çigilgidek bir iş bolğanmidi?.* = T. Gönlü kırılmak. M: *Gönlünüzün kırıldığı bir iş oldu mu?* = T.Diy. ø ? = < ?

köŋli suyuḳ = Şallaḳ, gépide turmaydiğan, aliḳap. M: *He, méni şunçe köŋli suyuḳ ḳiz dep çağlidiŋizmu? Men andaḳ gépide turmay yénivaldiğan ḳizlardin emes!.* = T. Hovarda, sözünde durmayan. M:*Beni şıpsevdi kız mı sandınız? Ben öyle sözünde durmayan kızlardan değilim!* = T.Diy. ø ? = < ?

köŋül tavaren *Ğ.* **=** Ḫatircem, ḫaliğiniçe. = T. Telaşsız, sakin. = T.Diy. ø ? = < ?

köl *Ḳu.* **=** Güldürmama. = T. Gökgürültüsü. = T.Diy. ø ? = < ?

köleŋgüç *Ḳu.* **=** Köleŋge, saye. = T. Gölge. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *kölik* ‘‘gölge’’ ED 717 b.

kölük = Ulaḳ, iş hayvanliri. = T. Çalıştırılan hayvan. = T.Diy. *kölük* TS 1378 = ET *kölük* DLT I. 392

kölügeç *L.* = Şola. M: *Aynin kölügeçi* --- ayniŋ şolisi. = T. Işık. M: *Aynin kölügeçi* --- ay ışığı. = T.Diy. ø ? = < ?

kömek (1) = Cemetlik, bala-çaḳisi yéyilğan. = T. Sülale, çoluk-çocuğu yayılan. = T.Diy. Krş. *köme* ''küme,yığın.topluluk''Der.S.VIII. 2956 = < ?

kömek (2) *Ǧ.* = Yardem. M: *Kömekleşmek* --- yardemleşmek. = T. Yardım. M:*Kömekleşmek*--- yardımlaşmak.= T.Diy. *kömek*''yardım''Der.S.VIII. 2956 = < ?

kömel taş *Ku.* = İşlenmigen tebii taş (bezi caylarda ''taḫtataş'', ''şibentaş''ni körsitidu). = T. İşlenmeyen doğal taş (bazı yerlerde ''*taḫtataş''*, ''şibentaş'' sözcüklerini gösterir). = T.Diy. ø ? = < ?

könek *Ḳe.* = Köngen. Ügengen, adetlengen, köndürülgen (bezi caylarda ''könük'' mu diyilidu). = T. Alışmış, alışık olan. (bazı yerlerde ''könük'' de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

könelgülük *A.* = Könelge, ḳétiḳ éçitkusi. = T. Ekşimiş süt mayası,yoğurt mayası. = T.Diy. ø ? = < ?

köndü *Ḳu.* = Édir ariliğidiki yağmur süyi aḳidiğan çoŋ cilğa. = T. Tepe arasındaki yağmur suyu akan büyük çukur. = T.Diy. ø ? = < ?

köndük *Ḳu.* = Séğizdin yasalğan sanduḳ, içige aşliḳ yaki kiyim-kéçek sélinidu. = T. Kilden yapılan sandık, içine tahıl veya giyim kuşam koyulur. = T.Diy. ø ? = < ?

köve *A.* = Körpe. = T. Pamuklu döşek. = T.Diy. ø ? = < ?

köviligüç *L.* = At, éşek, ḫéçir éğinaydiğan yer. = T. At, eşek, katırın debelendiği yer. = T.Diy. ø ? = < ?

köye *A.* = Yağaç kömür, yağaç köyündisi. = T. Odun kömürü, yakacak. = T.Diy. ø ? = < ?

köyek *Ḳe.* = Muhebbet, söygü, işḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Öyniŋ arḳisi ḫaman, Şamal uçarar saman. Nadan balilar bilmeydu, Hemmidin köyek yaman*. = T. Sevgi, aşk. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Öyniŋ arḳisi ḫaman, Şamal uçarar saman. Nadan balilar bilmeydu, Hemmidin köyek yaman*. = T.Diy. ø ? = < ?

köydürme ḳaş *Ḳu.* = Yasima ḳaş, ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳara ḳaşim bar méniŋ, Köydürme ḳaş lazim emes. Bir adaşim bar meniŋ, İkki adaş lazim emes.* = T.

Kalem çekilerek yapılan kaş, boyanmış kaş. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ķara ķaşim bar méniŋ, Köydürme ķaş lazim emes. Bir adaşim bar meniŋ, İkki adaş lazim emes.* = T.Diy. ø ? = < ?

köyüküş = İç-içidin köyüküp yiğlimaķ. = T. İçinden gelerek yanıp ağlamak. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *köy-* ‘‘yanmak; yakmak’’ DLT I. ; 43,448; II. 188; III. 47, 246, 435,

köyüm = Köyünüş. M: S*éniŋ baliğa köyümüŋ yoķ. Köyümi yoķ tuķķandin yat yaẖşi, issiği yoķ kaŋdin kat yaẖşi (maķal).* = T. Acımak, şefkat göstermek**.** M: *Senin çocuğa acıman yok. Acıması olmayan akrabadan yabancı iydiri, sıcaklığı olmayan kandan*[18] *kat*[19] *iyidir (atasözü)* = T.Diy. ø ? = < ?

kütleköy *Ķu.* **=** Bir éğizliķ öy. = T. Tek katlı ev. = T.Diy. ø ? = < ?

küce *Ķu.* **=** Şaŋ, isriķ. = T. Tütsü. = T.Diy. ø ? = < ?

küçtüŋgür *T.* **=** Küçlük, küçke tolğan. M: *U nahayiti küçtüŋgür adem.* = T. Güçlü. M: *O pek güçlü biri.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *küç* ‘‘güç’’ ED 693 a

küç salmaķ *Ķe.* **=** Küç serp ķilmaķ, tirişmaķ. = T. Güç harcamak, çabalamak. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *küç* ‘‘güç’’ ED 693 a, Krş. *sal-* DLT II. 24, *küç ve sal-.*

küre *T.* **=** Hoyla, ķora. = T. Avlu. = T.Diy. ø ? = < ?

kürek (1) *Ķu.* **=** Yaẖşi pişķan, çirayliķ, kélişken, ķamlaşķan; Ecep kürek koğun iken; kürek saŋza --- oẖlaşķan saŋza! = T. Olgunlaşmış, güzel, yakışıklı: çok olgun kavunmuş; kürek saŋza --- olmuş (pişmiş) makarna. = T.Diy. ø ? = < ?

kürek (2) *Ķe.* = Tağaķ. (ademniŋ dola söŋigi). M: *Népiz peşmettin uzun ķeddiniŋ ikki kürigi dardiyip çiķip turatti* = T. Kürek kemiği(insanın omuz kemiği). M: *Şık ceketten uzun boyunun iki kürek kemiği dimdik çıkıyordu.* = T.Diy. Krş. *kürek* kemiği TS 1440 = ET *kürgek* ED 743 a

kürek tumaķ *Ķe.* **=** Taşlanmiğan tumaķ. = T. Süslü olmayan kalpak. = T.Diy. ø ? = < ?

kürek cuva *Ğ.* **=** Taşlanmiğan cuva, öŋ cuva. = T. Süslü olmayan kürk. = T.Diy. ø ? = < ?

---

[18] kaŋ:Uygurlara özgü bir ısıtma sistemi
[19] kat: soğuk yer anlamında

kürk = Cuva. = T. Kürk, palto. = T.Diy. *kürk* TS 1441 = ET *kürk* ED 741 a

kürki péşilmek = Tutulğan keypi éçilip ketmek. = T. Keyfin kaçması. = T.Diy. ø ? = < ?

kürmek = Yopurmiği şalğa, mivisi térikķa oẖşaydiğan ösümlük (bezi caylarda ‘‘kümek’’mu diyilidu). = T. Yaprakları çeltiğe, meyvesi darıya benzeyen bitki (bazı yerlerde ‘‘kümek’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kürük = Yulğunğa oẖşaydiğan çatķal tipidiki ösümlük. = T. Ilgin ağacına benzeyen çalı şeklindeki bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

küzeymek = Yeŋgillimek, bala tuğmaķ, boşanmaķ. = T. Çocuk doğurmak, doğurmak. = T.Diy. ø ? = < ?

küşük *H̱.* **=** Yoşurunidiğan cay. = T. Saklı yer. = T.Diy. ø ? = < ?

kültük ķar *Ğ.* **=** Külge oẖşaş yumşaķ ve bir yerge toplinip ķalğan ķar. M: K*etmen bilen kültüklerni çanap yol açti.* = T. Kül gibi yumuşak ve bir yere toplanan kar. M: *Çapayla karları çapalayıp yol açtı.* = T.Diy. ø ? = < ?

külde kömeç bolmaķ *Ķe.* **=** Paypétek bolmaķ. M: *Étidin keçkiçe külde kömeç bolup işliseŋ ye ẖénim razi bolmiğan, ye bégim.* = T. Acele-acele şuraya buraya koşmak M: *Sürekli şuraya buraya koşup çalışsan da bey de razı değil, hanım da.* = T.Diy. ø ? = < ?

külgünçek = Ciķ külidiğan. = T. Çok gülen. = T.Diy. ø ? = ET Krş.*kül-* ‘‘gülmek’’ ED 715 b, *kül-gün ve çiray*

külgün çiray = Külüp tuğran çiray. = T. Güleryüzlü. = T.Diy. ø ? = < ?

künçek *Ķe.* **=** Yaķa. M: *İç köyniginiŋ künçekliri yirtilip ketken.* = T. Kenar. M: *İç çamaşırın kenarları yırtılan.* = T.Diy. ø ? = < ?

künçük *Ķe.* **=** ‘‘Künçek’’ ke oẖşaş. = T. ‘‘Künçek’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

künçéçek *L.* **=** Aptapperes, ayğa baķar. = T. Ayçiçeği. = T.Diy. ø ? = < ?

kün dise küzi, ay dise ağzi bar = Ayallarniŋ nahayiti çirayliķliğini süpetleşte ķollinilidiğan birikme. = T. Kadınların çok güzelliklerini anlatmakta kullanılan söz. = T.Diy. ø ? = < ?

kün yürüş *Ķu.* **=** Cenup. = T. Güney. = T.Diy. ø ? = < ?

küyek *Ğ.* **=** Ķoçķar ve tékilerniŋ aldiğa tartip koyulidiğan kigiz şalduruķ. = T. Koç

ve tekelerin önüne koyulan çıngırak. = T.Diy. ø ? = < ?

küymeslik *Ḳe.* = Çidap turalmasliḳ, taḳet ḳilmasliḳ. M: Ḫ*iyalini ayağlaşturuşḳimu küymestin, çaçrap ornidin turdi. U yataḳḳa kirip keşini sélişḳimü küymey karvatḳa özini taşlap uykuğa ketti.* = T. Dayanılmazlık, takatsizlik. M: *Hayalini bitirmeden hemen kalktı. O odaya girip ayakkabısını çıkarmadan yatağa kendini bırakıp uykuya daldı.* = T.Diy. ø ? = < ?

küymünüş *Ḳu.* = Şuğulliniş, emek boluş. = T. Meşgul olma, işi olma. = T.Diy. ø ? = < ?

küyibaş = Ḳaraküye (kömmeḳonaḳta bolidiğan bir ḫil késellik). = T. Şarbon.(Mısır tarlasında görülen bir tür hastalık). = T.Diy. ø ? = < ?

küyö = Èr (ḫotun kişiniŋ éri). M: *Siŋlimniŋ küyösi.* = T. Koca (kadının eşi). M: *Kızkardeşimin kocası.* = T.Diy. ø ? = < ?

képilimaḳ *Ḳo* = Tola yiğlimaḳ (bala); tola gep ḳilmaḳ. M: H*ecep képiliğaḳ baliken* --- hecep yiğlaŋğu baliken*; hecep képilap ketti*-hecep tola gep ḳilip ketti. = T. Çok ağlamak (çocuk için); çok söz söylemek. M: H*ecep képiliğaḳ baliken-çok ağlayan çocukmuş; hecep képilap ketti --- hayret çok konuşup gitti.* = T.Diy. ø ? = < ?

kéçirimlik *Ğ.* = *Epuçan.* = *T.*Mazur gören, affedici. = T.Diy. ø ? = < ?

kér *Ğ.* = Cede bilen toruḳniŋ otturisidiki atniŋ tüsi-reŋgi. = T. Kırmızımsı sarı ile doru arasındaki at rengi. = T.Diy. ø ? = < ?

kérecimek *Ğ.* = İşikni tosap turuvalmaḳ (başka caylarde ‘‘kérelmek’’ diyilidu). = T. Kapının önünde durup ısrar etmek (başka yerlerde ‘‘kérelmek’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kézo *Ğ.* = Gézekçilik, növetçilik. = T. Bekçilik, nöbetçilik. = T.Diy. ø ? = < ?

késer *Ḳe.* = Keskin iş ḳilidiğan ademlerge ḳoyulidiğan leḳem. M: *Tuyğun késer, Abduréhim késer.* = T. İşini ciddi yapan insanlar için kullanılan lakap. M:*Tuyğun késer, Abduréhim késer.* = T.Diy. ø ? = < ?

késse *A.* = Ğeyvet-şikayet. = T. Şikayet. = T.Diy. ø ? = < ?

kékkeymek *Ğ.* = Ğorurlanmaḳ,tekebburlanmaḳ. = T. Gururlanmak, kibirlenmek. = T.Diy. ø ? = < ?

kékitme *Ḳu.* = Tene, hecvi, yapta gep. M: *Kékitip gep ḳilmaḳ* --- tene bilen tekküzüp

gep ḳilmaḳ. = T. Sitem, hiciv. M: *Kékitip gep ḳilmaḳ* ---Sitemle dokundurup söz söylemek. = T.Diy. ø ? = < ?

kélep *Ḫ.* = Malni téz semritidiğan bir ḫil ot. = T. Hayvanları hızla semirten bir tür bitki. = T.Diy. ø ? = ET *kelep* DLT I. 353 (ED'de *keleb*)

kéyinlik = Kelgüsi, istiḳbal, aḳivet. M: *Ana oltursa ḳopsa balisiniŋ kéyinligini oylaydiken.* = T. Gelecek, istikbal, akibet. M: *Ana otursa kalksa çocuğunun istikbalini* düşünürmüş. = T.Diy. ø ? = < ?

ki *Ḳu.* = Söz aḫirisiğa ḳoşulup éytilidiğan tekellup ḳoşumçisi. M: *Yisleki, kirsileki, disleki, ḳislaki.* = T. Söz sonunda söylenen tekellüf eki. M: *Yisleki, kirsileki, disleki, ḳislaki.* = T.Diy. ø ? = < ?

kipt *Ḳe.* = Daire, kölem, turḳ. M: Y*üziniŋ kipti sel kiçikrek bolsimu, lékin çoŋ roşen közliri etrapiğa intilip-intilip ḳoyatti.* = T. Sima, şekil, hacim. M: *Yüzünün şeklikü̈çücük olsa da, lakin çok parlak gözleri etrafa hızlı hızlı bakıyordu.* = T.Diy. ø ? = < ?

kite-mite *Ḫ.* = Uşşaḳ-çüşşek işlar, çeke-çükke işlar. = T. Ufak-tefek işler. = T.Diy. ø ? = < ?

kiçik beheŋ *Ḫ.* = Pille ḳurutiniŋ üçinçi ḳétim uḫlaş vaḳti. = T. İpekböceği kurdunun üçüncü kez uyuma zamanı. = T.Diy. ø ? = < ?

kin = Adavet (biravğa dilda saḳlanğan ḫapiliḳ, naraziliḳ). M: *Kin saḳlimak* ---*adavet saḳlimaḳ.* = T. Kin (birisine kalbinde saklanan hoşnutsuzluk). M: *Kin saḳlimaḳ --- Kin beslemek.* = T.Diy. *kin* TS 1325 = < ?

kirtik = Komak, kemşuk, kemtuk; M: *kirtik çine* --- kemtuk çine. = T. Kusurlu, defolu; M: *kirtik çine* --- defolu çini. = T.Diy. ø ? = < ?

kirişek *L.* = Taŋlay. = T. Damak. = T.Diy. ø ? = < ?

kiriş tasma *Ğ.* = Tillaş sözi. = T. Hakaret sözü. = T.Diy. ø ? = < ?

kişi-ḳara = Bir kim, birav. M: K*işi-ḳara körüp ḳalmisun.* = T. Bir kimse, birisi. M: *Birisi görmesin.* = T.Diy. ø ? = < ?

kişi ḳoymaḳ = Elçi ḳoymaḳ. = T. Aracı koymak. = T.Diy. ø ? = < ?

kişige *Ḳu.* = Motiverlerniŋ dastiḫinidin aşḳan tamaḳ. = T. Saygı duyulan insanların sofrasından kalan yemek. = T.Diy. ø ? = < ?

kiltan *Ḫ.* = Deriziniŋ ḳanitini tirep turidiğan tömür ilğuç. = T. Pencereye dayanan

demir çengel. = T.Diy. ø ? = < ?

kilmek *Ğ.* = Yipniŋ bir uçini tartiş bilenla yéşilip kétidiğan ķilip bağlanğan bir ẖil bağlaķ. Maķalda mundaķ kelgen: *Pakar tağ yaylaķķa yarimas, ķisķa yip kilmekke.* (‘‘kirmek’’mu diyilidu). = T. İpin bir ucunu çekerek çözülen bir tür bağlama şekli. Atasözünde söylenen şekliyle: *Alçak dağ yaylaya yaramaz, kısa ip ‘‘kilmek’’e* (‘‘kirmek’’ de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

kilit *Ķu.* = Açķuç, ķoşakta mundaķ kelgen: *Tömür ķepez igiz yerde. Kiliti begde. İçidiki çarisizniŋ. Gunasi nede.* = T. Anahtar. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Tömür ķepez igiz yerde. Kiliti begde. İçidiki çarisizniŋ. Gunasi nede.* = T.Diy. *kilit* TS 1322 = ET Yun. *kleida*, krş. Far. *kelīd*

kimirlenmek = Puçulmaķ, yiyilmek. M: *Déŋiz şamalliriniŋ tesiri bilen kimirlengen taķir öŋlük.* = T. Eksilmek, yıpranmak. M: *Deniz rüzgarlarının etkisiyle yıpranan düz bozkır.* = T.Diy. ø ? = < ?

kinimek *Ğ.* = Eslimek, séğinmeķ, yad etmek. = T. Hatırlamak, özlemek, yad etmek. = T.Diy. ø ? = < ?

kive *A.* = Kirpe. = T. Kirpi. = T.Diy. ø ? = < ?

G

galzaŋ = Eķilsiz, döt. = T. Akılsız, aptal. = T.Diy. ø ? = < ?

gacaŋ *Ğ.* = Maŋķa. = T. Sümük. = T.Diy. ø ? = < ?

gaday *Ḫ.* = Köçme: Adem, kişi (bu, ‘‘adem’’digen sözniŋ kiçiklitilme, ekiletme yaki çökürme atilişi). M: *Avu gaday* --- avu adem…. = T. Mecaz anl: İnsan, kişi (bu, adem denilen sözün küçültülmüş, sevgi ifade eden biçimi). M: *Avu gaday* --- İşte insan… = T.Diy. ø ? = < ?

gara *Ķu.* = Paskina, ķasmaķ. M: K*öynigiŋniŋ yaķisi gara bolup kétiptu.* = T. Kir, pislik. M: *Gömleğinin yakası kirlenmiş.* = T.Diy. ø ? = < ?

garaķ *T.* = Ḫudini bilmeslik, huşsizliniş. M: *Garaķ mes* –ķattiķ mes . = T. Kendinde olmama, şuursuzluk. M: *Garaķ mes* –Çok sarhoş. = T.Diy. ø ? = < ?

garaŋ = Gaŋgiraķ-gaŋgirap ķalğan, biẖutluķ; gas-ķuluği aŋlimas bolup ķalğan. = T. Sersem kalan, şuursuz; sağır. = T.Diy. ø ? = ET < ?

gazin *Ku.* = Yemlik, danliķ, boğuzluk; kepter toẖuğa oẖşaş canivarlarniŋ gélidiki danliği. M: *Kepterniŋ gazini* --- kepterniŋ danliği. = T. Yemlik; güvercin,

tavuğa benzer hayvanların yemliği. M: *Kepterniŋ gazini* --- güvercin yemliği. = T.Diy. ø ? = < ?

gastaŋ *A.* = Aptapperesniŋ gerdişi (béşi). = T. Ayçiçeğinin dönüşü (başı). = T.Diy. ø ? = < ?

gas çiķmaķ *Ķe.* = Nersilerniŋ yaramsiz, süpetsiz bolup çiķişiğa ķaritilidu. M: *İşlengen meşler on kün ot ķalisimu alķanni isitalmaydiğan gas çiķti.* = T. Nesnelerin işe yaramaz, kalitesiz olmasını gösterir.M: *Yapılan sobalar on gün yakılsa da avucu bile ısıtamayan kalitede çıktı.* = T.Diy. ø ? = < ?

gaşat *Ķu.* = Ğem, endişe. M: *Bu iştin tola gaşat ķilmaŋ.* = T. Üzüntü, endişe. M: *Bu işe çok üzülmeyin.* = T.Diy. ø ? = < ?

gaŋ-galas *Ķu.* = Garaŋ, garaḫ, baş ayliniş. M: B*éşim gaŋ-galas bolup ķaldi--- béşim garaŋbolup ķaldi; ķuliğimni gaŋ-galas ķilivetti ---- ķuliğimni garaŋ ķilivetti.* = T. Allak bullak, kafası karışık. B*éşim gaŋ-galas bolup ķaldi --- başım allak bullak oldu; ķuliğimni gaŋ-galas ķilivetti --- kulağımı allak bullak etti.* = T.Diy. ø ? = < ?

galvaŋ = Döt, hamaķet, komşa, élişaŋğu. = T. Aptal, budala. = T.Diy. ø ? = < ?

galvaŋ ķilmaķ = Élişturmaķ, ķaymuķturmaķ, eḫmeķ ķilmaķ. = T. Zihnini karıştırmak, ahmaklaştırmak. = T.Diy. ø ? = < ?

gecge su = Buğdayğa ķoyulidiğan ikkinçi ķétimliķ su. = T. Buğdaya ikinci kez verilen su. = T.Diy. ø ? = < ?

gecgilimek *Ğ.* = Ķaytilimaķ (aḫtarmiğa birinçi ķétim ķoyulğan . sudin ançe ötmey yene su ķoyulsa, ‘‘gecgilidi’’diyilidu). = T. Tekrarlamak (sürülüp dinlendirilen toprağa ilk kez koyulan sudan çok geçmeden yine su koyulursa, ‘‘gecgilidi’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

gez = Sütke oḫşaş nersilerniŋ kazan tégige yépişip ķalğan ķalduği. = T. Süte benzer şeylerin kazan dibine yapışıp kalan artığı. = T.Diy. ø ? = < ?

gezleşmek *Ku.* = Uçraşmaķ. M: *Koçida uniŋ bilen gezlişip ķaldim.* = T. Karşılaşmak. M: *Sokakta onunla karşılaştım.* = T.Diy. Krş. *gez-* TS 850 a = < ? *kez-* ED 757 a

gezne *Ķe.* = Nan yaķidiğan répidiniŋ bir türi (hemek nan yaķidiğan dügilek répide). = T. Ekmek pişirilen = T.Diy. ø ? = < ?

geksi *Ğ.* = Ḳélin, temeḫor, dapşaḳ. = T. Doymuş, tamahkar. = T.Diy. ø ? = < ?

geŋkilmek *T.* = İkki putini növet bilen demmu-dem kötirip maŋmaḳ. = T. İki ayağını sırayla değiştirerek kaldırıp yürümek. = T.Diy. ø ? = < ?

gelle *Ḳu.* = Geden, gejge. = T. Ense. = T.Diy. ø ? = < ?

gelvür *Ḳu.* = Ḳélin, yüzi ḳélin (tillaş sözi). = T. Utanmaz (hakaret sözü) = T.Diy. ø ? = < ?

gem (1) *Ḳu.* = Dert, ağriḳ. = T. Dert, hastalık. = T.Diy. Krş.*gam(I)* TS 812 = < ?

gem (2) *Ḳe.* = Tutuḳ. M: H*ava gem idi.* = T. Bulutlu, kapalı. M: H*ava kapalıydı.* = T.Diy. ø ? = < ?

golmuş = Gomuş, paŋḳuş. = T. Saf, kalın kafalı. = T.Diy. ø ? = < ?

goya = Melhem dora (yel ağriklariğa çaplap davalaydiğan dora). = T. Merhem (soğuk algınlıklarını yapıştırıp tedavi eden ilaç). = T.Diy. ø ? = < ?

guŋ *Ğ.* = Ğum M: *Ḳosiğiŋda guŋ saḳlima.* = T. İntikam. İçinde intikam duygusu besleme. = T.Diy. ø ? = < ?

guŋga (1) *Ḫ.* = Şarpa. = T. Atkı. = T.Diy. ø ? = < ?

guŋga (2) *Ğ.* = Ğuva, tutuḳ, éniḳ bolmiğan. = T. Yarı karanlık, kapalı, bulutlu,açık olmayan. = T.Diy. ø ? = < ?

guŋ-muŋ *Ḫ.* = Paraŋlişiş, hal-muŋ éytişiş. M: G*uŋ-muŋ olturayli* --- paraŋlişip olturayli*, guŋ-muŋ maŋayli* --- paraŋlaşkaç maŋayli *(bezi caylarda ‘‘güŋür-müŋür’’diyilidu*). = T. Sohbet etme, hal-hatır sormak. M: G*uŋ-muŋ olturayli* --- Muhabbet edip oturalım*, guŋ-muŋ maŋayli* --- muhabbet ederek yürüyelim *(bazı yerlerde ‘‘güŋür-müŋür’’ denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

gula *Ḫ.* = Güle, ürük ḳeḳi. = T. Kuru kayısı. = T.Diy. Krş. *gula II* ‘‘krem rengi, açık sarı’’ Der.S.VI. 2191 = < ?

gum bolmaḳ *T.* = Halak bolmaḳ, örülüp çüşmek, yiḳilip çüşmek. = T. Mahvolmak, yıkılmak. = T.Diy. ø ? = < ?

gunda *Ḫ.* = Etlesniŋ örüşliri ötküzülgen çoŋ yağaç. = T. Etlesin (bir tür kumaş) örmelerinin geçirildiği büyük tahta. = T.Diy. ø ? = < ?

gödege *Ḳu.* = Oŋda. M: *U gudegisige çüştü* --- Oŋdisiğa çüşti. = T. Sağda. M: *U gudegisige çüştü* --- O sağına geçti. = T.Diy. ø ? = < ?

gödiş tapmaḳ *Ḳu.* = Ep tapmaḳ, könükmek. = T. Kolayını bulmak, alışmak. = T.Diy. ø ? = < ?

gösme *Ḳu.* = Ğeyvet-şikayet. = T. Dedikodu. = T.Diy. ø ? = < ?

gökü *L.* = Béliḳ tutidiğan ḳarmaḳ. = T. Balık tutan olta. = T.Diy. ø ? = < ?

göleŋ *Ğ.* = Deryalarniŋ çögilep, akmay turuvalidiğan yerliri, ḳaynam. = T. Nehirlerin kıvrılıp, akmayan yerleri, girdap. = T.Diy. ø ? = < ?

gölmü *L.* = Béliḳ tutidiğan tor. = T. Balık tutan ağ. = T.Diy. ø ? = < ?

gömürülmek = Kömtürülmek, oyulup çüşüp ketmek. = T. Altını üstüne getirmek. = T.Diy. ø ? = < ?

güpseymek *Ğ.* = İşşip ḳalmaḳ, köpişip ḳalmaḳ. = T. Şişip kalmak. = T.Diy. ø ? = < ?

güdret *Ḳu.* = Guman, şek. M: K*öŋlümge güdret çüşti* --- köŋlümge guman çüşti. = T. Şüphe. M: K*öŋlümge güdret çüşti* --- İçime şüphe düştü. = T.Diy. ø ? = < ?

güren köpürmek = Yüz-boyunlirini ḳizartmaḳ, ḳipḳizil ḳizirip boğulmaḳ, aççiği kelmek. = T. Yüzünü-boynunu kızartmak, kıpkızıl kızarmak, öfkelenmek. = T.Diy. Krş.*köpür-*‘‘Çok kızmak (mec.)’’ TS 1381 a = < ?

gür-gür *Ğ.* = Lap arilaş sözleydiğan, çoŋ sözleydiğan. = T. Laf karıştıran, çok konuşan. = T.Diy. ø ? = < ?

güleş *Ḫ.* = Sörelme, horun. = T. İradesiz, tembel. = T.Diy. ø ? = < ?

gülemşiva *Ḳu.* = Güli hemişe éçilip turidiğan bir ḫil gül. = T. Çiçeği daima açan bir çeşit gül. = T.Diy. ø ? = < ?

güldün *Ḳu.* = Teştek, gül teştigi. = T. Saksı. = T.Diy. ø ? = < ?

güldürme *Ḫ.* = Kiçik şaḳiratma. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Egiz tügmenge no ḳoydum, Pes tügmenge güldürme. Her ḳançe elem tartsaŋ, Duşminiŋge bildürme.* = T. Küçük şelale.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Egiz tügmenge no ḳoydum, Pes tügmenge güldürme. Her ḳançe elem tartsaŋ, Duşminiŋge bildürme.* = T.Diy. ø ? = < ?

gülgüm *Ḳu.* = Zepireŋ. = T. Safran. = T.Diy. ø ? = < ?

gülgün *Ḳu.* = Zaraŋza çéçigi. = T. Bir tür yağlı bitkinin çiçeği. = T.Diy. ø ? = < ?

güliçi *A.* = Ürükniŋ bir türi. = T. Eriğin bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

gün *L.* = Çoŋḳur, téren (başḳa caylarda ‘‘nur’’ meniside kélidu. M: Ç*irayniŋ güni yoḳ*--- çirayniŋ nuri yoḳ). = T. Derin (başka yerlerde ‘‘nur’’ anlamına gelir.

M: Ç*irayniŋ güni yoḳ* --- yüzünün nuru yok). = T.Diy. Krş. *gün(2)*[20] TS 907 = ET Krş. *kün* "güneş, gün'' ED 725 a

gézermek = Yüzini ḳilin ḳilmaḳ. = T. Utanmazlık. = T.Diy. ø ? = < ?

gézek *Ğ.* = Növet. M:*Gézeklişip işlimek --- növetlişip işlimek.* = T. Nöbet. M: *Gézeklişip işlimek --- nöbetleşe çalışmak* = T.Diy. *gezekIV* ''sıra, nöbet'' Der.S.VI. 2021 = ET *kezig* ED 759 a

géliktemek *L.* = Gire sélip tutmaḳ. = T. Elleriyle boynuna sarılmak. = T.Diy. ø ? = < ?

giciŋ *T.* = Ḳaşaŋ, herkiti sus. M: U *nahayiti giciŋ iş ḳilidu.* = T. Haylaz, yavaş hareket eden M: *O çok haylaz iş yapar.* = T.Diy. ø ? = < ?

giciŋlimaḳ *T.* = İkkilenmek, bir ḳararğa kélelmeslik, bir yerge kélelmeslik. = T. Karar verememek, bir karara varamamak, ortak nokta bulamamak. = T.Diy. ø ? = < ?

giçaŋlatmaḳ *Ḫ.* = Köz-köz ḳilmaḳ. = T. Özendirmek. = T.Diy. ø ? = < ?

gide *Ḫ.* = Budre, buciğur. = T. Kıvırcık. = T.Diy. ø ? = < ?

gidigey *Ḫ.* = Hakavur, gideydek. = T. Kibirli, kendini beğenmiş. = T.Diy. ø ? = < ?

girdiyip ḳalmaḳ *Ğ.* = Oruḳliğanliḳtin yaki ağriḳtin közi olturuşup ketmek. = T. Zayıflıktan veya hastalıktan gözü çökmek. = T.Diy. ø ? = < ?

girvi *Ḳu.* = Ḳirğaḳ, upuḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Kün çiḳar girvi bilen, Yarlar çiḳar cüpti bilen. Hemme heḳ cüpti bilen, Men özem yiŋanimen.* = T. Ufuk. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Kün çiḳar girvi bilen, Yarlar çiḳar cüpti bilen. Hemme heḳ cüpti bilen, Men özem yiŋanimen.* = T.Diy. ø ? = < ?

giri = İşniŋ yolini bilmeydiğan; seralik. = T. İşin yolunu bilmeyen; köylü. = T.Diy. ø ? = < ?

gilaŋ *Ḳu.* = Tik yar. = T. Dik kaya. = T.Diy. ø ? = < ?

gildiŋ = Liŋşiḳ, liŋşiydiğan:M:*Gildiŋ baş* --- liŋşiḳ baş. = T. Sallama, sallanan. M: *Gildiŋ baş* --- sallanan baş. = T.Diy. ø ? = < ?

giligitaŋ *Ḳe.* = Tayini yoḳ. M: *Giligitaŋ gep --- tayini yoḳ gep.* = T. Belli değil.

[20] *Çukur* ile *gün* arasında anlam ilişkisi yoktur;ancak verilen *nur* sözcüğü ile *gün* arasında anlam ilişkisi vardır.

M:*Giligitaŋ gep* --- belirsiz söz. = T.Diy. ø ? = < ?

gilimaķ *Ķu.* = Ḫiyal ķilmaķ, oylimaķ. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Ketti östeŋ yaķilap, Taş bilen ķumni şanap. Kéçe bolsa uyķu yoķ, Köŋüldiki yarni gilap.* (bu söz bezi caylarda ‘‘kilimek’’ şeklide kollinilidu). = T. Hayal etmek, düşünmek. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ketti östeŋ yaķilap, Taş bilen ķumni şanap. Kéçe bolsa uyķu yoķ, Köŋüldiki yarni gilap. (bu söz bazı yerlerde* ‘‘kilimek’’ şeklinde kullanılır). = T.Diy. ø ? = < ?

gina *T.* = Adavet, kek. M: U*niŋ ginasi ķattiķ.* = T. Nefret, kin. M*:Onun nefreti çok*. = T.Diy. ø ? = < ?

L

lapaslimaķ = Paypaslimaķ, aldirap ittik maŋmaķ. = T. Biçimsiz yürümek. = T.Diy. ø ? = < ?

lapçuķ = Panaķ. M: *Lapçuķ burun* --- panaķ burun. = T. Basık burun M: *Lapçuķ burun* --- basık burun. = T.Diy. ø ? = < ?

lapçin *L.* = Yopurmaķ. = T. Saklamak. = T.Diy. ø ? = < ?

laphor = Lap urğuçi, lapçi, çoŋ sözligüçi. = T. Palavracı, çok konuşan. = T.Diy. ø ? = ET Krş. Far. *lāf* ‘‘söz, konuşma’’ (OTL 539 a) ve Far. + *ḫor.*

labdur *T.* = Üsti-béşi paskina, kiyim-kéçekliri parakende ademler ‘‘labdur’’ diyilidu. M: A*nisi labdur ḫotun, balisi şildir şéker digen tépişmaķ talniŋ şuŋliri bilen üzümge temsil ķilinidu.* = T. Üstü-başı kirli, giyim kuşamı dağınık insanlara ‘‘labdur’’ denilir. M: *Anasının giyim-kuşamı dağınık, çocuğu çok şeker denilen bilmece söğüdün dallarıyla üzümü temsil eder.* = T.Diy. ø ? = < ?

lapendi *T.* = Kalaŋpay, palaket. = T. Beceriksiz, felaket. = T.Diy. ø ? = < ?

lapsaymaķ *Ķe.* = Salpaymaķ, boşişip ketmek. = T. Düşmek, gevşemek. = T.Diy. ø ? = < ?

lapşaŋ *Ķe.* = Sus, zeip, solaşķan. = T. Zayıf, güçsüz, cılız. = T.Diy. ø ? = < ?

lata aşiķ *Ķe.* = Yurtmu-yurt kézip yüridiğan, he dise hu deydiğan adem. = T. Yurt yurt gezen, sözle çok hızlı karşılık veren insan. = T.Diy. ø ? = < ?

lata kuskus *Ķe.* = Béli boş, capadin ķorķidiğan, boşaŋ. = T. Gevşek, cefadan korkan, uyuşuk. = T.Diy. ø ? = < ?

latikeş *Ķe.* = Boşaŋ, ézileŋgü. = T. Uyuşuk, gevşek. = T.Diy. ø ? = < ?

laẖsa *Ḳu.* = H̯amandin saman ḳaçilidiğan, atka tartip toşuydiğan çoŋ tor ḳap (tağçilar sözi) ; toymas. = T. Harmandan saman dolduran, ata çekip taşıyan büyük çuval (dağlıların sözü); *doymaz.* = T.Diy. ø ? = < ?

laskat *H̯.* = Ayallarniŋ yeŋsiz cilitkisi (bu söz ‘‘vaskat’’mu diyilidu) Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Laskitimniŋ yéni tar, Aḳ bilikem ḳandaḳ patar. Bizni köydürgen ẖénim, Aẖşimi ḳandaḳ yatar.* = T. Kadınların kolsuz yeleği (bu söze ‘‘vaskat’’ da denilir). Koşukta örnek gelen şekliyle: *Laskitimniŋ yéni tar, Aḳ bilikem ḳandaḳ patar. Bizni köydürgen ẖénim, Aẖşimi ḳandaḳ yatar.* = T.Diy. ø ? = < ?

laşin *L.* = At-ulaḳ bağlaydiğan ẖada, moma yağaç. = T. At-eşek bağlanan ağaç direk, sırık. = T.Diy. ø ? = < ?

lağla *Ḳu.* = Ésilip ḳalğan, zembilge oẖşaş ḳosiği saŋkilap ḳalğan (simtanap yaki toruslarniŋ vadak yağaçliri ḳosaḳ sélip ésilip ḳalsa ‘‘lağla’’ bolup ḳéptu diyilidu. = T. Asılı kalan, zembile benzeyen karnı asılı kalan (tavanların tahtaları karnını salıp asılı kalsa ‘‘lağla’’ olmuş denilir. = T.Diy. ø ? = < ?

lağli *L.* = Tağar. = T. Çuval. = T.Diy. ø ? = < ?

laḳa-luḳa = H̯ocun-ḳaça, yük- taḳḳa oẖşaş nersiler. = T. Her türlü malzeme, kapkacak benzeri eşyalar. = T.Diy. ø ? = < ?

laḳsa *Ḳu.* = ‘‘Lahsa’’ğa oẖşaş. = T. Lahsa ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

laḳu *L.* = Sirtida ḳasriği bolmaydiğan bir ẖil béliḳ. Bundaḳ béliḳ Tarim deryasida köp bolidu. (‘‘loẖo’’mu diyilidu). = T. Sırtında kabuğu bulunmayan bir tür balık Böyle balık Tarim nehrinde çok bulunur. (‘‘loẖo’da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

lakat *Ḳe.* = Boş, boşaŋ, ḳolidin iş kelmeydiğan. = T. Uyuşuk, elinden iş gelmeyen. = T.Diy. ø ? = < ?

laŋsiḳ *Ḳe.* = Turaḳsiz, tutumsiz. = T. Tutarsız. = T.Diy. ø ? = < ?

laŋḳa (1) = Oruḳ ve igiz; *loŋḳa at --- oruḳ ve igiz at.* = T. Zayıf ve yüksek; *loŋḳa at --- zayıf ve yüksek at.* = T.Diy. ø ? = < ?

laŋḳa (2) *Ğ.* = Ğoruniŋ ikki çétidiki yağaç. = T. Can eriğinin iki tarafındaki ağaç. = T.Diy. ø ? = < ?

laŋguŋ *Ḫ.* = Epkeş. = T. İki ucunda askısı olan, iki kova ile su taşımak için kullanılan alet. = T.Diy. ø ? = < ?

lalaķ *Ķu.* = Ekinayaķ, ķiliķsiz (tolaraķ balilarğa ķollinilidu, leķem bolupmu kélidu). M: *Haşim lalaķ, Niyaz lalaķ.* = T. Şımarık, kötü alışkanlık sahibi (çoğunlukla çocuklara lakap olarak kullanılan söz). M:*Haşim lalaķ, Niyaz lalaķ.* = T.Diy. Krş. *lalak(1)* ‘‘Çok konuşan, geveze’’ Der.S.VIII. 3060 = < ?

lalay = Boşaŋ, löm-löm. M: *Taza lalay bir nimiken.* = T. Uyuşuk, cansız,saf. M:*Şöyle uyuşuk bir insan.* = T.Diy. Krş. *lalaş* ‘‘ağırkanlı, uyuşuk’’ Der.S.VIII. 3061 = < ?

lalaymaķ = Boşaşmaķ, boşaŋliķ ķilmaķ. = T. Gevşemek. = T.Diy. ø ? = < ?

lalo *Ķu.* = Zembil. = T. Zembil. = T.Diy. ø ? = < ?

lanto *Ķu.* = Bolķa. = T. Çekiç. = T.Diy. ø ? = < ?

lay paçaķ *Ķe.* = Addiy, sadda; labdur, lekva. = T. Basit, sade; üstü başı kirli, dağınık. = T.Diy. ø ? = < ?

laypas = Miciķ, löm-löm, sörem palas, ézileŋgü, ķaşaŋ M: Ç*apsanğa bar, laypasķa yoķ (maķal).* = T. Ezik, uyuşuk, miskin. M: *Hızlıya var,uyuşuğa yok. (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

layçi *L.* = Suyuķ patķaķta yaşaydiğan bir ẖil béliķ. = T. Bataklıkta yaşayan bir tür balık. = T.Diy. ø ? = Far. *lāy* ve GT +*çi*

laydaŋ ***h.*** = Layliķ. = T. Kirli, bulanık. = T.Diy. ø ? = < ?

lay ğilap *Ḫ.* = Kérekke kelmeydiğan, esķatmaydiğan. M: U *esķatmas bir lay ğilap idi.* = T. Yardımcı olmayan,işe yaramaz. M: *O işe yaramaz biriydi.* = T.Diy. ø ? = < ?

laylimaç = Laylima; laylimaç tosma. = T. Su seti. = T.Diy. ø ? = < ?

laylimaķ *Ķu.* = Ķéydimaķ, aççiķlimaķ, uzaķķiçe toẖtimay yiğlap ketmek (bovaķlarğa ķaritilidu). M: *Bu bala laylap ketti.* Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Alla yarim bu yaylaķni, Ķandaķ yaylaysen Özeŋ oynap, özen külüp, Kimge laylaysen.* = T. Kızmak, sinirlenmek, uzun sure durmadan ağlamak (çocuklar için kullanılır). M:*Bu çocuk kızıp gitti*. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Alla yarim bu yaylaķni, Ķandaķ yaylaysen. Özeŋ oynap, özen külüp, Kimge laylaysen.* = T.Diy. ø ? = < ?

lay yigek *L.* = Lay yeydiğan bir ẖil béliḳsiman canivar. = T. Balçık, çamur yiyen bir tür balıksı hayvan. = T.Diy. ø ? = < ?

lepeksiz *Ḳe.* = Bir yerde şuk olturalmaydiğan. M: *U baḳḳa buyrusa taḳḳa, taḳḳa buyrusa baḳḳa çapidiğan lepeksiz, iş ẖoşyaḳmaydiğan horun idi.* = T. Bir yerde sessiz-sakin oturamayan. M: *O bağa buyursa dağa, dağa buyursa bağa koşan sessiz sakin oturamayan tembeldi.* = T.Diy. ø ? = < ?

leppite *Ḳu.* = Dikkide, derhal, şu an, tézdin. M: *Leppite bérip kéleyli.* = T. Derhal, şu an, hemen. M: *Hemen gidip gelelim.* = T.Diy. ø ? = < ?

lepseŋ *Ḳe.* = Lep-lep, lepildep. M: U*şşaḳ lepseŋ ḳar çüşüşke başlidi.* = T. Lapa lapa. M: *Lapa lapa kar yağmaya başladı.* = T.Diy. ø ? = < ?

lepşirin *T.* = Ya tatliḳ, ya aççik, emes bir ẖil tem. = T. Tatlı ya da acı olmayan bir tür tat. = T.Diy. ø ? = < ?

lepkegdimek *Ğ.* = Samani dandin ayrimaḳ. = T. Samanı taneden ayırmak. = T.Diy. ø ? = < ?

letẖor *Ḫ.* = Daviẖor, deşnem yigek; let bolsa köŋli aram tapidiğan adem. = T. Birisinden hakaret gördüğü, birisi tarafından küçümsendiği halde hala o kişiye yakınlık gösteren; beceremese bile gönlü rahat olan insan. = T.Diy. ø ? = < ?

letme *Ḳu.* = Baraŋ; lapas. = T. Kulübe; kiler. = T.Diy. ø ? = < ?

let işitmek *Ḫ.* = ‘‘Let yimek’’ke oẖşaş. = T. ‘‘Let yimek’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

let yimek *Ḳe.* = Ahanet aŋlimaḳ, deke yimek, azar yimek, sunmaḳ. M: *Let yiygen köŋlige hay berdi. Birdin köŋli let yep, put-ḳolidin mağdir ketti.* = T. Azarlamak, haddini bildirmek. M: *Kırılan gönlünü sakinleştirdi.Birdenbire gönlü kırılıp, elinin-ayağının gücü gitti.* = T.Diy. ø ? = < ?

leŋ *Ğ.* = Keŋ, uluğ. M: İ*şik leŋ oçuḳ turuptu.* = T. Geniş, büyük. M*: Büyük kapı açık durumuş*. = T.Diy. ø ? = < ?

leŋgut *Ğ.* = Anisini emidiğan ḳisremdiniŋ burniğa ötküzidiğan çülük. = T. Anasını emen inek yavrusunun burnuna geçen halka. = T.Diy. ø ? = < ?

leŋ-luŋ *Ğ.* = Yer tevrigendiki halet, başniŋ birde igiz, birde peslik his ḳilişi (halet

imliği). M: B*ir demniŋ içidila öyniŋ içi leŋ-luŋ bolup ketti.* = T. Yer sarsıntısındaki durum, başın bazen yüksek, bazen alçak hissetmesi. (durum ünlemi) M: *Dinlenirken evin içi leŋ-luŋ oldu.* = T.Diy. ø ? = < ?

lele *Ḳu.* **=** Gomuş, paŋḳuş, eḳilsiz, döt, leḳva (bu söz Ğulci'da ''lelle'' diyilidu). = T. Beyinsiz, akılsız. (bu söze Ğulci'da ''lelle'' denilir). = T.Diy. Krş. *lelle* ''deli'' Der.S.VIII. 3072 = < ?

leleŋlimek *Ğ.* **=** Lağaylimaḳ. = T. Boş boş gezmek. = T.Diy. ø ? = < ?

lelişo *Ḳu.* **=** Alciğan döt, leḳva. = T. Akılsız. = T.Diy. ø ? = < ?

leylep ḳalmaḳ *Ḳe.* **=** Aşkara bolup ḳalmaḳ, körünüp ḳalmaḳ, otturiğa çiḳip ḳalmaḳ. = T. Ortaya çıkmak, görünmek. = T.Diy. ø ? = < ?

lobdur *Ḳu.* **=** ''Labdur''ğa oẖşaş. = T. ''Labdur'' ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

loca *Ğ.* **=** Leş, suda éḳip kelgen eẖlet, ğazaŋ, çavağa oẖşaş nesriler. M: A*zgallar köldekliḳ olup, su üstide eẖlet-*locilar leylep turatti*; süŋgüçke loca toşup ḳéptu;* putumni loca --- çava çirmap aldi. = T. Leş, suda akan çöp, kuru yaprak, çalı çırpıya benzer nesneler. M:Çukurlar gölcük olup, su üstünde çalı-çırpı yüzüyordu ; suya çalı-çırpı, dolmuş; ayağıma çalı-çırpı dolaştı. = T.Diy. ø ? = < ?

loğuldimaḳ *Ğ.* **=** Lavuldimaḳ, yélincimaḳ. = T. Alev alev yanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

loḳurap köymek = Lop-lop kötirilip köymek. = T. Gürül gürül yanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

lok *H̬.* **=** Yağaç ḳulupniŋ tumşuği. = T. Ağaç kilidin çıkıntısı. = T.Diy. ø ? = < ?

loka = Töginiŋ örkişi. M: T*öge lokisidek tizma tağlarniŋ çéki yoḳtek körünetti.* = T. Devenin hörgücü.M: *Deve hörgücü gibi sıra dağların sonu yok gibi görünüyordu.* = T.Diy. . Krş.*lok(I)→ lök(I)* ''erkek deve'' = < ?

lokta *Ḳu.* **=** Töge. = T. Deve. = T.Diy. Krş.*lok(I)→ lök(I)* ''erkek deve'' Der.S.VIII. 3089 = < ?

lokdan *H̬.* **=** Yağaç ḳulup. = T. Ağaçtan yapılan kilit. = T.Diy. ø ? = < ?

lolaŋ (1) *Ḳu.* **=** Élişaŋğu, kelse-kelmes, ḳalaymiḳan. M: *Lolaŋ sözlimek* ---

ḳalaymiḳan sözlimek. = T. Karışmış, yersiz, düzensiz. M*: Lolaŋ sözlimek* --- Yersiz konuşmak. = T.Diy. ø ? = < ?

lolaŋ (2) *Ḳe.* = Ḫorazniŋ bir türi (méŋişi yorğa atniŋ méŋişiğa oxşaydu). = T. Horozun bir türü (yürüyüşü Rahvan atının yürüyüşüne benzer). = T.Diy. ø ? = < ?

lolaŋçi *Ḳe.* = Ayallarni egişidiğan kişi, ayallarniŋ arḳisidin ḳatraydiğan kişi. = T. Kadınların peşinden koşan kişi. = T.Diy. ø ? = < ?

lolaŋlimaḳ *Ḳu.* = Alcimaḳ, ḳalaymiḳan sözlimek. = T. Çıldırmak, ne söylediğinin farkında olmamak. = T.Diy. ø ? = < ?

lomodi (1) *Ḳu.* = Tasmiçi, tépiştturğuçi, dellal, delle. = T. Tellal. = T.Diy. ø ? = < ?

lomodi (2) = Yalaḳçi, teḫsikeş. = T. Dalkavuk. = T.Diy. ø ? = < ?

lomodiliḳ = Yalaḳçiliḳ, teḫsikeşlik; taşmiçiliḳ, dellalliḳ. = T. Dalkavukluk. = T.Diy. ø ? = < ?

lovya *L.* = Caŋdu. = T. Fasulye. = T.Diy. ø ? = < ?

loyla *Ğ.* = Köydürüp şaḫar çiḳirilidiğan bir ḫil ösümlük. M: A*taŋ nime-loyla, anaŋ nime-çoyla (maḳal).* Bu söz Yéŋisar'da ''çaŋdu''ni diyilidu. = T. Yakılıp çıkarılan bir tür bitki. M:*Atan ne loyal, annen ne süzgeç* (atasözü). Bu söze Yéŋisar'da ''çaŋdu'' denilir. = T.Diy. ø ? = < ?

löce *Ḳe.* = ''Loca''ğa oḫşaş. = T. ''Loca'' ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

löken *L.* = Örkeş, loka. = T. Hörgüç. = T.Diy. ø ? = < ?

löŋlimek *Ḳu.* = Dövilimek, ḳopurmaḳ, toplimaḳ. = T. Yığmak, toplamak. = T.Diy. ø ? = < ?

lépez *T.* = İştanniŋ bağ ötküzidiğan yéri. = T. Donun lastik geçirilen yeri. = T.Diy. ø ? = < ?

lépir (1) *Ḳu.* = Kona, eski-tüski, lépir satti --- kona eski-tüskilerni satḳuçi. = T. Eski,eski-püskü, lépir satti --- eski püsküleri satan. = T.Diy. ø ? = < ?

lépir (2) *T.* = Söget çiviğiniŋ postidin yasalğan neyçe pipi. = T. Söğüt ağacın kabuğundan yapılan kamış düdük. = T.Diy. ø ? = < ?

léçek *T.* = Ḳonaḳ béşini orap turidiğan post (köçme menidiki söz). = T. Mısırın

başını kaplayan kabuki (mecaz anlamda söz) = T.Diy. Krş. *leçek*[21] *‘‘baş örtüsü,yün atkı’’ TS 1458* = < ?

liḳşip ağrimaḳ *Ḳu.* = Sancip ağrimaḳ. M: Y*ürigim liḳşip ağriydu.* = T. Sancımak. M: *Kalbim sancılanıyor.* = T.Diy. ø ? = < ?

liŋşiḳ *Ḳu.* = Arisalda, ikkilengüçi, turaḳsiz. = T. Kararsizlik, ikilem. = T.Diy. ø ? = < ?

M

matimaḳ = Birer nersini birbirige taŋmaḳ, bağlimaḳ; yağaç matiriyalni nemlep, ḳizitip, birer nersige téŋip yaki basturup éhtiyacliḳ şekilge kirgüzmeḳ. = T. İki şeyi birbirine bağlamak; ahşap materyali ıslatıp, ısıtıp, birer eşyaya bağlayıp veya bastırıp istenilen şekle sokmak. = T.Diy. ø ? = < ?

mataḳ çivin Ḳu. = At- ulaklarniŋ közige konuvalidiğan uşşaḳ çivin. = T. At-eşeklerin gözüne konan ufak sinek. = T.Diy. ø ? = < ?

matal *Ḫ.* = Soğa (yağaç çilek); yağaç nor. = T. Ağaç kova; ağaç oluk. = T.Diy. ø ? = < ?

matiçi *Ḳu.* = Pahişe ayal. = T. Fahişe. = T.Diy. ø ? = < ?

maçigucu *Ḳu.* = Varaŋ-çuruŋ. = T. Gürültü-patırtı. = T.Diy. ø ? = < ?

maḫar *Ḳu.* = Panaḳ burun. = T. Basık burun. = T.Diy. ø ? = < ?

maḫtum *Ḳu.* = Maxtançaḳ. = T. Övüngen. = T.Diy. ø ? = < ?

madiḫida *Ğ.* = Arisaldiliḳ, ikkiliniş. = T. Kararsız kalmak, tereddüt etmek. = T.Diy. ø ? = < ?

maralḳulaḳ = Bir ḫil ösümlük. = T. Bir tür bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

mardaḳ *Ḳu.* = Kiçik, kiçikkine, medek. M: *Gépiniŋ çoŋluğini bu mardaḳniŋki-özi kiçikkine turup, gépiniŋ çoŋluğini bu medekniŋki.* = T. Küçük, küçücük. M: *Kendisi küçük olmasına rağmen büyük laflar söylüyor bu küçük.* = T.Diy. ø ? = < ?

maz = Kona paḫta. = T. Eski pamuk. = T.Diy. ø ? = < ?

maz bolmaḳ *T.* = Amraḳliği kelmek. Mesligi kelmek. M: U *balisiniŋ ḳiliḳliriğa maz bolup külüp ketti.* = T. Sevmek, heves duymak. M: *O çocuğun davranışlarına*

---

[21] *Licek, An Eastern Turki-English Dialect Dictionary s.184*

sevinip güldü. = T.Diy. ø ? = < ?

mazuz bolmaḳ *Ḳu.* **=** Peḫirlenmek, maḫtanmaḳ, mesligi kelmek. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳaş ḳarasi mende dep, Ḳaşiŋğa mazuz bolmiğin, Barçe dölet mende dep, Dölekte mazuz bolmiğin.* = T. Övünmek. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳaş ḳarasi mende dep, Ḳaşiŋğa mazuz bolmiğin, Barçe dölet mende dep, Dölekte mazuz bolmiğin.* = T.Diy. ø ? = < ?

masḳir atmaḳ *T.* **=** Mesḫire ḳilmaḳ, zaŋlik ḳilmaḳ, şaŋhu ḳilmaḳ. = T. Alay etmek, şaka yapmak. = T.Diy. ø ? = < ?

maşaş *L.* **=** Ḫam göşni parçilimaḳ. = T. Çiğ eti parçalamak. = T.Diy. ø ? = < ?

maşaḳ *Ğ.* **=** Başaḳ, buğdayniŋ béşi. M: *Ḳoşta yoḳ, maşaḳta yoḳ, ḫamanda bar (makal).* = T. Başak. Buğdayın başı. M: *Eşte yok, başakta yok, harmanda var (atasözü).* = T.Diy. başak (I) TS 235 = ET *başak* ED 378 b

maş çöp *Ḳe.* **=** Üstige maş sélip étidiğan çöp (tamaḳ). = T. Üstüne fasulye koyulup hazırlanan erişte (yemek). = T.Diy. ø ? = < ?

maşḳaḳ *Ḳu.* **=** Paçaḳ, paḳalçaḳ. = T. Bacak. = T.Diy. ø ? = < ?

maḳat *L.* **=** Ḳevre. Meremḫanni maḳati --- Meremhanniŋ kevrisi. = T. Mezar. M: *Meremḫanni maḳati* --- Meremhan'ın mezarı. = T.Diy. ø ? = < ?

mak boldi *Ḫ.* **=** Yaŋaḳ postidin acraldi (yaŋaḳ pişti). = T. Ceviz kabuğu çatladı (ceviz olgunlaştı). = T.Diy. ø ? = < ?

maŋda *Ḳu.* **=** Tapsa, pega. = T. Eşik. = T.Diy. ø ? = < ?

maŋğal = Çoğdan. = T. Mangal. = T.Diy. *Ar. mangal* TS 1500 = < ?

maŋğilimaḳ = Asta bolsimu, midirlap meŋip turmaḳ. M: *Aldiridiğan yolda ḳalar, maŋğiliğan öyge barar (maḳal).* = T. Yavaş olsa bile durmadan yürümek. M: *Acele eden yolda kalır, durmadan yürüyen eve varır (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

malamet = Biravni ḳarilap, éyiplep éytilğan söz. M: *Malamet ḳilmaḳ* ---ḳarilmaḳ, eyiplimek. = T. Birisini karalamak, suçlamak. M: *Malamet ḳilmaḳ* --- Karalamak, suçlamak. = T.Diy. Krş. Ar. *melamet* TS 1527 = < ?

maltilimaḳ = Aḫturmaḳ, élişturmaḳ, ḳoçimaḳ. M: Y*ançuḳni maltilimaḳ, sanduḳni maltilimaḳ, tamaḳni maltilimaḳ.* = T. Aramak, kurcalamak. M:*Cebi aramak,*

sandığı kurcalamak, yemeği kurcalamak. = T.Diy. ø ? = < ?

mal-méket *H̱.* **=** Mal-varan. = T. Hayvan. = T.Diy. Krş. *mal* TS1494 = < ?

manasḳan *Ğ.* **=** Tütek, tuman. M: A*dem ḳériğanda, hemme nerse manasḳan arisida turğandek körünidu.* = T. Sis, duman. M: *İnsan yaşlılıkta, herşey duman arasında gibi görünür.* = T.Diy. ø ? = < ?

manaḳ *Ḳu.* **=** Kéçide at- ulaḳlarni otlaḳḳa élip çiḳip baḳmaḳ. M: A*tlarni manaḳḳa épiçiḳip ketti.* = T. Gece at-eşekleri otlağa çıkarıp beslemek. M: *Atları beslemeye çıkarmaya gitti.* = T.Diy. ø ? = < ?

manan (1) = Ḳonaḳniŋ yaki ḳomuçniŋ pöpüki. = T. Mısır veya kamışın püskülü. = T.Diy. ø ? = < ?

manan (2) = Tuman, çaŋ-tozan. = T. Duman, toz. = T.Diy. ø ? = < ?

mantu doppa *Ḳe.* **=** Sidam doppa. = T. Düz takke. = T.Diy. ø ? = < ?

mantimaḳ *Ḳu.* **=** ‘‘ Matimaḳ’’ḳa oẖşaş. = T. ‘‘ Matimaḳ’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

mancar *L.* **=** Tarboğuzdiki éḳin suğa sélip ḳoyup béliḳ tutidiğan taldin toḳulğan tetür éğizliḳ sivet. = T. Dar boğazda akan suya salıp balık tutan daldan örülen ters ağızlı sepet. = T.Diy. ø ? = < ?

manca = Simkar, hönervenlerniŋ iş heḳḳi. = T. Ustanın iş hakkı. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *mançu* ‘‘sanatçı, ustaya verilen maaş’’ ED 767 a

maçta = Kéminiŋ moma yağiçi. = T. Geminin ahşap direği. = T.Diy. ø ? = < ?

mancit = Yeŋniŋ boğma ağzi. M: *Mancitliḳ yeŋ* --- boğmaḳ yeŋ. = T. Elbise kolunun uç kısmı. M: *Mancitliḳ yeŋ* --- elbise kolunun daralan kısmı. = T.Diy. ø ? = < ?

mandar = Yögümeç tipidiki ösümlük. M: Mandarliḳta at ölmes, emenlikte er (maḳal). = T. Sarmaşık şeklindeki bir bitki. M: *Mandarliḳta at ölmez, pelinlikte er(atasözü).* = T.Diy. ø ? = ET *mandar* DLT I. 457

maytuḳ *T.* **=** Ḳiŋğir, maymaḳ. = T. Eğri. = T.Diy. ø ? = < ?

maytuḳ-saytuḳ = Ḳiŋğir-siŋğir, maymaḳ-saymaḳ. = T. Eğri-büğrü. = T.Diy. ø ? = < ?

maydaŋ *Ḳu.* **=** Çaḳçaḳ; ğelve-ğovğa. M: U *maydaŋ kötermeydu; döŋ melide maydaŋ çiḳiptu.* = T. Şaka; kavga. M: *O şaka kaldırmaz; yukarıki mahallede kavga*

çıkmış. = T.Diy. ø ? = < ?

metu *Ḳe.* **=** Eḳilsiz, kalva, döt. = T. Akılsız, ahmak, aptal. = T.Diy. ø ? = < ?

mecige *Ḳu.* **=** Başka, kepter balisi. = T. Güvercin yavrusu. = T.Diy. ø ? = < ?

mera *Ḫ.* **=** Boz yer. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Yéŋi östeŋ çaptuḳ biz, Mera yerni éçişḳa. Güllütüşçün vetenni, Mol hosullar élişḳa.* = T. Boz yer. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Yéŋi östeŋ çaptuḳ biz, Mera yerni éçişḳa. Güllütüşçün vetenni, Mol hosullar élişḳa.* = T.Diy. Krş. *mera ''çayırlık,otlak*[22]*'' TS 1534* = < ?

merdeşmek *Ḳu.* **=** Bağlaşmaḳ, şertleşmek. = T. Şart koşarak anlaşmak. = T.Diy. ø ? = < ?

merdek = Èyiḳ küçiki. = T. Ayı yavrusu. = T.Diy. ø ? = ET *merdek* ED 772 a

mezur körmek *Ḳe.* **=** Keçürüm ḳilmaḳ, eyipke almasliḳ, epu ḳilmaḳ. = T. Mazur görmek, affetmek. = T.Diy. Krş. *mazur gör-* TS 1520 b = < ?

meğul bolmaḳ *Ḳe.* **=** Meşğul bolmaḳ. = T. Meşgul olmak. = T.Diy. ø ? = < ?

mergen çiş *Ḫ.* **=** Oğri çiş. = T. Köpek dişi. = T.Diy. ø ? = < ?

mezit *Ḳu.* **=** Mezmut, çiŋ, bek. = T. Sağlam, dayanıklı. = T.Diy. ø ? = < ?

mesḳi *Ḳu.* **=** Mesḫirivaz, ḳiziḳçi, heyyar, yumur (tağliḳlar sözi). = T. Soytarı, şakacı, eğlendirici. (dağlıların sözü). = T.Diy. ø ? = < ?

meşru *Ḳu.* **=** Layiḳida tikilgen bir yürüş kiyim. = T. Uygun dikilen bir yürüyüş giysisi. = T.Diy. ø ? = < ?

mekkiçamğur *Ḫ.* **=** Yaŋyo. = T. Patates. = T.Diy. ø ? = < ?

meŋdimek = Ḫaŋ-taŋ bolmaḳ, téŋirḳap ḳalmaḳ, gaŋgirap ḳalmaḳ. = T. Hayret etmek, şaşırmak. = T.Diy. ø ? = < ?

meŋgiser *Ḳu.* **=** Unutḳaḳ; aldi-keynige yénip iş aynitalmas. = T. Unutkan; ileri geri yürüyüp iş beceremeyen. = T.Diy. ø ? = < ?

meŋleşken = Kökergen, kökirip ḳalmaḳ. M: *Yamğurda ḳélip meŋlişip ketken hem uşşaḳ, hem ḳuruḳ cigdiler.* = T. Yeşermiş, yeşillenmek. M: *Yağmurda kalıp küflenip yeşeren hem ufak hem kuru iğdeler.* = T.Diy. ø ? = < ?

melek *A.* **=** Deḫli ḳilmaḳ, avare ḳilmaḳ; meşğul bolmaḳ. M: *Vaḳtimni melek ḳilma;*

[22] Yeni Uygurcadaki *mera* sözcüğü ile Türkçedeki *mera* sözcüğünün anlam açısından birbirinin karşıtı durumda olduğu görülmektedir.

mavu iş bilen melek bolup ḳaldim. = T. Engellemek, zahmet vermek; meşgul olmak. M: *Vaktimi harcama; bu işle meşgul oldum.* = T.Diy. ø ? = < ?

meltük *Ḫ.* = Kemtük. = T. Kusur, noksan. = T.Diy. ø ? = < ?

memem *T.* = Pah, pah; aççiḳlaş ve hayacanliniş vaḳtida kollinidiğan imlik. M: *Memem, bundaḳmu iş bolamdu.* = T. Hayranlık ifade ederken, heyecanlanıldığında kullanılan bir ünlem sözü. M:*Memem, böyle iş olur mu?* = T.Diy. ø ? = < ?

mendir *Ḳu.* = Möldür. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳar bilen mendir yéğiptu, Kemle yarim iz bolur. Aḫşam kélip ete yansaŋ Barçe ḫeḳḳe söz bolur.* = T. Dolu. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳar bilen mendir yéğiptu, Kemle yarim iz bolur. Aḫşam kélip ete yansaŋ Barçe ḫeḳḳe söz bolur.* = T.Diy. ø ? = < ?

menzer *Ḳe.* = Baliḫana (addi sélinğan imaretniŋ ikkinçi ḳevitidiki öy). = T. İkinci kat (basit yapılı imaretin ikinci katındaki ev) = T.Diy. ø ? = < ?

menlik talaşmaḳ *Ḫ.* = Bes talaşmaḳ M: *Sen mendin menlik talaşma.* = T. Tartışmak,münakaşa etmek. M: *Sen benimle tartışma.* = T.Diy. ø ? = < ?

meyzap *Ḫ.* = Üzüm süyidin yasalğan içimlik. = T. Üzüm suyundan yapılan içecek. = T.Diy. ø ? = < ?

moter *Ḳu.* = Tögillerni başḳurğuçi (mensep nami). = T. Develeri yöneten (mevki lakabı) = T.Diy. ø ? = < ?

motimaḳ *Ḳe.* = Çimdimaḳ. = T. Çimdiklemek. = T.Diy. ø ? = < ?

moḫeḳ *Ḳe.* = Kékirtek, buğdiyek. = T. Boğaz. = T.Diy. ø ? = < ?

moholya ḳilmaḳ *Ḳu.* = Ḳaymuḳturmaḳ, galvaŋ ḳilmaḳ. = T. Şaşırtmak, aldatmak. = T.Diy. ø ? = < ?

moruşu *A.* = Ürükniŋ bir türi. = T. Eriğin bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

mollavi *A.* = Ürükniŋ bir türi. = T. Eriğin bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

molliḳopḳaḳ *Ḳe.* = Balilar oyunçuği. = T. Çocuk oyuncağı. = T.Diy. ø ? = < ?

molukvaş *Ḳu.* = Paḫma baş. = T. Dağınık, kabarık, düzensiz saç, sakal. = T.Diy. = ET

monek *Ḳe.* = Uruḳçisi élinmiğan şaptul ḳéḳi. = T. Çekirdeği çıkartılmamış şeftali kurusu. = T.Diy. ø ? = < ?

monoḫey *Ḳu.* = Ḳarançuḳ. = T. Bekçi. = T.Diy. ø ? = < ?

moyekçe *L.* = Çotka. = T. Fırça. = T.Diy. ø ? = < ?

mut *Ḫ.* = Bikar, heḳsiz. M: M*ut kinu* --- heḳsiz ḳoyup bérilidiğan kino. = T. İşsiz, ücretsiz. M**:** M*ut kinu* --- ücretsiz gösterilen film. = T.Diy. Krş. *mut* I ‘‘para vermeden, çalışmadan elde edilen, kazanılan şey’’ Der.S.VIII. 3225 = < ?

mucuḳ *Ḳu.* = Bosuğa (Turpan’da ülgücek mucuḳ diyilidu). = T. Eşik (Turpan’da ‘‘ülgücek mucuḳ’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

murulluğ *L.* = Vedileşken, bağlinip ḳalğan. = T. Sözleşen, anlaşan. = T.Diy. ø ? = < ?

muz *L.* = Müŋgüz. = T. Boynuz. = T.Diy. ø ? = < ?

muğal *Ḫ.* = Başlam. = T. Yenilik. = T.Diy. ø ? = < ?

muḳudimaḳ *T.* = Heddidin artuḳ çarçap ketmek. = T. Haddinden fazla yoruluvermek. = T.Diy. ø ? = < ?

muḳuldaşmaḳ *Ḳu.* = Til biriktürmek. = T. Ağız birliği etmek. = T.Diy. ø ? = < ?

muŋḳuy *Ḳu.* = Şilim. Köçme; Döt, kavla. = T. Yapıştırıcı. Mecaz anl; aptal, ahmak. = T.Diy. ø ? = < ?

muŋiyip ḳalmaḳ = Zéritmek, muŋlanmaḳ. = T. Duygulanmak, hüzünlenmek = T.Diy. ø ? = < ?

mulğuy *L.* = Mozdozniŋ şilimi. = T. Kunduracının kullandığı yapıştırıcı. = T.Diy. ø ? = < ?

mum *Ḫ.* = Ciŋ, rast. M: M*um Ḫotenlik* --- Ciŋ Ḫotenlik. = T. Gerçek, hakiki. M: M*um Ḫotenlik* ---Hakiki Hotenli. = T.Diy. ø ? = < ?

mumpuḳ *Ḳu.* = Sir bermeydiğan kişi. = T. Sır vermeyen kişi. = T.Diy. ø ? = < ?

mumsiḳ = Piḫsiḳ, béḫil. = T. Cimri, pinti. = T.Diy. ø ? = < ?

mumun = Momayağaç. = T. Ağaç direk. = T.Diy. ø ? = < ?

munup ḳalmaḳ *Ḳu.* = “Munyip ḳalmaḳ”ḳa oḫşaş. = T. “Munyip ḳalmaḳ” ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = ET Krş. muŋgad- ‘‘bunalmak’’ KB 320

muńiyip ḳalmaḳ *Ḳe.* = Ḳérip hiçnersini perḳ ételmeydiğan, tağdin-bağdin sözleydiğan bolup ḳalmaḳ. = T. Yaşlanıp hiçbir şeyi fark edemeyen, dağdan-bağdan konuşan olup kalmak. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *muŋgad-* ‘‘bunalmak’’

KB 320

muyat *Ḳu.* = Yadigar, estilik, ḫatire. = T. Hatira. = T.Diy. ø ? = < ?

muyatliḳ *Ḳu.* = Etivar, isil, köŋüldikidek. M: B*u yaḫşiraḳ nanlarni muyatliḳ méhman kélip ḳalsa ḳoyarmen dep ayrim saḳlap ḳoydum.* = T. Değer, süper, gönüldeki gibi. M: *Bu iyi ekmekleri değerli misafirler gelirse sunarım diye ayrı saklayıp koydum.* = T.Diy. ø ? = < ?

muyim-tuyim = Eplep-seplep. M: B*u işni muyim-tuyim ḳilipla ötküzüvetti.* = T. Birşeyler yapıp karıştırıp çaresini bulmak. M: *Bu işi yapıp karıştırıp geçirdi.* = T.Diy. ø ? = < ?

mörin *Ḳu.* = Derya. = T. Nehir. = T.Diy. ø ? = < ?

möŋ = Döt, kavla, diveŋ. = T. Aptal, ahmak. = T.Diy. ø ? = < ?

möŋkimek *Ğ.* = Möŋmek (at-ulaḳlarniŋ miniş, yük artiş ve harviğa ḳoşuşni ret ḳilip ḳarşilip bildürüş). = T. Çifte atmak (at-eşeklerin biniş, yük ve arabaya koşumlarını reddedişlerini bildirme). = T.Diy. ø ? = ET möñ- ED 767 a

müdük *Ḫ.* = Kiçik, iḫçam. = T. Küçük, küçük hacimli. = T.Diy. ø ? = < ?

müşük yapilaḳ *Ḳe.* = Huḳuş. = T. Yarasa. = T.Diy. ø ? = < ?

mükürü *Ḳu.* = Avaḳ, civek, vicik. = T. Zayıf, cılız. = T.Diy. ø ? = < ?

mükül-Téḳil *T.* = Retsiz, tertipsiz; ḳatilaŋliḳ, aldiraşliḳ. = T. Düzensiz, tertipsiz; acelecilik. = T.Diy. ø ? = < ?

münüç *Ḫ.* = Viyey, pah (ayalar ḳollinilidiğan imliḳ söz). = T. Kadınların kullandığı ve hayranlık ifade eden ünlem. = T.Diy. ø ? = < ?

münürimek *Ḳu.* = Taşḳi muhitniŋ-soğaḳ hava yaki suniŋ tesiri bilen put yaki ḳolniŋ toŋup ağriş haliti. M: *Putum toŋup münürep ketti.* = T. Dış çevrenin-soğuk hava veya suyun etkisiyle ayak veya elin donup ağrıması. M:*Bacağım donup ağrıdı.* = T.Diy. ø ? = < ?

münüküm *Ḫ.* = Yuvaş, biçare. M: *Bu bek münüküm adem.* = T. Yavaş, uslu, çaresiz. M: *Bu pek yavaş insan.* = T.Diy. ø ? = < ?

mitevileşmek *Ḫ.* = Yosunlaşmaḳ, zokunlaşmaḳ, diyişmek. = T. Şekil, tarz değiştirmek, değişmek. = T.Diy. ø ? = < ?

mit ḳilmasliḳ *Ğ.* = Ḳimirlapmu ḳoymasliḳ. = T. Kımıldamamak. = T.Diy. ø ? = < ?

mitkut *Ḳe.* = Ḳayrilip ketmek. M: U*niŋ puti mitkut bolup kétiptu.* = T. Dönmek. M: *Onun bacağı dönmüş.* = T.Diy. ø ? = < ?

miraḳul = Atbaḳar. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *İşik aldi anar gül, Atni bağlaŋ miraḳul, Üç kün boldi kelmidiŋ, Yarim saŋa namaḳul.* = T. At bakıcısı. Koşukta örnek gelen şekliyle: *İşik aldi anar gül, Atni bağlaŋ miraḳul, Üç kün boldi kelmidiŋ, Yarim saŋa namaḳul.* = T.Diy. ø ? = < ?

miriŋ *H̯.* = Yiğlaŋğu. M: *Taza miriŋbaş baliken!.* = T. Çok ağlayan (çev:sulugöz) M*: Çok sulugöz çocukmuş!* = T.Diy. ø ? = < ?

mislimiyaŋ *Ğ.* = Ézileŋgu, solaş, lekva. = T. Gevşek, ağır kanlı. = T.Diy. ø ? = < ?

misil *H̯.* = Paḫal; paḫalda yasalğan körpe; paḫal töşek. = T. Saman; samandan yapılan döşek. = T.Diy. ø ? = < ?

miş *H̯.* = Müşük (bu söz kopinçe Kériyede ḳollinilidu). = T. Kedi (bu söz çoğunlukla çoğunlukla Kériye'de kullanılır). = T.Diy. Krş. *mişik* ''kedi'' Der.S.VIII. 3204 = ET Krş. *miş* ''kedi'' ED 772 a

mişe *T.* = Tüki ḳirivétilgen aşlaḳ tére. M: Mişe ḫalta. = T. Tüyü kazılmış yemeklik deri. M: *Mişe torba.* = T.Diy. ø ? = < ?

mişimirik *H̯.* = Çidimas, yiğlaŋğu. = T. Dayanıksız, zayıf, sulugöz. = T.Diy. ø ? = < ?

miŋer *Ḳu.* = Pütün beden, öge-ögiler. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Metniyaz dep ḳiçarsam, Siŋar közlük er çiḳti. Arḳarlarni ḳoyluşup, Miŋerlerdin ter çiḳti.* = T. Vücudun tamamı. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Metniyaz dep ḳiçarsam, Siŋar közlük er çiḳti. Arḳarlarni ḳoyluşup, Miŋerlerdin ter çiḳti.* = T.Diy. ø ? = < ?

miŋgen *Ḳe.* = Kora. = T. Tepsi. = T.Diy. ø ? = < ?

milciŋ *Ğ.* = Ezme. Maḳalda mundaḳ. kelgen: *Milciŋ adem söz buzar, Ḳiŋğır harva yol buzar, Milciŋni ezme yéŋidu, Ezmini bezme yéŋidu.* = T. Geveze, boşboğaz. Atasözünde örnek gelen şekliyle: *Milciŋ adem söz buzar, Ḳiŋğır harva yol buzar, Milciŋni ezme yéŋidu, Ezmini bezme yéŋidu.* = T.Diy. ø ? = < ?

milik *Ḳe.* = Çişniŋ yiltiz teripide çişni kötirip turidiğan göş ariliğidiki boşluḳ. = T. Dişin kök tarafında dişi kaldıran et aralığındaki boşluk. = T.Diy. ø ? = < ?

minepte kün *Ḳe.* = Dem alidiğan kündin başḳa künler. = T. Dinlenilen günlerin dışındaki günler. = T.Diy. ø ? = < ?, *minepte ve kün*

minik at = Minidiğan at. = T. Küçük at, midilli. = T.Diy. Krş. *minik* TS 1567, Krş. *at* TS 154 = *minik ve at.*

miyane *Ḫ.* = Yaman, yéḳimsiz. M: *Miyane adem* – yéḳimsiz adem. = T. Kötü, hoş olmayan. M: *Miyane adem* –Kötü insan. = T.Diy. ø ? = < ?

miyansal *Ḫ.* = Suluḳ, yoğan. kök şaptul. = T. Sulu, büyük, yaşil şeftali. = T.Diy. ø ? = < ?

miyik = Éğizniŋ burcigi. M: M*iyiğida külmek.* = T. Ağzın kenarı. M: *Ağzının kenarıyla gülmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

N

nacaŋ *Ḳu.* = Nazuk, zeip, aciz, inçike. = T. Nazik,zarif, ince. = T.Diy. ø ? = < ?

naça *Ḫ.* = Çörnek, kiyim tikiş maşinisiniŋ çörnigi. = T. Ayaklık, giyim dikiş makinesinin ayaklığı. = T.Diy. ø ? = < ?

naça köz *Ḳe.* = Kiçik köz. M: *Naçidek közi nurlandi.* = T. Küçük göz. M:*Küçücük gözü parladı.* = T.Diy. ø ? = < ?

naçö küç *Ḳu.* = Çekküç, tükküç. = T. Ekmeğin yüzünü delmek için kullanılan ağaçtan yapılan ucu iğneli alet. = T.Diy. ø ? = < ?

naḫuş *Ḫ.* = Ortahal, çüçümel. M: *Naḫuş anar --- aççikmu emes, tatliḳmu emese, ortahal anar.* = T. Orta, ekşi. M: *Naḫuş anar --- acı da değil, tatlı da değil, orta halli nar.* = T.Diy. ø ? = < ?

nasat *L.* = Nesihet. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Altinçi ayda yaz bolup, Tutḳan barim uçup ketti ğaz bolup, Maŋa nasat ḳilmaŋlar tuḳḳanlirim, Kétedimen karganlarğa baş bolup.* = T. Nasihat. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Altinçi ayda yaz bolup, Tutḳan barim uçup ketti ğaz bolup, Maŋa nasat ḳilmaŋlar tuḳḳanlirim, Kétedimen karganlarğa baş bolup.* = T.Diy. Ar. *nasihat TS 1633 b* = < ?

nagaz gül *Ḳu.* = Neğez gül (çiğirtmaḳtin yoğanaraḳ bolidu). = T. Negez çiçeği (dikenli ottan büyüyerek olur). = T.Diy. ø ? = < ?

nagila = Ğemkin, meyüs; tutuḳ, uva. M: B*eziliri nagila, beziliri ḫoşal idi; aydiŋ*

nagila körünetti; dostlirimiz ḫoşal, düşmenlirimiz nagila. = T. Üzüntülü, umutsuz; kederli. M: *Bazıları üzüntülü, bazıları sevinçliydi; aydan keder göründü; dostlarımız sevinçli düşmanlarımız kederli.* = T.Diy. ø ? = < ?

namarğu *Ḳu.* = Nemḫuş. M: *Namarğu, yer*-nemḫuş yer. = T. Nemli. M: *Namarğu yer*-nemli yer. = T.Diy. ø ? =

namrat-çumrat = Namrat, kembeğel, aciz-oruḳ = T. Fakir, yoksul, aciz-zayıf. = T.Diy. ø ? = < ?

namuzun *L.* = Temsiz, lezzetsiz, tétiḳsiz. = T. Tatsız, lezzetsiz. = T.Diy. ø ? = < ?

nan taḫta *Ǧ.* = Nan yésilatdiğan taḫta. = T. Ekmeği yassı hale getiren tahta. = T.Diy. ø ? = < ?

ne *Ḫ.* = Uçar-ḳanatlarniŋ erkigi (köpinçe kepterge işlitilidu). = T. Kuşların erkeği (çoğunlukla güvercin için söylenir). = T.Diy. ø ? = < ?

nedin ara *Ḳu.* = Nedindur, ḳayaḳtindur (biravniŋ kütülmigende biep çağda kélip ḳalğanliğini bildüridu). M: B*u nedin ara keldi, ademni élişitirup.* = T. Neredediṙ?, neredendir? (birisinin beklenmeyen zamanda gelmesini bildirir). M: *Bu nereden geldi, insanı değiştirip.* = T.Diy. ø ? = < ?

nemtépe ḳilmaḳ *Ḳe.* = Çala – bula nemdimek. M: *Öyde yégüdek aşliḳ bolmiğanliḳtin, çilan yopurmiği ve çiğ çilan bilenla nemtépe ḳilip yüretti.* = T. Yarım-yamalak ıslatmak. M: *Evde yiyecek yemek olmadığından iğde yaprağı ve donmuş iğdeyle yarım yamalak ıslattı.* = T.Diy. ø ? = < ?

neyzu *T.* = Yaypaŋ ḳara çine. = T. Altı dar üstü geniş kara çini. = T.Diy. ø ? = < ?

nop *Ḳu.* = İş-küş. = T. İş = T.Diy. ø ? = < ?

nopuk *Ḳu.* = Yoşurun, meḫpi. M: *Gepni nopuḳraḳ éytiptu.* = T. Gizli,saklı. M: *Sözünü gizlice söyledi.* = T.Diy. ø ? = < ?

nor = Tamça. = T. Damla. = T.Diy. ø ? = < ?

noğuç *L.* = Yip ayriş tayaḳçisi. = T. İp ayırmada kullanılan sopa. = T.Diy. ø ? = < ?

noğuç ayaḳ *Ḳe.* = İnçike, uzun put, şada paçaḳ. = T. İnce,uzun bacak. = T.Diy. ø ? = < ?

noḳatçiliḳ = Aldiraşçiliḳ, bésiḳçiliḳ. M: *Bu iş taza noḳatçiliḳ vaḳtida keldi.* = T. Acelecilik. M: *Bu iş çok acele zamana geldi.* = T.Diy. ø ? = < ?

noķançi = Ḫamandin aşliķ tiligüçi tilemçi. *Noķançiniŋ közi yaman, su hetçiniŋ sözi (maķal).* = T. Harmandan yemek dileyen dilenci. M: *Dilencinin gözü kötü, iftiracının sözü.(atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

nokeş = Nor: M:*Tömür nokeş* --- tomür nor. = T. Çatı oluğu. M: *Tömür nokeş* --- demir oluk. = T.Diy. ø ? = < ?

nogey *Ķe.* = Ķapaķ çömüç. = T. Kepçe. = T.Diy. ø ? = < ?

nomutluķ *Ķu.* = Ümitsizlik. = T. Ümitsizlik. = T.Diy. ø ? = < ?

nover = Yaşliķ, ķiranliķ. M: U *çağlarda taza nover vaķtim idi.* = T. Gençlik. M: *O zamanlar çok genç idim.* = T.Diy. ø ? = < ?

nötürimek *Ķu.* = Kaŋgirimaķ, galvalaşmaķ. = T. Aptallaşmak, ahmaklaşmak. = T.Diy. ø ? = < ?

némirğa *Ķu.* = Nemḫuş; némirğa yer --- nemḫuş yer. = T. Nemli; némirğa yer --- nemli yer. = T.Diy. Krş. nem TS 1643 = < ?

niḫ *Ḫ.* = Miķdar söz. M: Y*ipniŋ bir nixi, üç nixliķ yip.* = T. Miktar bildiren söz. M: *İpin bir niḫi, üç niḫlik ip.* = T.Diy. ø ? = < ?

nilķa *Ķu.* = Bovaķ, nariside. M: N*ilķa bala --- bovaķ bala, nariside bala.* = T. Yavru, bebek. M: N*ilķa bala --- bebek, yavru.* = T.Diy. ø ? = < ?

nimişek *Ķe.* = Éğirliķ ölçimi (ikki ciŋğa teŋ). = T. Ağırlıkölçümü (iki yarım kiloya denk) = T.Diy. ø ? = < ?

H

hap = Éğizniŋ téz éçilip-yépilişini ipadileydiğan imlik söz. M: H*ap etmek, hap ķilmaķ.* = T. Ağzın tez açılıp-kapanışını ifade eden yansıma söz. M: H*ap etmek, hap kılmak.* = T.Diy. Krş. *hap hap yimek* ''hapır hupur yemek'' Tar.S. III. 1899 = < ?

happaķ = Şapilaķ; happaķlimaķ --- şapilaķlimaķ. M: *Erkin tiziğa happaķlap, bir dem aldiğa, bir dem keynige tevritip yiğlimaķta idi.* Bu söz ''happa'' şeklidimu kélidu. = T. Tokat; tokatlamak, dövmek. M: *Erkin dizini dövüp, bir önüne bir arkasına sallanıp ağlamaktaydı*. Bu söz ''happa'' şeklinde de gelir. = T.Diy. ø ? = < ?

hap urmaķ = Lap urmaķ, po atmaķ, yağlan éytmaķ. = T. Yalan atmak. = T.Diy. ø ? = < ?

hattar *Ḫ.* = Dora puruş. = T. İlaç satıcısı. = T.Diy. ø ? = < ?

hardukķa çiķmaķ *Ķu.* = Pinsiyige çiķmak. M: D*adam hardukķa çiķti.* = T. İstirahate çıkmak, dinlenmek. M: *Babam istirahate çıktı.* = T.Diy. ø ? = < ?

haş ķapaķ *Ḫ.* = Yapma ķapaķ. = T. Sarkık göz kapağı. = T.Diy. ø ? = < ?

hakivato *Ḫ.* = İş ķilip, ķandaķ bolmisun. = T. İşte, nasıl olsa. = T.Diy. ø ? = < ?

hagul *A.* = Hoyla, ķoru (''hogul''mu diyilidu). = T. Avlu, avlu içindeki yer. (''hogul'' da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

hagina *Ķu.* = Kéyikniŋ erkigi. = T. Geyiğin erkeği. = T.Diy. ø ? = < ?

haŋğuķ *Ğ.* = Boyunturuķ, öküzni ķoşķa ķatķanda boyniğa sélinidiğan ķovuķ. = T. Boyunduruk, öküzü koşumda boynuna yerleştirilen kavuk. = T.Diy. ø ? = < ?

haŋğir ķay = Oçuķ, éçilip ķalğan. M: *Éğillar boşap, haŋğir ķayla bolup ķaldi; haŋğir ķay bolup ķalğan hoylilar; işik-deriziler haŋğir ķay oçuķ turuptu.* = T. Açık, açık kalan. M: *Ağıllar boşalıp, açık kaldı; açık kalan avlular; kapı-pencereler açık duruyor.* = T.Diy. ø ? = < ?

haŋga térek *Ķe.* = Térekniŋ bir türi. = T. Kavak ağacının bir türü. = T.Diy. ø ? = < ?

haŋgiz *Ḫ.* = Éŋiz. = T. Tarla. = T.Diy. ø ? = < ?

haŋ ķalmaķ *T.* = Haŋ ķétip ķalmaķ, haŋtaŋ bolup ķalmaķ, daŋ ķétip ķalmaķ. = T. Ağzı açık kalmak, şaşakalmak. = T.Diy. ø ? = < ?

halpu *Ḫ.* = Kiçik işni yoğan ķilip körsitidiğan lapḫor. = T. Küçük işi büyütüp gösteren palavracı. = T.Diy. ø ? = < ?

halgividin *Ķu.* = Şizi (mive). = T. Bir tür meyve. = T.Diy. ø ? = < ?

hallazlimaķ *Ḫ.* = Haŋga éşekniŋ haŋrap yügrişi (''hallaz atmaķ''mu Diyilidu). = T. Erkek eşeğin anırarak koşması(''hallaz atmaķ'' da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

hallaŋ *Ḫ.* = ''Haŋğir ķay''ğa oḫşaş. = T. ''Haŋğir ķay'' ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

hallese *Ķu.* = Bar nersini teŋ körüp paydilanmaķ. = T. Var olan bir şeyi eşit group yararlanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

halu *Ḫ.* = Hoyla. = T. Avlu. = T.Diy. ø ? = < ?

hapaş ķilmaķ *T.* = Yüdümek (ademni yüdüşke ķaritilidu). = T. Sırtına alıp taşımak (insan taşımayı belirtir). = T.Diy. ø ? = < ?

hamnam *Ḳu.* = Hammam (monça); tinçiḳ, dimik. = T. Hamam(banyo); bunaltıcı, boğucu. = T.Diy. *hamam* TS 936 = < ?, Ar. *hammām* OTL 322b

hami = Himaye ḳilğuçi, ḳoğdiğuçi, aḳliğuçi, yan basḳuçi. = T. Koruyucu, korumakla görevli. = T.Diy. *hami* TS 937 = < ?, *hami* OTL 321 b

hamile = Ḳursaḳtiki bala; törelme. = T. Karındaki bebek; embriyo. = T.Diy. *hamile* TS 937 = < ?, *hamile* OTL 321 b

hamma *Ḳe.* = Hammaça, dadisiniŋ yaki anisiniŋ hemşiriliri (aça-siŋiliri). = T. Hala, babanın veya annenin ablası (kızkardeşleri). = T.Diy. ø ? = < ?

hayli *T.* = Micez, saḳliḳ. M: B*ügün haylim yoḳ.* = T. Keyif, sağlık. M: *Bugün keyfim yok.* = T.Diy. ø ? = < ?

hepeş *T.* = Ḳonaḳ unidin ḳilinğan pétir ẖémirni ḳazanniŋ çörisige yéḳip horda pişürülidiğan nan. = T. Mısır unundan yapılan pide hamurunu kazanın çevresine sürülüp ateşte pişirilen ekmek. = T.Diy. ø ? = < ?

heptirek *Ḳu.* = Ala-coḳa, tutruḳsiz. = T. Sözünde durmayan, değişken. = T.Diy. ø ? = < ?

hep dora *Ḳe.* = Kumulaç dora. = T. Yuvarlak ilaç. (çev. yuvarlak hap) = T.Diy. ø ? = < ?

hepse = Ḳamaḳ, solaḳ, türme. = T. Hapis, hapsolmuş. = T.Diy. Krş. *hapis* TS 942 = < ?

hepser *T.* = Toymas, ḳarni yaman. = T. Doymaz. = T.Diy. ø ? = < ?

hepsila adem *Ḫ.* = Köŋliniŋ şirisi bar adem. = T. Birisini seven, beğenen insan. = T.Diy. ø ? = < ?

hepşimek *T.* = Esnimek. = T. Esnemek. = T.Diy. ø ? = < ?

hettem *Ḳu.* = Hakavur, tekebbur; poçi, davraŋçi. = T. Kibirli, kendini beğenmiş; çok övünen. = T.Diy. ø ? = < ?

hettemşa *Ḳu.* = ‘‘Hettem’’ge oẖşaş. = T. ‘‘Hettem’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

heceŋge *Ḳu.* = Güleŋgüç. = T. Salıncak. = T.Diy. ø ? = < ?

heceŋgüç *Ḳu.* = ‘‘Heceŋge’’ge oẖşaş. = T. ‘‘Heceŋge’’ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

hede *Ğ.* = Aça, égiçe. = T. Abla. = T.Diy. ø ? = < ?

herreŋ-serreŋ = Ḳamlaşmiğan, kelse-kelmes, igizpes, tétiḳsiz, alicoḳa. M: *Herek-serreŋ gep ḳilmaḳ, herreŋ-serreŋ nersilerni yimek, herreŋ-serreŋ kiyinmek.* = T. Yakışıksız, yersiz,anlamsız,tatsız. M:*Yersiz konuşmak, tatsız şeyler yemek, yakışıksız giyinmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

hes-hes = Heyran, haŋtaŋ. M: *Hes-hes bolmaḳ heyran bolmaḳ, haŋtaŋ ḳalmaḳ, eceplenmek.* = T. Hayran, şaşırtıcı. M: *Hes-hes bolmaḳ ---hayran olmak, haŋtaŋ ḳalmaḳ --- hayret etmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

heseli *Ḳe.* = Boz, ḳoŋur (ḳoyniŋ reŋgi). = T. Boz, kahverengi (koyunun rengi). = T.Diy. ø ? = < ?

heş = Set, paskina. M: *El céni bilen, heş ḳiz éri bilen (maḳal).* = T. Çirkin, kirli, pis. M:*Halk can ile, çirkin kız eri ile (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

heḳuv *Ḫ.* = Vec, bisat , dunya. = T. Mal-mülk, servet. = T.Diy. ø ? = < ?

hemek *Ḳe.* = Nipiz nan. = T. Dilim ekmek. = T.Diy. ø ? = < ?

hemsat *Ğ.* = Bir dem, derhal, şu an. M: H*emsatta bir demde, derhal; hesatniŋ içide bérip kélimen.* = T. Hemen, derhal, şu an. M: Hemen, derhal; = T.Diy. ø ? = < ?

hemsal *T.* = Teŋtüş, yaşdaş; köyümçan, méhrivan. M: *Ular birbirige bek hemsal.* = T. Aynı yaşta, yaşıt;şefkatli, sevecen. M: *Onlar birbirine çok sevecenler.* = T.Diy. ø ? = < ?

hemkam *Ḫ.* = İttipaḳ, inaḳ. = T. İttifak, dost. = T.Diy. ø ? = < ?

hopḳuvuz = İşşip ḳalğandek. M: *U hopḳovuz çirayni set türüp, homayğan halda hökür idi.* = T. Şişip kalan, şişik. M: *O şişik suratını çirkinleştirip, sert bakar halde bağırdı.* = T.Diy. ø ? = < ?

hot = Etiyaz pesli kirgen vaḳit. = T. İlkbahar mevsiminin başladığı vakit. = T.Diy. ø ? = < ?

hocra képi *Ğ.* = Toy küniniŋ etisi ḳiz ve yigitniŋ dostliri bir yerge cem bolup ötküzidiğan merike. = T. Düğün gününün ertesi kız ve erkeğin dostları bir yerde toplanıp yapılan merasim. = T.Diy. ø ? = < ?

hodeḳ *Ḫ.* = Kökerme. = T. Yeşerme. = T.Diy. ø ? = < ?

hor (1) *Ḳu.* = Yağaç havança. = T. Tahta havan. = T.Diy. ø ? = < ?

hor (2) *Ḳe.* = Buğday yaki gürüç aḳlaydiğan soḳa. = T. Buğday veya pirinç temizleyen karasaban. = T.Diy. ø ? = < ?

horluḳ nan *T.* = Ciŋmoma. = T. Buharda pişirilen ekmek. = T.Diy. ø ? = < ?

horini çiḳarmasliḳ = Çandurmasliḳ, tuyğuzmasliḳ. = T. Yanılmazlık,duyurmazlık. = T.Diy. ø ? = < ?

hoga *Ḳe.* = Çoḳan, süren. M: P*ütün şeherni ḳapliğan téḫimu küçlük hoga kötirildi.* = T. Gürültü, bağırış, uğultu. M:*Bütün şehri kaplayan şimdi de güçlü gürültü kaldırıldı.* = T.Diy. ø ? = < ?

hoga-cahan *Ḳu.* = Hava, kilimat, iklim. M: *Hoga-cahan issip ḳaldi* --- hava issip ḳaldi. = T. Hava, iklim. M: *Hoga-cahan issip ḳaldi* --- hava ısındı. = T.Diy. ø ? = < ?

hogaza *Ḳu.* = Oyuḳ, oyuḳçe, tekçe (‘‘hogaz’’mu diyilidu). = T. Oyuk, çukur.(‘‘hogaz’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

hoga-süren *Ku.* = Varaŋ-çuruŋ, süren-çoḳan. M: *Heptide bir bolidiğan hoga-sürenlik bazar.* = T. Gürültü-patırtı. M: *Haftada bir olan gürültü-patırtılı pazar.* = T.Diy. ø ? = < ?

hoŋ *Ḳu.* = Taş yaki kések bilen ḳopurulğan igizlik. = T. Taş veya tuğlayla yapılan oda. = T.Diy. ø ? = < ?

hola *Ḳe.* = Yalḳun, gülḫan. M: T*onurniŋ oti hola bolup kétiptu; hola salmaḳ* --- gülḫan yaḳmaḳ. *(‘‘holu’’ mu diyilidu).* = T. Alev,ateş. M: *Tandırın ateşi yandı*; *hola salmaḳ* --- ateş yakmak. (‘‘holu’’da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

hololop = Aldiraŋğu, tevekkulçi. M: H*ololop adem* --- aldiraŋğu adem. = T. Aceleci. M: *Hololop adem* --- aceleci insan. = T.Diy. ø ? = < ?

honan *Ḳe.* = ‘‘Horluḳ nan’’ ğa oḫşaş. = T. ‘‘Horluḳ nan’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

honnaḳ *Ḳe.* = Galğa çiḳidiğan bir ḫil zeherlik yara; ḳuv, hiliger, köydürgü, içi tar. = T. Boğazda çıkan bir tür zehirli yara;hilekar, içi dar. = T.Diy. ø ? = < ?

honus *Ḳu.* = Ḫuddi, digendek. M: *Bu iş honus méniŋ diginimdek bolup çiḳti.* = T. Aynı, tıpkı. M: *Bu iş tıpkı benim dediğim gibi olup çıktı.* = T.Diy. ø ? = < ?

hovuḳmaḳ *Ğ.* = İşşip ḳalmaḳ. M: *Uniŋ köz-ḳapaḳliri hovuḳup, burni işşip ketken idi.*

= T. Şişmek. M: *Onun göz kapakları şişip, burnu şişmiş..* = T.Diy. ø ? = < ?

hurrek *Ğ.* = Uşşuḳ, kokerme, mutehem. M: *Cidelni pulğa sétivalidiğan hurrekler*. = T. Utanmaz, namussuz, vicdansız. M: *Kavgayı paraya satan namussuzlar.* = T.Diy. ø ? = < ?

huḳuytmaḳ *Ḫ.* = Hünervan, kasip; uşşaḳ élip satar. = T. Usta,zanaatkar; ufak-tefek şeyler alıp satar. = T.Diy. ø ? = < ?

höpigen *Ḫ.* = Çaşḳan cinsiğa kiridiğan bir ḫil canivar. = T. Fare cinsindeki bir tür hayvan. = T.Diy. ø ? = < ?

höpilek taş *Ğ.* = Balilar oyuni ‘‘beş taş’’niŋ çoŋi. = T. Çocuk oyunu ‘‘beş taş’’ın büyüğü. = T.Diy. ø ? = < ?

hödeyçi *Ḳe.* = Ḫeverçi. = T. Haberci. = T.Diy. ø ? = < ?

höddes *Ḫ.* = Peḳet, esla, zadila. = T. Asla, hiçbir zaman. = T.Diy. ø ? = < ?

hösüt *Ḳe.* = Heset , ḳizğiniş. = T. Haset,kızma. = T.Diy. ø ? = < ?

hösile-sülket = Ḳizğinliḳ, ḫuşḫuyluḳ. M: *U bizni issiḳ çiray, hösile-sülket, şérin sözler bilen ḳarşi aldi.* = T. Kızgınlık, sevinçlilik**.** M**:***O bizi sıcak yüz ,kızgın-neşeli, şirin sözlerle karşıladı.* = T.Diy. ø ? = < ?

hökünek *Ḫ.* = Heriniŋ uvisi, here königi. = T. Arının yuvası, arı kovanı. = T.Diy. ø ? = < ?

hölten *L.* = Tirik can. = T. Diri can. = T.Diy. ø ? = < ?

hömidimek = Hasirimaḳ. M: *U hasirap-hömidep yétip keldi; nime andaḳ hömidep kettiŋ?* = T. Yorulmak. M:*O yorgun argın geldi; niçin öyle yorgun gittin?* = T.Diy. ø ? = < ?

hüplimek *T.* = İssiḳ urup ketmek. M: B*u yil issiḳ ḳattiḳ bolğanliḳtin, buğdaylar hüplep yétip ketti.* = T. Sıcak vurmak. M: *Bu yıl sıcak çok oldu, buğdayları sıcaktan yatıp gitti.* = T.Diy. ø ? = < ?

hériḳmaḳ *Ḳe.* = Harmaḳ, çarçimaḳ. = T. Yorulmak. = T.Diy. ø ? = < ?

hézi bolmaḳ *Ḳe.* = Diḳḳet ḳilmaḳ, segek bolmaḳ, peḫes bolmaḳ. = T. Dikkat etmek,uyanık olmak, tedbirli olmak. = T.Diy. ø ? = < ?

hézim bozek *Ḫ.* = Bozek, yuvaş. = T. Karşılık vermeyen, sakin. = T.Diy. ø ? = < ?

héşiḳ *Ğ.* = Ḳélin, gep öymeydiğan. = T. Utanmaz, yüzsüz. = T.Diy. ø ? = < ?

hékimaç *Ḫ.* = Taḳ kala tartidiğan ḳoş, sapan. = T. Tek inek çeken koşum. = T.Diy. ø ? = < ?

hélilik̡ *Ḫ.* = Paskina, kir. = T. Pis, kir. = T.Diy. ø ? = < ?

héytmak̡ = Eybi bar, eyipnak. = T. Suçlu. = T.Diy. ø ? = < ?

héycén *Ḫ.* = Viyey. M: H*éycén, şuniŋğimu yiğlamtiken!.* = T. Hanımların kullandığı bir ünlem sözcüğü. M: H*éycén, onun için ağlamak gerekir mi!* = T.Diy. ø ? = < ?

hirliguduŋ *Ḳu.* = Gomuş, kalva, deldüş, haŋvaḳti paŋḳuş. = T. Bir iş yapamayan, mıymıntı, beceriksiz. = T.Diy. ø ? = < ?

hirlik *Ḳu.* = ‘‘Hirliguduŋ’’ğa oḫşaş. = T. ‘‘Hirliguduŋ’’ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

hicak̡ = Hiciyip yüridiğan adem. = T. Gülerek yürüyen insan. = T.Diy. ø ? = < ?

him *Ḫ.* = İm, iç gep. M: H*imi bir --- gépi bir.* = T. Yansıma söz . M:*Leb demeden leblebiyi anlamak.* = T.Diy. ø ? = ET < ?

himat *Ḫ.* = Arḳa tirek, yölençük, başpana. = T. Arka direk, dayanak,destek. = T.Diy. ø ? = < ?

himrik̡ aş *Ḳu.* = Ḳoldama. = T. Bir tür hamurlu yemek. = T.Diy. ø ? = < ?

himiduk *Ḳu.* = Yep ḳaça bikar ḳilidiğan, ḳolidin iş kelmeydiğan adem. = T. Elinden iş gelmeyen insan. = T.Diy. ø ? = < ?

himirlaş *Ḳe.* = Hepileşmek, şuğullanmaḳ. M: *Keçkiçe muşu iş bilen himirlaş boldum.* = T. Uğraşmak, meşgul olmak. M:*Akşam şu işle meşgul oldum.* = T.Diy. ø ? = < ?

himirmek = Türmek. M: *Ḳapiğini himirip, kalpugini himirip.* = T. Bükmek,kıvırmak. M: *Kaşını çatıp, dudağını büküp.* = T.Diy. ø ? = < ?

O

oeş *Ğ.* = Oş, setleş, yaki narazilik̡ sözi. M: *Oeş, oğamni ḳaynatmiğina!.* = T. Beğenmeme, bıkkınlık, çirkin veya itiraz sözü.(yansıma söz) M: *Oeş,beni sinirlendirme!* = T.Diy. Yansıma söz. = ET Yansıma söz.

opk̡an = Toymas. M: *Bay tola yise ḫordan der, namrat tola yise opḳan der. (maḳal).* = T. Doymaz. M: *Zengin çok yese çok yedim der, fakir çok yese doymam*

der.(atasözü). = T.Diy. ø ? = < ?

opur *T.* = Azgal; aldam, dam, ḳapḳan. M: *Kala opurğa çüşüp kétiptu --- kala azgalğa çüşüp kétiptu; opurğa çüşüp ketmek --- aldam ẖaltiğa çüşüp ketmek.* = T. Çukur yer, aldatma,tuzak,kapan. M: *Kala opurğa çüşüp kétiptu --- İnek çukura düşmüş; opurğa çüşüp ketmek --- tuzağa düşmek.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *oprı* ‘‘çukur’’ ED13 b

opurmaḳ *Ḳe.* = Tégige yetküzmek. M: O*ḳet ḳilsaŋ opurup ḳil, tomurini ḳomurup ḳil (maḳal).* = T. Dibine inmek. M:*Ticaret yapsan en iyisini yap, kökünü söküp yap (atasözü)* = T.Diy. ø ? = < ?

otaḳ = Kigiz öy, çédir, aḳ, öy. = T. Keçe ev, çadır. = T.Diy. *otağ* TS 1702 = ET *otağ* ED 46 b

otalğu *L.* = Otaḳ. M: *Ḳonaḳ otalğusi, kévez otalğusi.* = T. Çadır. M:*Mısır çadırı, pamuk çadırı.* = T.Diy. Krş.(anlam ve köksözcük açısından) *otağ* TS 1702 = ET Krş. *otağ* ED 46 b

otluḳ *T.* = Tonurniŋ külini çiḳiridiğan töşüki, dapẖun. = T. Tandırın külünü çıkaran deliği. = T.Diy. ø ? = < ?

otuḳmaḳ (1) *Ğ.* = Süttin ayrilip ot yeydiğan bolup ḳalmaḳ (ḳoza-oğlaḳlarğa ḳaritilidu). M: *Ḳoza oyuḳti* --- ḳoza ot yeydiğan boldi. = T. Sütten kesilip ot yiyecek duruma gelmek(kuzu-oğlaklar için kullanılır). M: *Ḳoza oyuḳti* --- Kuzu ot yer duruma geldi. = T.Diy. *otuk-* ‘‘kuzu, oğlak, buzağı vb. yavru hayvanlar otlamaya başlamak’’ Der.S. IX. 3295 = < ?

otuḳmaḳ (2) = Eşip ḳalmaḳ. M: *Uniŋ yüzi otuḳup ḳéptu.* = T. Dönüp kalmak,çevirip kalmak. M: *Onun yüzü dönüp kaldı.* = T.Diy. ø ? = < ?

otunöy *L.* = Otunẖana. = T. Odunluk. = T.Diy. ø ? = < ?

ot éğiz *Ḳu.* = Ağzi ittik. = T. Boşboğaz. = T.Diy. ø ? = < ?

otiğat *Ḳu.* = Orda emeldarliriniŋ baş kiyimige taḳilidiğan emel tacisi. = T. Ordu bürokratlarının giyimine takılan görev tacı. = T.Diy. ø ? = < ?

oẖşivalmaḳ *Ḳu.* = Ḳétivalmaḳ, gidiyivalmaḳ; mazlişivalmaḳ. M: *Bu taza o*ẖ*şivaptu.* = T. Kibirlenmek; kılık-kıyafeti, sözleri hoş olmayan insanları beğenmeme. M : *Bu çok kibirliymiş*. = T.Diy. ø ? = < ?

odikam *Ḳe.* = Balilar oyuniniŋ bir türi (yerge ḳatar-ḳatar ḳilip orek kolap, pomzekni

domilitip orekke çüşürüp oynaydu). = T. Bir tür çocuk oyunu (yere sıra-sıra yapıp küçük çukur açıp, topu yuvarlayıp küçük çukura düşürüp oynanır). = T.Diy. ø ? = < ?

ora *Ḳu.* = Teskey. = T. Kuzey. = T.Diy. ø ? = < ?

oraḳçe *Ḳu.* = Kiçik orğaḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Oğlumğa berdim oraḳçe, Ḳizimğa berdim ḳiŋgiraḳçe.* = T. Küçük orak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Oğlumğa berdim oraḳçe, Ḳizimğa berdim ḳiŋgiraḳçe.* = T.Diy. Krş. *orak* TS 1690 = ET Krş. *orgak* ‘‘orak’’ DLT I.14,244,307; III. 45,267

ordu = Çaşḳan ve küsötkige oẖşaş yer astida yaşaydiğan hayvanlarniŋ uvisi. = T. Fare ve köstebek gibi yer altında yaşayan hayvanların yuvası. = T.Diy. ø ? = ET *ordu* DLT I.124

orlaŋ *Ğ.* = Béḳindi, bağlandi, ḳorçaḳ, çoŋ padişalarğa ḳaraydiğan kiçik şahlar, begler. M: *Orlaŋ bégi* --- béḳindi beg. = T. Kilitli, bağlı, oyuncak bebek (çev.başkalarının istediklerini yapan. Mecaz anlamda), büyük padişahların idaresindeki küçük şahlar,beyler. M: *Orlaŋ bégi*-kilitli bey. = T.Diy. ø ? = < ?

orocek *L.* = Rocek. = T. Pencere. = T.Diy. ø ? = < ?

oruğuy *L.* = ‘‘Oray’’ğa ḳaraŋ. = T. ‘‘Oray’’ sözc. bkz. = T.Diy. ø ? = < ?

orunci *Ḫ.* = Paytima. = T. Ayağa sarılan bez. = T.Diy. ø ? = < ?

ozmaḳ = Aldiğa ötüp ketmek, éşip ketmek. = T. Önüne geçmek. = T.Diy. *oz-* II ‘‘öne geçmek,yarışı kazanmak’’ Der.S.IX. 3306 = ET *oz-* ED 279 b

oş-ke = Ḳoş heydigende kalini tapḳa keltürüş üçün éytilidiğan imliḳ söz. = T. Çift sürmede ineği sabana getirme için söylenen söz. = T.Diy. ø ? = < ?

oşuḳçiliḳ ḳilmaḳ *Ḳe.* = Heddidin aşmaḳ, zorluḳ ḳilmaḳ. M: *Heddidin éşip saḳçilarğimu oşuḳçiliḳ ḳildi.* = T. Haddini aşmak, zorlamak. = T.Diy. ø ? = < ?

oşuḳmaḳ *Ḳu.* = Aldirimaḳ, temtirimek, holuḳmaḳ, asiḳmaḳ, çöçümek, ciddileşmek. M: *Oşuḳmay gep ḳil.* = T. Acele etmek, şaşırmak, telaşlanmak, korkmak,ciddileşmek. M: *Telaşlanmadan söyle.* = T.Diy. ø ? = ET *aşuk-* ED 259 b

oğça *Ḫ.* = Basmaḳ, tozaḳ. = T. Basmak, tuzak. = T.Diy. ø ? = < ?

oğu *Ğ.* = Tériḳ soḳidiğan yağaç sayman. = T. Darı döven ahşap alet. = T.Diy. ø ? = <

?

oğuş *Ḳu.* = Ḳey ḳilmaḳ, hö bolmaḳ. = T. Yediğini içtiğini çıkarmak, kusmak. = T.Diy. ø ? = < ?

oğulcimaḳ = Tezim-tekrim ḳilmaḳ, hörmet ẖaltisi. = T. Selam vermek, saygı göstermek. = T.Diy. ø ? = < ?

oğiyaman *Ḳu.* = Aççiği yaman, zeher ẖaltisi. = T. Çok sinirli. = T.Diy. ø ? = < ?

oḳ *Ḳu.* = Hesse, ülüş. = T. Hisse, pay. = T.Diy. Krş. *ok III* ‘‘miras kalan mallar pay edilirken ad çekme’’ Der.S.IX. 3274 = ET *ok* DLT I. 37,48

oḳrek *Ḳe.* = Boyunniŋ astidiki söŋek oḳrek söŋigi diyilidu, sol oḳrek, oŋ okrek dep ikkige bölünidu. = T. Boyunun altındaki kemiğe oḳrek kemiği denilir, sol oḳrek,sağ okrek diye ikiye ayrılır. = T.Diy. ø ? = ET *oğruğ* ED 90 b

oḳḳa uçurmaḳ = Oḳ bilen étip öltürmek. = T. Okla öldürmek. = T.Diy. ø ? = < ?

oḳuruḳ (1) *Ğ.* = At tutidiğan salma. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Keslençükke oḳuruḳ saldim, Sürüldi, ḳaçti. Béni yoḳ ḳoŋğuzni hinip ḳoğlividim, Beş davan aşti.* = T. At tutan kement.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Keslençükke oḳuruḳ saldim, Sürüldi, ḳaçti. Béni yoḳ ḳoŋğuzni hinip ḳoğlividim, Beş davan aşti.* = T.Diy. Krş. *okruk* ‘‘kement’’ Tar.S.V. 2946 = ET *ukruk* ED 90 b

oḳuruḳ (2) *Ḳu.* = Mive ḳaḳidiğan tayaḳ. = T. = T.Diy. ø ? = < ?

oḳuri igiz = Neziri igiz. M: U *igiz oḳurda boğuz yep könüp kalğan udem andaḳ-mundaḳ yerlerni közge ilmaydu.* = T. = T.Diy. = ET

oŋ put *Ḫ.* = Mora oçaḳniŋ oŋ teripi. = T. Bacanın ocağın sağ tarafı. = T.Diy. ø ? = ET ø?

oŋçe = Musteḳil, öz aldiğa, yalğuz, erkin, iẖtiyariy. M: *Oŋçe olturup sözlişivalayli.* = T. Müstakil, kendi başına ,yalnız. M: *Yalnız oturup konuşalım.* = T.Diy. ø ? = < ?

oŋda-dümde = Oŋiğa-tetürsige. M: *Késel aram alsun, oŋda-dümde ḳilmaŋlar.* = T. Sağa-sola. M: Hasta dinlensin, sağda-solda-- = T.Diy. ø ? = < ?

oŋda ḳoymaḳ = Aldamçiliḳ bilen biravni ḳattiḳ ziyan tartḳuzmaḳ. = T. Aldatarak birisine çok zarar vermek. = T.Diy. ø ? = < ?

oŋdurmasliḳ *Ğ.* = İlgiri keltürmeslik, oŋiğa tartḳuzmasliḳ, alğa basturmasliḳ

(biravniŋ işiğa tosķunluķ ķiliş). = T. Talihini kapatmak (birisinin işine engel olmak) = T.Diy. Krş. *on-* TS 1688 = ET Krş. *on-* ‘‘başarılı olmak’’ ED168 b

oŋğaymaķ *Ğ.* = Ağriķ ve başķa seveplerdin oruķlap, mağdursizlinip, reŋgi öçüp ketmek (bu söz ‘‘iŋgeymek’’mu diyilidu). M: *Ağrip iŋgiyipla kétiptu.* = T. Ağrı ve başka sebeplerden zayıflayıp, güçsüzlenip, rengi solup gitmek (bu söze ‘‘iŋgeymek’’de denilir).M: = T.Diy. ø ? = < ?

oŋluķ = Tüzük, toğra, tersa emes. M: *Oŋluķ adem* --- tüzük adem. = T. Sağlam, doğru,dürüst. *M Oŋluķ adem* --- dürüst insan. = T.Diy. ø ? = < ?

oŋmas *Ķe.* = İlgiri kelmes, iş oŋiğa tartmas, teleysiz, palaket bésiş. M: E*ttigen oŋmiğan keçkiçe oŋmas (maķal).* = T. Şansı açık olmayan, şanssız, onmaz. M: *Sabah onmayan, gece onmaz.(atasözü)* = T.Diy. Krş. *on-* TS 1688 = ET Krş. *on-* ‘‘başarılı olmak’’ ED168 b

oŋmaķ = Muveppeķiyet ķazanmaķ, vucutķa çiķmaķ, işi oŋuşluķ bolmaķ; teliyi kelmek. = T. Muvaffak olmak,işi yaver gitmek; şansı dönmek. = T.Diy. Krş. *on-* TS 1688 = ET *on-*‘‘başarılı olmak’’ ED168 b

olaŋ *Ķu.* = Çiğniŋ tüp teripidiki aķlivétilidiğan yopurmaķliri. = T. Çiğ bitkisinin dip tarafındaki beyazlaşan yaprakları. = T.Diy. ø ? = < ?

olan (1) *Ķu.* = Balğuz, yeke, ğérip, biçare; erkin, iẖtiyariy. = T. Yalnız, garip, çaresiz; serbest,özgür. = T.Diy. ø ? = < ?

olan (2) *Ķu.* = Ular, tağ toẖusi. = T. Dağ hindisi. = T.Diy. ø ? = < ?

olpaķ = Ķulaķça, tumaķ. = T. Kışlık kürklü başlık. = T.Diy. ø ? = < ?

olpaŋ *T.* = Ağzi kiçik tégi yoğan hem çoŋkur azgal. = T. Ağzı küçük altı büyük ve derin çukur. = T.Diy. ø ? = < ?

olpan *Ķe.* = Kaŋ topisi, kona topa. = T. Basık toprak, düzeltilmiş toprak. = T.Diy. ø ? = < ?

olğam = Bağlanğan (téŋilğan yaki tartilğan) ağamça yaki simni çiŋitiş üçün arisiğa ķisturup tolğaydiğan kaltek. = T. Bağlanan veya çekilen halat veya teli sağlamlaştırmak için arasına kıstırıp çevrilen sopa. = T.Diy. ø ? = < ?

olğur salmaķ *Ğ.* = Tetür bağlaş. M: Ç*aniniŋ oķ yağiçiğa olğur saldi.* = T. Ters düğüm atmak. M: *Kızağın ağaç dingiline ters düğüm attı.* = T.Diy. ø ? = < ?

olğimaç *Ķe.* = ‘‘Olğam’’ğa oẖşaş. = T. ‘‘Olğam’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = <

?

olimaķ = Tolgimaķ, himirmek, barmaķ bilen çimdimaķ. M: M*uşu gepni ikkinçi ağziŋğa alidiğan bolsaŋ tiliŋni oluvétimen.* = T. Çevirmek, sokuşturmak, parmakla çımdırmak. M: *Şu sözü ikinci kez ağzına alırsan dilini parmakla çımdırıyorum.* = T.Diy. ø ? = < ?

onaķ = Perez, ölçer, ķiyas. M: O*naķ onaķķa kelmidi, arkidiki yer ķonaķķa kelmidi (maķal).* = T. Tahmin, ölçü, kıyas. M: *Ölçü ölçüye uymadı, arkadaki yer mısıra olmadı. (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

onimaķ *L.* = Oylimaķ, ẖiyal ķilmaķ, eslimek. Ķoşakta mundaķ kelgen: *Aķip keldi baş melleni tarimi, Aŋlap turdum köŋlüŋüzzü yarimi, Onap yatsam çüşümgima kirmeysiz, Bir mellede yalğuz öynü ğarivi.* = T. Düşünmek, hayal etmek. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Aķip keldi baş melleni tarimi, Aŋlap turdum köŋlüŋüzzü yarimi, Onap yatsam çüşümgima kirmeysiz, Bir mellede yalğuz öynü ğarivi.* = T.Diy. ø ? = < ?

ovlimaķ *T.* = Bezlimek, ẖoş ķilmaķ (köŋülni). Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Ne ķilay nimine ķilay, Yitim köŋülni ovlimay, Er bolsam ketmesmidim, Baş-közümni orimay.* = T. Teskin etmek,hoş kılmak (gönlünü). Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ne ķilay nimine ķilay, Yitim köŋülni ovlimay, Er bolsam ketmesmidim, Baş-közümni orimay.* = T.Diy. ø ? = < ?

ovuş *Ķe.* = Ohuy, vay (mensitmeslikni bildüridiğan imlik). *M*: *Ovuş, nime devatisen?.* = T. Ohuy, vay (itibar etmemeyi bildiren söz). *M*: *Ovuş, ne davet ediyorsun?* = T.Diy. ø ? = < ?

oyçi = Ḫiyalperes, mutepekkur. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Oy oylaysen, oy oylaysen, Oyçimidiŋ sen. Yan-bağirda yétivapsen, Ķoyçimidiŋ sen.* = T. Hayalperest. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Oy oylaysen, oy oylaysen, Oyçimidiŋ sen. Yan-bağirda yétivapsen, Ķoyçimidiŋ sen.* = T.Diy. ø ? = < ?

oylap ketmek *Ķu.* = Pes terepke ķéçip ketmek. M: A*t töveynige oylap ketti --- at cenüp terepke ķéçip ketti.* = T. Yukarı tarafa kaçıp gitmek.M: A*t töveynige oylap ketti --- at güneye doğru kaçıp gitti..* = T.Diy. ø ? = < ?

oylatmaķ *Ķu.* = Ķoğlimaķ, sürmek, ķaçurmaķ. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Tömür ẖelpe tevreptu, Asmandiki yultuzdek. Çaŋ darinni oylatti, Çaŋgaldiki*

toŋguzdek. = T. Kovalamak, sürmek.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Tömür ẖelpe tevreptu, Asmandiki yultuzdek. Çaŋ darinni oylatti, Çaŋgaldiki toŋguzdek.* = T.Diy. ø ? = < ?

oyluḳ söŋek = Bilek söŋiginiŋ yoğan yéri. = T. Bilek kemiğinin büyük yeri. = T.Diy. ø ? = < ?

oymat = Oy, oyman, oymanliḳ. M: *Oymatḳa sélinğan kiçikkine öy.* = T. Çukur, çukurluk. M:*Çukura yapılan küçücük ev.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *oy* ‘‘çukurluk’’ DLT I. 49,146

oyniğuç *T.* = Çilge. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Oynuguç obdan nime, Yazliği bar, küzlügi yoḳ. Yéŋi yar obdan nime, Ağzida bar köŋlide yoḳ.* = T. Önce olgunlaşan bir kavun türü.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Oynuguç obdan nime, Yazliği bar, küzlügi yoḳ. Yéŋi yar obdan nime, Ağzida bar köŋlide yoḳ.* = T.Diy. ø ? = < ?

oyuḳ *Ḳu.* = Keşte nusẖisi, endize; tekçe. = T. İşleme nushası, örnek model; duvargözü. = T.Diy. ø ? = < ?

oyunçi *Ḳu.* = Oyun körsetküçi, sehnide yaki koçida türlük oyunlarni oynap çiḳḳuçi. = T. Oyun gösterici sahnede veya sokakta çeşitli oyunları oynayan. = T.Diy. *oyuncu* TS 1712 = ET Krş. *oyun* ‘‘oyun’’ ED 274 a

U

ucuz *Ḳu.* = Aciz, ẖar, pes; erzan. = T. Aciz, rezil; ucuz. = T.Diy. *ucuz* TS 2271 = ET *uçuz* ED 32 a

ucuzlimaḳ *Ḳu.* = H̱arlimaḳ, pes körmek. = T. Hor görmek. = T.Diy. ø ? = ET *uçuzla-* ED 32 b

ucul *L.* = Yékenniŋ güli. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳizil gülüm nede tozup yürüysen, Küzde ucul ḳasriğini açḳandek.* = T. Suda yetişen bir bitkinin gülü. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳizil gülüm nede tozup yürüysen, Küzde ucul ḳasriğini açḳandek.* = T.Diy. ø ? = < ?

uçḳat *Ğ.* = Pakar ḳara ḳariğay. = T. Alçak kara çamağacı. = T.Diy. ø ? = < ?

uçḳurul *Ḳu.* = Sirttin basturup kelgen yavni yiraḳtin körüp ot yéḳip ẖever bériş üçün şeherniŋ eŋ çétige sélinğan ḳoğdiniş turisi (potey). = T. Dışarıdan gelen yabancıyı uzaktan görüp ateş yakıp haber vermek için yapılan ,sabit iskele

korunma yeri. = T.Diy. ø ? = < ?

uçķaķ = Tozup kétidiğan, uçup kétidiğan. = T. Toz olan,uçup giden. = T.Diy. ø ? = < ?

uçlaymaķ = Gevdilenmek, kötirilip çiķmaķ, çoķçiyip çiķmaķ. = T. Görünmek, yükselip çıkmak, ucu çıkmak. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *uçlan-* ‘‘uç peyda etmek’’ DLT I. 257

uçlimaķ (1) = Unni tasķimaķ. = T. Unu elemek. = T.Diy. ø ? = < ?

uçlimaķ (2) = Uzartmaķ, uç çiķarmaķ, ulimaķ (çapanniŋ yéŋini). = T. Uzatmak, eklemek (paltonun kolunu). = T.Diy. ø ? = < ?

uçma *Ğ.* = Tik; uçma çoķķa. = T. Dik; zirve. = T.Diy. Krş. *uçma II* ‘‘yar, uçurum’’ = < ?

uçmaķ *Ķu.* = Cennet , béyiş. = T. Cennet. = T.Diy. *uçmak* Tar.S. VI. 3891 = ET *uçmak* DLT I. 118, 119; III. 374

uçurma = Uçar ķanatlar balilariniŋ uçuş dericisige yétişi. Köçme:Kiz baliniŋ yatliķ boluş yéşiğa yétişi. M: Ķ*alğaçniŋ baliliri uçurma boptu; bu ķiz uçurma boptu.* = T. Kuş yavrularının uçma seviyesine gelişi. *Mecaz anl:* Kız çocuğunun evlenme çağına gelişi. M: *Kırlangıç yavruları uçacak seviyeye geldi; bu kız evlenecek yaşa geldi.* = T.Diy. *uçurma* TS 2274 = ET Krş. *uç-* ‘‘uçmak’’ ED 19 b

uçurma nan *Ķe.* = Tonurniŋ hararitini sinap körüş üçün tunci ķétim yaķķan nan. = T. Tandırın ısısını deneyip görmek için ilk kez ateşe verilen ekmek. = T.Diy. ø ? = < ?

uçurma haŋ = Çoŋķur, tégi yoķ haŋ. = T. Derinliği olmayan çukur. = T.Diy. ø ? = < ?

uçun *Ķu.* = Birinçi dericilik aķ un. = T. Birinci kalitedeki beyaz un. = T.Diy. ø ? = < ?

uçunma = Ağriķ, késel. M: U*çunup ķaldim, uçunmam ķozğilip ķaldi.* = T. Hasta. M: *Hastalandım, hastalığım arttı.* = T.Diy. ø ? = < ?

uçunmaķ = Şamal tegmek, şamaldarimaķ. *Uçunup ķaldim --- şamal tégip ağrip ķaldim.* = T. Havalanmak, soğuk almak. M:*Uçunup ķaldim ---Soğuk alıp hastalandım.* = T.Diy. ø ? = < ?

uçisi ķiçişmaķ = İş ‘‘séğinip’’ķalğanliķni (iştin ķéçip işķa tutulup ķalğanliķni) bildüridiğan birikme. M: *Uçisi ķiçişķan éşek tügmenge bériptu. (maķal).* = T. İş ‘‘ özleyip’’ kalmayı (işten kaçıp işe tutulup kalmayı) bildiren söz. M**:** *İşten kaçıp işe tutulan inek değirmene varır.(atasözü)* = T.Diy. ø ? = < ?

uẖta *Ğ.* = İşniŋ del cayidin çiķişi, köŋüldiki dek bolup çikişi. = T. İşin gönüldeki gibi olması. = T.Diy. ø ? = < ?

uduskimaķ *Ķu.* = Bovaķlarniŋ uẖlavétip külüşi yaki yiğlişi. = T. Çocukların uykusunda gülmesi veya ağlaması. = T.Diy. ø ? = < ?

udum = Adet, resim, enene; irsiyet; meẖpiy rétsép. M: B*u iş maŋa udum bolup ķaldi; bu maŋa ata-bovamdin ķalğan udum.* = T. Adet,gelenek;ırsiyet; belli hastalıkları tedavi için hazırlanan ilaçlar.. M: *Bu iş bana gizli; bu bana atalarımdan kalan ilaçlar.* = T.Diy. ø ? = < ?

uran *Ķu.* = Şuar; çaķiriķ; süren, çoķan. = T. Slogan; çağırma, davet; bağırtı. = T.Diy. ø ? = < ?

uran-curat = Uruķ-cemet. = T. Soy-sop. = T.Diy. ø ? = < ?

urtoķay = ‘‘Urkaltek’’ke oẖşaş. M: *Urtoķay ķilmaķ --- urup vetverigini çiķarmaķ.* = T. ‘‘Urkaltek’’ ile aynı anlamda M: *Urtoķay ķilmaķ---berbat etmek, mahvetmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

uruķça = Üçke (ürükniŋ üçikisi). = T. Çekirdek(eriğin çekirdeği). = T.Diy. ø ? = ET Krş. *uruğ* ‘‘tohum, çekirdek’’ ED 214 b

uruŋķay *Ğ.* = Yasançuķ, mişçan. = T. Görgüsüz, sonradan görme. = T.Diy. ø ? = < ?

urval *Ķu.* = Dem aldurup yaki növetleştürüp térilidiğan yer urval yer diyilidu. = T. Dinlendirip veya sırayla ekilen yere ‘urval yer’ denilir. = T.Diy. ø ? = < ?

uz *Ḫ.* = Çiraylik, güzel; mahir (ķol işi, öy kariğa mahir). *Az ķil, uz ķil (maķal).* = T. Güzellik; usta(el işi, ev işinde usta). *Az yap, güzel yap. (atasözü)* = T.Diy. *uz* II TS 2297 = ET *uz* ED 277 b

uzun bök kiydürmek = Maẖtap uçuruşni bildüridiğan birikme. = T. Övüp imalı söz söylemeyi bildiren birleşik söz. = T.Diy. ø ? = < ?

uzun tura = Boyi igiz adem, şadipaçaķ. = T. Uzun boylu insan, sırık bacaklı. = T.Diy. ø ? = < ?

uskaḳ *L.* = Çömüç, sapliḳ. = T. Kepçe. = T.Diy. ø ? = < ?

uş *Ḳu.* = Ataḳliḳ, daŋliḳ. = T. Ünlü, tanınmış. = T.Diy. ø ? = < ?

uşşaḳ söz *Ḳu.* = Ğeyvet, şikayet; söz-çöçek. = T. Şikayet; söz-hikaye. = T.Diy. ø ? = < ?

uşlimaḳ *Ḳe.* = Tutmaḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Uşlimaŋ bilekimni, Köydürmeŋ yürekimni.* = T. Tutmak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Uşlimaŋ bilekimni, Köydürmeŋ yürekimni.* = T.Diy. ø ? = < ?

u ğunutte *Ḳu.* = U yerde. = T. O yerde. = T.Diy. ø ? = < ?

uḳasiz *Ḳu.* = Ehmiyetsiz, hezisiz, tayini yoḳ. = T. Önemsiz, güvenilmez. = T.Diy. ø ? = < ?

uḳaḳ tartmaḳ *Ğ.* = Ğem yimek, köyünmek. M: *İkkiylenniŋ birbirimizge ḳandaḳ uḳaḳ tartip yüridiğanliğimizğa işinemsiz?.* = T. Kederlenmek, üzülmek. M: *İkimizin birbirimize ne kadar yandığımıza inanıyor musunuz?* = T.Diy. ø ? = < ?

uḳilimaḳ *Ğ.* = Ugilimaḳ, bedeni mucup ḳoymaḳ, tutup ḳoymaḳ. = T. Hastanın şakağına ve ağrıyan yerlerine ilaç ve ilaçlı su sürmek, bedeni elle sıkmak = T.Diy. ø ? = < ?

ugilanmaḳ *T.* = İç ağritmaḳ, içi sirilmaḳ. M: U *pulini kantoğa aldurup ḳoyuptu, nahayiti ugilinip kettim.* = T. Acımak. M: *O parasını hırsıza çaldırdı, çok acıdım.* = T.Diy. ø ? = < ?

ul = Nersiniŋ tégi arḳisi. M: *Nanniŋ uli* --- nanniŋ arḳisi. = T. Bir şeyin alt arkası. M: *Nanniŋ uli* --- Ekmeğin arkası. = T.Diy. ø ? = < ?

ulaḳ = Mallarğa ot, yem béridiğan ve ularni suğuridiğan yağaç nor. = T. Hayvanlara ot,yem verilen ve onların su içtiği yalak. = T.Diy. ø ? = < ?

ulaḳ-ḳuraḳ *Ḳu.* = Ulap ḳuraşturulğan. M: U*laḳ-ḳuraḳ latilar.* = T. Eklenilip yamanan. M: *Eklenip yamanan paçavralar.* = T.Diy. Krş. *ulak* III 1 ‘‘ek, yama’’ Der.S.XI. 4032 = ET Krş. *ulağ* ‘‘yama’’ ED136 a

ulaḳ kéme = Pütün yağaçni oyup yasalğan kéme yaki ḳéyiḳ. = T. Ahşabın oyulmasıyla yapılan gemi veya kayık. = T.Diy. ø ? = bk. *ulaḳ* ve *kéme*< ET *kemi*

ulay *L.* = Par, hor, bus. = T. Sis,pus. = T.Diy. ø ? = < ?

uldimaḳ *Ḳu.* = Taḳisiz atniŋ tuyiğiniŋ yalinip kétiş. = T. Nalsız atın toynağının yıpranıp gitmesi. = T.Diy. ø ? = ET *uldı-* DLT I.104,273

ullimaḳ = Çiŋitmaḳ (tamniŋ ulini); oğutlimaḳ. = T. Sağlamlaştırmak (duvarı); gübrelemek. = T.Diy. ø ? = < ?

uluğ beheŋ *Ḫ.* = Pile ḳurutniŋ tötünçi ḳétim uḫlaş vaḳti. = T. İpekböceği kurdunun dördüncü evre uyku vakti. = T.Diy. ø ? = < ?

umay *Ḳu.* = Oğul baliniŋ uruḳdini; eş hemra. = T. Oğlan çocuğun soyundan; yoldaş, yol arkadaşı. = T.Diy. ø ? = ET

umtaḳ *T.* = Çayğa çilap yumşitilip umaç halitige keltürülgen nan. = T. Çaya bandırılarak yumuşatılan çorbalık duruma getirilen ekmek. = T.Diy. ø ? = < ?

umunmaḳ *Ḳu.* = Ümitsiz ḳalmaḳ, ümidi yoḳḳa çiḳmaḳ, umunup ḳalmaḳ. = T. Ümitsiz kalmak, ümidi yok olmak. = T.Diy. ø ? = < ?

untuḳ *Ḳu.* = Uvaḳ, talḳan, paraşok. M: *Untuḳ sopun* --- sopun paraşogi. = T. Ufak,parça. M: *Untuḳ sopun* --- Sabun parçası. = T.Diy. ø ? = < ?

usinmaḳ = Uh dimek. M: U*, uhsinip ēğir dem aldi.* = T. Ah demek. M*:O, ah çekip yavaşça dinlendi.* = T.Diy. ø ? = < ?

uya *Ḳu.* = Ḳérindaş, tuḳḳan. = T. Kardeş, akraba. = T.Diy. *uya*(3) ‘‘arkadaş, kardaş’’ Tar.S. VI. 4022 = ET *uya* DLT I. 85,86

uyḫasi yoḳ *Ḳu.* = Tayini yoḳ, menisiz. M: B*ügün bazarniŋ uyḫasi yoḳ ---bügün bazarda malniŋ tayini yoḳ.* = T. Belirsiz, anlamsız. M: B*ügün bazarniŋ uyḫasi yoḳ --- Bugün pazarda mallar belirsiz.* = T.Diy. ø ? = < ?

uyḳa-tuyḳa = Veyran, ḫarap. M: B*oran köktatlarni uyḳa-tuyḳa ḳilivetti.* = T. Viran,harab. M:*Fırtına sebzeleri harab etti.* = T.Diy. ø ? = < ?

uyḳaş *Ḳu.* = Maslişiş, ḳamlişiş, ḳapiye kéliş. M: *Uyḳasmiğan gepler* ---birbirige bağlaşmiğan gepler. = T. Uyumlu oluş, kafiye kılış. M: *Uyḳasmiğan gepler* --- birbiriyle uyumsuz sözler. = T.Diy. ø ? = < ?

uyḳilimaḳ *Ḫ.* = ‘‘Uḳilimaḳ’’ḳa oḫşaş. = T. ‘‘Uḳilimaḳ’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

uyutḳa *Ḳu.* = Uyutḳan nerse; huceyre, kilitka. = T. Mayalanan şey;canlıları meydana

getiren gerçek birlik. = T.Diy. ø ? = < ?

uyuḳ-tuyuḳ *Ḳu.* = ‘‘Uyḳa-tuyḳa’’ğa oḫşaş. = T. ‘‘Uyḳa-tuyḳa’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

uyul *Ḳu.* = Munek, leḫte. M: Ḳ*an ḳétip uyul bolup ḳéptu*-ḳan uyup ḳéptu. = T. Kan kusmak. M: Ḳ*an ḳétip uyul bolup ḳéptu* --- Kan kusmuş. = T.Diy. ø ? = < ?

Ö

öpke-bağrini ḳaḳmaḳ = Köyünmek, méhrivanliḳ ḳilmaḳ. = T. Şefkat göstermek, sevecenlik kılmak. = T.Diy. ø ? = < ?

öpkidimek = Öksümek, opkidep yiğlimaḳ, öksüp yiğlimaḳ. = T. Hıçkırmak, hıçkırarak ağlamak. = T.Diy. ø ? = < ?

öpkisini içidin ḳaḳmaḳ = Bilindürmey edivini bermek. = T. Bildirmeden cezalandırmak. = T.Diy. ø ? = < ?

öpkisi örülmek *Ğ.* = Köŋli buzulmaḳ, yiğa tutmaḳ. = T. Bozulmak. = T.Diy. ø ? = < ?

öplen *Ḫ.* = Çaşḳan tipiğa kiridiğan bir ḫil kiçik canivar. = T. Fare türündeki bir tür küçük hayvan. = T.Diy. ø ? = < ?

öpüp-tétip *Ḳe* = Tamaḳḳa köŋülşimeyla éğiz tégip ḳoymaḳ. = T. Yemeğin önemle tadına bakıp koymak = T.Diy. ø ? = < ?

öpüm *Ḳu.* = Yutum. Miḳdar söz. M: B*ir öpüm çay.* = T. Yudum. Miktar bildiren söz. M: B*ir yudum çay.* = T.Diy. ø ? = ET *öpüm* DLT I. 75

öteg *Ḫ.* = İç ötüşniŋ isim türi. = T. İshal olmanın isim türü. = T.Diy. ø ? = ET *ötüg* ED 51 a

ötkün = Cin-alvasti. = T. Cin-kötü ruh. = T.Diy. ø ? = < ?

ötük = Kéçik (*deryaniŋ kéçigi* --- ötidiğan yéri). = T. Geçit (*deryaniŋ kéçigi* **---** nehir geçidi) = T.Diy. ø ? = < ?

ödeklik *Ḳu.* = Vapadar, méhrivan. = T. Vefalı, sevecen. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *ötek ‘‘vefa’’* ED 50 b

ödimek *Ḳu.* = Çarva mallarniŋ béşi töven, töt puti asmanğa bolup ḳélişi (bu söz Ğulci’da ‘‘öredimek’’ diyilidu). = T. Hayvanların baş aşağı, dört bacağı asılı kalışı (bu söze Ğulci’da ‘‘öredimek’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

öre *Ḳu.* = Ḫuddi, beyni. M: B*u bala öre dadisiğa oḫşaydiken.* = T. Aynı, tıpkı. M:

Bu çocuk tıpkı babasına benziyor. = T.Diy. ø ? = < ?

öre-töpe *Ḳe.* = Öre-döre, malimataŋ. M: Ö*yniŋ içi bir pes öre-töpe bolup ketti.* = T. Karmakarışık. M: *Evin içi bir an karmakarışık oldu.* = T.Diy. ø ? = < ?

öreskel *Ḳu.* = Acayip, ğeliti, ḳamlaşmiğan, epleşmigen. = T. Acayip,tuhaf, yakışıksız. = T.Diy. ø ? = < ?

örenlimek (1) *T.* = At-éşeklerniŋ aldi putlirini kötirip öre bolup çalvaḳişi. Köçme:Örenlep ketmek --- ḫapa bolup sekrep ketmek, çalvaḳimaḳ. = T. At-eşeklerin ön ayaklarını kaldırıp yukarı kaldırıp,dikip yaşlanması. Mecaz anl: *Örenlep ketmek* --- Üzülüp atlayıp gitmek, yaşlanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

örenlimek (2) *T.* = Düvilimek, igizletmek. M: *Ḫamandiki çeşlengen buğdayni örenlep igiz döve ḳilmaḳ.* = T. Bir yere toplamak, yığmak, yükseltmek. M : *Harmanda savrulan buğdayı bir yere toplayıp yığmak.* = T.Diy. ø ? = < ?

örkimek *Ḳu.* = Kökrekni kökrekke yaki başḳa nersige yaḳmaḳ, sürkimek. = T. Göğsünü göğsüne veya başka şeye sürmek. = T.Diy. ø ? = < ?

örleŋ *Ḳu.* = ‘‘Öleŋ’’ge oḫşaş. = T. ‘Öleŋ’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

örmek çivin *Ḳu.* = Ömüçük. = T. Örümcek. = T.Diy. ø ? = < ?

örüş = Toḳulmilarniŋ örüş yipi. = T. Dokuma ipi. = T.Diy. ø ? = < ?

örüme *Ḳu.* = Meşreplerde usul oyniğanlarniŋ béşidin örüydiğan pul yaki nerse (bezi caylarda ‘‘örüm’’mu diyilidu). = T. Şölenlerde dans edenlerin başına atılan para veya nesne (bazı yerlerde ‘‘örüm’’ de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

öridimek = ‘‘Örenlimek’’ke oḫşaş. = T. ‘‘Örenlimek’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = ET ø?

örileşmek = Hepileşmek. = T. Elde etmeğe çalışmak. = T.Diy. ø ? = < ?

özek = Yadro, méğiz, yürek. M: *Özektin çiḳḳan yaman, özdin çiḳḳan yat yaman (maḳal).* = T. İç,öz, yürek. M: = T.Diy. = ET *özek* (1) ED 285 a

özen *Ğ.* = Derya, ğol. = T. Nehir. = T.Diy. *özen III →öz (I) 2*‘‘dere,çay, ırmak’’ Der.S. IX. 3367 = ET *özen* ED 289 a

özsinmaḳ = Öz edimi dep bilmek. M: B*u sözlerni saŋa özsinip éytivatimen.* = T. Kendinden saymak**.** M: *Bu sözleri seni kendimden sayıp söylüyorum.* = T.Diy. ø ? = < ?

özgen *Ḳu.* = Aḳ uvaḳ kötigi; özek, tomur. = T.; öz,damar. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *ösken* ‘‘verimli’’[23]

özle *Ḳu.* = Sili, özliri (2-şeẖs kişilik almişiniŋ sipaye türi.). = T. Sizler,kendileri(nezaket anlamında) = T.Diy. ø ? = < ?

özliri *Ḳu.* = Siliri (‘‘sili’’niŋ téẖimu éytilişi). = T. Siz (‘‘siz’’in şimdiki söylenişi). = T.Diy. ø ? = < ?

özige kelmek *Ğ.* = Huşiğa kelmek. M: U *bir hazadin kéyin özige kélip, aran közini açti.* = T. Kendine gelmek. M: *O bir müddet sonra kendine gelip, zorla gözünü açtı.* = T.Diy. ø ? = < ?

öziniŋ paşisini ḳorumaḳ = Öziniŋla ğémini yimek. = T. Kendi kendine kederlenmek. = T.Diy. ø ? = < ?

öziniŋ sayisiğa muş atmaḳ = Özidin özi hürkimek. = T. Kendiliğinden ürkmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ösküleŋ *Ğ.* = İgizi öksen. M: *Ösküleŋ boyluḳ* --- igiz boyluḳ. = T. Yüksek,yetişmiş. M: *Ösküleŋ boyluḳ* --- uzun boylu. = T.Diy. Krş.*ös-(I)* ‘‘büyümek,boyu uzamak’’ Der.S.IX. 3355 = < ?

ösümte = Dereẖlerde puḳaḳtek çiḳip ḳalidiğan müdürçek (késelik). = T. Ağaçlarda çıkan oyuk (hastalık). = T.Diy. ø ? = < ?

öksüz = Yitim; temtirep ḳalğan adem. = T. Yetim; şaşkın. = T.Diy. *öksüz* TS 1722 = ET *ögsüz* 1 ED116 b

öksimek = ‘‘Öpkidimek’’ke oẖşaş. = T. ‘‘Öpkidimek’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

ögen-sögen *Ḳu.* = Eyip, nuḳsan, kemçilik (cüp söz). = T. Ayıp, eksiklik, noksan. (ikileme) = T.Diy. ø ? = < ?

öŋ = Nersiniŋ adette körünüp turidiğan teripi, tüs, çiray, reŋ. M: *Buğday öŋlük; tériniŋ öŋi --- tériniŋ tüksiz teripi.* M: *Öŋ cuva* --- taşlanmiğan cuva. = T. Bir şeyin normalde görünen tarafı,şekli,rengi. M: *Buğday öŋlük; tériniŋ öŋi --- derinin önü.* M: *Öŋ cuva* --- taşlanmamış palto.. = T.Diy. ø ? = ET Krş. öŋ ‘‘renk,bir şeyin rengi’’ DLT I. 41

öŋer (1) *Ḳu.* = Çapanniŋ iç-taş peşliri (iç öŋer, taş öŋer. Bu söz ‘‘öŋür’’mu diyilidu).

[23] Berliner Turfantexte III, s.29

= T. Paltonun iç-dış ön tarafları. (İç öŋer, dış öŋer. Bu söze öŋür de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

öŋsül = Çiray, reŋgi-roy. M: Ö*ŋsüli yoḳ --- çirayi tatirip kétiptu, çirayida ḳan yoḳ.* = T. Yüz, rengi soluk. M: *Öŋsüli yoḳ --- yüzü soldu, yüzünde kan yok.* = T.Diy. ø ? = < ?

öŋker *Ḳu.* = Kökrekniŋ içki ḳismi. = T. Göğsün iç kısmı. = T.Diy. ø ? = < ?

öŋge = Ağina dost, buradar meniside bolup tolaraḳ ‘‘ağine-öŋge’’ digen cüp söz şeklide kélidu. *Maliŋ miŋğa yetküçe, Öŋgeŋ miŋğa yetsun (maḳal).* = T. Arkadaş,dost, kardeş anlamında olup daha çok ‘‘ağine-öŋge’’ denilen ikileme şeklinde gelir. M: *Malın bine yeteceğine, dostun bine yetsin. (atasözü).* = T.Diy. ø ? = ET

öŋgerçek *Ḳe.* = ‘‘Öŋker’’ge oẖşaş. = T. ‘‘Öŋker’’ ile aynı anlamda = T.Diy. ø ? = < ?

ölen (1) *Ḳu.* = Toy başlanğanda éytilidiğan naẖşa. M: *Hay-hay ölen, hay ölen, ḳiz kélidu yar senem.* = T. Düğün başladığında söylenilen şarkı. M: *Hay-hay ölen, hay ölen, kız gelir yar senem.* = T.Diy. ø ? = < ?

ölen (2) = H̱uşpuraḳ bir ẖil ösümlükniŋ yiltizi, yigili bolidu. = T. Hoş kokulu bir tür bitkinin kökü,yenilir. = T.Diy. ø ? = < ?

ölçek = Ölçe M: *Öyniŋ ölçigi bar, otturisida kölçigi (maḳal).* = T. Ölçüm. M: *Evin ölçümü var, ortasında tepsisi(atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

öme-döme *Ḳe.* = Addila, ğeyriy resmiy. M: Ö*me-döme aram élivalsaḳla bolidu.* = T. Basit, gayri resmi. = T.Diy. ø ? = < ?

ömellimek = Éğizni gep ḳilişḳa rastilimaḳ; ẖémirğa suni ileştürüp resmiy çeyleşke rastilimaḳ, temşelmek. M: *U ağzini gepke ömellep kélip, toẖtap ḳaldi.* = T. Ağzıyla doğrulamak,onaylamak; hamura su ekleyip yoğurmaya hazırlamak. M: *O ağzıyla doğrulayıp, durdu.* = T.Diy. ø ? = < ?

ömse = Gelite, acayip, bölekçila. = T. Hayran olunan,şaşılası, ayrıcalıklı. = T.Diy. ø ? = < ?

ömsürün *T.* = Parakende, höşidin ketken, bihuş bolup ḳalğan, çiray tatarğan. M: U *hazirğiçe ömsürün yatidu; uniŋ çirayi ömsürün körünidu.* = T. Rahatsız, baygın, şuurunu kaybetmiş olan, yüzü solan. M: *O şimdiye kadar şuursuz*

yatıyor;onun yüzü solmuş görünüyor. = T.Diy. ø ? = < ?

ömken *Ḳu.* = Çoŋ mallarniŋ kökrigi. = T. Büyükbaş hayvanların göğsü. = T.Diy. ø ? = ET *ömgen* ED 159 b

ömgek = Loḳḳa (baliniŋ béşidiki ḳatmiğan yeri). = T. Bıngıldak (çocuğun başındaki yumuşak yeri). = T.Diy. ø ? = ET *emgek* (2) ED159 b

ömgen = Gören tomur. = T. Kök. = T.Diy. ø ? = < ?

ömlük = İttipaḳliḳ, birlik. *İş ömlükte, küç birlikte (maḳal).* = T. İttifaklık, birlik. *İş birlikte, güç birlikte. (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

ömilaḳman = Aldiraşliḳ, téneşlik. M: Ö*milaḳman adem --- aldiraḳsan adem, omilaḳman kélip ḳaldim --- aldiraşla kélip ḳaldim.* = T. Acelecilik. M: Ö*milaḳman adem --- aceleci insan, omilaḳman kélip ḳaldim --- aceleyle geldim.* = T.Diy. ø ? = < ?

öncimes *Ḳu.* = Sicil, kün atlimay, uda. M: *Öncimes toḫuy --- kün atlimay tuğidiğan toḫuy.* = T. Sürekli, gün atlamadan(her gün), devamlı. M: *Öncimes toḫuy --- her gün yumurtlayan tavuk.* = T.Diy. ø ? = < ?

önde *Ḫ.* = Yaman, ḳaltis, karamet. M: *Önde gaday-yaman nime, ḳaltis adem.* = T. Zor, güç. M: *Önde gaday --- zor şey, güç insan.* = T.Diy. ø ? = < ?

önderimek = Aldirimaḳ, temtirmek, holuḳmaḳ; cuvumaḳ, avare bolmaḳ; çöçimek. M: B*ala önderep oḫunup ketti; önderimey sözleŋ; önderimey olturuŋ biraz gepli̇şeyli.* = T. Acele etmek, telaşlanmak;zahmet etmek; korkmak. M: *Çocuk aceleyle gitti;telaşlanmadan söyle; acele etmeyin oturun biraz konuşalım.* = T.Diy. ø ? = < ?

öndülük = Ḫataliḳ, sevenlik. = T. Yanlışlık, kusur. = T.Diy. ø ? = < ?

över *Ḳu.* = Küngey. = T. Güney. = T.Diy. ø ? = < ?

övek *Ğ.* = Yölençük. M: U *neçҫe kündin buyan bihuş bolup, hiçnimini uḳmay övekte yatidu.* = T. Dayanak,destek. M: *O kaç günden bu yana şuursuz olup, hiçbirşeyi sezmeden destekte yatacak.* = T.Diy. ø ? = < ?

öye *L.* = Meŋgen, buğday paḫili. = T. Buğdayın samanı. = T.Diy. ø ? = < ?

öy töşüki *Ḳe.* = Öy işliri, ḳazan işliri. M: T*oḳḳuz yéşiŋda hayatniŋ saŋa ḳilğan sovgisi öy töşügi boldimu?.* = T. Ev işleri, yemek işleri **.** M: *Dokuz yaşında hayatın sana hediyesi ev işleri mi oldu?* = T.Diy. ø ? = < ?

öylek *Ku.* = Öy orni, öy orniğa tallanğan yer. = T. Ev yeri, ev yapmak için seçilen yer(arsa). = T.Diy. ø ? = < ?

öyleŋ *Ḳu.* = Sasliḳ, çimliḳi çimen, otlaḳ. (‘‘örleŋ’’mu diyilidu). = T. Sazlık,otlak.(‘‘örlen’’ de denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

öyleŋ çéçigi *Ḳu.* = Çimliḳta ösidiğan sériḳ gül. = T. Çimde yetişen bir tür gül. = T.Diy. ø ? = < ?

öy içilik *T.* = Öy işliri. M: B*u ẖatunniŋ öy içiliki yok*. --- bu ẖotun öy işlirini başḳuruşni bilmeydu*; öy içide kiyidiğan kiyim* --- öy içilik kiyim. = T. Ev işleri. M: B*u ẖatunniŋ öy içiliki yoḳ* --- Bu kadın ev işlerini idare etmeyi bilmiyor; *; öy içide kiyidiğan kiyim* --- ev içinde giyilen giysi. = T.Diy. ø ? = < ?

öymek *Ḳe.* = Biaram bolmaḳ, başḳiçe bolmaḳ, ensirimek, tuymaḳ. M: U*lar köŋli öygen halda birbirige ḳaraşti; bu avazni her ḳandaḳ kişi aŋlisa, yürigi öymey ḳalmaytti; ḳizim şu çaḳḳiçe nege kettiŋ, sendin köŋlüm öyep olturalmay kettim.* = T. Endişeli olmak, endişelenmek. M: *Onlar endişeli şekilde birbiriyle bakıştı; bu sözü her kim anlasa, yüreği endişeli olmazdı; kızım nereye gittin, senin için endişelenip yerimde duramadım.* = T.Diy. ø ? = < ?

öyni oçaḳ ḳilivetmek = Cidel çiḳirip, öyni bir almaḳ, ḳalaymiḳan ḳilivetmek. = T. Kavga çıkarıp, ortalığı karıştırmak. = T.Diy. ø ? = < ?

Ü

ücüre *Ḳu.* = Cöre, cüp, teŋdaş. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ala ğolluḳ ğaŋziniŋ, Sériḳ iken cüyzisi. Ḳumul şehiride yoḳ iken, Bizniŋ yarniŋ ücürisi.* = T. Arkadaş,eş.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ala ğolluḳ ğaŋziniŋ, Sériḳ iken cüyzisi. Ḳumul şehiride yoḳ iken, Bizniŋ yarniŋ ücürisi.* = T.Diy. ø ? = < ?

ücük = Kiçik oğul balilarniŋ cinsiy ezasini bildüridiğan söz (Ḳumul’da ‘‘çoldur’’ diyilidu). = T. Küçük oğlan çocuklarının cinsel organını bildiren söz (Ḳumul’da ‘‘çoldur’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

üklimek *Ḳe.* = Ḳoyniŋ béşi ve paḳalçaḳlirini otḳa tutup, tüklirini köydürmek (Ḳumul-Turpan’da ‘‘ḳuyḳilaş’’diyilidu). = T. Koyunun başı ve bacaklarını ateşe tutup,tüylerini yakmak (Ḳumul-Turpan’da ‘‘ḳuyḳilaş’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

üdüskilimek *Ğ.* = Temtilimek, timisḳilimaḳ. M: K*özi körmey üdüskilep yüridu.* = T. Elle yoklamak, yoklamak. M : *Gözü görmeden elle yoklayarak yürür.* = T.Diy. ø ? = < ?

üdügen *L.* = Ağmiḫan. = T. Kokarca. = T.Diy. ø ? = < ?

üre bolmaḳ *Ğ.* = Könmek, icil bolmaḳ. M: B*u it ademge üre bolmiğudek.* = T. Alışmak, dost olmak. M: *Bu kopek insana alışmayacak gibi.* = T.Diy. ø ? = < ?

üren = Uruḳ, danlarniŋ biḫlinidiğan orni. M: *Ürenlik buğday --- uruḳ ḳilinidiğan buğday.* = T. Tohum, tanelerin filizlenen yeri. M: *Ürenlik buğday --- tohumluk buğday.* = T.Diy. ø ? = ET *üren* ED 233 b

üz *Ḳu.* = Yağ, may. M: B*u aş üzlük aş boptu.* = T. Yağ. M: *Bu yemek yağlı olmuş.* = T.Diy. ø ? = ET *üz(1)* ED 278 b

üzütlük *Ḳu.* = Béḫilliḳ, piḫsiḳliḳ. = T. Cimrilik,pintilik. = T.Diy. ø ? = ET *üzütlük* ED 282 b

üsken *Ḫ.* = Uzunçaḳ sivet; tügmenniŋ ügüt ḳuyidiğan sanduği. = T. Uzunca sepet; değirmende öğütülmüşün koyulduğu sandık. = T.Diy. ø ? = < ?

üşkürmek *Ḳu.* = İsḳirtmaḳ. = T. Islık çalmak. = T.Diy. ø ? = ET *üşkür-* (1) ED 260 b

üguçeklik *Ḳe.* = Sanduḳ yasaş üçün teyyarlanğan yağaç. = T. Sandık yapmak için hazırlanan ağaç. = T.Diy. ø ? = < ?

ülgüce *Ğ.* = Top, pütün, parçilimay. M: *Ülgüce satmaḳ --- top satmaḳ.* = T. Top, bütün,parçalamadan M: *Ülgüce satmaḳ --- toptan satmak.* = T.Diy. ø ? = < ?

ülgüdimek *Ğ.* = Yirikdimek, nersiniŋ yirikini ayrivetmek. M: *Samani ülgüdimek --- samanniŋ yirikini ayrip, yumşaḳlirini ḳaldurmaḳ (Turpan'da sallaş meniside ''ülgümek''diyilidu).* = T. Nesnenin taneleri ayırmak. M: *Samani ülgüdimek --- samanın tanelerini ayırıp, saplarını bırakmak. (Turpan'da sallaş anlamında ''ülgümek'' denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

ünlimek = Avaz çiḳarmaḳ, sayrimaḳ, vaḳirimaḳ. M: P*oyizni sörigen boḳisi, nağrini ünletken çokisi (maḳal).* Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Dutar digen bir yağaç, ünleydiğan yarisi; yirigimni köydürgen, ḳéşiŋizniŋ ḳarisi.* = T. Ses çıkarmak, seslenmek. M: *Treni sürükleyen lokomotifi trampeti seslendiren çubukları.*

(atasözü). Koşukta örnek gelen şekliyle: *Dutar digen bir yağaç, ünleydiğan yarisi; yirigimni köydürgen, ḳéşiŋizniŋ ḳarisi.* = T.Diy. *ünle-* TS 2309 = ET Krş. *ün* ‘‘ses’’ ED 167 b

üyür *Ğ.* = Yilḳa, pada, top. = T. At sürüsü, sürü, grup. = T.Diy. ø ? = < ?

V

vaẖan *Ḫ.* = Pakar, petek. = T. Kısa,alçak. = T.Diy. ø ? = < ?

vadek *Ḳe.* = Şada, salasun, rişatka. M: *Güllükniŋ vadigi.* = T. Korkuluk,parmaklıkM:*Gül bahçesinin korkuluğu.* = T.Diy. ø ? = < ?

vasa *Ḳe.* = Öyniŋ torusiğa tizilidiğan kalta-kalta yağaç. = T. Evin tavanına dizilen kısa kısa tahta. = T.Diy. ø ? = < ?

vasalğu *Ḫ.* = Ḳurutulğan ücme, ücme ḳuruği. = T. Kurutulmuş dut, dut kurusu. = T.Diy. ø ? = < ?

vasvasçiliḳ *Ḳe.* = Biaramliḳ, ẖatircemsizlik. = T. Telaşlı, endişeli olmak. = T.Diy. ø ? = < ?

vasdemyan *Ḫ.* = Ariliḳ ḳoyup tizilğan vasa. = T. Aralıklı koyulup dizilen sırık. = T.Diy. ø ? = < ?

vaşaŋ *Ḳe.* = Ğazaŋ, pasaŋ. M: *Ḳoğun vaşiŋi --- ḳoğun ğaziŋi (pasiŋi*). = T. Mısır, kavun karpuz gibi koparıp alınan ürünlerin yarım kalan kısmı. M: *Ḳoğun vaşiŋi --- kavun ğazanı.* = T.Diy. ø ? = < ?

vağcir *Ḳe.* = Bucğur, büdre. M: *Vağcir ḳoy --- bucğur ḳoy.* = T. Kıvırcık.M: *Vağcir ḳoy --- Kıvırcık koyun.* = T.Diy. ø ? = < ?

vaḳaḳlimaḳ *Ḳe.* = Ḳaḳaḳlimaḳ. M: T*oẖular vaḳaḳlişatti.* = T. Gıtgıtlamak. M:*Tavuklar gıtgıtlaştı.* = T.Diy. ø ? = < ?

valek = Tuluḳçe. = T. Bir tür çark, bir tür tekerlek, felek. = T.Diy. = ET

valley *Ḳe.* = Gagar oyuni. = T. Bir tür top oyunu. = T.Diy. ø ? = < ?

vaycan çit *Ḳe.* = Népiz çit. = T. Zarif basma. = T.Diy. ø ? = < ?

vay-vaylimaḳ = Ḳaẖşimaḳ, zarlanmaḳ, vaysimaḳ. = T. Sızlanmak, dert yanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

vetverek *Ḫ.* = Leglek. = T. Uçurtma. = T.Diy. ø ? = < ?

vediş *A.* = Adetliniş, könüş. = T. Alışmak. = T.Diy. ø ? = < ?

velek *Ğ.* = Harviğa ḳoşulğan yan atniŋ ikki yénidiki ağamçini harviniŋ oḳi bilen tutaşturup turidiğan, ikki béşi beldeklik yağaç. = T. Arabaya koşulan yan atın iki yanındaki halatı arabanın dingiliyle bitişik olan, iki başlı tahta. = T.Diy. ø ? = < ?

vitvit *Ğ.* = Kişiniŋ arḳisidin gep ḳiliş, ğeyvet ḳiliş. M: *Vit-vit adem--- ğeyvetḫur adem.* = T. Kişinin arkasından konuşmak. M: *Vit-vit adem --- dedikoducu insan.* = T.Diy. *vit vit → vıdı vıdı I* ‘‘gevezelik, dedikodu’’ Der.S.XI. 4099 = < ?

É

épi-mele = Elimele, ḫolum-ḫoşna. = T. Etraf, konu-komşu. = T.Diy. ø ? = < ?

épi-yeŋge = Aka-ininiŋ ḫotunliri. M: *Épi-yeŋgiliriŋni alğaç kelmidiŋmu*?. = T. Ağabey ve küçük erkek kardeşlerin karıları, yenge. M: *Yengelerini alıp gelmedin mi?* = T.Diy. Krş. *yenge* TS 2430 = < ?

étek yapmaḳ = Ğemḫorluḳ ḳilmaḳ, ḳanat astiğa almaḳ. = T. Düşünmek, kanat altına almak,merak etmek. = T.Diy. ø ? = < ?

étek saldi ḳilmaḳ *Ḳe.* Yiğiş ḳilmaḳ, pul yaki nerse çiḳirişmaḳ. M: A*ğinilirim toyuŋni tézraḳ ḳilivet dep itek saldi ḳilip, miŋ koypulni aldimğa taşlaşti.* = Yiğiş ḳilmaḳ, pul yaki nerse çiḳirişmaḳ. M: A*ğinilirim toyuŋni tézraḳ ḳilivet dep itek saldi ḳilip, miŋ koypulni aldimğa taşlaşti.* = T. Kendi içlerinde yardım amacıyla para-eşya çıkarıp toplamak. = T.Diy. ø ? = < ?

étiz *Ḳe.* = Miḳdar söz. M: *Bir étiz öy* --- bir éğiz öy*; beş étiz yer* --- beş ḳir yer = T. Miktar bildiren söz.(evlerin her bir odasını bildirir) M: *Bir étiz öy* --- bir odalı ev*; beş étiz yer* --- beş odalı yer. = T.Diy. ø ? = < ?

étiş *Ḳu. = Soḳuş, uruş, ceŋ.* M: *Étiş bolmaḳ* --- uruş bolmaḳ. = T. Döğüş, kavga, savaş. M: *Étiş bolmaḳ* --- Kavga olmak. = T.Diy. Krş. *itiş 1* "tartışmak, inatlaşmak,kavga etmek’’ Der.S.VII. 2529 = ET Krş. İ*tiş* itişme, iki kişinin birbirini elleriyle itmesi’’ ED 72 b

étigi otluḳ = Asanla ḳara çaplinip ḳalidiğan ademlerge bolupmu ayallarğa ḳaritip éytilidu. = T. Kolaylıkla kara yapıştırılan insanlara özellikle kadınlara

söylenir. = T.Diy. ø ? = < ?

éce *L.* = Aça, hede (Turpan'da ''egiçe''diyilidu). = T. Abla (Turpan'da ''egiçe'' denilir). = T.Diy. *ice→ ibi I 3* ''kızkardeş, abla'' Der.S.VII. 2501 = ET *eçe* ED 20 a

écil = Yar, aşna, amraḳ, hemra. Lopnur ḳoşaḳlirida mundaḳ kelgen: *Ḳoşametti uçurduŋ ḳğiz yelde, Derdiŋiz zekeygen éginim cende. Béri kelgin écilim muŋdaşali, Çiḳalmadim düşmenge boldum bende.* = T. Yar, sevgili. Lopnur koşaklarında uygun gelen şekliyle: *Ḳoşametti uçurduŋ ağiz yelde, Derdiŋiz zekeygen éginim cende. Béri kelgin écilim muŋdaşali, Çiḳalmadim düşmenge boldum bende.* = T.Diy. ø ? = < ?

écil bolmaḳ *Ğ.* = İçikip ḳalmaḳ, amraḳ bolmaḳ. = T. Dost olmak, sevmek. = T.Diy. ø ? = < ?

écilğa çüşmek *Ğ.* = Kaliniŋ küylişini körsitidu. = T. İneğin çiftleşme isteğini gösterir. = T.Diy. ø ? = < ?

éçitmiẖorluḳ *Ḳe.* = Kişiniŋ içini éçitip sözleş yaki külüş, zeŋliḳ ḳiliş, tene ḳiliş. M: U *éçitmiẖorluḳ bilen hicaydi.* = T. Kişinin içini acıtan sözler söyleme veya gülme,aşağılama, hor görme. M*: O aşağılayarak güldü.* = T.Diy. ø ? = < ?

éçiḳ = Étizdin étizğa su ötidiğan éğiz; éçiḳ béşi --- suniŋ béşi. = T. Tarladan tarlaya su geçen ağız; éçiḳ béşi --- suyun başı. = T.Diy. ø ? = < ?

éçiḳsiz *Ḳu.* = Kiyimniŋ kona-yéŋisini ayrip-avaylap kiyişni bilmeydiğan ẖotunlarğa ḳaritilidu. M: *Éçiḳsiz ẖotun.* = T. Dikkatli giyinmeyi bilmeyen,eski-yeni herşeyi giyen kadınlar için söylenilir. M: *Éçiḳsiz kadın.* = T.Diy. ø ? = < ?

ériğ *H̱.* = Pakiz, sap, taza. = T. Temiz,saf. = T.Diy. Krş. *arı(I)* TS 129 = ET Krş. *arı* ''temiz, saf'' ED 213 b

ériğdimaḳ *Ḳu.* = Tazilimaḳ, pakizlimaḳ. = T. Temizlemek. = T.Diy. Krş. *arı(I)* TS 129 = ET Krş. *arı* ''temiz, saf'' ED 213 b

ériḳşimaḳ *Ḳu.* = Ḳérişmaḳ, takallaşmaḳ. = T. Aksilik yapmak, ağız kavgası yapmak. = T.Diy. ø ? = < ?

ériŋay = Alte barmaḳliḳ adem. = T. Altı parmaklı insan. = T.Diy. ø ? = < ?

éseliniş *A.* = Cin çépiliş**.** = T. Cin çarpması**.** = T.Diy. = ET

ésirkimek = Asrimaḳ, avaylimaḳ. = T. Korumak, esirgemek. = T.Diy. *esirge-* TS

727 = ET *esirge-* ED 252 b

ésilmaḳ = Suda köpüp ketmek. M: U *géliğa bir nerse turup ḳalğandek ésilip bir pes cim bolup ḳaldi.* = T. Suda genişlemek, büyümek. = T.Diy. ø ? = < ?

éyiḳ tapan = Österŋ boyliri, tağ cilğilirida ösidiğan bir ẖil saman ğolluḳ ösümlük. = T. Kanal boyları, dağ çukurlarında yetişen bir tür ince gövdeli bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

éşek tiken = Yol boyliri ve étiz-dalilarda ösidiğan bir ẖil ot. = T. Yol boyları ve kır-bozkırda yetişen bir tür ot. = T.Diy. Krş *eşek dikeni* TS 734 = < ?

éşek ḳomiçi = Tağ bağrilirida ösidiğan bir ẖil saman ğolluḳ ösümlük. = T. Dağ yamaçlarında yetişen bir tür ince gövdeli bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

éşiki töt çişliḳ bolmaḳ = Bek ẖoşal bolup ketkenlikni, köŋüldikidek iş bolğanliḳni bildüridu. = T. İşin çok hoş, dileğine göre olduğunu bildirir. = T.Diy. ø ? = < ?

éği bilen beği yoḳ = Ḳilçe teyyarliği yoḳ, tayini yoḳ. = T. En ufak hazırlığı yok, belli değil. = T.Diy. ø ? = < ?

éğir karvan = Éğir micezlik, gep-sözde, iş-herkette asta kişilerni süpetleşte ḳollinilidiğan oẖşatma söz. = T. Ağır karakterli, sözde, işte sakin kişileri tanımlamakta kullanılan benzetme sözü. = T.Diy. ø ? = < ?

éğir ustiẖan *Ḳe.* = Hamildar, ikki ḳat. = T. Hamile, iki kat. = T.Diy. ø ? = < ?

éğizda tuğuvalğan = Erke çoŋ ḳilğan balilarğa ḳaritip éytilidu. = T. Çok şımarık çocuklara söylenilir. = T.Diy. ø ? = < ?

éğiz öy = Taşḳarḳa öy, ariliḳ öy. = T. Dış ev, aralık ev. = T.Diy. ø ? = < ?

éki kélişmeslik = Micezi kélişmeslik. = T. Geçimsiz karakterli, aksi. = T.Diy. ø ? = < ?

éki *Ḳu.* = Andin kéyin. = T. Ondan sonra. = T.Diy. ø ? = < ?

ékin *Ǧ.* = Ziraet. = T. Ziraat. = T.Diy. Krş. *ekin* TS 681 = ET *ekin* ED 109 a

ékinçi *Ǧ.* = Diẖan, tériḳçi. = T. Çiftçi. = T.Diy. Krş. *ekinci* TS 681 = ET *Krş. ekin* ED 109 a

ékinçilik *Ǧ.* = Diẖançiliḳ, tériḳçiliḳ. = T. Çiftçilik. = T.Diy. Krş. *ekincilik* TS 681 = ET *Krş. ekin* ED 109 a

égilçan *Ḳu.* = Égilgek, égilip turidiğan. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *İgiz-igiz dereẖler, Égilçan bolsa. Ḳizil-yéşil yopurmaği, Tökülçan bolsa.* = T. Eğilmiş, eğilmiş duran. Koşukta örnek gelen şekliyle: *İgiz-igiz dereẖler, Égilçan bolsa. Ḳizil-yéşil yopurmaği, Tökülçan bolsa.* = T.Diy. ø ? = < ?

égin kéçek *L.* = Kiyim-kéçek. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Égin-kéçek tal boyuŋŋa yaraşip, Puli barlar alip ketti talaşip. Ḳizil gülüm sen aŋŋa seper ḳildiŋ, Biz amalsiz yilğap ḳalduḳ ḳarlaşip.* = T. Giyim –kuşam. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Égin-kéçek tal boyuŋŋa yaraşip, Puli barlar alip ketti talaşip. Ḳizil gülüm sen aŋŋa seper ḳildiŋ, Biz amalsiz yilğap ḳalduḳ ḳarlaşip.* = T.Diy. ø ? = < ?

éliş (1) *Ḳu.* = Toğan, toma. = T. Su bendi. = T.Diy. ø ? = < ?

éliş (2) *Ḳu.* = Harviniŋ şotisi. = T. Arabanın merdiveni. = T.Diy. ø ? = < ?

élişmaḳ *Ḳu.* = Tégişmek, almaşmaḳ; tutuşmaḳ, çélişmaḳ, uruşmaḳ. = T. Değişmek; kavga etmek,savaşmak. = T.Diy. ø ? = < ?

éliḳ = Bac, alvan. M: É*liḳdin seliḳi yaẖşi (maḳal).* = T. Vergi. = T.Diy. ø ? = < ?

éne *L.* = Ana, apa. = T. Ana. = T.Diy. ø ? = ET *ana* ED 169 b-170 a

énimek *L.* = En salmaḳ, atimaḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Yarim mingen atiŋŋi, Ḳiziŋŋa bergin énep.* = T. Hayvanın kulağını keserek yapılan damga. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Yarim mingen atiŋŋi, Ḳiziŋŋa bergin énep.* = T.Diy. ø ? = ET *éne-* ED171 a

İ

itaçi *H̱.* = İtvaz (‘‘İtavaz’’mu diyilidu). = T. Köpek döğüştüren (‘‘İtavaz’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

icik *Ḳu.* = Amraḳliḳ, meslik. M: *İcigi kelmek --- mesligi kelmek, amraḳliği kelmek.* = T. Dostluk, sevgi. M: *İcigi kelmek --- dost olmak, sevmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

iç puşmaḳ *H̱.* = H̱apa bolmaḳ, aççiği kelmek. = T. Kederlenmek, öfkelenmek. = T.Diy. ø ? = < ?

iç turḳimaḳ *Ḳu.* = İç puşmaḳ, perişan bolmaḳ, içi tit-tit bolmaḳ, zérikmek. = T. Canı sıkılmak,perişan olmak,sıkılmak. = T.Diy. ø ? = < ?

içkinem *Ḳu.* = ‘‘İç’’ söziniŋ erkilitip éytilişi, yürigim, ḳelbim. M: Ḳoşaḳta mundaḳ

kelgen: *Ḳarliḳ tağda ḳar yéğiptu. Boz tağda tuman, İçkinemde ot köyedur, Köŋlümde guman.* = T. ‘‘İç’’ sözünün şımartılıp söylenişi, yüreğim,kalbim.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳarliḳ tağda ḳar yéğiptu. Boz tağda tuman, İçkinemde ot köyedur, Köŋlümde guman.* = T.Diy. ø ? = < ?

içmek (1) *Ğ.* = Terlik (toḳum astiğa sélinidiğan népiz kigiz). = T. Terli (yamçı altına koyulan zarif keçe) = T.Diy. ø ? = < ?

içmek (2) *Ḫ.* = Tere cilitke. = T. Deri yelek. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *içmek* ‘‘kürk’’ ED 27 b

içikmek *Ḳu.* = Amraḳ bolup ketmek, écil bolup ketmek (bezi caylarda ‘‘içekeşmek’’ diyilidu. = T. Sevmek, dost olmak. (Bazı yerlerde ‘‘içekleşmek’’ denilir). = T.Diy. Krş. *içik-* 2 ‘‘çok sevinmek’’ Der.S. VII. 2505 [24] = < ?

ider (1) *Ḳe.* = Ḫotunlar boşinip 40 küngiçe bolğan vaḳit. M: *İder tutmaḳ.* = T. Kadınların doğurup 40 günlük olan vakit. M: *İder tutmak.* = T.Diy. ø ? = < ?

ider (2) *Ḳu.* = Böşük toyi ötkzülgiçe bolğan ariliḳ. M: *İderlik öy --- tuğutluḳ öy.* = T. Çocuğun doğumundankırkıncı gününe kadar olan süre. M: *İderlik öy --- Bebekli ev.* = T.Diy. ø ? = < ?

idelik *Ḳe.* = Ḳavul, boluḳ. M: İ*delik öksen buğday maysisi.* = T. Sağlam, sık. M: *Sık taneli yetişen buğday filizi.* = T.Diy. ø ? = < ?

idrem *Ḳu.* = Perde yaki köŋlek ḳatarliḳ nesriler üstige çiḳirilğan gülge oḫşaş siziḳlar; yağaç üstidiki gülge oḫşaş siziḳlar. M: *İdremlik yağaç.* = T. Perde veya gömlek gibi şeyler üstüne işlenen güle benzer çizgiler;ahşap üstündeki güle benzer çizgiler. M:*İdremlik ahşap.* = T.Diy. ø ? = < ?

idiḳ *Ḳu.* = Yağaçniŋ pori (por yağaç). = T. Ağacın kavı (kav ağaç). = T.Diy. ø ? = < ?

idi-gupasi *Ḳu.* = Ḳarisi, uçuri, derek. M: *Uniŋ idi-gupasimu körünmeydu.* = T. Gölgesi, haber, işaret. M: *Onun gölgesi bile görünmüyor.(çev. ondan hiç haber yok anlamında)* = T.Diy. ø ? = < ?

idimaḳ *Ḳu.* = Porlaşmaḳ, kökürüp ḳalmaḳ, éçip ḳalmaḳ. = T. Çürümek, küflenmek,

---

[24] Sözcüğün Uygurca şeklinin geçişli, Türkçe ses denginin dönüşlü olması üzerinde düşünülmesi gerekir.

ekşimek. = T.Diy. ø ? = < ?

iraḳi = Reŋdar yipek bilen tikilgen gül ve şundaḳ gül tikilgen nerse. M: *İraḳi çapan, iraḳi ciyek, iraḳi duppa.* = T. Renkli ipekle dikilen çiçek ve böyle desenle dikilen eşya. M:*İraḳi ceket,Iraḳi şerit, irai şapka.* = T.Diy. ø ? = < ?

irekte = Erkek. M: *Ḳéri irekti maymunlar (Ḫoten'de ''er''meniside ''iyekte''diyilidu).* = T. Erkek. M:Yaşlı erkek maymunlar (Hoten'de ''er'' anlamında *''iyekte'' denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

ircarimaḳ *Ḳu.* = Hicaymaḳ. (Turpanda ''ircaymaḳ'' diyilidu). = T. Sırıtmak.(Turpan'da ''ircaymaḳ'' denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

irkaşa *Ḳu.* = Löm-löm, gomuş. = T. Çok yavaş hareket eden. = T.Diy. ø ? = < ?

iriŋ-siriŋ = Horun, ézileŋgu = T. Tembel,uyuşuk. = T.Diy. ø ? = < ?

izlimek = Sanimaḳ. M: Ḳ*oyni bir irlivalsam --- ḳoyni bir sanivalsam.* = T. Saymak. M: Ḳ*oyni bir irlivalsam --- Koyuni bir sayıversem.* = T.Diy. ø ? = < ?

izçi = İz ḳoğlaşḳuçi. M: P*adişa pütün memlikettiki izçi, sinçi, remçilerni öz karamitini körsitişke buyruptu.* = T. İz sürücü. M: *Padişah bütün memleketteki iz sürücü, değerlendirici, falcıları kendi kehanetlerini göstermeye buyurdu.* = T.Diy. *izci* TS 1130 a = < ?

izmuḳ = Tağ bağri, çatḳalliḳ caylarda ösidiğan bir ẖil ot. = T. Dağ yamacı, çalılık yerlerde yetişen bir tür ot. = T.Diy. ø ? = < ?

istare (1) *Ḫ.* = Kökerme, uşşuḳ, mutehem. M: *Ḳelem biçare, molla istare (maḳal).* = T. Hem suçlu hem güçlü olan, ısrar eden M: *Kalem çaresiz, hoca ısrarlı. (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

istare (2) *Ḳu.* = Putlikaşaŋ, tosalğu, neslik, palaketlik. = T. Engel, güçlük,uğursuz, felaketli. = T.Diy. ø ? = < ?

ismidimaḳ *Ḫ.* = Késel sevividin ḳizip ketmek. = T. Hastalık yüzünden ateşlenmek. = T.Diy. ø ? = < ?

isna *Ḳu.* = Usul. M: İsniçi --- usulçi. = T. Dans. M: *İsniçi --- dansçı.* = T.Diy. ø ? = < ?

işşek = Töt ciŋga teŋ kélidiğan éğirliḳ ölçimi. = T. Dört ciŋe eşit gelen ağırlık ölçüsü.(1ciŋ 500gr.) = T.Diy. ø ? = < ?

işḳar = Şulta. = T. Karbonat. = T.Diy. ø ? = < ?

işliḳ = Ḳoli uz, ḳoli epçil, ḳolidin iş ḳelidiğan. = T. Becerikli, elinden iş gelen. = T.Diy. ø ? = ET *işlig* ED 262 a

iş yügürüş *Ḫ.* = Ğélem toḳuşni başlaş. = T. Kilim dokumaya başlama. = T.Diy. ø ? = < ?

ikti *Ku.* = Ḳuv, hiliger. = T. Hilekar. = T.Diy. ø ? = < ?

ikirlik *Ḳu.* = Dert, muŋ, renc, elem. = T. Dert, keder,üzüntü. = T.Diy. ø ? = < ?

ikindi = Diger vaḳti. = T. İkindi vakti. =T.Diy. *ikindi* TS 1061 = ET *ikindi* ED 111 b

ige bolmaḳ *Ḳu.* = Mesul bolmaḳ, höddige almaḳ, képil bolmaḳ. M: B*u işḳa men ige.* = T. Mesul olmak, kefil olmak. M: *Bu işe ben kefilim.* = T.Diy. ø ? = < ?

iŋek çüşmek = Kütüp teḳezza bolmaḳ, téŋir ḳimaḳ. = T. Bekleyip sabırsızlanmak, şaşkın olmak. = T.Diy. ø ? = < ?

iŋğir çaḳ *Ḳu.* = Liŋğir çaḳ. = T. Eyer. = T.Diy. ø ? = < ?

iŋŋilik *L.* = Zire, halḳa. = T. Küpe, halka. = T.Diy. ø ? = < ?

ilek *L.* = Deryaniŋ tarmiği, tarmaḳ éḳin. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ğéçe –kündüz ḳilarmen, Yarimi tilegini. Üç kün yaḳlap maŋip, Ögenni ilegini. Aŋiz yalap ketkendur, Gülümmu bilegini.* = T. Nehrin kolu. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ğéçe–kündüz ḳilarmen, Yarimi tilegini. Üç kün yaḳlap maŋip, Ögenni ilegini. Aŋiz yalap ketkendur, Gülümmu bilegini.* = T.Diy. ø ? = < ?

ileŋçi = Carçi. M: E*lçige ölüm yoḳ, ileŋçige –körüm (maḳal).* = T. Haberci. M:*Elçiye ölüm yok, haberciye kalım (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

ileŋ-çileŋ *Ḳu.* = Yimek-içmekler mol boluş, éşip-téşip turuş. = T. Yiyecek-içeceklerin bol olması,aşıp taşması. = T.Diy. ø ? = < ?

ileŋgütmek *Ḳe.* = Tevetmek, iğaŋlatmaḳ. = T. Sallamak. = T.Diy. ø ? = < ?

ileŋguç *Ḳe.* = Göleŋgüç (bezi caylarda ‘‘ilaŋga’’mu diyilidu). = T. Salıncak (bazı yerlerde ‘‘ilaŋga’’ da denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

ilenmek *L.* = Çaplanmaḳ, ḳoşulmaḳ, bağlanmaḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Sizge atim ilenip, Men ḳinimğa patalmay, Ğarip can otuŋ yaman, Kéçe ornumda yatalmay, İçimdiki derdimi ḫali tapip aytalmay.* = T. Yapışmak, katılmak, bağlanmak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Sizge atim ilenip, Men ḳinimğa patalmay, Ğarip can otuŋ yaman, Kéçe ornumda yatalmay, İçimdiki derdimi* Ḫ*ali tapip aytalmay*. = T.Diy. ø ? = < ?

iltiş *Ğ.* = Başlaş, egeştürüş. M: U *méni iltip bardi.* = T. Baş olma, beraberinde götürme. M: *O beni beraberinde götürdü.* = T.Diy. ø ? = < ?

ildirlatmaķ *Ķu.* = Tevretmek, silkimek, iğaŋlatmaķ. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Almini ildirlitay, Şaptulini şildirlitay. Oti yoķ bihuş cuganğa, Otni sélip yaldirlitay.* = T. Sallamak, silkmek.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Almini ildirlitay, Şaptulini şildirlitay. Oti yoķ bihuş cuganğa, Otni sélip yaldirlitay.* = T.Diy. ø ? = < ?

ilğa *Ğ.* = Perk. M: İlğa ķilmaķ --- perķ etmek, aŋķarmaķ. = T. Fark. M: *İlğa ķilmaķ --- Fark etmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

ilğur = İlmek, işikni ilidiğan ilmek. *Ériŋğa işengüçe işigiŋniŋ ilğuriğa işen (maķal).* = T. Kanca, kapıyı kilitleyen kanca. M: *Kocana inanmaktansa kapının kancasına inan (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

ilkeşmek *Ķu.* = Çétilmaķ, arilaşmaķ, érişmek. = T. Karışmak (olaya). = T.Diy. ø ? = < ?

illisun *Ķu.* = Bir ḫil puraķliķ ot. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *İllisunmu illisun, İllisunni térisun. Men yarimğa ḫalta bersem, İllap-illap yiğlisun.* = T. Bir tür kokulu ot. Koşukta örnek gelen şekliyle: *İllisunmu illisun, İllisunni térisun. Men yarimğa ḫalta bersem, İllap-illap yiğlisun.* = T.Diy. ø ? = < ?

illimaķ *Ķu.* = Purimaķ, iskimek. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Yaḫşiniŋ yadigarini, Köz éķida saķliğin. Ğoli bolsa basķa sançip, Ğunçisini illiğin.* = T. Koklamak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Yaḫşiniŋ yadigarini, Köz éķida saķliğin. Ğoli bolsa basķa sançip, Ğunçisini illiğin.* = T.Diy. ø ? = < ?

ilip ķamet *Ķe.* = Çiraylik, kélişken, ziava. = T. Güzel,boylu poslu. = T.Diy. ø ? = < ?

iliktelle = Heķķi taliķ, ķizniŋ öz anisi tereptin, yigitniŋ öyige élip kelgen nersileri. = T. Çeyiz, kızın öz annesi tarafından, erkek evine alıp gelinen eşyaları. = T.Diy. ø ? = < ?

iliktimek *Ķu.* = Közge ilmaķ, itivarğa almaķ, hisapķa almaķ. = T. Saymak, itibar etmek, hesaba katmak. = T.Diy. ø ? = < ?

iliki şor *Ķe.* = Teleysiz, capkeş. = T. Şanssız, cefa çeken. = T.Diy. ø ? = < ?

iliki ķurimaķ *Ķe.* = Mal-dunyadin ayrilmaķ, mağdiridin ketmek. = T. Dünya

malından ayrılmak, güçten düşmek. = T.Diy. ø ? = < ?

ilinçuk *Ḳu.* = Asas, bana, bağliniş, yölençük. = T. Esas,bahane,ilişki,dayanak. = T.Diy. ø ? = < ?

ilinçiḳ *Ğ.* = İliŋ-siliŋ. M: *İlinçiḳ ağriḳ bolup yürgili bir neççe kün bolğan idi.* = T. Hafif hastalık (kırgınlık). M: *Hafif hastalanalı birkaç gün olmuştu.* = T.Diy. ø ? = < ?

in *Ḳu.* = H̯amanda yançilip, sorulmay ḳalğan buğday; malniŋ ini. = T. Harmanda öğütülüp, savrulmamış kalan buğday;hayvan ini. = T.Diy. *in(1)* TS 1079 = ET *in* DLT I. 49,55

inenmek *Ḳu.* = İşenmek. = T. İnanmak. = T.Diy. Krş.*inan-* TS 1080 = ET *inan-* ED188 a

in-taŋ *Ḳe.* = Haŋ-taŋ. = T. Hayret. = T.Diy. ø ? = < ?

inca *Ḳu.* = Avaḳ, oruḳ, zeip (bu söz ‘‘incar’’ şeklidimu kollinilidu). = T. Zayıf, güçsüz (bu söz ‘‘incar’’ şeklinde de kullanılır). = T.Diy. ø ? = < ?

incitmaḳ = Rencitmek. = T. Rencide etmek. = T.Diy. ø ? = < ?

incimaruḳ = Oruḳ, avaḳ, aciz, zeip. = T. Zayıf, aciz, güçsüz. = T.Diy. ø ? = < ?

indimeslik *Ḳe.* = Pisent ḳilmasliḳ, kari bolmasliḳ, ḳulaḳ salmasliḳ, cavap bermesliḳ. = T. Aldırış etmemek, kulak asmamak, cevap vermemek. = T.Diy. ø ? = < ?

indimek *Ḳu.* = Çatirmaḳ, celb ḳilmaḳ, ḳaratmaḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Aydin öner yüziŋiz, Çolpanğa oẖşar köziniz. Men sizge köygen emes, İndivalğan öziŋiz.* = T. İlgi çekmek, dikkat çekmek.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Aydin öner yüziŋiz, Çolpanğa oẖşar köziniz. Men sizge köygen emes, İndivalğan öziŋiz.* = T.Diy. ø ? = < ?

indek = ‘‘İndimek’’niŋ isim şekli (ḳolğa köndürülgen bürküt karçuğilarni çaḳirğanliḳni bildüridu). Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Sen ḳuşuŋniŋ barida ödekke sal, ğazğa sal, taŋla beş kündin kéyin meyli indekke kelsun-kelmisun.* = T. ‘‘İndimek’’ in isim şekli (ele alıştırılan şahin veya doğanları çağırmayı bildirir).Koşukta örnek gelen şekliyle: *Sen ḳuşuŋniŋ barida ödekke sal, ğazğa sal, taŋla beş kündin kéyin meyli indekke kelsun-kelmisun.* = T.Diy. ø ? = < ?

insiḳti *Ḳu.* = İnciḳ, izleŋgü. = T. İnce,narin,zayıf. = T.Diy. ø ? = < ?

inmek *Ḳe.* = Çüşmek; çökmek. M: *Soğa indi* --- soğa çüşti. = T. Düşmek; dalmak. M: *Soğa indi* --- suya daldı. = T.Diy. *in-* (*1)*TS 1088 = ET *én-* ED 168 a

imbe *Ḳu.* = Parol, kuliŋ. = T. Parola. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *im* ‘‘parola’’ ED 155 a

imlimek *Ḳe.* = İşaret ḳilmaḳ. M: U *tuŋluktin béşini çiḳirip, Rizvanni imlep çaḳirdi.* = T. İşaret etmek. M: *O pencereden başını çıkarıp, Rizvan'ı işaret edip çağırdı.* = T.Diy. Krş. *imle-* TS 1074 = ET *imle-* ED161 a

iylek *T.* = Aşlaḳ. M: İylek tére --- aşlanğan tére. = T. Sepilenen. M: *İylek tére --- sepilenen deri.* = T.Diy. ø ? = < ?

iylimek *Ḳu.* = Aşlimaḳ. = T. Hayvan postlarını kullanılabilecek duruma getirme amacıyla işlemek, sepilemek. = T.Diy. ø ? = < ?

Y

yapa *Ḫ.* = Pütünley, hemmisi. = T. Tamamı, hepsi. = T.Diy. ø ? = < ?

yapan *Ḫ.* = Harviniŋ harvikeş olturidiğan taḫtiyi. = T. Arabada arabacının oturduğu tahta. = T.Diy. ø ? = < ?

yapçan = Tağ bağri, dala, étiz, yol yaḳiliridiki taşliḳ yerlerde ösidiğan bir ḫil ot. = T. Dağ yamacı, bozkır, tarla, yol kenarlarındaki taşlık yerlerde yetişen bir çeşit ot. = T.Diy. Krş. *yavşan otu* ‘‘sıracagillerden, mavi ve beyaz renkte çiçekler açan bir bitki’’ TS 2413 a = ET *yabçan* ED 872 a

yapsa *Ḳe.* = Udul, toğra, del, mas, muvapiḳ, cipsa. M: B*u iş taza yapsa keldi; bu ikki yağaç taza yapsa keldi --- bu ikki yağaç bir birige taza del yaki cipsa keldi.* = T. Doğru, düz, uygun, tam. M:*Bu iş çok uygun geldi; bu iki tahta birbirine çok uygun veya tam geldi.* = T.Diy. ø ? = < ?

yapsal *Ḳe.* = Ḳiypḳaş, ḳiypaş yer. = T. Çarpık, engebeli yer. = T.Diy. ø ? = < ?

yapsalimaḳ *Ḳe.* = Udul keltürmek, mas keltürmek, cipsilaşturmaḳ. = T. Uygun getirmek, tam getirmek. = T.Diy. ø ? = < ?

yapma *Ḳu.* = Ḳordaḳniŋ üstige pétir ḫémirni yépip dümlep pişurildiğan bir ḫil tamaḳ. = T. Türlü yemeğinin üstüne ince hamurun örtülmesiyle pişirilen bir tür yemek. = T.Diy. ø ? = < ?

yapma nan *T.* = Ḳorulğan seyniŋ üstige boldurulğan ḫémirni yépip, dümlep

pişurildiğan tamaḳ (ḳumulniŋ ‘‘yapma’’ digen tamiğiğa oḫşap kétidu). = T. Kızartılmış sebzenin üstüne mayalanan hamuru örtüp, buğulayarak pişirilen yemek. (Ḳumul’un ‘‘yapma’’ denilen yemeğine benzer). = T.Diy. ø ? = < ?

yapma öy *T.* = Üsti yağaç ve bora bilen yépilğan öy yapma öy diyilidu (bu kémir öy-egme öyge ḳaritip éytilğan). = T. Üstü tahta ve hasır ile örtülen eve yapma ev denilir. (bu kemer ev tavanlı eve göre söylenmiş.) = T.Diy. ø ? =Krş. yap- ED 870 b ve , yapma ve öy.

yata tuŋ *Ḳe.* = Yaçivek, böşük tevretke. = T. Bir çeşit böcek. = T.Diy. ø ? = < ?

yataŋ *Ḳu.* = Atḳuçiniŋ muştiki. = T. Pamuk veya yün kabartan kişinin tokmağı. = T.Diy. ø? = < ?

yat-yopur *Ḳu.* = Yat, tonuşmaydiğan. = T. Yabancı,tanıdık olmayan. = T.Diy. ø ? = ET Krş. yat ‘‘yabancı’’ 882 b

yaçaḳ *Ḳe.* = Kiçik ya. = T. Küçük yay. = T.Diy. ø ? = < ?

yadaḳ *Ḫ.* = Ḫar. = T. Değersiz. = T.Diy. ø ? = < ?

yadayça *Ḳu.* = Teḫminen, ḳarisiğila, köŋülge yölep. M: *Yadayça dep ḳilmaḳ --- köŋlige yölepla bir nerse dimek.* = T. Tahminen.M: *Yadayça dep ḳilmaḳ --- tahmini bir şey söylemek.* = T.Diy. ø ? = < ?

yaday-çuday *Ḳu.* = Addila, ğorigil, çöpçöl, ḳattiḳ-ḳuruḳ, ilaḫsiz, tesellayi. M: Dasḳinimiz yaday-çuday bolup ḳaldi, razi boluşsila. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Men séni yarim didim, Ḳaçan séni daim didim, Yarğinamniŋ yoğida, Yaday-çuday yarim didim.* = T. Basit,sade, zengin olmayan. M: Soframız sade oldu, hoş görün. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Men séni yarim didim, Ḳaçan séni daim didim Yarğinamniŋ yoğida, Yaday-çuday yarim didim.* = T.Diy. ø ? = < ?

yaditaş = Sehrigerlik, epsun oḳuşta işlitilidiğan taş. M: *İçide yoditi bar bala.* = T. Sihirbazlık,büyü okumada kullanılan taş. M: *İçinde yoditi olan çocuk.* = T.Diy. ø ? = < ?, *yadi* ve *taş.*

yara-şiriḳ = Bedenge çiḳidiğan türlük uçuḳ, çaḳa yara ve şuniŋğa oḫşaş késelikler. = T. Bedende çıkan çeşitli uçuk, ve şuna benzer hastalıklar. = T.Diy. Krş. *yara* TS 2393 = < ?

yaraḳ = Yaramliḳ, yaraḳ atlar --- yaramliḳ atlar, yaramliḳ kélin. = T. Yararlı.

M:*Yaraḳ atlar --- yararlı atlar, yararlı gelin.* = T.Diy. Krş. *yaraklı* ‘‘yararlı’’ Der.S.XI. 4180 = < ?

yaranmaḳ *L.* = Yaḫşi körünmek, yarimaḳ. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Ḳarip ḳalsam yürüymen, Tirek asa tayanip. Onluḳtin baliḳ toşup, Adaşimğa yaranip.* = T. İyi görünmek, yararlı olmak. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Ḳarip ḳalsam yürüymen, Tirek asa tayanip. Onluḳtin baliḳ toşup, Adaşimğa yaranip.* = T.Diy. *yaran-* TS 2394 = ET *yaran-* DLT I. 394; III. 20,83

yarta *T.* = Yérim. M: *Yartilimaḳ --- ḳaḳ yérimidin ikkige bölmek.* = T. Yarım. M: *Yartilimaḳ --- tam ortadan ikiye bölmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

yardaŋ *Ḳu.* = Yar, ḳiya. = T. Dik kaya, uçurum. = T.Diy. Krş *yar II* TS 2393 = ET Krş. *yar(2)* ED 953 b

yarma şaptul *Ḫ.* = Şaptulniŋ bir türi. = T. Şeftalinin bir türü. = T.Diy. Krş. *yarma şeftali* TS 2402 = < ?

yarmidimaḳ = Çala-bula bilmek, yérim-yata bir nerse ḳilmaḳ. M: *Men ḫenzuçini pişşiḳ bilmeymen, amçe-unçe yarmidaymen-yérim-yata sözleymen.* = T. Yarım yamalak bilmek, yarım yamalak bir şey yapmak. M: *Ben Çinceyi iyi bilmiyorum,yarım yamalak konuşurum.* = T.Diy. ø ? = < ?

yasidaḳ *Ḫ.* = Bézek, perdaz, bézelgen. = T. Desen,süs, bezenen. = T.Diy. ø ? = < ?

yaş *Ḳu.* = Çamğur. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: M*uzlap érigen yaşni, Toğrap salamdu aşḳa. Birla kelgen dölitim, Yénip kelemdu başḳa.* = T. Turp.Koşukta örnek gelen şekliyle: M*uzlap érigen başni, Toğrap salamdu aşḳa. Birla kelgen dölitim, Yénip kelemdu başḳa.* = T.Diy. ø ? = < ?

yaşlimaḳ *Ḳe.* = Ḳaytidin issitip bermek. M: *Sili vaḳtida kelmey, aşliri sovup ḳaldi, yaşlap bérey.* = T. Tekrar ısıtıp vermek. M: *Siz vaktinde gelmediğinizden yemeğiniz soğudu, tekrar ısıtıp vereyim*. = T.Diy. ø ? = < ?

yaşman *T. = Çüçütülgen yağḳa uvutulgan nanni arilaşturup ḳilinğan tamaḳ (bezi caylarda ‘‘yajmen’’ mu diyilidu).* = T. Kızdırılan yağa küçültülen ekmeği karıştırıp yapılan yemek (bezı yerlerde *‘‘yajmen’’ de denilir).* = T.Diy. ø ? = < ?

yağaç ḳulaḳ *Ḳe.* = Gep ötmes, gep aŋlimas. = T. Söz geçmez, söz anlamaz. = T.Diy. ø ? = < ?

yağ dada *L.* = Bova. Atisiniŋ atisi. = T. Dede. Babanın babası. = T.Diy. ø ? = < ?

yağlaş *Ḳe.* = Yağ sürüp ḳoyğandek parḳirap turidiğan yağliḳ. M: Y*ağlaş terliri tamçip turğan; diḳmaḳ boynidin yağlaş ter tepçidi.* = T. Yağ sürülmüş gibi parlayan yağlı. M:Yağlı terleri damlayıp duran; kısa kalın boynunda yağlı ter oluştu. = T.Diy. Krş *yağ (3)* TS 2362 = ET Krş. *yağ* ED 895 a

yaḳa *Ḳu.* = İcare (yer icarisi). = T. Kira (yer kirası). = T.Diy. ø ? = ET *yaka (2)* ED 898 a

yaḳaŋlimaḳ *Ḳu.* = Éğaŋlimaḳ. Çayḳalmaḳ. = T. Sallanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

yaḳa-yavan *L.* = Çet-yaḳa. M: *Biz yurtçuluḳ işiğa aralaşmay, yaḳa-yavanda yürüp çaripay baḳip kün köçürüp kelgen adem.* = T. Kıyı-kenar. M:*Biz yurt işlerine karışmadan, kıyı-kenarda (taşra) hayvan besleyerek yaşayan insanız.* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *yaka*(1) ‘‘kıyı, sınır’’ ED 898 a

yaḳimaḳ *Ḳu.* = Çayḳimaḳ, yumaḳ. M: *Çine-ḳaçilarn, yaḳivet; ağziŋni yaḳivet.* = T. Durulamak,temizlemek. M: *Kap kacağı durulayıver; ağzını temizleyiver.* = T.Diy. ø ? = < ?

yaŋçayli = Yantuluḳ, yantu yer. = T. Eğrilik, eğri yer. = T.Diy. ø ? = < ?

yaŋsuŋ *L.* = Namerd (bu söz H̯otendimu muşu menide ḳollinilidu). Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Yaxşi geppi bahasi, Her kim alsa miŋ tilla. Oyna cil gaŋguŋ bilen, Can ḳiynalar yaŋsuŋda.* = T. Namert. (bu söz Hoten’de de bu anlamında kullanılır). Koşukta örnek gelen şekliyle: *Yaxşi geppi bahasi, Her kim alsa miŋ tilla. Oyna cil gaŋguŋ bilen, Can ḳiynalar yaŋsuŋda.* = T.Diy. ø ? = < ?

yaŋşimaḳ *L.* = Sayrap ketmek; köp sözlimek, memedanliḳ ḳilmaḳ. = T. Ötmek; çok konuşmak, atıp tutmak. = T.Diy. Krş. *yanşa-* ‘‘saçma sapan söz söylemek, gevezelik etmek’’ Tar.S.VI. 4293 = ET *yaŋşa-* ED 953 a

yala = Töhmet, ḳara, böhtan. M: *Emet yaliğa kétiptu --- Emet böhtanğa ḳéptu; yamanğa yoluḳsaŋ yalisi yuḳar, ḳazanğa yoluḳsaŋ ḳarisi (maḳal).* = T. İftira, kara çalmak,. M: *Emet yaliğa kétiptu --- Emet iftiraya uğramış; kötüyle beraber olursan iftiraya uğrarsın, tencereyle olursan karası (atasözü).* = T.Diy. ø ? = ET *yala* ED 918 b

yalanda = Sopunniŋ ḳalduḳi (işlitilip népizlep ḳalğan sopun). = T. Sabun artığı

(kullanılıp ince kalan sabun). = T.Diy. ø ? = < ?

yalaķ *T.* = İt ķaçisi. Maķalda mundaķ kelgen: *İtmu öz yaliķini ķoruydu* (bu söz Ḫoten'de ''ebrez yunda tökidiğan orun'' meniside ķollinilidu). = T. Köpeğin yemek yediği kap. Atasözünde örnek gelen şekliyle:*İt de kendi kabını korur* (bu söz Hoten'de ''pis su dökülen yer'' anlamında kullanılır. = T.Diy. *yalak* (1) TS 2372 = < ?

yalaŋ = Oçuķ; M: *Yalaŋiyaķ, yalaŋ baş; estersiz;* M: *Yalaŋ kiyim; ķatsiz;* M: *Yalaŋ ķapa; taķ.* M: *Yalaŋ nomur --- taķ nomur.* = T. Açık.M: *Yalınayak, şapkasız; astarsız.* M: *Astarsız giysi;katsız;* M: *Çizgisiz göz kapağı; tek.* M: *Yalaŋ nomur --- tek numara.* = T.Diy. Krş. *yalın 2* TS 2375 = ET Krş. yalıŋ (2) ''çıplak'' s.929 a

yalayapmaķ *Ķe.* = Böhtan çaplimaķ, ķara çaplimaķ. = T. İftira atmak, kara çalmak. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *yala* ''iftira atmak,suçlamak'' ED 918 b

yalca *Ğ.* = Netice, akivet. = T. Netice, sonuç. = T.Diy. ø ? = < ?

yalcimaķ (1) *Ğ.* = İlgiri kelmek, ronaķ tapmaķ. M: *Yalğançi yalcimas, oğri béyimas (maķal).* = T. Gelişmek. M: *Yalancı gelişmez, hırsız zenginleşmez. (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

yalcimaķ (2) *Ğ.* = Zérikmek. = T. Usanmak. = T.Diy. ø ? = < ?

yaldama *Ķe.* = Ḫatire, yadigar. = T. Hatıra,yadigar. = T.Diy. ø ? = ET

yaldimaķ *Ķu.* = Atniŋ yaylini ķirķimaķ. = T. Atın yelesini kırpmak. = T.Diy. ø ? = < ?

yalğuzek *Ḫ.* = Ney. = T. Ney. = T.Diy. ø ? = < ?

yalmaş = Çaynimay yutuş. Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Közüŋ bilen yalmaysen, Zulpuŋ bilen bağlaysen. Men saŋa nime ķilğan, Dert ķilmaķni çağlaysen.* = T. Çiğnemeden yutma. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Közüŋ bilen yalmaysen, Zulpuŋ bilen bağlaysen. Men saŋa nime ķilğan, Dert ķilmaķni çağlaysen.* = T.Diy. ø ? = < ?

yalman ķulaķ = Étiz-dalilarda, yol boylirida ösidiğan bir ḫil ot. = T. Tarla-bozkırlarda, yol boylarında yetişen bir tür bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

yaliẖor *Ḳe.* = Töhmetḳur, töhmetçi. = T. İftiracı. = T.Diy. ø ? = < ?

yam *Ḳe.* = Yoğan taştek. M: B*éşiğa yamdek selle oriğan damollam.* = T. Büyük saksı.M: *Başına kocaman saksı gibi sarık saran hoca.* = T.Diy. ø ? = < ?

yamap-töşep *H̱.* = Yamap-tömep. = T. Yama-yama. = T.Diy. ø ? = < ?

yaman yara *T.* = Çaşḳan yarisi; boyun limğa sili (boyunğa çiḳidiğan saḳaymas yara). = T. Sıçan yarası; boyun hastalığı (boyunda çıkan iyileşmeyen yara). = T.Diy. ø ? = < ?

yamçaḳ *Ḳe.* = Teştek, güldün, gül ḳaçisi. = T. Vazo, saksı. = T.Diy. ø ? = < ?

yamdaḳ (1) *Ḳu.* = Süpürge. = T. Süpürge. = T.Diy. ø ? = < ?

yamdaḳ (2) *T.* = Çoŋ süpürge. = T. Büyük süpürge. = T.Diy. ø ? = < ?

yamdaḳliḳ *Ḳu.* = Süpürge ḳilidiğan bir ẖil ösümlük. = T. Süpürge yapılan bir tür bitki. = T.Diy. ø ? = < ?

yamdimaḳ = Süpürmek. = T. Süpürmek. = T.Diy. ø ? = < ?

yamzal = Tağ bağri, yantuluḳ. M: T*ağniŋ yamziliğa çiḳipla yénip çüştüm.* = T. Dağ yamacı.M: *Dağın yamacına çıkıp hemen indim*. = T.Diy. ø ? = < ?

yanpuçaḳ *H̱.* = Yağaç téşidiğan sayman. = T. Ağaç delen alet. = T.Diy. ø ? = < ?

yandaḳ *Ğ.* = Harviğa yandap ḳoşulidiğan at. M: İ*ç at tartsa, yandaḳ at tartmaptu (maḳal).* = T. Arabanın yanına koşulan at. M: *İç at çekse, yan at çekmez. (atasözü).* = T.Diy. ø ? = < ?

yanyiğaç *Ḳu.* = İşikniŋ yan yağiçi. = T. Kapının yan tahtası. = T.Diy. ø ? = < ?

yava köknar = Çimenliklerde ösidiğan bir ẖil yavaçéçek, tağlardimu bolidu. = T. Çimenliklerde yetişen bir tür yaban çiçeği, dağlarda da bulunur. = T.Diy. ø ? = < ?

yava maş = Samanğolluḳ ösümlük, tağliḳ, caylardiki ösümlükler arisida, orman çetliridiki nemlik caylarda ösidu. = T. İnce gövdeli bitki, dağlık yerlerdeki bitkiler arasında, orman kenarlarındaki nemli yerlerde yetişir. = T.Diy. ø ? = < ?

yayaḳ *L.* = Piyade. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Tikenlikke tiken dessep yayaḳ keldim, Hemrayim yoḳ ğarip yalğuz yilğap keldi* M: *Bir il boldi sen bu yaḳta yatḳali, Ğarip köŋlüm bilen séni yoḳtap keldim.* = T. Piyade. Koşukta örnek gelen

şekliyle: *Tikenlikke tiken dessep yayaḳ keldim, Hemrayim yoḳ ğarip yalğuz yilğap keldi* M: *Bir il boldi sen bu yaḳta yatḳali, Ğarip köŋlüm bilen séni yoḳtap keldim.* = T.Diy. *yaya* TS 2414 = < ?

yaytaḳ *Ḳe.* = Egersiz, eger toḳulmiğan. M: *Yaytaḳ atḳa mindim*. (Bu söz Ḫotende ‘‘yuptaḳ’’, turpanda ‘‘yavdaḳ’’ diyilidu. = T. Eğersiz, eğer takılmayan. M: *Eğersiz ata bindim.* (Bu söze Hoten’de ‘‘yuptaḳ’’, Turpan’da ‘‘yavdaḳ’’ denilir). = T.Diy. ø ? = < ?

yer pori *T.* = Yer tozğiḳi. = T. Yer tozu. = T.Diy. ø ? = < ?

yer tozğaḳ *L.* = Mogo, ḳoziḳarni. = T. Mantar. = T.Diy. ø ? = < ?

yer ğacimaḳ *Ḳe.* = Düm çüşmek. M: *Yer ğacap ölmek.* = T. Yüzü koyun düşmek. M: *Yüzü koyun düşüp ölmek.* = T.Diy. ø ? = < ?

yer yaŋiḳi = Ḫasiŋ. = T. Yerfıstığı. = T.Diy. ø ? = ET

yer yaliğur *Ḳe.* = Yer yutḳur (ḳağaş sözi). Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Barmiğurey, barmiğur, Barğan yéridin kelmigür. Bizni yollarğa ḳaratti, Aşiḳ digen yer yaliğur.* = T. Kahrolsun (beddua sözü). Koşukta örnek gelen şekliyle: *Barmiğurey, barmiğur, Barğan yéridin kelmigür. Bizni yollarğa ḳaratti, Aşiḳ digen yer yaliğur.* = T.Diy. ø ? = < ?

yer yéği = Kirsin. = T. Gaz yağı. = T.Diy. ø ? = < ?

yeksan *Ḳe.* = Yalaŋ, sapla, pütünley. Yeksan şundaḳ --- sapla şundaḳ. = T. *Tek,hepsi,tamamen.* M:. *Yeksan şundaḳ-hepsi şöyle.* = T.Diy. *yeksan 2* TS 2425 = < ?

yeleŋ *L.* = Göleŋgüç. = T. Salıncak. = T.Diy. ø ? = < ?

yel-boran *Ḳu.* = Şamal-boran. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Yel-borandek yel bolup, Yetsem yarimniŋ ḳéşiğa. Mirza güldek açilip, Sançivalsam béşimğa.* = T. Rüzgar-boran. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Yel-borandek yel bolup, Yetsem yarimniŋ ḳéşiğa. Mirza güldek açilip, Sançivalsam béşimğa.* T.Diy. Krş. *yel(1)* TS 2425 ; *boran* TS 327 = ET Krş. *yel(1)* ED 916 b

yel yara *L.* = Siplis. = T. Organların çürüyerek ölmesi. = T.Diy. ø ? = < ?

yensunuḳ *Ḳu.* = Bulaḳlarda bolidiğan ḳurutḳa oḫşaş canivar, dora ornida su bilen tirikla içilidu. = T. Kaynak sularında bulunan kurda benzeyen hayvan, ilaç yerine suyla içilir. = T.Diy. ø ? = < ?

yobdan *Ḫ.* = Ḳonaḳ unidin ḳilinğan tamaḳ. = T. Mısır unundan yapılan yemek. = T.Diy. ø ? = < ?

yoputmaḳ = Yoşurmaḳ, yapmaḳ. = T. Gizlemek, kapatmak. = T.Diy. ø ? = < ?

yopura *Ḳe.* = Udul, duç. M: B*ir maşina öyniŋ yopurisiğa kélip şippide toẖtidi; balam hiliḳi ademge yopura kélip ḳalmiğan cuma!* = T. Karşı. M: *Bir araba evin karşısına gelip birden durdu; çocuğum o insana karşı gelme tamam mı!* = T.Diy. ø ? = < ?

yopurğa *Ḳu.* = Sörem. = T. Tırmık. = T.Diy. ø ? = < ?

yotuḳ *Ḳu.* = Yantu, ḳiypaş, yanbağri. M: *Yotuḳ yer --- yantu yer.* = T. Eğik,eğri, yamaç. M: *Yotuḳ yer --- eğik yer.* = T.Diy. ø ? = < ?

yotuḳmaḳ *Ḳe.* = Köz ḳapiği yaki yüz-közi işşip ḳalmaḳ, ovuḳmaḳ. = T. Gözkapağı veya yüzü gözü şişmek. = T.Diy. ø ? = < ?

yoda *Ḳe.* = Ebgar, sokal; namrat, gaday; oruḳ, ḳotur. = T. Çaresiz, sakat;fakir,yoksul, zayıf. = T.Diy. ø ? = < ?

yodo *Ḳu.* = ‘‘Yoda’’ğa ḳaraŋ. = T. ‘‘Yoda’’ sözc.bkz. = T.Diy. ø ? = < ?

yodimaḳ = Ḳorsiği ağriğan ademlerni tuz, nan ḳatarliḳ nesriler bilen aşlimaḳ (hurapi usul bilen davalaş). = T. Karnı ağrıyan insanları tuz,ekmek gibi şeylerle sepilemek (hurafe yöntemiyle tedavi). = T.Diy. ø ? = < ?

yortmaḳ = Uşşaḳ ḳedem bilen téz hem siliḳ maŋmaḳ (bu söz asasen atḳa ḳaritilidu). M: A*tni yortmaḳ --- atni yortup maŋmaḳ.* = T. Ufak adımla tez ve kayar gibi gitmek (bu söz asıl olarak at için kullanılır). M: A*tni yortmaḳ --- Atını ufak adımlarla sürmek.* = T.Diy. Krş. *yort- 3* ‘‘koşmak’’ Der.S. XI. 4298 = ET *yort-* ED 959 a

yosul *Ḳu.* = Puḳrani alvaŋ-yasaḳḳa heydiguçi orda doğisi, yasavul. = T. Halkı vergi yerine zorla çalıştıran saray görevlisi. = T.Diy. ø ? = < ?

yoğa *A.* = Tekçe, oyuḳ. = T. Duvargözü,oyuk. = T.Diy. ø ? = < ?

yoğa tam *Ḳe.* = Öy bilen öy otturisidiki pakar tam. = T. Ev ile ev arasındaki basık dam. = T.Diy. ø ? = < ?

yoğa tamğa minmek *Ḳe.* = Mesẖire. M: *Velsipitke minimen digüçe, yoğa tamğa minip kelgine.* = T. Alay sözü. M: *Bisiklete bineceğine alçak duvara bin.* =

T.Diy. ø ? = < ?

yoğançi = Çoŋçi, tekebbur, poçi. = T. Kibirli,mağrur. = T.Diy. ø ? = < ?

yoḳsaz *Ḫ.* = Kembeğel, namrat. = T. Yoksul,fakir. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *yoksuz* ‘‘fakir’’ ED 907 b

yoḳsiz *Ḫ.* = ‘‘Yoḳsaz’’ğa oḫşaş. M: B*ala yoḳsizğa, kéyik oḳsizğa (maḳal).* = T. ‘‘Yoḳsaz’’ ile aynı anlamda.M: *Çocuk yoksula, geyik oksuza.(atasözü).* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *yoksuz* ‘‘fakir’’ ED 907 b

yoḳla *Ḳu.* = Yoḳ. = T. Yok. = T.Diy. ø ? = < ?

yol ağzi = Töt koça doḳmuşi. = T. Dört yol köşesi, kavşak. = T.Diy. *yol ağzı* TS 2460 = < ?

yolek *Ḳe.* = Ariliḳ, karidur (ḳoraniŋ dervazisi astidin ḳoraniŋ içige kirgüçilik bésip ötidiğan ariliḳ). = T. Aralık,koridor (avlunun büyük kapısından evin içine kadar basıp geçilecek aralık). = T.Diy. ø ? = ET *yolak* ED 925 a

yonaḳ *Ḫ.* = Deli toğra. = T. Tam, uygun. = T.Diy. ø ? = < ?

yonup-yumurup *Ḳu.* = Yonup-ḳomurup. = T. Yontup-koparıp. = T.Diy. ø ? = < ?

yupuŋ *T.* = Yéliŋ, yupḳa. = T. İnce, kalın olmayan. = T.Diy. ø ? = < ?

yutḳunçaḳ *Ğ.* = Yutḳuluḳ. = T. Sindirim sistemiyle solunum sisteminin ortak yolu. = T.Diy. ø ? = < ?

yutma *Ḫ.* = Kövrükniŋ astidin ötidiğan ériḳ. = T. Köprünün altından geçen arık. = T.Diy. = ET

yudi-yuḳi *Ğ.* = Şirem, yirağraḳ. M: *Yudi-yuḳi tuḳḳan.* = T. Uzak. M: *Uzak akraba.* = T.Diy. ø ? = < ?

yuḳma *Ḳu.* = Yuḳumluḳ. M: Y*uḳma ağrik --- yuḳumluḳ késel.* = T. Bulaşıcı. M: Y*uḳma ağrik --- bulaşıcı hastalık.* = T.Diy. ø ? = < ?

yulḳunmaḳ = Özni özi yulmaḳ, bağlaḳtin ḳutuluş üçün küçinip herket ḳilmaḳ. M: Ḳ*amaḳḳa çüşken béliḳtek yulḳunmaḳta idi.* = T. Kendi kendine koparmak, bağdan kurtulmak için güç sarfedip hareket etmek. M: *Oltaya düşen balık gibi çırpınıyordu.* = T.Diy. ø ? = < ?

yumşimaḳ = Yumşap ḳalmaḳ, aççiği yanmaḳ, rayidin ḳaytmaḳ, maḳul bolmaḳ. = T. Yumuşamak, öfkesi geçmek, anlaşmak. = T.Diy. Krş *yumuşak*(2) TS 2472 =

ET *yumşa-* ED 939 a

yumurmaķ = Ķomurmaķ, yonumaķ, ağdurmaķ. = T. Koparmak, yontmak,devirmek. = T.Diy. ø ? = < ?

yumuriğa yuķmasliķ = Hiçnerse çağ kelmeslik, ķilçe tesir ķilmasliķ. = T. Hiçbir şeyden hoşnut olmamak, zerre kadar tesir etmemek. = T.Diy. ø ? = < ?

yötük *Ķu.* = Toluķlima, ķoşumçe. M: A*şliğimiz tügep ķalay didi. Biraz yötüklivalayli.* = T. Ekleme,ilave etme. M: *Tahılımız bitmek üzere. Biraz ilave edelim.* = T.Diy. ø ? = < ?

yögümeç *L.* = Yögümeç ķilip ķasķanda pişurulidiğan hornan, ẖuacuer. = T. Sarılıp buhar kazanında pişirilen ekmek. = T.Diy. ø ? = < ?

yüdümçi *L.* = Hamal, mal toşuğuçi. = T. Hamal, mal taşıyan. = T.Diy. ø ? = < ?

yürüş (2) *Ķu.* = Ķatnaydiğan vasite yaki bir yaķķa baridiğan adem. M: *Yürüş çiķip ķalsila barimen; birer yürüş çiķip ķalsila evetip bérimen*. = T. Ulaşım aracı veya bir tarafa giden insan. M: *Araç bulursam giderim; gidecek insane bulursam gönderirim.* = T.Diy. Krş. *yürüyüş* TS 1655 = < ?

yürüş (2) = Ķaide, nizam, pede, çe. M: *Ķumul yürüşide --- Ķumulçe Ķumul pediside,* Ķ*umul ķaideside*; *u naẖşini ķumul yürüşide éytidiken.* = T. Kaide, nizam, usül. M: *Ķumul yürüşide --- Ķumul usülüyle, Ķumul kaidesiyle; o şarkısını Ķumul usülüyle söylüyor.* = T.Diy. ø ? = < ?

yürügini su yaķilap turmaķ = Ensirep turmaķ, ķorķup turmaķ, yürek aldi bolmaķ. = T. Kaygılanmak, çok korkmak. = T.Diy. ø ? = < ?

yüz körsetmek *T.* = Ölüm-yitim işlirida ve tasadipi hadisiler yüz bergende petege barmaķ. = T. Ölüm-yitim işlerinde ve beklenilmeyen olaylarda gidip üzüntü bildirmek. = T.Diy. ø ? = < ?

yépişiķ *Ğ.* = Bizeŋ, ķélin. = T. Utanmaz. = T.Diy. ø ? = < ?

yétinçan *Ķu.* = Méhrivan, ğemgüzar, köŋülçek; çéçen, huşyar. = T. Sevecen, sevindiren, hoşgörülü; uyanık. = T.Diy. ø ? = < ?

yézek *L.* = Dekke. = T. Azar. = T.Diy. ø ? = < ?

yésir = Yitim (bu söz köpinçe ‘‘yitim-yésir’’ digen cüp söz şeklide kélidu). Ķoşaķta mundaķ kelgen: *Atam méni anam méni, Capa-emgek bilen baķķan. Ézim yéşimni yésir eylep, Mazarlarğa çiraķ yaķķan.* = T. Yetim (bu söz çoğu

zaman ''yitim-yésir'' ikilemesi şeklinde gelir). Koşukta örnek gelen şekliyle: *Atam méni anam méni, Capa-emgek bilen baḳḳan. Ézim yéşimni yésir eylep, Mazarlarğa çiraḳ yaḳḳan.* = T.Diy. ø ? = < ?

yésivélek *T.* = Besey. = T. Lahana. = T.Diy. ø ? = < ?

yéşiḳmaḳ *Ğ.* = Yerge su tola kirip ketkenliktin kökirip küçidin ketmek. M: Y*erge su tola kirip yéşiḳip ketti.* = T. Yere çok su girmesinden dolayı zayıflamak.M: *Yere çok su girip zayıfladı.* = T.Diy. ø ? = < ?

yéğa = Uruş ceŋ; yav, düşmen. M: *Yéğa yandin ḳopar bala kelse ḳérindaştin (maḳal).* = T. Savaş; düşman. M: *Savaş yandan kopar bela gelirse kardeşten (atasözü).* = T.Diy. Krş. *yağı TS* 2362 = ET Krş. *yağı* düşman'' ED 898 a

yégilaşmaḳ *Ḳe.* = Uruşmaḳ, soḳuşmaḳ, cidelleşmek. = T. Savaşmak,dövüşmek. = T.Diy. ø ? = ET Krş. *yağıla-* düşman olmak'' s.903 b

yékin-yoruḳ = Tonuş-biliş. M: U *yéḳin –yoruḳlarniŋ eyiplişidin ensiridi.* = T. Tanıdık. M: *O tanıdıkların ayıplamasından kaygılanır.* = T.Diy. ø ? = < ?

yégülük = Tamaḳ, yimeklik. M: *Biri yene birige yégülük tutuptu.* = T. Yemek, yiyecek. M: *Biri yine birine yemek ikram etti.* = T.Diy. ø ? = *yegü* ED 911 a

yéliḳmaḳ *Ḳu.* = Zérikmek. M: B*u yerde birmu totuşup yoḳken bek yéliḳip kettim.* = T. Sıkılmak. M: *Bu yerde bir tane bile tanıdığım olmadığından sıkıldım..* = T.Diy. ø ? = < ?

yimiş *Ḳu.* = Mive, mive ḳuruği. = T. Meyve, meyve kurusu. = T.Diy. Krş. *yemiş* TS 1618 = ET *yemiş* DLT I. 251, 263

yénini almaḳ = Boluşmaḳ, yan basmaḳ, terepdar bolmaḳ. M: U *ağinisiniŋ yénini élip, uni bozek ḳiliğanlarğa ḳarşiliḳ bildürdi.* = T. Desteklemek, taraf tutmak. M: *O ağabeyinin tarafını tutup, ona karşı gelenlere karşı çıktı.* = T.Diy. ø ? = < ?

yéni-vili *Ḳu.* = Etrapi, öp-çörisi. = T. Etrafı, çevresi. = T.Diy. ø ? = < ?

yévidaḳ *Ḳu.* = Yaydaḳ. M: *Éşekni yévidaḳ minip keldim.* = T. Eyersiz. M: *Eşeğe eğersiz binip geldim.* = T.Diy. ø ? = ET *yabıtak* ED 873 a

yit = Ḳuymaḳ, çelpek, poşkal. = T. Gözleme,çörek. = T.Diy. ø ? = < ?

yitim oçaḳ *Ḫ.* = Oçaḳniŋ ot ḳalaydiğan yéri. = T. Ocağın ateş yakılan yeri. = T.Diy. ø ? = < ?

yiha-yögem = Ḳara-ḳoyuḳ, biraḳla. = T. Ayrım yapmaksızın, hepsi. = T.Diy. ø ? = < ?

yidiğ *Ḫ.* = Buzuḳ, buzulğan. M: Yi*diğ tuḫum --- buzulğan tuxum.* = T. Bozuk, bozulmuş. M: Y*ediğ tuḫum --- bozuk yumurta..* = T.Diy. ø ? = ET Krş. *yıdıg* ‘‘kötü kokan her şey’’ DLT III. 12

yiğaç ḳelem *Ḳu.* = Ḳérindaş ḳelem. = T. Kurşun kalem. = T.Diy. Krş. *ağaç* TS 32 a ve Ar. *kalem* OTL 484 a = *yığaç* ED 899 a

yigoyen çapan *Ḳu.* = Yaḳa ve peşlirige keşte bésilğan ḳedimḳi çapan (ayalçe). = T. Yaka ve alt kısmına işleme basılan eski palto.(kadınlar için) = T.Diy. ø ? = < ?

yigitlenmek *Ḳe.* = Oğul baliliḳ ḳilmaḳ, baturluği tutmaḳ, cüretlenmek. = T. Erkeklik yapmak, kabadayılık yapmak,cüretlenmek = T.Diy. *yiğitlen-* TS 2453 = ET Krş. *yigit* ‘‘genç,güçlü adam’’ ED 911 b

yigine *Ḳu.* = Halḳa, zire. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Yarimniŋ ḳulaḳiğa yigine bolay deymen, Oŋ yanimğa çaç ḳoyup, divani bolay deymen.* = T. Halka, küpe.Koşukta örnek gelen şekliyle: *Yarimniŋ ḳulaḳiğa yigine bolay deymen, Oŋ yanimğa çaç ḳoyup, divani bolay deymen.* = T.Diy. ø ? = < ?

yilğamaḳ *L.* = Yiğlimaḳ. = T. Ağlamak. = T.Diy. *ağla-* TS 43 = ET *ığla-* ED 85 b

yimen *L.* = Bayavan, çöl, deşt. Ḳoşaḳta mundaḳ kelgen: *Nege yürseŋ séni bilen barurmen, Köz yaşimğa kéme salip ötürmen. Ḫudaytala cüptünü ayrimasun, Ğarip bolsam şu yimende yaturmen.* = T. Çöl, sahra. Koşukta örnek gelen şekliyle: *Nege yürseŋ séni bilen barurmen, Köz yaşimğa kéme salip ötürmen. Ḫudaytala cüptünü ayrimasun, Ğarip bolsam şu yimende yaturmen.* = T.Diy. Krş. *yemen* TS = Krş. *yemen* ‘‘Arap Yarımadasının batı güney tarafını teşkil eden bölge’’ OTL 1160 a

DİZİN

Anadolu Diyalektleri – Uygur Diyalektleri

T.Diy. *ağla-* TS 43 = **yilğamak**

T.Diy. Krş. *arı(I)* TS 129 =**ériğ**

T.Diy. Krş. *arı(I)* TS 129 =**ériğdimaḳ**

T.Diy. *başak* (I) TS 235 =**maşaḳ**

T.Diy. *cıngıl* TS 403b =**şiŋgil**

T.Diy. Krş. *çakıl* TS 423 b =**şağal**

T.Diy. Krş. *ekin* TS 681 =**ékin**

T.Diy. Krş. *ekinci* TS 681 =**ékinçi**

T.Diy. Krş. *ekincilik* TS 681 =**ékinçilik**

T.Diy. *esirge-* TS 727 =**ésirkimek**

T.Diy. Krş. *eşek dikeni* TS 734 =**éşek tiken**

T.Diy. Krş. *gam(I)* TS 812 =**gem (1)**

T.Diy. *gezekIV* Der.S. VI. 2021 =**gézek**

T.Diy. *gıdıkla-* TS 851 =**ğidiḳ**

T.Diy. *gon I* Der.S. VI. 2099 =**ğon**

T.Diy. Krş. *gula II* Der.S. VI. 2191 =**gula**

T.Diy. Krş. *gün(2)* TS 907 =**gün**

T.Diy. Krş. *hap hap yimek* Tar.S. III. 1899 Yansıma söz. =**hap**

T.Diy. *ice→ ibi I 3* Der.S. VII. 2501 =**éce**

T.Diy. Krş. *içik-* 2 Der.S. VII. 2505 =**içikmek**

T.Diy. *ikindi* TS 1061 =**ikindi**

T.Diy. Krş. *imle-* TS 1074 =**imlimek**

T.Diy. *in-* *(1)*TS 1088 =**inmek**

T.Diy. *in(1)* TS 1079 =**in**

T.Diy. Krş.*inan-* TS 1080 =**inenmek**

T.Diy. Krş. *itiş* (I) Der.S. VII. 2529 =**étiş**

T.Diy. *izci* TS 1130 =**izçi**

T.Diy. *kak*II TS 1160 = **ḳaḳ**

T.Diy. Krş. *kalkan* TS 1171 = **ḳalḳan**

T.Diy. *kalpak* TS 1175 = **ḳalvaḳ**

T.Diy. Krş. *karaçi* Der.S.VIII. 2641 = **ḳaraçi (1)**

T.Diy. Krş. *karamuk* TS 1208 = **ḳarimuḳ (2)**

T.Diy. *karasinek* TS 1212 = **ḳarasiŋek**

T.Diy. *karsak* Tar.S. IV. 2319 = **ḳarsaḳ**

T.Diy. Krş. *karsan* Der.S. VIII. 2668 = **ḳarsan**

T.Diy. Krş. *kaşlık* Der. S. VIII. 2680 = **ḳaşliḳ**

T.Diy. *kavuş-* TS 1245 = **ḳavuşmaḳ**

T.Diy. *kayrak (*3) Der.S. VIII. 2706 = **ḳayraḳ**

T.Diy. Krş. *kemçük* Der.S. VIII. 2737 = **ḳemşuk**

T.Diy. Krş. *kenar(2)* TS 1268 =**kanar**

T.Diy. Krş. *kırtıkII* Der.S. VIII. 2837 = **ḳirtu**

T.Diy. *kilit* TS 1322 =**kilit**

T.Diy. *kin* TS 1325 =**kin**

T.Diy. *kollap* Der.S. VIII. 2910 = **ḳollap**

T.Diy. Krş. *konakIII* Der.S. VIII. 2915 = **ḳoŋğaḳ**

T.Diy. Krş. *koşa* TS 1367 = **ḳoşağ**

T.Diy. *kovuk* I Der.S. VIII. 2940 = **ḳovuḳ**

T.Diy. *kovuş-* Der.S. VIII. 2940 = **ḳovuşmaḳ**

T.Diy. Krş. *köçün* Der.S. VIII. 2947 =**köcün**

T.Diy. *kölük* TS 1378 =**kölük**

T.Diy. Krş. *köme* Der.S. VIII. 2956 =**kömek (1)**

T.Diy. *kömek* Der.S.VIII. 2956 =**kömek (2)**

T.Diy. *köpük* TS 1381 =**köpük (2)**

T.Diy. Krş.*köpür-*TS 1381 a =**güren köpürmek**

T.Diy. Krş. *kötürüm* TS 1389 =**kötirem**

T.Diy. Krş.*kuç-* = **ḳuçmaḳ**

T.Diy. Krş. *kum* TS 1403 = **ḳumsaḳ**

T.Diy. Krş. *kum* TS 1403 = **ḳumsaŋ**

T.Diy. Krş. *kum* TS 1403 = **ḳumulaŋ**

T.Diy. *kuvan-*→ *kıvan-* Der.S. VIII. 2849 = **ḳuvanmaḳ**

T.Diy. Krş. küçük TS =**ğuççuḳ**

T.Diy. Krş. *kürek* kemiği TS 1440 =**kürek (2)**

T.Diy. *kürk* TS 1441 =**kürk**

T.Diy. Krş. *lalak(1)* Der.S. VIII. 3060 =**lalaḳ**

T.Diy. Krş. *lalaş* Der.S. VIII. 3061 =**lalay**

T.Diy. Krş. *leçek TS 1458* =**léçek**

T.Diy. Krş. *lelle* Der.S. VIII. 3072 =**lele**

T.Diy. Krş.*lok(I)→ lök(I)* =**loka**

T.Diy. Krş.*lok(I)→ lök(I)* Der.S. VIII. 3089 =**lokta**

T.Diy. Krş. *mal* TS1494 =**mal-méket**

T.Diy. *mangal* TS 1500 =**maŋğal**

T.Diy. Krş. *minik* TS 1567, Krş. *at* TS 154 =**minik at**

T.Diy. Krş. *mişik* Der.S. VIII. 3204 =**miş**

T.Diy. Krş. *mut* I Der.S. VIII. 3225 =**mut**

T.Diy. Krş. nem TS 1643 =**némirğa**

T.Diy. Krş. *ok III* Der.S. IX. 3274 =**oḳ**

T.Diy. Krş. *okruk* Tar.S. V. 2946 =**oḳuruḳ (1)**

T.Diy. Krş. *on-* TS 1688 =**oŋdurmasliḳ**

T.Diy. Krş. *on-* TS 1688 =**oŋmaḳ**

T.Diy. Krş. *on-* TS 1688 =**oŋmas**

T.Diy. Krş. *orak* TS 1690 =**oraḳçe**

T.Diy. *otağ* TS 1702 =**otaḳ**

T.Diy. Krş. *otağ* TS 1702 =**otalğu**

T.Diy. *otuk-* Der.S. IX. 3295 =**otuḳmaḳ (1)**

T.Diy. *oyuncu* TS 1712 =**oyunçi**

T.Diy. *oz-* II Der.S. IX. 3306 =**ozmaḳ**

T.Diy. *öksüz* TS 1722 =**öksüz**

T.Diy. Krş. *ös-(I)* Der.S. IX. 3355 =**öskületŋ**

T.Diy. *özen III →öz (I) 2* Der.S. IX. 3367 =**özen**

T.Diy. Krş. *sağır* TS =**sağruği**

T.Diy. *Krş. sahal* Der.S. X. 3515 =**saẖal**

T.Diy. *sak* TS 1889 =**saḳ**

T.Diy. *salkın* Der.S. X. 3526 =**selkin**

T.Diy. *saltan*(I) Der.S. X. 3529 =**saltaŋ (1)**

T.Diy. *san* TS 1901 =**san**

T.Diy. Krş. *sancı otu* TS 1901 =**snciḳ ot**

T.Diy. *sapağ<sapak* Der.S. X. 3539 =**sapaḳ (1)**

T.Diy. Krş. *sapan TS* 1907 =**sapḳan**

T.Diy. *sars-* TS 1916 =**sarsimaḳ**

T.Diy. Krş. *sarsak* Der.S. X. 3548 =**sersuk**

T.Diy. *say-* TS 1924 =**saymaḳ**

T.Diy. Krş. *serin* TS.1945 =**sörün**

T.Diy. Krş. *serin* TS.1945 =**söründimek**

T.Diy. Krş. *sevin- TS 1955* =**söyünmek**

T.Diy. Krş.*sık-* TS 1966 =**siḳmaḳ**

T.Diy. *sıvacı* TS *1975* =**suvaḳçi**

T.Diy. *sız-* TS 1978 =**sizmaḳ**

T.Diy. *sinçi(II)* Der.S. X. 3638 =**sinçi (1)**

T.Diy. Krş. *sinçi(II)* Der.S. X. 3638 =**sinçilimaḳ**

T.Diy. *sirke* II TS 1992 =**sirke**

T.Diy. Krş. *soğu-* TS 2002 =**soğtanmaḳ**

T.Diy. *soku* Der.S. X .3660 =**soḳur**

T.Diy. Krş. *sokul-* TS 2004 b =**suḳuluşmaḳ**

T.Diy. Krş. *sol-* TS 2006 ET =**solaşmaḳ**

T.Diy. Krş.*söke→söb* Der.S.X. 3671 =**söke**

T.Diy. *söz* TS 2022 ; *sal-* TS 1898 =**söz salmaḳ**

T.Diy. Krş. *sulak* TS 2039 =**sulaḳçi**

T.Diy. Krş. *sulak*(1) 3. Der.S.X. 3691 =**sulaḳ**

T.Diy. Krş. *suvay→ subay*(I) Der.S. X. 3687 =**suvay-saltaŋ**

T.Diy. Krş. *suyuk* ‘‘sıvı’’ Der.S.X. 3704 =**suyuḳ**

T.Diy. *süngü* TS 2051 =**süngü**

T.Diy. Krş. *sürü* TS 2057 =**sürük**

T.Diy. *süs-* TS 2060 =**süzmek**

T.Diy. *sütligen→sütlen* Der.S. X. 3726 =**sütligen**

T.Diy. Krş. *süz-* TS 2063 =**süz**

T.Diy. Krş. *şaş-* TS 2078 =**şaşmaḳ**

T.Diy. Krş. *şepşek→ şapşak*(II) Der.S.X. 3746 =**şepşek**

T.Diy. Krş. şiş TS 2098 =**şiş**

T.Diy. Krş. *şor* Der.S.X. 3790 b =**şorlaḳ**

T.Diy. Krş. *şorak* II =**şorlaŋ**

T.Diy. *ucuz* TS 2271 =**ucuz**

T.Diy. Krş. *uçma II* =**uçma**

T.Diy. *uçmak* Tar.S. VI. 3891 =**uçmaḳ**

T.Diy. *uçurma* TS 2274 =**uçurma**

T.Diy. Krş. *ulak* III 1 Der.S. XI. 4032 =**ulaḳ-ḳuraḳ**

T.Diy. *uya*(3) Tar.S. VI. 4022 =**uya**

T.Diy. *uz* II TS 2297 =**uz**

T.Diy. *ünle-* TS 2309 =**ünlimek**

T.Diy. Krş. *üzüm* TS 2324 =**ğucum**

T.Diy. *vit vit → vıdı vıdı I* Der.S. XI. 4099 =**vitvit**

T.Diy. Krş. *yağ (3)* TS 2362 =**yağlaş**

T.Diy. Krş. *yağı TS* 2362 =**yéğa**

T.Diy. *yalak* (1) TS 2372 =**yalaḳ**

T.Diy. Krş. *yalın 2* TS 2375 =**yalaŋ**

T.Diy. Krş. *yanşa-* Tar.S. VI. 4293 =**yaŋşimaḳ**

T.Diy. Krş. *yar II* TS 2393 =**yardaŋ**

T.Diy. Krş. *yara* TS 2393 =**yara-şiriḳ**

T.Diy. Krş. *yaraklı* Der.S. XI. 4180 =**yaraḳ**

T.Diy. *yaran-* TS 2394 =**yaranmaḳ**

T.Diy. Krş. *yarma şeftali* TS 2402 =**yarma şaptul**

T.Diy. *yaya* TS 2414 =**yayaḳ**

T.Diy. *yeksan 2* TS 2425 =**yeksan**

T.Diy. Krş. *yemiş* TS 1618 =**yimiş**

T.Diy. Krş. *yenge* TS 2430 =**épi-yeŋge**

T.Diy. *yiğitlen-* TS 2453 =**yigitlenmek**

T.Diy. *yol ağzı* TS 2460 =**yol ağzi**

T.Diy. Krş. *yort- 3* DeR.S. XI. 4298 =**yortmaķ**

T.Diy. Krş. *yumuşak*(2) TS 2472 =**yumşimaķ**

T.Diy. Krş. *yürüyüş* TS 1655 =**yürüş (1)**

Kökenlerine Göre Dizin

Arapça

Krş. Ar. ‘*attār* ‘‘aktar’’ OTL 52 b =**hattar**

Ar. *habs* OTL 304 b= **hapse**

Ar. *hāmī* OTL 321 b = **hami**

Ar. *hamīle* OTL 321 b = **hamile**

Ar. *hammām* OTL 322b = **hamnam**

Ar. *maŋğal* TS 1500b = **maŋğal**

Ar. *melāmet OTL 607 b* = **malamet**

Ar. *ma'zūr* OTL 591 a = **mezur körmek**

Ar. *nasīhat* OTL 808 b = **nasat**

Krş. Ar. *s*ā *‘at* OTL 903 b = **set**

Krş. Ar. *ṣal*ā OTL 916 a = **sala (2)**

Krş. ṣ*ayd* ‘av, avlanma’’ OTL 922 b = **sayat**

Ar. s*irke* OTL 957a = **sirke**

Ar. *yemen* OTL 1160 a = **yimen**

Birleşik veya İki Dilli Biçimler

himrik ve Far. *āş* =**himrik aş**

horluķ ve *Far. nān* = **horluķ nan**

höl ve Far. *ten* = **hölten**

ķara ve *Ar. yetīm* = **ķara yitim**

ķoraç ve *Far. nān*= **ķoraç nan**

Krş. Far. *lāf* OTL 539 a, *lap* ve Far. *ẖor.* = **lapẖor**

Far. *nān OTL 806 a+ Far. taḫte OTL 1023a*= **nan taḫta**

öyleŋ ve Far. *çéçig-i* = **öyleŋ çéçigi**

sétik ve Far. *āş* **= sétik aş**

Ar. *sevāb*+ Far. *ḫāne*= **sévepḫana**

yapma ve *Far. nān* **= yapma nan**

yarma ve Far. şeft-*ālū* = **yarma şaptul**

yiğaç ve Ar. *kalem* **= yiğaç ḳelem**

Eski Türkçe

ET *ana* ED 169 b-170 a = **éne**

ET Krş. *arı* ED213 = **ériğ**

ET Krş. *arı* ED213 = **ériğdimaḳ**

ET *aşuk-* ED259 b = **oşuḳmaḳ**

ET *başak* ED378 b = **maşaḳ**

ET Krş. *çarşaf* TS 441 *şidi* ve *şap* = **şidişap**

ET Krş. *çömçe* DLT I 417 *ḳapaḳ* ve *çömüç.* = **ḳapaḳ çömüç**

ET *eçe* ED20 a = **éce**

ET *ekin* ED 109 a = **ékin**

ET Krş. *ekin* ED 109 a = **ékinçi**

ET Krş. *ekin* ED 109 a = **ékinçilik**

ET *emgek* (2) ED159 b = **ömgek**

ET *én-* ED 168 a = **inmek**

ET *éne-* ED171 a = **énimek**

ET *esirge-* ED252 b = **ésirkimek**

ET *ığla-* ED 85 b = **yilğamak**

ET Krş. *içmek* ED27 b = **içmek (2)**

ET *ikindi* ED111 b = **ikindi**

ET Krş. *im* ED155 a = **imbe**

ET *imle- ED*161 a = **imlimek**

ET *in* DLT I, 49,55 = **in**

ET *inan-* ED188a = **inenmek**

ET Krş. *işen-* DLT I, 202 *işen+ mez+lik* = **senmeslik**

ET *işlig* ED262 a = **işliḳ**

ET Krş. *İtiş* ED72 b = **étiş**

ET Krş. *kablan-* ED 584 b, *kapla-ñ+ ğu* = **ḳaplaŋğu**

ET *kadrak* ED 604a = **ḳayraḳ**

ET *kağun* ED 611b = **ğon**

ET *kak(1)* ED 608 b = **ḳaḳ**

ET Krş. *ḳaḳ-* ED 609 a ve *soḳ-* ED 805 a, *ḳaḳ-il-* ve *soḳ-il-* = **ḳaḳlay-soḳilay**

ET Krş. *kalkan* ED620 b = **ḳalḳan**

ET *kapığçı* ED 584 a = **ḳovuḳçi**

ET Krş. *kara karak* DLT I, 382 = **ḳara ḳaraḳ**

ET *karaçı* ED647 b = **ḳaraçi (2)**

ET *karaçı* DLT I, 445 = **ḳaraçi (1)**

ET *karak* DLT I,382; II, 116; III, 29 = **ḳaraḳ**

ET *karım* ED659 b = **ḳérim**

ET Krş. *karamuk(3)* ED660 b = **ḳarimuḳ (2)**

ET *karsak* ED663 b, ayrıca krş. H. Eren 215 a = **ḳarsaḳ**

ET Krş. *kaşaŋ* ED 673 b = **ḳaşaŋ**

ET *kaşlığ* ED 672 b = **ḳaşliḳ**

ET *kavış-* ED588 a = **ḳavuşmaḳ**

ET *kavuş-* ED 588 a = **ḳovuşmaḳ**

ET *kek* DLT I, 44,230,479; II, 283 = **kek**

ET *keleb* ED716 a = **kélep**

ET Krş. *kel*-ED 715 b, *kel-güçi.* = **kelgindi**

ET *kezig* ED 759 a = **gézek**

ET *kırkın* ED 654 a = **ḳirğin**

ET *kırtış* ED649 a = **ḳirtiş**

ET *kısıl* ED667 b = **ḳisil**

ET *kiçig* ED 696 a = **ğuççuḳ**

ET Krş. *koş* ED 670 a = **ḳoşlaḳ**

ET Krş. *koş* ED 670 a = **ḳoşmaḳ**

ET Krş. *koşuğ* ED 671 b = **ḳoşuḳ salmaḳ**

ET Krş. *köç* DLT I 321; *yol* DLT I 53,63. *köç* ve *yol.* **= köç yol**

ET *kögen* ED712 a = **kögen**

ET Krş. *kök (4)* ED708 b = **köklimek (2)**

ET Krş. kök DLT III,132, *kök+çi.* = **kökçi**

ET *kök,* ED 708 b. = **kök (2)**

ET Krş. *kölik* ED 717 b. = **köleŋgüç**

ET *kölük* DLT I, 392 = **kölük**

ET *köpüg* DLT I, 390; III, 136 = **köpük (2)**

ET Krş. k*örgit*- ED 743 b, *körküt-me.* = **körkütme**

ET Krş. *köy*- DLT I; 43,448; II, 188; III 47, 246, 435, = **köyüküş**

ET *közkenek ED* 760 a = **közgünek**

ET Krş. *kuç*-ED 590 a = **ḳuçmaḳ**

ET Krş. *kulaç* 1398 = **ğulacimaḳ**

ET Krş. *kum* ED625 b = **ḳumsaŋ**

ET Krş. *kum* ED625 b = **ḳumsaḳ**

ET Krş. *kum* ED625 b = **ḳumulaŋ**

ET Krş. *küç* ED 693 a = **küçtüŋgür**

ET Krş. *küç* ED 693 a, Krş. *sal*- DLT II 24, *küç* ve *sal*-. = **küç salmaḳ**

ET Krş. *kül*- ED 715 b= **külgünçek**

ET Krş. *kün* ED725 a = **gün**

ET *kürgek* ED 743 a = **kürek (2)**

ET *kürk* ED741 a = **kürk**

ET Krş. *küskü* ED 750 a , *kuska* ve *çaşḳan.* = **kuska çaşḳan**

ET Krş. *mançu* ED 767a = **manca**

ET *mandar* DLT I, 457 = **mandar**

ET *merdek* ED 772 a = **merdek**

ET Krş. *miş* ED772 a = **miş**

ET *Mo. şiltañ şiltañ* ve *atmaḳ* = **şiltaŋ atmaḳ**

ET *möñ*- ED 767 a = **möŋkimek**

ET Krş. muŋgad- KB 320 = **munup ḳalmaḳ**

ET *oğruğ* ED90 b = **oḳrek**

ET *ok* DLT I,37,48 = **oḳ**

ET *on-* ED168 b = **oŋmaḳ**

ET Krş. *on-* ED168 b = **oŋdurmasliḳ**

ET Krş. *on-* ED168 b = **oŋmas**

ET Krş. *oprı* ED13 b = **opur**

ET *ordu* DLT I,124 = **ordu**

ET Krş. *orgak* DLT I,14,244,307; III , 45,267 = **oraḳçe**

ET *otağ* ED46 b = **otaḳ**

ET Krş. *otağ* ED46 b = **otalğu**

ET Krş. *oy* DLT I, 49,146 = **oymat**

ET Krş. *oyun* ED274 a = **Oyunçi**

ET *oz-* ED279 b = **ozmaḳ**

ET *ögsüz* 1 ED116 b = **öksüz**

ET *ömgen* ED 159 b = **ömken**

ET Krş. öŋ DLT I, 41 = **öŋ**

ET *öpüm* DLT I, 75 = **öpüm**

ET Krş. *ösken* = **özgen**

ET Krş. *ötek ED 50 b* = **ödeklik**

ET *ötüg* ED51 a = **öteg**

ET *özek* (1) ED285 a = **özek**

ET *özen* ED289 a = **özen**

ET Krş. *sa-* ED 781 b = **saymaḳ**

ET *sağak* ED807 b = **saḳaḳ (1)**

ET *sak* ED 803 b = **saḳ**

ET Krş. *saḳ* ED 803 b *saḳ+ taş* = **saḳtaş**

ET *sakal* ED808 b = **saḫal**

ET Krş. *sal-* ED 824 b = **saldar**

ET Krş. *sal-* ED 824 b, ET *–ğu* ETG 52 = **salğu**

ET Krş. *salkım* ED826 a , Mo. *salḳın* = **selkin**

ET *san* DLT III,157,429 = **san**

ET *san-* ED 833 a = **sanmaḳ**

ET Krş. *sançığ* ED835 b = **sanciḳ ot**

ET *sap* DLT I,384;III,145 = **sapaḳ (1)**

ET *sargan* DLT I,438 = **sarağan**

ET Krş. *sarıḳ* DLT I, 329,374, 395; III, 162, 224 = **sériḳ- suruḳ**

ET Krş. *sarıḳ* DLT I, 329,374, 395; III, 162, 224 = **sériḳ-sumul**

ET Krş. *saru-* ED 844b, *-guçi* ETG 52 = **sariğuç**

ET *sarsı-* ED854 a = **sarsimaḳ**

ET *satma* DLT I, 433 = **satma**

ET Krş. *say (1)* ED 858 a = **sayaŋğu**

ET Krş. *say* = **sayiḳi**

ET *sep* DLT I, 319 = **sep (1)**

ET Krş. *sewün-* DLT II, 153 = **söyünmek**

ET *sık-* ED 804 b = **siḳiḳ**

ET Krş. *sık-* ED s.804 b = **siḳmaḳ**

ET Krş. *sıkığ* ED 808 a = **siḳim**

ET *sırtığ* ED846 b = **sirtiḳ**

ET *sız-* ED861 a = **sizmaḳ**

ET *sirke,* I, 191,207,209,430;II;30,138, 295,337; III,121,252,284 = **sirke**

ET Krş. *soğı-* ED 806 a = **soğtanmaḳ**

ET *soluş-* DLT II, 109 = **solaşmaḳ**

ET *sor-* DLT III, 181 = **soraḳlimaḳ**

ET Krş. *sogutku* DLT I , 503 = **sovutḳu**

ET Krş. *söz* ED 860 b ; *sal-* ED 824 b. *söz* ve *sal-* = **söz salmaḳ**

ET Krş. *suğut* ED 806 b = **sogat**

ET Krş. *suva-* ED 785 a = **sipimaḳ**

ET Krş. *suvlag* ED788 a = **sulaḳ**

ET Krş. *suvlag* ED 788 a = **sulaḳçi**

ET Krş. *suvluğ* ED 788 b = **suğuluḳ**

ET Krş. *suvuk* ED 786 b = **suyuḳ**

ET *süŋü* DLT I, 349,441,497; II, 264 ; III, 337,368 = **süngü**

ET *sürüg* DLT I, 389; III 102 = **sürük**

ET *süs*- DLT II,152,184 = **süzmek**

ET Krş. *süz*- DLT I, 450; II, 9 = **süz**

ET *şap* ED 866 a = **şap (1)**

ET *şar şar* DLT I, 324 = **şar- şar**

ET Krş. şeş- DLT II, 293 = **şeşük**

ET Krş. *şiş (1)* ED856 = **şiş**

ET Krş. *sor*- DLT III, 181, *sora-n-* = **soranmaķ**

ET Krş. *şor* ED868 b = **şorlaŋ**

ET Krş. *şor* ED868 b = **şorlaķ**

ET Krş. *şota* YUTS 381 a = **şota at**

ET Krş. *şöpik* DLT I, 390 , *çöp+ ik* = **şöpük**

ET Krş. tam ED 502 b , *ğoci* ve *tam* = **ğocitam**

ET *uçmak* DLT I, 118, 119; III, 374 = **uçmaķ**

ET Krş. *uç*- ED 19 b = **uçurma**

ET Krş. *uçlan*- DLT I, 257 = **uçlaymaķ**

ET *uçuz* ED32 a = **ucuz**

ET *uçuzla*- ED32 b = **ucuzlimaķ**

ET *ukruk* ED90 b = **oķuruķ (1)**

ET Krş. *ulağ* ED136 a = **ulaķ-ķuraķ**

ET *uldı*- DLT I,104,273 = **uldimaķ**

ET Krş. *uruğ* ED 214 b = **uruķça**

ET *uya* DLT I,85,86 = **uya**

ET *uz* ED277 b = **uz**

ET Krş. *ün* ED 167 b = **ünlimek**

ET *üren* ED233 b = **üren**

ET *üşkür*- (1) ED 260 b = **üşkürmek**

ET *üz(1)* ED278 b = **üz**

ET *üzütlük* ED 282 b = **üzütlük**

ET *yabçan* ED872 a = **yapçan**

ET *yabıtak* ED873 a = **yévidaķ**

ET Krş. *yağ ED* 895 a = **yağlaş**

ET Krş. *yağı* ED898 a = **yéğa**

ET Krş. *yağıla-* s.903 b = **yégilaşmaḳ**

ET Krş. *yaka*(1) ED 898 a = **yaḳa-yavan**

ET *yaka (2) ED*898 a = **yaḳa**

ET *yala* ED 918 b = **yala**

ET Krş. *yala* ED 918 b = **yalayapmaḳ**

ET Krş. yalıŋ (2) s.929 a = **yalaŋ**

ET *yaŋşa-* ED 953 a = **yaŋşimaḳ**

ET Krş. *yar(2)* ED953 b = **yardaŋ**

ET *yaran-* DLT I, 394; III, 20,83 = **yaranmaḳ**

ET Krş. yat 882 b = **yat-yopur**

ET yegü ED 911 a = **yégülük**

ET *yemiş* DLT I, 251, 263 = **yimiş**

ET *yığaç* ED 899 a = **yiğaç ḳelem**

ET Krş. *yigit* ED911 b = **yigitlenmek**

ET Krş. *yoksuz* ED 907 b = **yoḳsiz**

ET *yolak* ED 925 a = **yolek**

ET *yort-* ED959 a = **yortmaḳ**

ET *yumşa-* ED939 a = **yumşimaḳ**

Farsça

Far. kār OTL 488 b = **kar**

Far. kārger OTL 490 a = **karger**

Far. *kelīd TS 1322 b* = **kilit**

Krş. Far. *lāy* OTL 543 b, *lay+çi* = **layçi**

Krş. Far. *nem* OTL 820 =**némirğa**

Krş. Far. *sāye OTL 922b saye +la+t-* = **saylatma**

Far. *seg OTL 929* = **seg**

Far. *serḫoş OTL 942* = **serḫuş**

Moğolca

Krş. Mo. *sadak* = **sağdiğini asmaķ**
Mo. *salķın* = **selkin**
Mo. *serüün* = **sörün**
Mo. *sürüg* = **sürük**
Krş.Mo. şiltaŋ ''sebep, gerekçe'' = **şiltaŋ atmaķ**

Türkçe Karşılıklarına Göre Dizin

T. Abla.=**éce**

T. Abla. =**hede**

T. Acayip, tuhaf, yakışıksız. =**öreskel**

T. Acele etmek, şaşırmak, telaşlanmak, korkmak,ciddileşmek. =**oşuķmaķ**

T. Acele etmek, telaşlanmak. =**şaşmaķ**

T. Acele etmek, telaşlanmak; zahmet etmek; korkmak=**önderimek**

T. Acele-acele şuraya buraya koşmak. =**külde kömeç bolmaķ**

T. Aceleci.=**hololop**

T. Acelecilik. =**noķatçiliķ**

T. Acelecilik. =**ömilaķman**

T. Acı, dert. =**köpük (1)**

T. Acımak, şefkat göstermek**.** =**köyüm**

T. Acımak.=**ugilanmaķ**

T. Aciz,rezil; ucuz. =**ucuz**

T. Açık, açık kalan. =**haŋğir ķay**

T. Açık. =**yalaŋ**

T. Adet, gelenek;ırsiyet; belli hastalıkları tedavi için hazırlanan ilaçlar.=**udum**

T. Aferin, teşekkür. =**şer**

T. Aferin, teşekkür. =**şer-şer**

T. Afyon. =**köknar**

T. Ağ örmede kullanılan ahşap alet. =**kep (2)**

T. Ağabey ve küçük erkek kardeşlerin karıları, yenge. =**épi-yeŋge**

T. Ağacı 50-60cm. uzunlukta kestikten sonra yakmak amacıyla dizme, bu

şekilde dizilmiş odun.=**sercan**

T. Ağacın kavı =**idiḳ**

T. Ağaç delen alet. =**yanpuçaḳ**

T. Ağaç direk. =**mumun**

T. Ağaç kilidin çıkıntısı. =**lok**

T. Ağaç kova, ağaç bidon. =**soğa**

T. Ağaç kova; ağaç oluk. =**matal**

T. Ağaçlarda çıkan oyuk =**ösümte**

T. Ağaçtan yapılan buhar tenceresinde pişirilen yemeklerin iyi pişmeden kalması.=**şilişip ḳalmaḳ**

T. Ağaçtan yapılan kilit. =**lokdan**

T. Ağılın çit tarzındaki kapısı =**ğaral**

T. Ağır karakterli, sözde,işte sakin kişileri tanımlamakta kullanılan benzetme sözü. =**éğir karvan**

T. Ağırlıkölçümü =**nimişek**

T. Ağız birliği etmek. =**muḳuldaşmaḳ**

T. Ağızdan akan su, salya =**şal**

T. Ağlamak. =**yilğamaḳ**

T. Ağrı ve başka sebeplerden zayıflayıp, güçsüzlenip, rengi solup gitmek.=**oŋğaymaḳ**

T. Ağzı küçük altı büyük ve derin çukur. =**olpaŋ**

T. Ağzı açık kalmak, şaşakalmak. =**haŋ ḳalmaḳ**

T. Ağzın kenarı. =**miyik**

T. Ağzın tez açılıp-kapanışını ifade eden söz.=**hap**

T. Ağzına geleni söylemek, çene çalmak. =**şölteŋlimek**

T. Ağzıyla doğrulamak,onaylamak; hamura su ekleyip yoğurmaya hazırlamak. =**ömellimek**

T. Ah demek.=**usinmaḳ**

T. Ahehk,ses; kaide,düzen. =**sotuḳ**

T. Ahırın gübresi, gübre, =**şiver**

T. Ahmak, aptal. =**şeliga**

T. Ahşabın oyulmasıyla yapılan gemi veya kayık. =**ulaḳ kéme**

T. Akıl. =**sep (2)**

T. Akıldan yoksun, deli, ahmak. =**saḫo**

T. Akılsız, ahmak, aptal. =**metu**

T. Akılsız, aptal. =**galzaŋ**

T. Akılsız. =**lelişo**

T. Aksilik yapmak, ağız kavgası yapmak. =**érikşimak**

T. Alacalı ot, sütlü ot. =**ğeççey**

T. Aladoğan =**Saŋkara**

T. Aladoğanın bir çeşidi. =**köksar**

T. Alay etmek, şaka yapmak. =**maskir atmak**

T. Alay sözü. =**yoğa tamğa minmek**

T. Alçak kara çamağacı. =**uçkat**

T. Aldatarak birisine çok zarar vermek. =**oŋda koymak**

T. Aldatıcı, sahtekar**;** aç gözlü. =**sapsapçi**

T. Aldatıcı. = **kellap**

T. Aldatmak, yalan söylemek,bahane uydurmak. =**şiltaŋ atmak**

T. Aldırış etmemek, kulak asmamak, cevap vermemek. =**indimeslik**

T. Alev alev yanmak. =**loğuldimak**

T. Alev,ateş._=**hola**

T. Alışmak, dost olmak.=**üre bolmak**

T. Alışmak. =**vediş**

T. Alışmış, alışık olan. =**könek**

T. Allak bullak, kafası karışık. =**gaŋ-galas**

T. Altı dar üstü geniş kara çini. =**neyzu**

T. Altı parmaklı insan. =**ériŋay**

T. Altını üstüne getirme. =**gömürülmek**

T. Amacına ulaşmak,muradına armek. =**kök taşka minmek**

T. Ambarcı =**saktaş**

T. Ana. =**éne**

T. Anahtar. =**kilit**

T. Anasından ayrı beslenen kuzu. =**saldar**

T. Anasını emen inek yavrusunun burnuna geçen halka. =**leŋgut**

T. Anasının peşinden giden küçük kuzu. = **ḳoḳlaḳ**

T. Aniden çıkmak, görünmek, çıplak hale gelmek._=**şudaymaḳ**

T. Anneanne. =**kök ana**

T. Aptal, ahmak. =**möŋ**

T. Aptal, budala. =**galvaŋ**

T. Aptallaşmak, ahmaklaşmak. =**nötürimek**

T. Araba izi =**kadaŋ**

T. Arabacıya yardım edip, gübre koyan ve taşıyan yardımcı işçi. =**saltaŋ (2)**

T. Arabada arabacının oturduğu tahta. =**yapan**

T. Arabanın merdiveni. =**éliş (2)**

T. Arabanın yanına koşulan at. =**yandaḳ**

T. Arabaya koşulan yan atın iki yanındaki halatı arabanın dingiliyle bitişik olan, iki başlı tahta. =**velek**

T. Arabayı boyunduruğa bağlayan kayış bağı. = **ḳulaḳvağ**

T. Aracı koymak. =**kişi ḳoymaḳ**

T. Aracı, elçi, arabulucu. =**soçi**

T. Aralık, yarı açık. = **ḳiyaḳ**

T. Aralık, koridor .=**yolek**

T. Aralıklı koyulup dizilen sırık. =**vasdemyan**

T. Aramak, araştırma. =**ğadir-sukur**

T. Aramak, araştırmak. =**şörlimek**

T. Aramak, kurcalamak. =**maltilimaḳ**

T. Ardarda, üst üste. =**soḳa çüşti**

T. Arının yuvası, arı kovanı. =**hökünek**

T. Arka direk, dayanak,destek. =**himat**

T. Arkadaş,dost, kardeş anlamında olup daha çok ‘‘ağine-öŋge’’ denilen ikileme şeklinde gelir. =**öŋge**

T. Arkadaş, eş. =**ücüre**

T. Arkasına dayanıp yatmak. = **ḳaŋtaymaḳ**

T. Ark-kanallara salınan tek ayaklı köprü. =**salğu.**

T. Asılı kalan, zembile benzeyen karnı asılı kalan .=**lağla**

T. Asid._= **ķişķil**

T. Asla, hiçbir zaman. =**höddes**

T. Asma beşik. =**segençük**

T. Aşağılanmak, şaşkın,hale gelmek. =**sarsilmaķ**

T. Aşık kemiği yerinden çıktığında, deve yününü tuzlu suya batırıp kasığın şişen bölgesine koyduktan sonra sarılması. =**şopuķ**

T. Aşırı çok. =**şoğur-şoğur**

T. Aşırı şekilde övme veya övülme. =**şom**

T. At bakıcısı. =**miraķul**

T. At sineği. =**sayğak (2)**

T. At sürüsü, sürü, grup.=**üyür**

T. At tutan kement. =**oķuruķ**

T. At, eşek, katırın debelendiği yer. =**köviligüç**

T. At-eşek bağlanan ağaç direk, sırık. =**laşin**

T. At-eşeklerin gözüne konan ufak sinek. =**mataķ çivin**

T. At-eşeklerin ön ayaklarını kaldırıp yukarı kaldırıp,dikip yaşlanması. =**örenlimek (1)**

T. Ateşli kül.= **ķoğ**

T. Atı geriye çekmek için söylenen söz .=**kah**

T. Atıcı,nişancı. = **ķuralliķ**

T. Atın düz bağırsağı. = **ķarta**

T. Atın hızlı gidişi =**soksok (2)**

T. Atın yelesini kırpmak. =**yaldimaķ**

T. Atkı. =**guŋga (1)**

T. Avcı. =**sayat**

T. Avlu, avlu içindeki yer. =**hagul**

T. Avlu. =**halu**

T. Avlu. =**küre**

T. Ayağa sarılan bez. =**orunci**

T. Ayağı çabuk, çevik. =**sayaķ (2)**

T. Ayağı sakat, çolak ; keskin olmayan, kör (bıçak).=**sokal**

T. Ayağın altıyla çiğnemek,basarak sıkılaştırmak.=**soŋdimaķ**

T. Ayaklık, giyim dikiş makinesinin ayaklığı. =**naça**

T. Ayçiçeği. =**künçéçek**

T. Ayçiçeğinin dönüşü =**gastaŋ**

T. Ayı yavrusu. =**merdek**

T. Ayıp, eksiklik, noksan. =**ögen-sögen**

T. Aynı yaşta, yaşıt;şefkatli, sevecen. =**hemsal**

T. Aynı, tıpkı. =**öre**

T. Aynı,tıpkı._=**honus**

T. Ayrım yapmaksızın, hepsi. =**yiḫa-yögem**

T. Az önce, daha şimdi. =**sayatin**

T. Az önceki,deminki. =**sayiķi**

T. Azar. =**yézek**

T. Azarlamak, haddini bildirmek. =**let yimek**

T. Azıcık yakmak. =**şurlimaķ**

T. Bacak. =**maşķaķ**

T. Bacak; tüfeğin ateşlendiği anda onu destekleyen çatal ağaç. =**şiraķ**

T. Bacanın ocağın sağ tarafı. =**oŋ put**

T. Bağırarak itmek , dışlamak, ayıplamak, çile çektirmek. =**sarsimaķ**

T. Bağırarak konuşan (kişi). =**kök üçey**

T. Bağırıp-çağırıp söylemek. =**kaniyini kermek**

T. Bağlanan veya çekilen halat veya teli sağlamlaştırmak için arasına kıstırıp çevrilen sopa. =**olğam**

T. Balçık, çamur yiyen bir tür balıksı hayvan. =**lay yigek**

T. Balığın nefes alma organı. (çev. solungaç) =**saķaķ (1)**

T. Balık tutan ağ. =**gölmü**

T. Balık tutan olta. =**gökü**

T. Balık tutmada kullanılan çatal şeklindeki alet.=**saçķaķ**

T. Banyo. =**sévepḫana**

T. Basarak sıkıştırmak.= **ķaŋdimaķ**

T. Basık burun =**lapçuķ**

T. Basık burun. =**maẖar**

T. Basık toprak, düzeltilmiş toprak. =**olpan**

T. Basit, gayri resmi. =**öme-döme**

T. Basit, sade; üstü başı kirli, dağınık. =**lay paçaḳ**

T. Basit,sade, zengin olmayan. =**yaday-çuday**

T. Basmak, tuzak. =**oğça**

T. Bastırmak, bastırıp koymak, içe büküp koymak. = **ḳimdimaḳ**

T. Baş olma, beraberinde götürme. =**iltiş**

T. Başak. Buğdayın başı. =**maşaḳ**

T. Başı dönmüş, aklını kaybetmiş =**sersuk**

T. Başın üzerindeki bembeyaz şey, kepek. = **ḳumaḳ**

T. Başkalarının himayesinde geçinmek. = **ḳoltuḳida issinmaḳ**

T. Bataklık suyu; kaynak,memba türü. = **ḳara su**

T. Bataklık. =**şiverlik**

T. Bataklıkta yaşayan bir tür balık. =**layçi**

T. Bebeğin 40 günlük olduğunda yıkandığı su. = **ḳiriḳ süyi**

T. Bebek önlüğü. =**şilgey**

T. Bebeklerin önüne koyulan bez, göğüslük. =**şaldamçi**

T. Becerikli, elinden iş gelen. =**işliḳ**

T. Beceriksiz, felaket. =**lapendi**

T. Bedende çıkan çeşitli uçuk, ve şuna benzer hastalıklar. =**yara-şiriḳ**

T. Bedende ufak kırmızı sivilce çıkmak.=**sikinmek**

T. Bedende, bir şeye yanaşıp veya atsineği, arıya benzer haşeratların sokması sonucu yara oluşu. =**siypaŋ**

T. Beğenmeme, bıkkınlık, çirkin veya itiraz sözü.=**oeş**

T. Bekçi. =**monoẖey**

T. Bekçilik, nöbetçilik. =**kézo**

T. Beklemeyi bildirir. = **ḳaş-ḳapiğiğa ḳarimaḳ**

T. Bekleyip sabırsızlanmak, şaşkın olmak. =**iŋek çüşmek**

T. Belge. =**şan**

T. Belirsiz, açık olmayan. =**kala-köte**

T. Belirsiz,anlamsız. =**uyẖasi yoḳ**

T. Belli değil. =**giligitaŋ**

T. Bent yapmak, sınırlamak. = **ḳaşilmaḳ**

T. Bereket vermek, yardımcı olmak, faydası dokunmak,verim vermek,işe yaramak. = **ḳutatmaḳ**

T. Berrak. =**süz**

T. Beyaz mısıra düşen kara bit. = **ḳarimuḳ (1)**

T. Beyinsiz, akılsız. =**lele**

T. Beyliğin orman-ziraat işleriyle sorumlu olan kişi. = **ḳormal**

T. Bez dokunan tezgahın örme iplerini kaldırıp-indiren kısmı. =**şana**

T. Bez, işlenmemiş bez. =**şişi**

T. Bıngıldak =**ömgek**

T. Biçimsiz yürümek. =**lapaslimaḳ**

T. Bildirmeden cezalandırmak.=**öpkisini içidin ḳaḳmaḳ**

T. Bilek kemiğinin büyük yeri. =**oyluḳ söŋek**

T. Bilemek, arkasını çevirmek. = **ḳayrimaḳ**

T. Bilemek, sürtmek. = **ḳuvurmaḳ**

T. Bir çeşit hoş kokulu ot. =**şüşe**

T. Bir çeşit böcek. =**yata tuŋ**

T. Bir çeşit güzel ot. =**ğaz ot**

T. Bir çeşit hamur yemeği (yemek). = **ḳollanma**

T. Bir çeşit ot. = **ḳunduz ot**

T. Bir çeşit yabani ot. = **ḳara buya**

T. Bir fare türü. =**kuska çaşḳan**

T. Bir iş yapamayan, mıymıntı, beceriksiz. =**hirliguduŋ**

T. Bir iş,hareket veya insanla teması kesmek. = **ḳol yumaḳ**

T. Bir işi cefayla, fedakarlıkla yapmayı tanımlamada kullanılan deyim. (çev.*saçını süpürge etmek*). = **ḳolini kösey çéçini süpürge ḳilmaḳ**

T. Bir kez çıkıp yeniden büyüyen tırnak. =**kotirnaḳ**

T. Bir kimse, birisi.=**kişi-ḳara**

T. Bir nesnenin düzensiz sarkmasını bildiren durum ünlemi. =**salvar**

T. Bir salkım üzümün küçük çöpleri.=**şiŋgil**

T. Bir şeyin alt arkası. =**ul**

T. Bir şeyin normalde görünen tarafı,şekli,rengi. =**öŋ**

T. Bir tür bitki =**saḳaḳ (2)**

T. Bir tür bitki. =**maralḳulaḳ**

T. Bir tür bitki**.** =**söksek**

T. Bir tür çark, bir tür tekelerk, felek. =**valek**

T. Bir tür çocuk oyunu =**odikam**

T. Bir tür hamurlu yemek. =**himriḳ aş**

T. Bir tür kadın başörtüsü. =**sariğuç**

T. Bir tür kokulu ot. =**illisun**

T. Bir tür kuş. =**köktalğu**

T. Bir tür kuş. =**saḳiḳuş**

T. Bir tür meyve. =**halgividin**

T. Bir tür oyuncak. =**şakildaḳ**

T. Bir tür sebze. = **ḳizil biceş**

T. Bir tür top oyunu. =**valley**

T. Bir tür yağlı bitkinin çiçeği. =**gülgün**

T. Bir tür yemek =**şoça**

T. Bir üzüm türü. =**sériḳ seyva**

T. Bir yaşındaki kısırlaştırılmış teke. =**seynak (2)**

T. Bir yerde sessiz-sakin oturamayan. =**lepeksiz**

T. Bir yere toplamak, yığmak, yükseltmek. =**örenlimek (2)**

T. Bira yapımında kullanılan bitki ve onun meyvesi. = **ḳulmaḳ**

T. Birbirine bağlı durumda olan. = **ḳoşağ**

T. Birinci kalitedeki beyaz un. =**uçun**

T. Birisinden hakaret gördüğü, birisi tarafından küçümsendiği halde hala o kişiye yakınlık gösteren; beceremese bile gönlü rahat olan insan. =**letḫor**

T. Birisini karalamak, suçlamak. =**malamet**

T. Birisini seven, beğenen insan. =**hepsila adem**

T. Birisinin başkası için söylediği kötü söz. =**kus-kus**

T. Birisinin işine karışmak. =**suḳuluşmaḳ**

T. Birleşmek, ağız birliği etmek. =**ğumukleşmek**

T. Birleştirilen. = **ḳuraḳ**

T. Birşeyler yapıp karıştırıp çaresini bulmak.=**muyim-tuyim**

T. Bitkiden üretilen yağmurluk. =**şildip**

T. Bitkilerin budak, yaprak veya çiçek açan tomurcuğu. =**kosa**

T. Bitkilerin gövdesi; tekerleğin jantı; çit. =**şada**

T. Bitkilerin susuzluktan yumuşaması. Mecaz anl: Uyuşukluk. Çok uyuşuk durma.=**solaşmaḳ**

T. 1-Bodrum 2-Zemin kat. =**suvuḳ**

T. Boğaz = **ḳisil**

T. Boğaz. =**ğirtildaḳ**

T. Boğaz. =**moḫeḳ**

T. Boğazda çıkan bir tür zehirli yara;hilekar, içi dar. =**honnaḳ**

T. Boğazına düşkün. =**şümşük**

T. Bok-sidiklerin pis kokusu .=**Şüptür**

T. Bol gelmek. =**ğop-ğop**

T. Bomboş, boş. =**ğop-ğopilaŋ**

T. Borç, verme. = **ḳovul**

T. Boş boş gezmek. =**leleŋlimek**

T. Boş hayal kurmayı, yalan-dolan yapmayı tanımlamada kullanılan söz grubu.= **ḳumdin yip eşmek**

T. Boşboğaz. =**ot éğiz**

T. Boşun tersi._=**şir**

T. Boynuz. =**muz**

T. Boynuzlamak. =**süzmek**

T. Boyunduruk, öküzü koşumda boynuna yerleştirilen kavuk. =**haŋğuḳ**

T. Boyunun altındaki kemiğe oḳrek kemiği denilir, sol oḳrek, sağ okrek diye ikiye ayrılır. =**oḳrek**

T. Boz, kahverengi =**heseli**

T. Boz yer=**mera**

T. Bozuk, bozulmuş._=**yidiğ**

T. Bozulmak. =**öpkisi örülmek**

T. Bu ‘‘soyma’’ sözünün küçültülmüşü olup, küçük çocuklara karşı söylenir. =**soymek**

T. Bu söz Ķumul’da çelpek, Turpan’da pöşkel diye kullanılır. = **ķuymaķ (1)**

T. Bu, yağmurun hızlı yağışını, suyun hızlı akışını, kitabın çabuk okunuşunu bildiren ünlem sözü. =**şar- şar**

T. Buğday sapı =**ğozo**

T. Buğday veya mısırın az öğütülmüş unundan hazırlanan sulu yemek. =**koça**

T. Buğday veya pirinç temizleyen karasaban. =**hor (2)**

T. Buğday, darı gibi ziraat ürünlerinin tohumlarından artan kalıntı,artık. =**şikişin**

T. Buğdaya ikinci kez verilen su. =**gecge su**

T. Buğdayı filizlendirmek için verilen ilk su. =**kök süyi**

T. Buğdayı harmanda savurarak ayırma işi. =**soruķ**

T. Buğdayın arasında yetişen tohumu kara bitki. = **ķarimuķ (2)**

T. Buğdayın samanı. =**öye**

T. Buharda pişirilen ekmek. =**horluķ nan**

T. Bulanık su veya koyulaşan sıvı. = **ķortmaķ**

T. Bulaşıcı. =**yuķma**

T. Bulutlu, kapalı.=**gem (2)**

T. Bükmek,kıvırmak.. =**himirmek**

T. Bütünlemek, yontmak, ağacın dört tarafını aynı büyüklükte testereyle kesmek.=**somlimaķ**

T. Büyük saksı. =**yam**

T. Büyük adımlarla hızlı şekilde yürümek. =**salvaslimaķ**

T. Büyük kavga, sert dövüş. = **ķir yéği**

T. Büyük sepet. =**kaŋka (1)**

T. Büyük süpürge. =**yamdaķ (2)**

T. Büyük. =**kalan**

T. Büyük; kaba =**kalçaŋ**

T. Büyükbaş hayvanların göğsü. =**ömken**

T. Büyük-büyük ısırıp yemek. = **ķasimaķ**

T. Büzülmek,omzunu sıkmak. Mecaz anlamı: Pahalı bulmak. = **ķotaymaķ**

T. Cahil, söz bilmez. =**şirağol**

T. Can eriğinin iki tarafındaki ağaç. =**laŋķa (2)**

T. Canı sıkılmak,perişan olmak,sıkılmak. =**iç turķimaķ**

T. Cariye, kadın köle. = **ķirğin**

T. Cennet. =**uçmaķ**

T. Cevende. = **ķoşuķ nan**

T. Ceviz kabuğu çatladı.=**mak boldi**

T. Ciddi durum içinde kalmak. =**saķiliğa ot ketmek**

T. Cimri, pinti. =**mumsiķ**

T. Cimrilik,pintilik. =**üzütlük**

T. Cin çarpması. =**éseliniş**

T. Cin-kötü ruh. =**ötkün**

T. Çabuk, hızlı.=**şap (1)**

T. Çabuk. =**soylatayaķ**

T. Çadır._=**otalğu**

T. Çakıl taşı. =**şağal**

T. Çalılıklarda yetişen bir tür ot. =**sanciķ ot**

T. Çalıştırılan hayvan. =**kölük**

T. Çam ağacı.= **ķaçura**

T. Çamurdan yapılan duvarın üzerine konulan büyük diken. =**saḫal**

T. Çaresiz, sakat;fakir,yoksul, zayıf. =**yoda**

T. Çarpık, engebeli yer. =**yapsal**

T. Çarşaf, yatak-döşek çarşafı. =**şidişap**

T. Çatı oluğu. =**nokeş**

T. Çatı, evin tepesi; tavan. =**söre (1)**

T. Çay içilen büyük bardak. =**soḳa (1)**

T. Çay kasesi. =**Sinçay çine**

T. Çaya bandırılarak yumuşatılan çorbalık duruma getirilen ekmek.
=**umtaḳ**

T. Çekiç. =**lanto**

T. Çekirdeği çıkartılmamış şeftali kurusu. =**monek**

T. Çekirdek.=**uruḳça**

T. Çekirge. =**sékir güç**

T. Çekmece. =**şoğurtma**

T. Çelik; Mecaz anl: Kuvvet. = **ḳuyuç**

T. Çevirmek, sokuşturmak, parmakla çımdırmak. =**olimaḳ**

T. Çeyiz, kızın öz annesi tarafından, erkek evine alıp gelinen eşyaları.
=**iliktelle**

T. Çeyrek.=**soyam**

T. Çıldırmak, ne söylediğinin farkında olmamak. =**lolaŋlimaḳ**

T. Çın-çın, şangır-şungur, şildir-şildir.=**şaŋğir- şuŋğur**

T. Çiçeği daima açan bir çeşit gül. =**gülemşiva**

T. Çiçek açan, uzun yıllı,ince gövdeli bir tür bitki. =**kasaŋ ḳoray**

T. Çiçek desenli kumaş. =**şatava**

T. Çiçek vazosu .=**ğunça**

T. Çift ördek. =**suḫsur**

T. Çift sürmede ineği sabana getirme için söylenen söz. =**oş-ke**

T. Çift; ikiz;bir tür oyunun adı. = **ḳoşmaḳ**

T. Çiftçi. =**ékinçi**

T. Çiftçilik. =**ékinçilik**

T. Çifte atmak .=**möŋkimek**

T. Çiğ bitkisinin dip tarafındaki beyazlaşan yaprakları. =**olaŋ**

T. Çiğ eti parçalamak. =**maşaş**

T. Çiğnemeden yutma. =**yalmaş**

T. Çile çekmek. =**siḳiḳ**

T. Çile, cefa. =**siḳim**

T. Çimde yetişen bir tür gül. =**öyleŋ çéçigi**

T. Çimdiklemek. =**motimaḳ**

T. Çimenliklerde yetişen bir tür yaban çiçeği, dağlarda da bulunur. =**yava köknar**

T. Çirkin, kirli, pis.=**heş**

T. Çit, çitlenmiş. = **ḳoşam**

T. Çit. =**ğaşa**

T. Çit. =**şaḫçe**

T. Çizmenin koncuna yerleştirilen tahta kalıp. =**şaŋ (1)**

T. Çobanlara verilen iş hakkı. =**kötük**

T. Çocuğun doğumundan kırkıncı gününe kadar olan süre.=**ider (2)**

T. Çocuğun karındaki saçı. = **ḳirḳiçaç**

T. Çocuk doğurmak, doğurmak. =**küzeymek**

T. Çocuk döşeği, kundak. =**körpiçek**

T. Çocuk oyuncağı. =**molliḳopḳaḳ**

T. Çocuk oyunu ‘‘beş taş’’ın büyüğü. =**höpilek taş**

T. Çocukların çekip oynadığı yuvarlak taş =**saḳa (1)**

T. Çocukların uykusunda gülmesi veya ağlaması. =**udusḳimaḳ**

T. Çocuklarin oynadığı top oyununun bir türü. = **ḳaşḳançuḳ**

T. Çocuksuz, bekar; zor olmayan. =**suvay-saltaŋ**

T. Çok .=**şipşir**

T. Çok ağlamak; çok söz söylemek. =**képilimaḳ**

T. Çok ağlayan .=**miriŋ**

T. Çok birikmemiş, yarım,az birikmiş.=**şirşim**

T. Çok çalışmaktan zayıflamış olan, biktin düşen. = **ḳirçaŋğu**

T. Çok gülen. =**külgünçek**

T. Çok iş yapıp tecrübe edinen kişi.= **ḳağdalma**

T. Çok konuşan, çok söylenen. =**ğoduraŋğu**

T. Çok konuşan. = **ḳumḳazi**

T. Çok konuşan. =**şot-şot**

T. Çok sinirli. =**oğiyaman**

T. Çok şımarık çocuklara söylenilir. =**éğizda tuğuvalğan**

T. Çok yavaş hareket eden. =**irkaşa**

T. Çok yoğun, çok sık ,çok koyu. =**şipşidar**

T. Çok, dolu, bol. = **ḳir-ḳir**

T. Çorak. = **ḳaḳram**

T. Çöl,sahra. =**yimen**

T. Çölde yetişen çalılı bir tür bitki. =**körge**

T. Çöllerde yetişen bir tür bitki. =**şap (3)**

T. Çöp yığılan yer, kamış. =**söre (2)**

T. Çukur yer, aldatma,tuzak,kapan. =**opur**

T. Çukur, çukurluk. =**oymat**

T. Çuval. =**lağli**

T. Çuval. =**sumal**

T. Çürümek, küflenmek, ekşimek. =**idimaḳ**

T. Dağ hindisi. =**olan (2)**

T. Dağ yamacı, bozkır, tarla, yol kenarlarındaki taşlık yerlerde yetişen bir çeşit ot. =**yapçan**

T. Dağ yamacı, çalılık yerlerde yetişen bir tür ot. =**izmuḳ**

T. Dağ yamacı. =**yamzal**

T. Dağ yamaçlarında yetişen bir tür ince gövdeli bitki. =**éşek ḳomiçi**

T. Dağ yamaçlarındaki çayırlıklarda yetişen ince gövdeli bitki. =**soğu gül**

T. Dağda yetişen bir tür şifalı bitki. = **ḳariğan**

T. Dağda yetişen siyah üzüme benzeyen bitki. =**şilve**

T. Dağın yokuşu. =**kötel**

T. Dağınık büyümek. =**salvaŋ**

T. Dağınık, kabarık, düzensiz saç, sakal. =**molukvaş**

T. Dağınık, kabarık,düzensiz.=**sarvaŋ**

T. Dağlarda büyük taşların oyulmasıyla su biriken yer. = **ḳaḳ**

T. Dal, budak, kol. =**şaḫap**

T. Dal-budak (kesilen). =**şupur**

T. Daldan dala konan bir tür küçük kuş; bu bir yerde oturmayan insanları taklit için kullanılır. =**şaḫ saniğuç**

T. Dalkavuk. =**lomodi (2)**

T. Dalkavuk. =**söŋŋuçku**

T. Dalkavukluk. =**lomodiliḳ**

T. Dalmak. =**süŋgümek**

T. Dam ustası. Mecaz anl: Tellal =**suvaḳçi**

T. Dam üzerlerine konulan tahta. =**sinca**

T. Damak. =**kirişek**

T. Damat, kaynatasını böyle söyleyerek çağırır. =**ğocika**

T. Damla. =**nor**

T. Damlamak. =**ğap etmek**

T. Dans.=**isna**

T. Dar boğazda akan suya salıp balık tutan daldan örülen ters ağızlı sepet. =**mancar**

T. Dar yol. =**ğimsa (2)**

T. Darbe. =**soḳḳa**

T. Darı döven ahşap alet. =**oğu**

T. Davet. =**sala (2)**

T. Dayanak,destek. =**övek**

T. Dayanıklı; çaresiz. =**şudibar**

T. Dayanıksız, zayıf, sulugöz. =**mişimirik**

T. Dayanılmazlık, takatsizlik. =**küymeslik**

T. Dede. Babanın babası. =**yağ dada**

T. Dedikodu. =**gösme**

T. Dedikoducu. =**şivekçi**

T. Dedikoducu. =**şupuŋ éğiz**

T. Dedikoducu. =**şupur égiz**

T. Değer, süper, gönüldeki gibi._=**muyatliḳ**

T. Değersiz. =**yadaḳ**

T. Değirmen iğinin durduğu yeri.=**kalu**

T. Değirmenin oluğuna su düşen yeri. =**kalu béşi**

T. Değişmek; kavga etmek,savaşmak. =**élişmaḳ**

T. Deli, akılsız. =**serḫuş**

T. Derhal, şu an, hemen. =**leppite**

T. Deri yelek. =**içmek (2)**

T. Derin =**gün**

T. Derinin altı, etle derinin arasındaki doku. =**sériḳ et**

T. Derinliği olmayan çukur. =**uçurma haŋ**

T. Dert etmek, homurdanmak. =**ğumlimaḳ**

T. Dert, hastalık. =**gem (1)**

T. Dert, keder,üzüntü. =**ikirlik**

T. Dert, sorun; nefret. =**ğum**

T. Desen,süs, bezenen. =**yasidaḳ**

T. Desteklemek,taraf tutmak. =**yénini almaḳ**

T. Deve. =**lokta**

T. Devedikeni. =**sütligen**

T. Develeri yöneten.=**moter**

T. Devenin hörgücü. =**loka**

T. Dış çevrenin-soğuk hava veya suyun etkisiyle ayak veya elin donup ağrıması. =**münürimek**

T. Dış ev, aralık ev. =**éğiz öy**

T. Dışarıdan gelen yabancıyı uzaktan görüp ateş yakıp haber vermek için yapılan ,sabit iskele korunma yeri. =**uçḳurul**

T. Dibine inmek._=**opurmaḳ**

T. Dik kaya, uçurum. =**yardaŋ**

T. Dik kaya. =**gilaŋ**

T. Dik; zirve. =**uçma**

T. Dikenli ot. = **ḳalğayta**

T. Dikilmek, kavga edecekmiş gibi davranmak. = **ḳadiğallimaḳ**

T. Dikkat etmek,uyanık olmak, tedbirli olmak. =**hézi bolmaḳ**

T. Dikkat kılmak, sezmek, anlamak. =**seŋkermek**

T. Dikkate almama, umursamamak= **ḳaptiliğa almasliḳ**

T. Dikkatli giyinmeyi bilmeyen,eski-yeni herşeyi giyen kadınlar için söylenilir._=**éçiḳsiz**

T. Dikmek. =**şiŋtaytmaḳ**

T. Dilenci. Kapı kapı dolaşan dilenci. = **ḳaraçi (1)**

T. Dilim ekmek. =**hemek**

T. Dinlendirip veya sırayla ekilen yere 'urval yer' denilir. =**urval**

T. Dinlenilen günlerin dışındaki günler. =**minepte kün**

T. Diri can. =**hölten**

T. Dişi bıldırcın.=**şorka**

T. Dişi geyik. =**ğalcaḳ**

T. Dişin kök tarafında dişi kaldıran et aralığındaki boşluk. =**milik**

T. Doğan şeklindeki bir kuş.=**kökinek**

T. Doğru, düz, uygun, tam. =**yapsa**

T. Doğurmak. =**kosatmaḳ**

T. Dokuma ipi. =**örüş**

T. Dolu. =**mendir**

T. Domates koyup yapılan hamur.=**şoḫlaçöp**

T. Donmuş su. =**kanca**

T. Donun lastik geçirilen yeri. =**lépez**

T. Dost olmak, sevmek. =**écil bolmaḳ**

T. Dost, arkadaş; ortak. =**şaca**

T. Dostluk, sevgi. =**icik**

T. Doymaz. =**hepser**

T. Doymaz._=**opḳan**

T. Doymuş, tamahkar. =**geksi**

T. Döğüş,kavga,savaş.=**étiş**

T. Dönmek. =**mitkut**

T. Dönüp kalmak,çevirip kalmak. =**otuḳmaḳ (2)**

T. Dört ciŋe eşit gelen ağırlık ölçüsü.=**işşek**

T. Dört tarafı dağlarla çevrilen yer. = **ḳaplaŋğu**

T. Dört yol köşesi, kavşak. =**yol ağzi**

T. Duman, toz. =**manan (2)**

T. Durgun, zayıf. = **ḳataŋğur**

T. Durulamak,temizlemek. =**yaḳimaḳ**

T. Dut veya erik silkelenen büyük örtü. =**şaldirşap**

T. Duvar kırmada kullanılan taş alet.=**soḳmataş**

T. Duvar veya parmaklıkla çevrilmiş alan; çiftlik, malikanelerin veya beylerin köy ekonomisi. = **ḳoruḳ**

T. Duvargözü,oyuk. =**yoğa**

T. Duvargözü. = **ḳirmizaḳ**

T. Duvarın eksik yeri.=**şora**

T. Duvarın yıkılmasını önlemek için yanına yapılan ek duvar. =**ğocitam**

T. Duygulanmak,hüzünlenmek =**muŋiyip ḳalmaḳ**

T. Duygulu, sulu gözlü =**suyuḳ**

T. Düğün başladığında söylenilen şarkı.=**ölen (1)**

T. Düğün gününün ertesi kız ve erkeğin dostları bir yerde toplanıp yapılan merasim. =**hocra képi**

T. Dünür. = **ḳuduguy**

T. Dünya malından ayrılmak, güçten düşmek. =**iliki ḳurimaḳ**

T. Düşmek, gevşemek. =**lapsaymaḳ**

T. Düşmek; dalmak.=**inmek**

T. Düşünmek, hayal etmek. =**onimaḳ**

T. Düşünmek, kanat altına almak,merak etmek. =**étek yapmaḳ**

T. Düz örülen don bağı. = **ḳuv (2)**

T. Düz takke. =**mantu doppa**

T. Düz, pürüzsüz .=**sipte**

T. Düzene koymak. =**seylimek**

T. Düzensiz, tertipsiz; acelecilik. =**müķül-Téḳil**

T. Eğersiz, eğer takılmayan. =**yaytaḳ**

T. Eğik,eğri, yamaç. =**yotuḳ**

T. Eğilmiş, eğilmiş duran. =**égilçan**

T. Eğitilmeyen, kontrol edilmesi zor.=**şay**

T. Eğri, çarpık, büğrü. =**sibuca**

T. Eğri, eğri-büğrü, eğilmiş,yamuk. =**kalaŋ**

T. Eğri. =**maytuḳ**

T. Eğri-büğrü. =**maytuḳ-saytuḳ**

T. Eğrilik, eğri yer. =**yaŋçayli**

T. Eğrilik; terslik. = **ḳiyiḳliḳ**

T. Ekleme,ilave etme. =**yötük**

T. Eklenilip yamanan. =**ulaḳ-ḳuraḳ**

T. Ekmeği yassı hale getiren tahta. =**nan taḫta**

T. Ekmeğin kenarı. =**saḳa (2)**

T. Ekmeğin yüzünü delmek için kullanılan ağaçtan yapılan ucu iğneli alet. =**naçö küç**

T. Ekmek pişirilen =**gezne**

T. Eksilmek, yıpranmak=**kimirlenmek**

T. Ekşimiş süt mayası,yoğurt mayası. =**könelgülük**

T. El ile sıkılarak yapılan tezek. =**siḳmaḳ**

T. Elbise kolunun uç kısmı. =**mancit**

T. Elde etmeğe çalışmak. =**örileşmek**

T. Elindeki eşyayı sık sık bozup-kırıp koyan insanlar için kullanılan söz. = **ḳoli şor**

T. Elinden iş gelmeyen insan. =**himiduk**

T. Elinden iş gelmeyen. = **ḳoli giri**

T. Elini ve ayağını uzatıp yatmak. =**sunaylimaḳ**

T. Elle atılıp ağa düşürüp oynanan top. = **ḳol top**

T. Elle yoklamak, yoklamak.=**üdüskilimek**

T. Elleriyle boynuna sarılmak. =**géliktemek**

T. En çok. =**şervaz**

T. En ufak hazırlığı yok, belli değil. =**éği bilen beği yoḳ**

T. Endişeli olmak, endişelenmek. =**öymek**

T. Engel, güçlük, uğursuz, felaketli. =**istare (2)**

T. Engellemek, zahmet vermek; meşgul olmak.=**melek**

T. Ense. =**gelle**

T. Eriğin bir türü. =**güliçi**

T. Eriğin bir türü. =**kök pişt**

T. Eriğin bir türü. =**mollavi**

T. Eriğin bir türü. =**moruşu**

T. Eriğin bir türü. = **ḳarağazaŋ**

T. Eriğin bir türü. = **ḳizilaŋ**

T. Eriğin renk değiştirmesi.= **ḳoŋarmaḳ**

T. Erişmek, almak, sahip olmak, yakalamak. = **ḳuçmaḳ**

T. Erkek eşeğin anırarak koşması.=**hallazlimaḳ**

T. Erkek ördek. =**kögel**

T. Erkek tarafının kız tarafına verdiği eşya ve para. = **ḳiz méli**

T. Erkek. =**irekte**

T. Erkeklerin cinsel organı. =**şirla**

T. Erkeklik yapmak, kabadayılık yapmak, cüretlenmek =**yigitlenmek**

T. Esas, bahane, ilişki, dayanak. =**ilinçuk**

T. Eski pamuk. =**Maz**

T. Eski,eski-püskü, lépir satti-eski püsküleri satan. =**Lépir (1)**

T. Esnemek. =**hepşimek**

T. Eş, çift. = **ḳoşlaḳ**

T. Eşik.=**mucuḳ**

T. Eşik. =**maŋda**

T. Eşit görmek, eşit saymak. =**saymaḳ**

T. Etin siniri.=**şellek**

T. Etkilenmek, öfkelenmek, heyecanlanmak. =**ğucuri kelmek**

T. Etlesin (bir tür kumaş) örmelerinin geçirildiği büyük tahta. =**gunda**

T. Etraf, konu-komşu. =**épi-mele**

T. Etrafı, çevresi. =**yéni-vili**

T. Ev ile ev arasındaki basık dam. =**yoğa tam**

T. Ev işleri, yemek işleri **.** =**öy töşüki**

T. Ev işleri._=**öy içilik**

T. Ev yeri, ev yapmak için seçilen yer.=**öylek**

T. Evin tavanına dizilen kısa kısa tahta. =**vasa**

T. Evli genç bayan. =**sékilek (2)**

T. Evsiz, sahipsiz. =**salpa- sayaḳ**

T. Eyer kanadının ardına takılan halka şeklindeki tasma. =**kötvellik**

T. Eyer. =**iŋğir çaḳ**

T. Eyersiz. =**yévidaḳ**

T. Ezik, uyuşuk, miskin. =**laypas**

T. Fahişe. =**matiçi**

T. Fakir, kimsesiz, çıplak. =**kurrek**

T. Fakir,yoksul, aciz-zayıf. =**namrat-çumrat**

T. Fare cinsindeki bir tür hayvan. =**höpigen**

T. Fare türündeki bir tür küçük hayvan. =**öplen**

T. Fare ve köstebek gibi yer altında yaşayan hayvanların yuvası. =**ordu**

T. Fark etme gücü az olan, düşünmeden iş yapan insan. =**koldur**

T. Fark._=**ilğa**

T. Farketmek. =**seŋkimek**

T. Fasulye. =**lovya**

T. Fayda etmek. =**körüşmek**

T. Fermuarlı ceket.=**serme çapan**

T. Fırça. =**moyekçe**

T. Fırsat yakalamak. =**san tegmek**

T. Fidan boylu, gelişmiş. =**şaḫşa boyluḳ**

T. Fincan, küçük çini. =**sirkaya**

T. Gaz yağı. =**yer yéği**

T. Gazap; gayret; heyecan. =**ğucur**

T. Gece at-eşekleri otlağa çıkarıp beslemek. =**manaḳ**

T. Gecede, gece vakti. =**keçte-patta**

T. Geçimsiz karakterli, aksi. =**éki kélişmeslik**

T. Geçit =**ötük**

T. Gelecek, istikbal, akibet. =**kéyinlik**

T. Gelen =**kelgindi**

T. Gelin olacak kız için hazırlanan ev eşyaları. =**sep (1)**

T. Gelişmek. =**yalcimaķ (1)**

T. Geminin ahşap direği. =**maçta**

T. Gençlik. =**nover**

T. Geniş, büyük. =**leŋ**

T. Gerçek, hakiki. =**mum**

T. Geveze, boşboğaz. =**milciŋ**

T. Gevşek ağızlı,çok konuşan,ağzında olup işte olmayan kişiler bu şekilde adlandırılır. =**şaraŋ~-şuruŋ**

T. Gevşek, ağır kanlı. =**mislimiyaŋ**

T. Gevşek, cefadan korkan, uyuşuk. =**lata kuskus**

T. Gevşemek. =**lalaymaķ**

T. Geyiğin erkeği. =**hagina**

T. Gıdık; gıdıklama. =**ğidiķ**

T. Gıtgıtlamak.=**vaķaķlimaķ**

T. Giriş kapısına veya kapılara pencerenin vasistasına benzer açıp koyulan vasistas delik. =**soğun**

T. Giyim –kuşam. =**égin kéçek**

T. Gizlemek, kapatmak. =**yoputmaķ**

T. Gizleyip koymak.=**suķup ķoymaķ**

T. Gizli, kıyı-köşe =**ğimsa (1)**

T. Gizli,saklı._=**nopuk**

T. Gizlice vermek, rüşvet vermek**.** =**suŋgutmaķ**

T. Göğe yükselmek. =**köklimek (2)**

T. Göğsün iç kısmı. =**öŋker**

T. Göğsünü göğsüne veya başka şeye sürmek. =**örkimek**

T. Gökgürültüsü. =**köl**

T. Göl, küçük su deposu.=**sulaķ**

T. Gölge. =**köleŋgüç**

T. Gölge. = **ķalķa**

T. Gölgelik, kamelya. =**saylatma**

T. Gölgesi, haber, işaret. =**idi-gupasi**

T. Gönlü kırılmak. =**köŋli çigilmek**

T. Görgüsüz, sonradan görme. =**uruŋḳay**

T. Görünmek,yükselip çıkmak,ucu çıkmak. =**uçlaymaḳ**

T. Görüş açısı = **ḳara ḳaraḳ**

T. Gösteriş yapmak, özendirmek. =**körkütme**

T. Gösteriş yapmak. =**şom ḳilmaḳ**

T. Gösterişçi. =**şomçi**

T. Gösterişli ama içi boş. =**sirlima noça**

T. Gözbebeği. = **ḳaraḳ**

T. Gözkapağı veya yüzü gözü şişmek. =**yotuḳmaḳ**

T. Gözleme,çörek. =**yit**

T. Gözü uyanık durup görmemeyi, tanımamayı tanımlamada kullanılır. =**közige elgek kiyivalmaḳ**

T. Gururlanmak, kibirlenmek. =**kékkeymek**

T. Gübre. = **ḳuyut**

T. Gübre. = **ḳiğ-ḳat**

T. Güç harcamak, çabalamak. =**küç salmaḳ**

T. Güç, kuvvet. =**söl (1)**

T. Güçlü.=**küçtüŋgür**

T. Güçsüz, zayıf. =**şidaḳ**

T. Gül yaprağı. = **ḳipça**

T. Gülerek yürüyen insan. =**hicaḳ**

T. Güleryüzlü. =**külgün çiray**

T. Güney. =**kün yürüş**

T. Güney. =**över**

T. Gürül gürül yanmak. =**loḳurap köymek**

T. Gürültü ile. = **ḳiḳu-maçu**

T. Gürültü, bağırış, uğultu. =**hoga**

T. Gürültü-patırtı =**ğavur-ğuvur**

T. Gürültü-patırtı. =**maçigucu**

T. Gürültü-patırtı. =**hoga-süren**

T. Güvensizlik. =**senmeslik**

T. Güvercin kafesi. =**kuvuk**

T. Güvercin yavrusu. =**mecige**

T. Güvercin yuvası = **ķuma**

T. Güvercin. =**köküşken**

T. Güzel,boylu poslu. =**ilip ķamet**

T. Güzel. =**sulu**

T. Güzellik; usta(el işi, ev işinde usta). =**uz**

T. ‘‘Ğaral’’ la aynı anlamda =**ğoro**

T. Haber. =**sirtiķ**

T. Haberci. =**hödeyçi**

T. Haberci. =**ileŋçi**

T. Haddinden fazla yoruluvermek. =**muķudimaķ**

T. Haddini aşmak, zorlamak. =**oşuķçiliķ ķilmaķ**

T. Hafıza, hatıra =**sem**

T. Hafif giyinmiş. =**şiğildaķ**

T. Hafif hastalık.=**ilinçiķ**

T. Hafiflemek, rahatlamak,hastalıktan kurtulmak. =**segidimek**

T. Hakaret sözü. =**kiriş tasma**

T. Hakiki ipekten yapılan kumaş türü =**ğicim**

T. Hala, babanın veya annenin ablası =**hamma**

T. Halk. = **ķaraçi (2)**

T. Halka, küpe. =**yigine**

T. Halkı vergi yerine zorla çalıştıran saray görevlisi. =**yosul**

T. Ham pamuğun yeşil halinden kösek tutma zamanına kadarki dönem. =**kösek**

T. Ham tuğla. =**kepiş**

T. Hamal, mal taşıyan. =**yüdümçi**

T. Hamam(banyo); bunaltıcı, boğucu. =**hamnam**

T. Hamile, gebe. = **ķirliķ**

T. Hamile, iki kat. =**éğir ustiẖan**

T. Hamur açan oklava. =**sékilek (1)**

T. Hamur ve hamur işi yaparken hamur kesmek için kullanılan alet. =**ğildirğuç**

T. Hanım, eş.=**köçe**

T. Hanımların kullandığı bir ünlem sözcüğü. =**héycén**

T. ‘‘Haŋğir ḳay’’ ile aynı anlamda =**hallaŋ**

T. ‘‘Hapan’’la aynı anlamda =**süken**

T. Hapis, hapsolmuş. =**hepse**

T. Hapsetme, kapatma. = **ḳavaş**

T. Hareketli, yaramaz, afacan; huysuz. =**şepşek**

T. Harman veya tarla işlerinde kullanılan çok ayaklı tahta döven=**seksen put**

T. Harmanda öğütülüp, savrulmamış kalan buğday;hayvan ini. =**in**

T. Harmandan saman dolduran, ata çekip taşıyan büyük çuval =**laḫsa**

T. Harmandan yemek dileyen dilenci. =**noḳançi**

T. Haset, kızma. =**hösüt**

T. Hasta. =**uçunma**

T. Hastalık yüzünden ateşlenmek. =**ismidimaḳ**

T. Hastanın şakağına ve ağrıyan yerlerine ilaç ve ilaçlı su sürmek, bedeni elle sıkmak =**uḳilimaḳ**

T. Hatıra, yadigar. =**yaldama**

T. Hatırlamak, özlemek, yad etmek. =**kinimek**

T. Hatira. =**muyat**

T. Hava, iklim. =**hoga-cahan**

T. Havalanmak, soğuk almak. =**uçunmaḳ**

T. Havlamak. =**ğapşimaḳ**

T. Hayal etmek, düşünmek =**gilimaḳ**

T. Hayalperest. =**oyçi**

T. Haylaz, yavaş hareket eden =**giciŋ**

T. Hayran olunan, şaşılası, ayrıcalıklı. =**ömse**

T. Hayran, şaşırtıcı.=**hes-hes**

T. Hayranlık ifade ederken, heyecanlanıldığında kullanılan bir ünlem

sözü. =**memem**

T. Hayret etmek, şaşırmak. =**meŋdimek**

T. Hayret. =**in-taŋ**

T. Hayvan postlarını kullanılabilecek duruma getirme amacıyla işlemek, sepilemek. =**iylimek**

T. Hayvan. =**mal-méket**

T. Hayvanın kulağını keserek yapılan damga. =**énimek**

T. Hayvanın sidik torbası. = **ḳovuḳ**

T. Hayvanlara ot,yem verilen ve onların su içtiği yalak. =**ulaḳ**

T. Hayvanları hızla semirten bir tür bitki. =**kélep**

T. Hayvanları yayladan kışlaya veya kışladan yaylaya götürürken kullanılan yol. =**köç yol**

T. Hayvanların baş aşağı, dört bacağı asılı kalışı. =**ödimek**

T. Hayvanların ölülerini yiyen kuş.{çev.Akbaba} =**ğicek**

T. Hayvanların toynağının içindeki kemik. =**şivirğaḳ**

T. ‘‘Heceŋge’’ile aynı anlamda =**heceŋgüç**

T. Helikopter böceği. = **ḳulay**

T. Hem suçlu hem güçlü olan, ısrar eden =**istare (1)**

T. Hemel(22 mart 21 nisan arası) yıldızı, 3 aydan başlayıp görünen yıldız olup bazı yerlerdeki Uygur çiftçileri bu yıldızın göründüğü mevsimi yeni yılın başlama vakti hesaplar.= **ḳozi yultuz**

T. Hemen, derhal, şu an. =**hemsat**

T. Hendek, siper. = **ḳérim**

T. Her işe karışan, ukala. =**suḳlet**

T. Her türlü malzeme, kapkacak benzeri eşyalar. =**laḳa-luḳa**

T. Herşeyi kontrol altına almak , tekel oluşturmak. =**ğucam çaŋgili ḳilmaḳ**

T. ‘‘Hettem’’ ile aynı anlamda =**hettemşa**

T. Hıçkırmak, hıçkırarak ağlamak. =**öpkidimek**

T. Hırsız. = **ḳoli emgelik**

T. Hırsız. = **kantu**

T. Hızlı gitmek. =**ğuyyaŋşimaḳ**

T. Hızlı ve düzgün yüzmek; boy atmak.=**Soylimaḳ**

T. Hiç;fakat;kesinlikle. =**ğoli**

T. Hiçbir şeyden hoşnut olmamak, zerre kadar tesir etmemek. =**yumuriğa yuḳmasliḳ**

T. Hiçbir şeyi yok, doğuştan yetim kalan. =**ḳara yitim**

T. Hilekar. =**ikti**

T. ‘‘Hirliguduŋ’’ile aynı anlamda =**hirlik**

T. Hisse, pay. =**oḳ**

T. Hor görmek. =**ucuzlimaḳ**

T. ‘‘Horluḳ nan’’ ile aynı anlamda =**honan**

T. Horozun bir türü.=**lolaŋ (2)**

T. Hoş kokulu bir tür bitkinin kökü,yenilir. =**ölen (2)**

T. Hovarda, sözünde durmayan. =**köŋli suyuḳ**

T. Hörgüç. =**löken**

T. Hüner sahibi olan. =**ḳoli gül**

T. Ilgın ağacıyla örülüp yapılan duvar. =**koşam tam**

T. Ilgin ağacına benzeyen çalı şeklindeki bitki. =**kürük**

T. Ilık havada yağan kar. =**sériḳ ḳar**

T. Irmak, derenin dar yeri. =**ḳisaŋ**

T. Islak, kurumayan, Hoten’de ‘‘ham’’ anlamına da gelir =**söl (2)**

T. Islık çalmak. =**üşkürmek**

T. Işık. =**kölügeç**

T. ‘‘İç’’ sözünün küçültülerek söylenişi, yüreğim, kalbim. =**içkinem**

T. İç at, arabaya koşulan at. =**şota at**

T. İç,öz, yürek. =**özek**

T. İçi dar, karakteri kötü, dikbaşlı. =**ğécir**

T. İçinden gelerek yanıp ağlamak. =**köyüküş**

T. İçine yağ konulan ekmek çeşidi. =**ḳavamaş**

T. İftira atmak, kara çalmak. =**yalayapmaḳ**

T. İftira, kara çalmak. =**yala**

T. İftiracı. =**yaliḫor**

T. İğde dalı. =**şuna**

T. İğde dikeni,diken.. =**şoḫa**

T. İğnelenmek, batırılmak. =**sağilmaḳ**

T. İhanet etmek =**kara sanimaḳ**

T. İki akının birleştiği yer. =**ḳoşlaş**

T. İki ayağını sırayla değiştirerek kaldırıp yürümek.=**geŋkilmek**

T. İki koltuktan geçirmeye uygun şekilde bağlanan bağ .= **ḳoltuḳmaç**

T. İki şeyi birbirine bağlamak; ahşap materyali ıslatıp, ısıtıp, birer eşyaya bağlayıp veya bastırıp istenilen şekle sokmak. =**matimaḳ**

T. İki ucunda askısı olan, iki kova ile su taşımak için kullanılan alet. =**laŋguŋ**

T. İki yaşındaki at. =**sarva**

T. İkinci kat .=**menzer**

T. İkindi vakti. =**ikindi**

T. İlaç gibi sürülen taş. Mecaz anl: Söz geçmez, utanmaz. =**sümel**

T. İlaç satıcısı. =**hattar**

T. İlerlemeyen,gelişmeyen. =**soḫrun**

T. İlgi çekmek, dikkat çekmek. =**indimek**

T. İlkbahar mevsiminin başladığı vakit=**hot**

T. İlkbahar mevsimlerinden biri olup,yeni yılın 4. ayının 20-21. günlerinde başlar. Bu mevsim ‘‘söğüdün yeni filizlenme zamanından sonra gelir, yani ilkbahar mevsiminin en son zamanı sayılır. =**ḳizil kus**

T. İlkbaharda nehirde eriyip akan buz. =**şürmel**

T. İnanmak . =**sinmaḳ**

T. İnanmak. =**inenmek**

T. İnatla tartışmak. =**kac talaşmaḳ**

T. İnce gövdeli bitki olup nehir vadilerindeki otlaklarda yetişir.=**ğaz tapan**

T. İnce gövdeli bitki olup, yol boyları, kırlarda yetişir. =**ḳizil ḳulaḳ**

T. İnce gövdeli bitki, dağlık yerlerdeki bitkiler arasında, orman kenarlarındaki nemli yerlerde yetişir. =**yava maş**

T. İnce kıldan dokunmuş çuval. =**örmek**

T. İnce, kalın olmayan. =**yupuŋ**

T. İnce, yüksek, dümdüz enine genişlemeyen,yükseğe yükselen herhangi bir nesne. =**şodaŋ**

T. İnce,narin,zayıf. =**insiḳti**

T. İnce,uzun bacak. =**noğuç ayaḳ**

T. ‘‘İndimek’’ in isim şekli.=**indek**

T. İneğin çiftleşme isteğini gösterir. =**écilğa çüşmek**

T. İneğin sığırsineğinden kaçması. =**sayğatmaḳ**

T. İnekle farklı bir tür ineğin çiftleşmesinden doğan ilk inek. =**keylük**

T. İnsanın yüzüne bakıp karakterini tahlil eden; casus istihbaratçı. =**sinçi (1)**

T. İntikam. İçinde intikam duygusu besleme. =**guŋ**

T. İp ayırmada kullanılan sopa. =**noğuç**

T. İpekböceği kurdunun dördüncü evre uyku vakti. =**uluğ beheŋ**

T. İpekböceği kurdunun ikinci uykusu. =**ḳapaḳ uyḳusi**

T. İpekböceği kurdunun üçüncü kez uyuma zamanı. =**kiçik beheŋ**

T. İpekböceği tarafından delinen kozalak._=**seynaḳ**

T. İpekböceğini alan bir çeşit kap . =**samba**

T. İpin bir ucunu çekerek çözülen bir tür bağlama şekli. =**kilmek**

T. İradesi kırılmak, morali bozulmak. =**sultaymaḳ**

T. İradesiz, tembel. =**güleş**

T. İri yapılı insan. =**ğataŋ**

T. İshal olmanın isim türü. =**öteg**

T. İstemek, beğenmek. =**ğimsimaḳ**

T. İstemek, dilemek, rica etmek. =**soranmaḳ**

T. İstemek, ortaya koymak, aracı göndermek. =**söz salmaḳ**

T. İstenileni yaptırmak için onu övmek. ‘‘Ayağına ıslak tuğla koymak’’ deyimiyle benzer anlamda. =**ḳoltuḳiğa su pürkimek**

T. İstirahate çıkmak, dinlenmek. =**h arduḳḳa çiḳmaḳ**

T. İş =**nop**

T. İş ‘‘ özleyip’’ kalmayı (işten kaçıp işe tutulup kalmayı) bildiren söz.

=**uçisi ḳiçişmaḳ**

T. İş. =**kar**

T. İşaret etmek._=**imlimek**

T. İşaret parmağını oynatıp söz söylemek. =**séyimaḳ**

T. İşçi, usta,zanaatkar. =**karger**

T. İşin çok hoş, dileğine göre olduğunu bildirir. =**éşiki töt çişliḳ bolmaḳ**

T. İşin gönüldeki gibi olması. =**uẖta**

T. İşin kolayı. =**sürüm**

T. İşin yolunu bilmeyen; köylü. =**giri**

T. İşini ciddi yapan insanlar için kullanılan lakap. =**késer**

T. İşini yarım yapan insanları tanımlamada kullanılan söz grubu..
=**ḳuyruḳ sélip yürmek**

T. İşleme nushası, örnek model; duvargözü. =**oyuḳ**

T. İşlenmeyen doğal taş.=**kömel taş**

T. İşlerin yoluna girmesi; uyuşmak; işlerin iyi gitmesi. = **ḳonaşmaḳ**

T. İşsiz, ücretsiz. =**mut**

T. İşte başarısızlığı bildirir. = **ḳaşḳa dessimek**

T. İşte, nasıl olsa. =**hakivato**

T. İt, köpek. =**seg**

T. İtaat eden; ‘‘karşılama’’, ‘‘alkışlama’’ anlamlarını bildirir. = **ḳoli kökside**

T. İtilip-kakılıp. = **ḳaḳlay-soḳilay**

T. İtiraf etmeye, razı olmaya mecbur kalıp söz söylememeyi bildiren ünlem. =**ğidiŋ-pidiŋ**

T. İttifak, dost. =**hemkam**

T. İttifaklık, birlik. =**ömlük**

T. İyi fırsat, kolay fırsat; vakit, çağ. =**sat**

T. İyi giyinmek, süslenmek. = **sayisiğa ḳarimaḳ**

T. İyi görünmek, yararlı olmak. =**yaranmaḳ**

T. İyi haber.=**süvet**

T. İyi sözü de , kötü sözü de kabul etmeyen, alıngan insanlara böyle

denilir. =**sözeŋgir**

T. İyileşmezlik, düzelmezlik. = **ķoyuş bermeslik**

T. İz sürücü. =**izçi**

T. Kaba, büyük. = **ķopķa-mopķa**

T. Kabarmak, şişmek. =**köpçimek**

T. Kabarmak, şişmek. =**köpünki**

T. Kabuğu kalın, çekirdeği bıçakla oyulup çıkarılan ceviz. =**kolima yaŋaķ**

T. Kabuk. = **ķésirmaķ**

T. Kabuktan ayrılmayan tane. = **ķoşķavaķ**

T. Kaçınmak, çekinmek. =**ğaylimaķ**

T. Kadınların kolsuz yeleği.=**laskat**

T. Kadınların çok güzelliklerini anlatmakta kullanılan söz. =**kün dise küzi, ay dise ağzi bar**

T. Kadınların doğurup 40 günlük olan vakit. =**ider (1)**

T. Kadınların kulaklarına astığı bir tür halka. =**söke**

T. Kadınların kullandığı ve hayranlık ifade eden ünlem. =**münüç**

T. Kadınların peşinden koşan kişi. =**lolaŋçi**

T. Kadınsı karakterli erkek. =**ğitmek**

T. Kahrolsun.=**yer yaliğur**

T. Kaide, nizam, usül. =**Yürüş (2)**

T. Kakılan, dışlanan. = **ķéķindi**

T. Kalabalık, yoğun, sıkı, koyu.=**köcün**

T. Kalça, leğen kemiği. =**söce**

T. Kaldırım. =**süke**

T. Kalem çekilerek yapılan kaş, boyanmış kaş. =**köydürme ķaş**

T. Kalın ipten dokunan torba.=**köşük**

T. Kalıp (tuğla kalıbı); kolluk .=**kep (1)**

T. “Kalo” ya bkz. =**koyla**

T. Kamıştan yapılan ağıl. = **ķaliķ**

T. Kana bulamak. = **ķandimaķ**

T. Kanal boyları, dağ çukurlarında yetişen bir tür ince gövdeli bitki.

=**éyiķ tapan**

T. Kanal, nehir;temel,asıl;sırt. =**ğol**

T. Kanatlarını açmak. =**şapallimaķ**

T. Kanca, kapıyı kilitleyen kanca. =**ilğur**

T. “Kaŋka” ile aynı anlamda =**koŋkalak**

T. Kan kusmak. =**uyul**

T. Kap, tabak. =**ğédira**

T. Kapalı küçük su yolu. =**sandiktaz**

T. Kapı. = **ķoķ**

T. Kapıcı. = **ķovuķçi**

T. Kapının önünde durup ısrar etmek .=**kérecimek**

T. Kapının yan tahtası. =**yanyiğaç**

T. Kara ağaç. = **ķéyiğaç**

T. Karar verememek, bir karara varamamak, ortak nokta bulamamak.
=**giciŋlimaķ**

T. Kararsız kalmak, tereddüt etmek. =**madiḫida**

T. Kararsizlik, ikilem. =**liŋşiķ**

T. Karbonat. =**işķar**

T. Karda buz parçasıyla yoğurdu nektara karıştırıp hazırlanan içecek. =
ķada

T. Kardeş, akraba. =**uya**

T. Karga. = **ķaro**

T. Karındaki bebek; embriyo. =**hamile**

T. Karışmak (olaya). =**ilkeşmek**

T. Karışmış, karışık, engebeli. =**kallimaşaŋ**

T. Karışmış, yersiz, düzensiz. =**lolaŋ (1)**

T. Karmakarışık. =**öre-töpe**

T. Karnı ağrıyan insanları tuz,ekmek gibi şeylerle sepilemek.=**yodimaķ**

T. Karşı. =**yopura**

T. Karşılaşmak.=**gezleşmek**

T. Karşılık vermeyen, sakin. =**hézim bozek**

T. Karşısındakinin güvenini kazanmak. =**sériķ étiğe kiriv almaķ**

T. Kasapların et astığı kanca. = **ķen**

T. Kasırga =**saķatķa**

T. ‘‘Ķaş, yan’’ sözcüklerinin küçültülerek söylenmesi. = **ķaşķina**

T. Katı cismin yarılması, parçalanması. =**köçkün**

T. Kavak ağacı. =**segü**

T. Kavak ağacının bir türü. =**haŋga térek**

T. Kaval.=**söpütmöre**

T. Kavga çıkarıp, ortalığı karıştırmak. =**öyni oçaķ ķilivetmek**

T. Kavga-dövüşün artmasını, nefretin çoğalmasını bildirir. = **ķiça çéçilip ketmek**

T. Kavgaya hazırlanmak,öfkelenmek. =**sağdiğini asmaķ**

T. Kavrulup küçülmek. =**simiķmaķ**

T. Kavun. =**ğon**

T. Kavunluğu koruyan küçük alçak kulübe. =**sekte**

T. Kavunun bir türü. =**ğaz ķoğun**

T. Kavunun bir türü. = **ķariķaş**

T. Kavunun bir türü. =**sepçi**

T. Kaygan. =**ğil**

T. Kaygan;hepsi tamamen. =**ğiltaŋ**

T. Kaygılanmak, çok korkmak. =**yürügini su yaķilap turmaķ**

T. Kaynak sularında bulunan kurda benzeyen hayvan, ilaç yerine suyla içilir. =**yensunuķ**

T. Kazan dibi, kazanın altına yapışıp kalan yemek artığı.= **ķirmaķ**

T. Kazımak. Saçı usturayla bir defa kazıyıp tekrar çıktıktan sonra yine kazımak. = **ķirtişlimaķ**

T. Kazma veya çapanın sapının geçirildiği deliği. =**şumba**

T. Kaz-ördek avlamak için su üzerine kurulan kapan. =**suğan**

T. Keçe ev, çadır. =**otaķ**

T. Keçe evin tahta döşemeli tavanı. =**kerge**

T. Kederlenmek, öfkelenmek. =**iç puşmaķ**

T. Kederlenmek, üzülmek. =**uķaķ tartmaķ**

T. Kedersiz, gamsız. =**serimes**

T. Kedi.=**miş**

T. Kekeleme. =**ğuduruķ-buduķ**

T. Kelle-bacak, akciğer gibi geleneksel Uygur yemeklerini yapan kimse. =**kallipez**

T. Kenar. =**künçek**

T. Kendi içlerinde yardım amacıyla para-eşya çıkarıp toplamak. =**étek saldi ķilmaķ**

T. Kendi kendine kederlenmek. =**öziniŋ paşisini ķorumaķ**

T. Kendi kendine koparmak, bağdan kurtulmak için güç sarfedip hareket etmek. =**yulķunmaķ**

T. Kendiliğinden ürkmek. =**öziniŋ sayisiğa muş atmaķ**

T. Kendinde olmama, şuursuzluk. =**garaķ**

T. Kendinden saymak._=**özsinmaķ**

T. Kendine gelmek. =**özige kelmek**

T. Kepçe. =**nogey**

T. Kepçe. = **ķapaķ çömüç**

T. Kepçe. =**usķaķ**

T. “Kepe” ile aynı anlamda =**kelpiğun**

T. Kertenkelenin bir türü. =**salma**

T. Kesip ayırmak.=**şilimek**

T. Kesmek için veya et almak için bakılan mal. =**soyum mal**

T. Keyfin kaçması. =**kürki péşilmek**

T. Keyif, sağlık.=**hayli**

T. Kıldan ince tiftikten biraz kalın gelen tüy. = **ķilçiķ**

T. Kılıç, uzun bıçak. =**şap (2)**

T. Kılıf. =**ğelep**

T. Kımıldamamak. =**mit ķilmasliķ**

T. Kımıldatmak. = **ķitratmaķ**

T. Kırışmış,bükülmüş. =**ğicimlanmaķ**

T. Kırmızımsı sarı ile doru arasındaki at rengi. =**kér**

T. Kısa konclu ayakkabı. =**kaltisaķ**

T. Kısa,alçak. =**vaḫan**

T. Kısas. = **ḳatim**

T. Kısır ineğin buzağısı, buzağı.= **ḳisremdi**

T. Kısmak, çevirmek, döndürmek. = **ḳaçimaḳ**

T. Kış mevsiminin aylarından biri, bu ‘‘delve’’ mevsiminden sonra gelir. Ocak ayının 20.-21. günlerinden başlanıp kış, bu mevsimle sona erer. = **ḳapaḳ yardi**

T. Kış vakti. = **ḳiş-ḳurun**

T. Kış zamanlarında buz tutan göl ve ırmaklardan su almak ve balık tutmak için açılan delik. =**kaçkul**

T. Kışın giyilen başlık. = **ḳapilaḳ**

T. Kışın saksıda yetiştirilen yeşillik. =**kök (2)**

T. Kışkırtmak, acıtmak. =**sirke piyazliḳ ḳilmaḳ**

T. Kışlık kürklü başlık. =**olpaḳ**

T. Kıvırcık. =**gide**

T. Kıvırcık. =**vağcir**

T. Kıyafeti çirkin, kılıksız =**soḳnepes**

T. Kıyı-kenar._=**yaḳa-yavan**

T. Kız tarafına düğün için gereken şeyleri teslim etmek. = **ḳara tapşurmaḳ**

T. Kızağı ata bağlayan halat. =**ğincivağ**

T. Kızartılmış sebzenin üstüne mayalanan hamuru örtüp, buğulayarak pişirilen yemek. =**yapma nan**

T. Kızdırılan yağa küçültülen ekmeği karıştırıp yapılan yemek (bezı yerlerde *‘‘yajmen’’ de denilir).* =**yaşman**

T. Kızgınlık, sevinçlilik**.** =**hösile-sülket**

T. Kızmak, sinirlenmek, uzun sure durmadan ağlamak.=**laylimaḳ**

T. Kibirlenmek; kılık-kıyafeti, sözleri hoş olmayan insanları beğenmeme. =**oḫşivalmaḳ**

T. Kibirli, kendini beğenmiş. =**gidigey**

T. Kibirli, kendini beğenmiş; çok övünen. =**hettem**

T. Kibirli,mağrur. =**yoğançi**

T. Kilden yapılan sandık, içine tahıl veya giyim kuşam koyulur. =**köndük**

T. Kilim çevresindeki parallel çizgilerin arası. =**kanar**

T. Kilim dokumaya başlama. =**iş yügürüş**

T. Kilim dükkanının üst tarafındaki ahşap. =**kene**

T. Kilimin örülüşünü sağlayan sopa. =**kamal**

T. Kilimin yan tarafını eşit hale getiren ip. =**sirtliķ örüç**

T. Kilitli, bağlı, oyuncak bebek (çev.başkalarının istediklerini yapan. Mecaz anlamda), büyük padişahların idaresindeki küçük şahlar,beyler.=**orlaŋ**

T. Kimsesiz yaşlı. =**ketival**

T. Kin. =**kin**

T. Kir, pislik. =**gara**

T. Kira (yer kirası). =**yaķa**

T. ‘‘Ķirçanğu’’ la aynı anlamda = **ķirçilma**

T. ‘‘Ķirçilma’’nin mastar şekli. = **ķirçilmaķ**

T. Kirli, bulanık. =**laydaŋ**

T. ‘‘Ķirmaķ’’ la aynı anlamda = **ķirindaķ**

T. Kirpi. =**kive**

T. ‘‘Ķismaķ’’ eyleminin dönüşlü şekli. = **ķisinmaķ**

T. Kişinin ağzına bakarak kalan. = **ķuyruķ çörigüç**

T. Kişinin arkasından konuşmak. =**vitvit**

T. Kişinin içini acıtan sözler söyleme veya gülme,aşağılama, hor görme. =**éçitmiẖorluķ**

T. Kitap ayracı. =**ğecep**

T. Koca.=**küyö**

T. Koç ve tekelerin önüne koyulan çıngırak. =**küyek**

T. Kokarca. =**üdügen**

T. Koklamak. =**illimaķ**

T. Kol, dal, şube. =**şaẖapçe**

T. Kolay, yol, işin kolayı =**sür**

T. Kolayını bulmak, alışmak. =**gödiş tapmaḳ**

T. Kolaylıkla kara yapıştırılan insanlara özellikle kadınlara söylenir. =**étigi otluḳ**

T. Konuşkan, söyleyecek sözü çok olan. = **ḳumbaş**

T. Konuşkan, söyleyecek sözü çok olan. = **ḳumçöçek**

T. Koparmak, yontmak,devirmek. =**yumurmaḳ**

T. Koridor; İki dağ arasındaki uzun dar aralık. = **ḳapçiğay**

T. Korkuluk, parmaklık.=**vadek**

T. Korumak, esirgemek. =**ésirkimek**

T. Koruyucu, korumakla görevli. =**hami**

T. Koşmak. = **ḳatmaḳ**

T. Kovalamak, sürmek. =**oylatmaḳ**

T. Koymak, doldurmak. =**suzmaḳ**

T. Koyu kahve renkli bir meyve türü .=**soḳiçilan**

T. Koyu, sık; bir bütünlük. =**şidar**

T. Koyunlarla, ineklerin toynaklarının arka tarafında bulunan bir çift küçük kıkırdak; boşboğaz, hafif giyimli. =**şaḫşaḳ**

T. Koyunun başı ve bacaklarını ateşe tutup,tüylerini yakmak.=**üklimek**

T. Kögene bağlamak.=**kögeşmek**

T. Kök. =**ömgen**

T. Köle, sefil, cariye. =**kuŋ**

T. Köpeğin boynuna bağlanan sopa. =**ğince**

T. Köpeğin yemek yediği kap. =**yalaḳ**

T. Köpek dişi. =**mergen çiş**

T. Köpek döğüştüren.=**itaçi**

T. Köpek, kurdun azgın hali. =**kürsük**

T. Köprünün altından geçen arık. =**yutma**

T. Kör: =**soḳur**

T. Köşe; sokak ağzı, kavşak. =**siŋir**

T. Kötü kadın. =**seyma**

T. Kötü niyet, bozuk düşünce. = **ḳara ẖiyal**

T. Kötü, hoş olmayan. =**miyane**

T. Kucak. =**kötürüm**

T. Kuduz.. =**ğencu**

T. Kulaç atmak. =**ğulacimaḳ**

T. Kulağı delik, herşeyden haberdar insanlar için kullanılan söz. = **ḳuliği töşük**

T. "Kulaŋ" la aynı anlamda =**kuluŋ**

T. Kulübe, baraka, alaçık. =**satma**

T. Kulübe; kiler. =**letme**

T. ''Ḳumbaş'' la aynı anlamda = **ḳumtéli**

T. Kumlu toprak. = **ḳumsaḳ**

T. Kumluk, kumsal. = **ḳumulaŋ**

T. ''Ḳumsaḳ'' la aynı anlamda = **ḳumsaŋ**

T. Kunduracının kösele derilerini sokup düzleyen, sağlamlaştıran aleti. =**kova**

T. Kunduracının kullandığı yapıştırıcı. =**mulğuy**

T. Kupkuru olmak. = **ḳuv (1)**

T. Kurak yerlerde ve yol boylarında yetişen bir tür ot. =**sésiḳ loyla**

T. Kurak, taşlık yerlerde sarılıp yetişen bitki.=**kepe**

T. Kurbağa. = **ḳumçaḳ**

T. Kurşun kalem. =**yiğaç ḳelem**

T. Kurt. = **ḳarişku**

T. Kuru kayısı. =**gula**

T. Kurutulmuş dut, dut kurusu. =**vasalğu**

T. Kuruyup gitmek, zayıflamak. =**sizip ketmek**

T. Kusur, noksan. =**meltük**

T. Kusurlu, defolu.=**kirtik**

T. Kuş yavrularının uçma seviyesine gelişi. *Mecaz anl:* Kız çocuğunun evlenme çağına gelişi. =**uçurma**

T. Kuşların erkeği =**ne**

T. Kuyruksallayan.=**suŋgut**

T. Kuyruksokumu.= **ḳuymuçuḳ**

T. Kuyudan su çeken ahşap alet. =**şarup**

T. Kuzey. =**ora**

T. Kuzuları halatla birbirine bağlamak. = **ḳoşağdimaḳ**

T. Küçük at, midilli. =**minik at**

T. Küçük dağ, tepe;biley taşı = **ḳayraḳ**

T. Küçük göz. =**naça köz**

T. Küçük işi büyütüp gösteren palavracı. =**halpu**

T. Küçük oğlan çocuklarının cinsel organını bildiren söz.=**ücük**

T. Küçük orak. =**oraḳçe**

T. Küçük şelale. =**güldürme**

T. Küçük tabak, tabak. = **ḳonça**

T. Küçük yay. =**yaçaḳ**

T. Küçük, küçücük. =**mardaḳ**

T. Küçük, küçük hacimli. =**müdük**

T. Küçük. =**ğuççuḳ**

T. Kül gibi yumuşak ve bir yere toplanan kar.=**kültük ḳar**

T. ‘‘Künçek’’ ile aynı anlamda =**künçük**

T. Küpe, kulağa takılan bir tür halka. =**sirğa**

T. Küpe,halka. =**iŋŋilik**

T. Kürek kemiği. =**kürek (2)**

T. Kürk, palto. =**kürk**

T. Küsmek, yüzünü çevirmek. = **ḳiriçe bolup yürmek**

T. ‘‘Labdur’’ ile aynı anlamda =**lobdur**

T. Laf karıştıran, çok konuşan. =**gür-gür**

T. Lahana. =**yésivélek**

T. Lahsa ile aynı anlamda =**laḳsa**

T. Lapa lapa. =**lepseŋ**

T. Leş, suda akan çöp, kuru yaprak, çalı çırpıya benzer nesneler. =**loca**

T. ‘‘Let yimek’’ ile aynı anlamda =**let işitmek**

T. Leylek.=**soḳan**

T. Liman, gemi duracak yer. =**ğarğalta**

T. Liste, isim listesi, liste defteri.=**somun**

T. ‘‘Loca’’ ile aynı anlamda =**löce**

T. Macunlaşmış yağ lekesi. =**şüde**

T. Mahvolmak, yıkılmak. =**gum bolmaḳ**

T. Malını veya eşyasını paraya çevirmek. =**suḳilmaḳ**

T. Mal-mülk, servet. =**heḳuv**

T. Mangal. =**maŋğal**

T. Manivela.= **ḳoparğa**

T. Mantar. =**yer tozğaḳ**

T. Maskara, şakacı, söz söyleyen kişi. =**kaska**

T. Matem, yas. = **ḳara etkülük**

T. ‘‘ Matimaḳ’’ ile aynı anlamda =**mantimaḳ**

T. Mayalanan şey;canlıları meydana getiren gerçek birlik. =**uyutḳa**

T. Mazur gören, affedici. =**kéçirimlik**

T. Mazur görmek, affetmek. =**mezur Körmek**

T. Mecaz anl: İnsan, kişi.=**gaday**

T. Mecaz anlam : İtiraz edip boynunu çevirmek, boynunu sallamak; kibirle kendini göstermek. =**şaptul Ḳaḳmaḳ**

T. Melez . =**ğaynuḳ**

T. Memnun olmak; dayanmak, faydalanmak. =**söyünmek**

T. Menteşe. = **ḳollap**

T. Merhem . =**goya**

T. Mesul olmak, kefil olmak.=**ige bolmaḳ**

T. Meşgul olma, işi olma. =**küymünüş**

T. Meşgul olmak. =**meğul bolmaḳ**

T. Meyve, meyve kurusu. =**yimiş**

T. Meyvenin en önde gelenlerinden yapılan hediye. =**sonon bölök**

T. Mezar. =**maḳat**

T. Mırıldamak. =**ğodurimaḳ**

T. Mısır unundan yapılan bir çeşit yemek =**şuŋğutmaḳ**

T. Mısır unundan yapılan pide hamurunu kazanın çevresine sürülüp

ateşte pişirilen ekmek. =**hepeş**

T. Mısır unundan yapılan yemek. =**yobdan**

T. Mısır veya kamışın püskülü. =**manan (1)**

T. Mısır, kavun karpuz gibi koparıp alınan ürünlerin yarım kalan kısmı. =**vaşaŋ**

T. Mısır. =**şurlima**

T. Mısırın başını kaplayan kabuk.=**léçek**

T. Mızrak, süngünün mızrağı. =**süngü**

T. Miktar bildiren söz.=**niẖ**

T. Miktar bildiren söz.=**étiz**

T. "Munyip ḳalmaḳ" ile aynı anlamda =**munup ḳalmaḳ**

T. Muvaffak olmak,işi yaver gitmek; şansı dönmek. =**oŋmaḳ**

T. Müstakil, kendi başına ,yalnız. =**oŋçe**

T. Nalsız atın toynağının yıpranıp gitmesi. =**uldimaḳ**

T. Namert. =**yaŋsuŋ**

T. Nasihat. =**nasat**

T. Naz, cilve. =**ğemze**

T. Naz. =**ğilciŋ**

T. Nazik, çok nazik, kırılgan. =**sazikep**

T. Nazik, dayanıksız, korkaklık. =**sivil**

T. Nazik, güçsüz; gevşek, uyuşuk, zahmetten kaçan, çalışmadan geçinen. =**şoynabel**

T. Nazik,zarif, ince. =**nacaŋ**

T. Nazlanmak. =**ğilciŋlimaḳ**

T. Ne aç ne tok. =**seriğ nemde**

T. Nefret, kin.=**gina**

T. Negez çiçeği.=**nagaz gül**

T. Nehir suyunun çekilip azaldığı yer, nehir suyunun sığlaştığı yer. =**sayaŋğu**

T. Nehir. =**mörin**

T. Nehir. =**özen**

T. Nehirlerin kıvrılıp, akmayan yerleri, girdap. =**göleŋ**

T. Nehrin kolu. =**ilek**

T. Nektar,reçel. =**şine**

T. Nemli yerlerde yetişen bir tür yabani çiçek. =**séğin çéçigi**

T. Nemli. =**namarğu**

T. Nemli; némirğa yer-nemli yer. =**némirğa**

T. Nerededir?, neredendir? =**nedin ara**

T. Nesnelerin düzensiz-karışık asılı duran hali; eski giysinin eski püskü hali. =**saŋgul-suŋgul**

T. Nesnelerin işe yaramaz, kalitesiz olmasını gösterir. =**gas çiḳmaḳ**

T. Nesnenin taneleri ayırmak. =**ülgüdimek**

T. Netice, sonuç. =**yalca**

T. Ney. =**yalğuzek**

T. Nöbet. =**gézek**

T. O yerde. =**u ğunutte**

T. Ocağın ateş yakılan yeri. =**yitim oçaḳ**

T. Ocağın kül düşen yeri. =**kulaŋ**

T. Ocağın veya sobanın ızgarası.=**şala**

T. Odun kömürü, yakacak. =**köye**

T. Odun kömürü,tencere karası,is.=**köge**

T. Odunluk. =**otunöy**

T. Oğlan çocuğun soyundan; yoldaş,yol arkadaşı. =**umay**

T. Okla öldürmek. =**oḳḳa uçurmaḳ**

T. ‘‘Olğam’’ ile aynı anlamda =**olğimaç**

T. Olgun olmayan,kaba insanlar için kullanılan söz. =**ğora ḳapaḳ**

T. Olgunlaşmış, güzel, yakışıklı: çok olgun kavunmuş; kürek saŋza- =**kürek (1)**

T. Olmamış üzüm. =**ğorap**

T. Ondan sonra. =**éki**

T. ‘‘Oray’’ sözc. bkz. =**oruğuy**

T. Ordu bürokratlarının giyimine takılan görev tacı. =**otiğat**

T. Organların çürüyerek ölmesi. =**yel yara**

T. Orta,ekşi. =**naȟuş**

T. Ortaya çıkmak, görünmek. =**leylep ḳalmaḳ**

T. Otlak, tarla gibi nemli yerlerde yetişen bir çeşit ot. = **ḳaşliḳ ot**

T. Oyuk, çukur. =**hogaza**

T. Oyun gösterici sahnede veya sokakta çeşitli oyunları oynayan. =**oyunçi**

T. Öç, intikam, kin. =**kek**

T. Öğleden önce yani öğlene yakın olan zaman. = **ḳozi çüş**

T. Öğleden sonra. = **ḳazaḳ péşin**

T. Öğrenmek, alışmak. = **ḳitlanmaḳ**

T. Ökçe. =**kalligir**

T. Ölçü kabı, sıvı ölçer. =**Kemçek**

T. Ölçüm. =**ölçek**

T. ‘Öleŋ’’ ile aynı anlamda =**örleŋ**

T. Ölülerin başına (mezar başına) işaretlenip dikilen tahta. =**şedde**

T. Ölüm-yitim işlerinde ve beklenilmeyen olaylarda gidip üzüntü bildirmek. =**yüz körsetmek**

T. Önce olgunlaşan bir kavun türü. =**oyniğuç**

T. Önem vermek, önemsemek, aldırış etmek. =**saŋḳimaḳ**

T. Önem, değer, kıymet. =**san**

T. Önemsiz, güvenilmez. =**uḳasiz**

T. ‘‘Öŋker’’ ile aynı anlamda =**öŋgerçek**

T. Önüne geçmek. =**ozmaḳ**

T. ‘‘Öpkidimek’’ ile aynı anlamda =**öksimek**

T. ‘‘Örenlimek’’ ile aynı anlamda =**öridimek**

T. Örülmüş saçın ucuna takılan madeni para. =**şelleŋ goyek**

T. Örümcek. =**örmek çivin**

T. Ötmek; çok konuşmak, atıp tutmak. =**yaŋşimaḳ**

T. Övünçle gülmek. = **ḳiḳirap külmek**

T. Övüngen. =**maȟtum**

T. Övünmek. =**mazuz bolmaḳ**

T. Övüp imalı söz söylemeyi bildiren birleşik söz. =**uzun bök kiydürmek**

T. Öz, damar. =**özgen**

T. Özellik, mecaz. =**sedilik**

T. Özendirmek. =**giçaŋlatmaḳ**

T. Padişah muhafızı, koruyucu. =**ka**

T. Palavracı, çok konuşan. =**lapḫor**

T. Paltonun iç-dış ön tarafları. =**öŋer (1)**

T. Pamuk veya yün kabartan kişinin tokmağı. =**yataŋ**

T. Pamuklu bez, yer bezi. =**şaŋ (2)**

T. Pamuklu döşek. =**köve**

T. Pamuklu döşek. =**sélinça**

T. Panik, telaş, kışkırtma, tahrik. =**ğulğuy**

T. Param parça , kırık-dökük, darmadağın. =**şaḫşarma**

T. Parça, küçük tarla. =**kandik**

T. Parmak arası. =**sala (1)**

T. Parola. =**imbe**

T. Patates. =**mekkiçamğur**

T. Patika. =**soḳmaḳ (2)**

T. Pek, aşırı, çok. =**ğepse**

T. Pencere. =**orocek**

T. Pencereye dayanan demir çengel. =**kiltan**

T. Perde veya gömlek gibi şeyler üstüne işlenen güle benzer çizgiler; ahşap üstündeki güle benzer çizgiler.=**idrem**

T. Perde. =**köşüge**

T. Pilav. = **ḳoyuğaş**

T. Pinti, cimri. =**kunnus**

T. Pirinç çorbası. =**şülle**

T. Pis, kir. =**hélilịḳ**

T. Piyade. =**yayaḳ**

T. Poposuyla sürünüp gitmek .=**şivcimaḳ.**

T. Puhu kuşu, baykuş. =**sériķ ķuş**

T. Rahatsız, baygın, şuurunu kaybetmiş olan, yüzü solan. =**ömsürün**

T. Rencide etmek. =**incitmaķ**

T. Renkli ipekle dikilen çiçek ve böyle desenle dikilen eşya. =**iraķi**

T. Resim; plan. =**sizma**

T. Rüzgar-boran. =**yel-boran**

T. Saban.= **ķoşumaç**

T. Sabun artığı.=**yalanda**

T. Sabun köpüğü. =**köpük (2)**

T. Saça asılan süs aşyası. =**segünçek**

T. Saf, kalın kafalı. =**golmuş**

T. Safran. =**gülgüm**

T. Saf-saf. =**ğilam-ğilam**

T. Sağa-sola. =**oŋda-dümde**

T. Sağda. =**gödege**

T. Sağır, işitmez .=**sağruği**

T. Sağlam, dayanıklı. =**mezit**

T. Sağlam, doğru,dürüst. =**oŋluķ**

T. Sağlam, sık. =**idelik**

T. Sağlamlaştırmak(duvarı);gübrelemek. =**ullimaķ**

T. Sağmal zamanında birkaç oğlak ve kuzuyu koşup bağlayan bağ. =**kögen**

T. Sağrı. = **ķuymuç**

T. Sahibine veya patrona iyi görünmek için, iyi işlerini göstermeyi seven kişi. =**ğuca körsün**

T. Saklamak. =**lapçin**

T. Saklı yer. =**küşük**

T. Saksı. =**güldün**

T. Salçaya tuz karıştırmak. =**şalimaķ (2)**

T. Salıncak.=**ileŋguç**

T. Salıncak. =**heceŋge**

T. Salıncak. =**yeleŋ**

T. Sallama, sallanan. =**gildiŋ**

T. Sallamak, silkmek. =**ildirlatmaḳ**

T. Sallamak. =**ileŋgütmek**

T. Sallanmak. =**yaḳaŋlimaḳ**

T. Saman; samandan yapılan döşek. =**misil**

T. Samanı taneden ayırmak. =**lepkegdimek**

T. Sancımak.=**liḳşip ağrimaḳ**

T. Sandık yapmak için hazırlanan ağaç. =**üguçeklik**

T. Sandıklı kerevet. =**katu**

T. Sap, kulp, bir şeyin kulpu. =**sapaḳ (1)**

T. Sapan. =**sapḳan**

T. Sapından ayrılmış olan ufak üzüm. =**ğucum**

T. Sapsız kazma. = **ḳidam keke**

T. Sarı.=**sériḳ-sumul**

T. Sarı.=**sériḳ- suruḳ**

T. Sarılıp buhar kazanında pişirilen ekmek. =**yögümeç**

T. Sarkık göz kapağı. =**haş ḳapaḳ**

T. Sarkık, asılı duran. =**salpa**

T. Sarmaşık şeklindeki bir bitki. =**mandar**

T. Satın alınan hububat.=**sétik aş**

T. Savaş; düşman. =**yéğa**

T. Savaşmak,dövüşmek. =**yégilaşmaḳ**

T. Savunma için yapılan duvarın üstüne üçgen şeklinde dizilen tuğla yapı. = **ḳalḳan**

T. Saygı duyulan insanların sofrasından kalan yemek. =**kişige**

T. Saymak, hesaplamak; baktırmak, eşit görmek. =**sanmaḳ**

T. Saymak, itibar etmek, hesaba katmak. =**iliktimek**

T. Saymak._=**izlimek**

T. Saz, kamış. =**kodey**

T. Sazlık, yeşillik. =**şivaḳ**

T. Sazlık,otlak. =**öyleŋ**

T. Sazlık. =**soksok (1)**

T. Sebepsiz yere çıkışan, kafa tutan, yaramaz. =**şepşük**

T. Sebze kesen alet, sebze keseceği. =**şaliğuç**

T. Sebze.= **ķeliy**

T. Sebze eken çiftçi. =**kökçi**

T. Sebze; İnatçı, hırçın. =**kök (1)**

T. Seçilmiş, az karşılaşılan. =**sara**

T. Seher, sabahleyin. =**sonur**

T. Sehpanın çekmecesi; sürgü. =**serme**

T. Selam vermek, saygı göstermek. =**oğulcimaķ**

T. Sele engel olmak için yapılan ahşap donanım. =**seksen paçaķ**

T. Sepilenen. =**iylek**

T. Serçe tutan kapan. = **ķismaķ**

T. Serin rüzgar.=**selkin**

T. Serinlemek. =**söründimek**

T. Sersem kalan, şuursuz; sağır. =**garaŋ**

T. Serseri, sahipsiz, yersiz, yalnız, topluma katılmayan; kapı kapı dolaşan =**sayaķ (1)**

T. Sert davranmak. = **ķiriçe tegmek**

T. Sert, çetin kavgayı bildirir. = **ķan çéçişmaķ**

T. Ses çıkarmak, seslenmek. =**ünlimek**

T. Sevecen, sevindiren, hoşgörülü; uyanık. =**yétinçan**

T. Sevgi, aşk.=**köyek**

T. Sevgi. = **ķoluştuķ**

T. Sevinmek, memnun olmak. = **ķuvanmaķ**

T. Sevmek, dost olmak. =**içikmek**

T. Sevmek, heves duymak. =**maz bolmaķ**

T. Sıcak vurmak. =**hüplimek**

T. Sıçan türünden kan emici bir hayvan türü, yarasaya benzer. =**söke**

T. Sıçan yarası; boyun hastalığı.=**yaman yara**

T. Sık öksüren, nefes darlığı. =**köksü**

T. Sıkılmak. =**yéliķmaķ**

T. Sır vermeyen kişi. =**mumpuḳ**

T. Sırık ağaç. =**şoruḳ**

T. Sırık. =**sinçek**

T. Sırıtmak. =**ircarimaḳ**

T. Sırsıklam olma. =**süzme höl**

T. Sırta koyulup eşya taşıyan alet.=**ketil**

T. Sırtına alıp taşımak.=**hapaş ḳilmaḳ**

T. Sırtında kabuğu bulunmayan bir tür balık. =**laḳu**

T. Sırtını hafifçe kamburlaştırmak. =**şümşerimek**

T. Sıva. =**sipaḳ**

T. Sıvı haldeki büyük abdest. =**şaẖine**

T. Sıvılandırma. =**suyultuş**

T. Sızlanmak, dert yanmak. =**vay-vaylimaḳ**

T. Sızmak, kapkacakların çatlayan veya çatlak yerinden sızan su, yağ gibi olanların sızması. =**sizmaḳ**

T. Sihirbazlık,büyü okumada kullanılan taş. =**yaditaş**

T. Silkelemek, dışlamak. =**sansalimaḳ**

T. Sima, şekil, hacim. =**kipt**

T. Sindirim sistemiyle solunum sisteminin ortak yolu. =**yutḳunçaḳ**

T. Sinek = **ḳarasiŋek**

T. Sinek öldüren kürek, sinek küreği. =**şapaldaḳ**

T. Sinirotu. = **ḳumçaḳyotḳini**

T. Seyrek, nadir, sık rastlanmayan. =**sirek**

T. Sirke, üzüm suyunu ekşitmek suretiyle hazırlanan ekşi sıvı; bit yumurtası. =**sirke**

T. Sis, duman=**manasḳan**

T. Sis,pus. =**ulay**

T. Sitem etme, serzeniş. =**ğezinet**

T. Sitem, hiciv. =**kékitme**

T. Sivamak. =**sipimaḳ**

T. Siyah renkli, dikenli bir tür dağ ağacı. =**sügün**

T. Siz . =**özliri**

T. Sizler,kendileri. =**özle**

T. Slogan; çağırma, davet; bağırtı. =**uran**

T. Soğan, elma gibi şeylerin kabuğu. =**şöpük**

T. Soğuk. =**sörün**

T. Sohbet etme, hal-hatır sormak. =**guŋ-muŋ**

T. Solmak, zayıflamak, suyu azalmak. =**şimiḳmaḳ**

T. Sormak, soruşturmak. =**soraḳlimaḳ**

T. Soruşturmak, titizlikle araştırmak. =**kutkuyluḳ**

T. Soymak (havucu); sırttaki tanelerin deşilmesi suretiyle uygulanan yerel tedavi yöntemi. =**şalimaḳ (1)**

T. Soy-sop. =**uran-curat**

T. ‘‘Soyam’’ la aynı anlamda =**süyem**

T. Soytarı, şakacı, eğlendirici. =**mesḳi**

T. Soytarı, şakacı, soytarılık yapan. =**soḳ**

T. Söğüt ağacın kabuğundan yapılan kamış düdük. =**lépir (2)**

T. Söz geçmez, söz anlamaz. =**yağaç ḳulaḳ**

T. Söz sonunda söylenen tekellüf eki._=**ki**

T. Söz ve hareketi nazik, hayatı, işi düzenli, sağlam ve titiz insana şipa insan denilir. =**şipa**

T. Söz veya şaka kaldırmazlık. =**sirkisi su kötermeslik**

T. Söz, konuşma, sohbet. =**soḳa- söbet**

T. Sözde ve harekette ciddileşip yavaş yavaş güçlenmek sıçrayıp gitmek. =**köpsimek**

T. Sözden sonra, düğün olmadan önce kızı görme adında kız tarafının evine erkek tarafından bir çok kişinin gelip bir gece konuk olması.= **ḳiz körüş**

T. Söze giren, söze sözle giren. =**saḳal tarğiği**

T. Söze girmek. = **ḳoşuḳ salmaḳ**

T. ‘‘Sözeŋgir’’ le aynı anlamda =**sözemel**

T. Sözleşen, anlaşan. =**murulluğ**

T. Sözü sabırla dinlememek. = **ḳonaḳ bermeslik**

T. Sözünde durmayan, değişken. =**heptirek**

T. Su bendi. =**éliş (1)**

T. Su kabı. =**kokür**

T. Su kabı; suluk. =**köker**

T. Su seti. =**laylimaç**

T. Su ve yol boylarındaki ıslak yerlerde yetişen bir çeşit ot. =**ğalçek**

T. Suçlu. =**héytmaķ**

T. Suda genişlemek,büyümek. =**ésilmaķ**

T. Suda yetişen bir bitkinin gülü. =**ucul**

T. Sulak yer. =**suğuluķ**

T. Sulama işlerinden sorumlu kimse. =**sulaķçi**

T. Sulama işlerinden sorumlu kişi. =**kökimek**

T. Sulu göz. =**ğivmudun**

T. Sulu, büyük, yaşil şeftali. =**miyansal**

T. Sulu, sazlıklarda yaşayan, uzun gagalı, uzun bacaklı kuş. = **ķaŋķira**

T. Suya yol açıp suyu o yola koymak. = **ķinimaķ**

T. Suyun oluşturduğu iz, yol. = **ķinaķ**

T. Suyun yüksekten düşen yeri. =**kokiram**

T. ‘‘Suzmak’’ la aynı anlamda =**susmaķ**

T. Sülale, çoluk-çocuğu yayılan. =**kömek (1)**

T. Sümük. =**gacaŋ**

T. Süpürge yapılan bir tür bitki. =**yamdaķliķ**

T. Süpürge. =**yamdaķ (1)**

T. Süpürmek. =**yamdimaķ**

T. Sürekli, gün atlamadan(her gün), devamlı.=**öncimes**

T. Sürme. = **ķaşliķ**

T. Sürme. =**suma**

T. Süs, nakış. =**şurdaķ**

T. Süslü olmayan kalpak. =**kürek tumaķ**

T. Süslü olmayan kürk. =**kürek cuva**

T. Süte benzer şeylerin kazan dibine yapışıp kalan artığı. =**gez**

T. Sütten kesilip ot yiyecek duruma gelmek. =**otuķmaķ (1)**

T. Süzme yoğurt . =**sogat**

T. Şahin şeklindeki bir tür kuş. =**közgünek**

T. ‘‘Şaḫşur’’ la aynı anlamda =**şuraŋḳa**

T. Şaka; kavga. =**maydaŋ**

T. ‘‘Şal’’ ile aynı anlamda =**şaluk**

T. Şalap, şulup.=**ğimis-gumus**

T. Şansı açık olmayan, şanssız, onmaz.=**oŋmas**

T. Şansı dönmek. =**saḳisi alçu çüşmek**

T. Şanssız, cefa çeken. =**iliki şor**

T. Şapka. = **ḳalvaḳ**

T. Şaplı. =**sumuḳ**

T. Şarbon. =**küyibaş**

T. Şart koşarak anlaşmak. =**merdeşmek**

T. Şaşı göz. =**ğilciḳ**

T. Şaşırmak, şaşkınlıktan sersem hale gelmek. = **ḳaŋkirimaḳ**

T. Şaşırmak, hayret etmek. =**soñurḳimaḳ**

T. Şaşırtmak, aldatmak. =**moholya ḳilmaḳ**

T. Şefkat göstermek, sevecenlik kılmak. =**öpke-bağrini ḳaḳmaḳ**

T. Şefkat göstermek. =**siylimaḳ**

T. Şefkat. =**siyle**

T. Şeftalinin bir türü. =**yarma şaptul**

T. Şeftalinin yarılmadan kurutulan kurusu. =**şaptul moniki**

T. Şekil, tarz değiştirmek, değişmek. =**mitevileşmek**

T. Şımarık, kötü alışkanlık sahibi.=**lalaḳ**

T. Şikayet. =**késse**

T. Şikayet; söz-hikaye. =**uşşaḳ söz**

T. ‘‘Şilişip ketmek’’ ile aynı anlamda =**sirlişip ḳalmaḳ**

T. Şimdi.=**say**

T. Şişe.= **ḳapḳuş**

T. Şişip kalan, şişik. =**hopḳuvuz**

T. Şişip kalmak. =**güpseymek**

T. Şişmek. =**hovuḳmaḳ**

T. ‘‘Şorlaḳ’’la aynı anlamda =**şorlaŋ**

T. Şölenlerde dans edenlerin başına atılan para veya nesne.=**örüme**

T. Şu yerde =**şu ğunutte**

T. Şüphe. =**güdret**

T. Tabak, ağaçtan yapılan büyük tabak. =**karsan**

T. Taban. =**soncaḳ**

T. Taç, sarık. =**sipeç**

T. Tahıl saklanan üstü açık sandık. =**kacuva (2)**

T. Tahmin, ölçü, kıyas. =**onaḳ**

T. Tahminen. =**yadayça**

T. Tahta havan. =**hor (1)**

T. Tahta kaşık; buharın çıkp gitmemesi için kazanın çevresine koyulan çember. = **ḳalaḳ**

T. Talihini kapatmak. =**oŋdurmasliḳ**

T. Tam gelme, tam yerine uyma. =**sonu kelmek**

T. Tam, aynen. =**kutla**

T. Tam, uygun. =**yonaḳ**

T. Tamamen, büsbütün, hepsi,topu. =**suvar**

T. Tamamı, hepsi. =**yapa**

T. Tandırın ısısını deneyip görmek için ilk kez ateşe verilen ekmek. =**uçurma nan**

T. Tandırın külünü çıkaran deliği. =**otluḳ**

T. Taneli ekinlerin kabuğundan ayrıldıktan sonra kalan kısmı. =**keŋki**

T. Tanesiz başak. =**kötekbaş**

T. Tanıdık.=**yékin-yoruḳ**

T. Taraf, yan. =**séri**

T. Taraf, yön =**sayan**

T. Tarla. =**haŋgiz**

T. Tarla-bozkırlarda, yol boylarında yetişen bir tür bitki. =**yalman ḳulaḳ**

T. Tarladan tarlaya su geçen ağız; suyun başı. =**éçiḳ**

T. Tarlalık, yol boyları ve çukurluklarda yetişen ilaç yapımında

kullanılan bir tür bitki. =**kök çéçek**

T. Tartışmak,münakaşa etmek. =**menlik talaşmaḳ**

T. Tartışmak. =**köksimek**

T. Taş delen alet. = **ḳaḳma**

T. Taş gibi katılaşan ekmek.=**koraç nan**

T. Taş veya tuğlayla yapılan oda. =**hoŋ**

T. Tatlı ya da acı olmayan bir tür tat. =**lepşirin**

T. Tatsız, lezzetsiz. =**namuzun**

T. Tavan yapımında kullanılan işlenmiş ağaç. =**sinçi (2)**

T. Tavan. =**şip**

T. Tavana asılan bir tür alet.=**seçe**

T. Tavuk, güvercin vb. gibi kuşların konduğu yükselti. = **ḳondaḳ (2)**

T. Tek inek çeken koşum. =**hékimaç**

T. Tek katlı ev. =**kütleköy**

T. Tek, yalnız, yüksüz; kısır, çocuğu olmayan. =**saltaŋ (1)**

T. Tek, hepsi, tamamen. =**yeksan**

T. Tekellüf. =**sülket**

T. Tekerlek (çocuk oyuncağı); demir halka. (oyuncak). =**ğildirek**

T. Tekrar ısıtıp vermek. =**yaşlimaḳ**

T. Tekrarlamak. =**gecgilimek**

T. Telaş içinde olmak, aceleyle yürümek. =**ğalvarimaḳ**

T. Telaşlı, endişeli olmak. =**vasvasçiliḳ**

T. Telaşsız, sakin. =**köŋül tavaren**

T. Tellal. =**lomodi (1)**

T. Tembel,uyuşuk. =**iriŋ-siriŋ**

T. Temiz,saf. =**ériğ**

T. Temizlemek. =**ériğdimaḳ**

T. Temizlenip öğütülecek duruma gelen buğday. = **ḳizil**

T. Tepe arasındaki yağmur suyu akan büyük çukur. =**köndü**

T. Tepsi. =**miŋgen**

T. Terli.=**içmek (1)**

T. Terlik. =**şipaḳ keş**

T. Ters düğüm atmak. =**olğur salmaķ**

T. Tersleme,küsme,nefret sözü. =**sendi**

T. Tertipsiz olmak, düzensizlik, karışmak. =**küçe ķaynimaķ**

T. Terzilerin esas dikişe geçmeden once iplerle yaptıkları prova.
=**köklimek (1)**

T. Teskin etmek,hoş kılmak. =**ovlimaķ**

T. Tevekkül, işin sonunu düşünmeden hareket etme. = **ķara-gücür**

T. Tırmık. =**yopurğa**

T. Tırnak dibinde çıkan yara. =**seynak (1)**

T. Tırnak etlerinin irinlenişi. =**kokune**

T. Tiki olan göz.=**şipildaķ**

T. Tilki cinsine giren bir tür hayvan.= **ķarsaķ**

T. Titizlikle araştırmak, incelemek. =**sinçilimaķ**

T. Titizlikle. = **ķunt**

T. Tohum, tanelerin filizlenen yeri.=**üren**

T. Tokat; tokatlamak, dövmek. =**happaķ**

T. Tokmak, sopa. =**ğulda**

T. Top, bütün,parçalamadan =**ülgüce**

T. Top,sürü,grup. =**sürük**

T. Topal. =**ğulğur**

T. Toplanmak, bir yere yığılmak. = **ķavuşmaķ**

T. Toplum. =**ğulğun**

T. Toprak sürme aletinin alt tahtasıyla üst tahtasını bağlayıp duran tahta.
= **ķilçaķ**

T. Toprak tabakalarının yıkılmasıyla oluşan ufak taşlar. = **şaẖşur**

T. Torba (para kesesi). = **ķapturğa**

T. Torunun çocuğu. =**kukun nevre**

T. Toz olan,uçup giden. =**uçķaķ**

T. Törpü.=**kasval**

T. Tuhaf, şaşırtıcı, garip. =**son**

T. Tuhaf, şaşırtıcı,yabani,yabancı. =**sonu**

T. Turp. =**yaş**

T. Tutarsız. =**laŋsiḳ**

T. Tutmak. =**uşlimaḳ**

T. Tutuşmak.= **ḳépişmaḳ**

T. Tuzlak arazilerde bulunan kök kamışa benzeyen bir tür ot. =**sarağan**

T. Tuzlu arazi, tuz çıkarılan yer. =**şorlaḳ**

T. Tüfeğin nişan alınan işareti, savunma kalesi, kale. = **ḳorul**

T. Tüfeğin sapı.= **ḳondaḳ (1)**

T. Türlü yemeğinin üstüne ince hamurun örtülmesiyle pişirilen bir tür yemek. =**yapma**

T. Tütsü. =**küce**

T. Tüyü kazılmış yemeklik deri.=**mişe**

T. Uçurtma. =**vetverek**

T. Ufak adımla tez ve kayar gibi gitmek.=**yortmaḳ**

T. Ufak,parça. =**untuḳ**

T. Ufak-tefek hizmet;zahmet. =**kokunçilik**

T. Ufak-tefek işler. =**kite-mite**

T. Ufuk. =**girvi**

T. Uğraşmak, meşgul olmak. =**himirlaş**

T. Uğursuz.=**sapaḳ (2)**

T. Uğursuzluk, şansını kaybetmek. = **ḳara basmaḳ**

T. ‘‘Uḳilimaḳ’’ ile aynı anlamda =**uyḳilimaḳ**

T. Ularkuş. =**ğorulday**

T. Ulaşım aracı veya bir tarafa giden insan. =**yürüş (1)**

T. Unu elemek. =**uçlimaḳ (1)**

T. Unutkan; ileri geri yürüyüp iş beceremeyen. =**meŋgiser**

T. Urgan düğümlerini çözen boynuz veya tahta şiş. =**şiş**

T. ‘‘Urkaltek’’ ile aynı anlamda =**urtoḳay**

T. Usanmak. =**yalcimaḳ (2)**

T. Usta, mahir. =**selḳiliğ**

T. Usta,zanaatkar; ufak-tefek şeyler alıp satar. =**höpiger**

T. Ustanın iş hakkı. =**manca**

T. Utanmaz.=**gelvür**

T. Utanmaz, namussuz, vicdansız. =**hurrek**

T. Utanmaz, yüzsüz. =**héşiķ**

T. Utanmaz. = **ķaşaŋ**

T. Utanmaz. =**yépişiķ**

T. Utanmazlık, namussuzluk. = **ķizilmuçluķ**

T. Utanmazlık. =**gézermek**

T. Uyanık olmak. = **ķulaķniŋ topisini ķékivetmek**

T. Uyanık, açıkgöz. =**saķ**

T. Uygun dikilen bir yürüyüş giysisi. =**meşru**

T. Uygun gelmek, münasip olmak. =**say kelmek**

T. Uygun getirmek, tam getirmek. =**yapsalimaķ**

T. Uygur tıbbında hastayı tedavi etmek için tüketilen eşek sütüne ''kök inek süti'' denilir.=**kök inek süt**

T. ''Uyķa-tuyķa'' ile aynı anlamda =**uyuķ-tuyuķ**

T. Uyumlu oluş, kafiye kılış. =**uyķaş**

T. Uyuşuk, cansız,saf. =**lalay**

T. Uyuşuk, elinden iş gelmeyen. =**lakat**

T. Uyuşuk, gevşek. =**latikeş**

T. Uzak. =**yudi-yuķi**

T. Uzatmak, eklemek. =**uçlimaķ (2)**

T. Uzun boylu insan, sırık bacaklı. =**uzun tura**

T. Uzun ömürlü, ince gövdeli bitki. =**süze**

T. Uzun yetişen kuruyup kalan, hasır örülen kamış. =**ğaldiran ķamuş**

T. Uzunca sepet; değirmende öğütülmüşün koyulduğu sandık. =**üsken**

T. Uzunca, böbrek şeklindeki pulluk. =**şanazketmen**

T. Üç dişli küçük çatal.=**sayğak (1)**

T. Ümitsiz kalmak, ümidi yok olmak. =**umunmaķ**

T. Ümitsizlik. =**nomutluķ**

T. Ünlü, tanınmış. =**uş**

T. Üstü açık su oluğu; değirmenin su düşen oluğu.= **ķoğaç**

T. Üstü tahta ve hasır ile örtülen eve yapma ev denilir. =**yapma öy**

T. Üstü-başı kirli, giyim kuşamı dağınık insanlara ‘‘labdur’’ denilir. =**labdur**

T. Üstün, yüksek. =**ğalis**

T. Üstüne fasulye koyulup hazırlanan erişte. =**maş çöp**

T. Üşüdüğünü, donduğunu ifade eden sözcük grubu.=**sériḳ tüki tetür örülüp ketmek**

T. Üşümek, donmak.=**soğtanmaḳ**

T. Üşüyüp titremeyi bildiren sözcük. =**ğicek tartmaḳ**

T. Ütülemek. = **ḳuyḳulaş**

T. Üzülüp öfkelenmek, ters bakıp yürümek. =**kötiniŋ périsi tutmaḳ**

T. Üzüm ile ceviz içini dövüp karıştırıp yapılan tatlı yiyecek. =**soḳmaḳ (1)**

T. Üzüm suyundan yapılan içecek. =**meyzap**

T. Üzümün bir çeşidi. =**sayḳi üzüm**

T. Üzümün suyunu kaynatıp, biraz un karıştırıp pişirilen, helvaya benzeyen yemek. =**sümüleŋ**

T. Üzüntü, endişe._=**gaşat**

T. Üzüntülü, umutsuz; kederli. =**nagila**

T. Vakit, zaman, an. =**set**

T. Var olan bir şeyi eşit group yararlanmak. =**hallese**

T. Vasıf, kalite, değer, paha. =**sapa**

T. Vazgeçmek; el çekmek. = **ḳol silkimek**

T. Vazo, saksı. =**yamçaḳ**

T. Vefalı, sevecen. =**ödeklik**

T. Vergi.=**éliḳ**

T. Vızıltı sesi çıkaran içi boş bir çeşit oyuncak. =**goŋuldaḳ**

T. Viran,harab.=**uyḳa-tuyḳa**

T. Viranlık. =**soruḳluḳ**

T. Vurup ezmek. =**süzme ẖaltisi ḳilivetmek**

T. Vücudun tamamı. =**miŋer**

T. Yaban eşeği. =**kökyar**

T. Yaban kedisi. =**samançi**

T. Yabancı,tanıdık olmayan. =**yat-yopur**

T. Yabani hindiba. =**kapkap**

T. Yağ sürülmüş gibi parlayan yağlı. =**yağlaş**

T. Yağ.=**üz**

T. Yaka ve alt kısmına işleme basılan eski palto.(kadınlar için) =**yigoyen çapan**

T. Yakılıp çıkarılan bir tür bitki. =**loyla**

T. Yakışıklı.= **ḳel-ḳamşiḳ**

T. Yakışıksız, yersiz,anlamsız,tatsız. =**herreŋ-serreŋ**

T. Yalan atmak. =**hap urmaḳ**

T. Yalan yaş. = **ḳosaḳ yéşi**

T. Yalan, sahte. =**ğelet**

T. Yalan. = **ḳap**

T. Yalancı, sahtekar. = **ḳapilaŋ**

T. Yalancı; dişsizlikten dudakları içe oturmuş olma durumu. =**kemşuk**

T. Yalnız, garip, çaresiz; serbest,özgür. =**olan (1)**

T. Yama-yama. =**yamap-töşep**

T. Yanılmazlık,duyurmazlık. =**horini çiḳarmasliḳ**

T. Yanlayıp gitme, bir tarafa eğilme. =**soytup kétiş**

T. Yanlışlık, kusur. =**öndülük**

T. Yansıma söz.=**ovuş**

T. Yansıma söz .=**him**

T. Yansıma söz. =**ğalmus-gulmus**

T. Yapışmak, çiftleşmek, çoğalmak. = **ḳovuşmaḳ**

T. Yapışmak, katılmak, bağlanmak. =**ilenmek**

T. Yapıştırıcı. Mecaz anl; aptal, ahmak. =**muŋḳuy**

T. Yaprak. =**ğerek**

T. Yaprakları çeltiğe, meyvesi darıya benzeyen bitki .=**kürmek**

T. Yar, sevgili. =**écil**

T. Yaramaz çocuk.=**ğurtek (1)**

T. Yaramaz, soytarı. =**şétile**

T. Yararlı. =**yaraķ**

T. Yarasa. =**ğariştamal**

T. Yarasa. =**müşük yapilaķ**

T. Yarasa. = **ķarğu yapilaķ**

T. Yardım. =**kömek (2)**

T. Yardımcı olmayan,işe yaramaz. =**lay ğilap**

T. Yarı karanlık, kapalı, bulutlu,açık olmayan. =**guŋga (2)**

T. Yarım yamalak bilmek, yarım yamalak bir şey yapmak. =**yarmidimaķ**

T. Yarım. =**yarta**

T. Yarım-yamalak ıslatmak. =**nemtépe ķilmaķ**

T. Yaşlanan insana veya artık meyve vermeyen ağaçlara böyle denilir. = **ķataŋşimaķ**

T. Yaşlanıp güçsüz kalmak. = **ķeddi guva**

T. Yaşlanıp hiçbir şeyi fark edemeyen, dağdan-bağdan konuşan olup kalmak. =**muńiyip ķalmaķ**

T. Yaşlı, katı.=**ğaş**

T. Yaşlılar, yaşlanıp küçülen kişi. = **ķérisal**

T. Yatak takımı; =**körte**

T. Yavaş olsa bile durmadan yürümek. =**maŋğilimaķ**

T. Yavaş, uslu, çaresiz.=**münüküm**

T. Yavru, bebek.=**nilķa**

T. Yay. = **ķaŋķiğaķ**

T. Yaygaracı, yalancı. =**şayardi**

T. Yayığın inek sürükleyen çatal şeklindeki tahtası. = **ķayça**

T. Yayığın yağ çıkan deliğine sokulan ahşap kapak. =**ğipça**

T. Yaz mevsimlerinden biri olup, yeni yılın 5. ayının ortalarından başlar. =**kakkuk sayridi**

T. Yediğini içtiğini çıkarmak, kusmak. =**oğuş**

T. Yemeğin önemle tadına bakıp koymak =**öpüp-tétip**

T. Yemek masasının çekmecesi.=**séritma**

T. Yemek pişirip ekmek yapan ocak. =**kan oçaķ**

T. Yemek,yiyecek.=**yégülük**

T. Yemlik; güvercin, tavuğa benzer hayvanların yemliği._=**gazin**

T. Yeni doğan kuzunun gübresi. = **ḳoŋğaḳ**

T. Yenilik. =**muğal**

T. Yer sarsıntısındaki durum, başın bazen yüksek, bazen alçak hissetmesi. =**leŋ-luŋ**

T. Yer tozu. =**yer pori**

T. Yere çok su girdiğinden zayıflamak. =**yéşiḳmaḳ**

T. Yerel yöntemle işlenen krom. = **ḳirim**

T. Yerfıstığı. =**yer yaŋiḳi**

T. Yerine getirmek, sözünü tutmak, sözünde durmak. = **ḳeste ḳilmaḳ**

T. Yerine getirmek. =**saḳit ḳilmaḳ**

T. Yeşerme. =**hodeḳ**

T. Yeşermiş, yeşillenmek. =**meŋleşken**

T. Yeşil üzüm. =**sayla üzüm**

T. Yeşillik. = **ḳiyaḳ-écriḳ**

T. Yetim =**yésir**

T. Yetim; şaşkın. =**öksüz**

T. Yığmak, toplamak. =**löŋlimek**

T. Yiyecek-içeceklerin bol olması,aşıp taşması. =**ileŋ-çileŋ**

T. ‘‘Yoda’’ sözc.bkz. =**yodo**

T. Yoğunluk. = **ḳaḳilaḳ**

T. Yok. =**yoḳla**

T. Yoklamak, gizlice bakmak, kapıdan başını sokup bakmak, başını uzatıp sık sık bakmak. =**şimşanmaḳ**

T. ‘‘Yoḳsaz’’ ile aynı anlamda. =**yoḳsiz**

T. Yoksul,fakir. =**yoḳsaz**

T. Yoksulluk, fakirlik. = **ḳoli üzük**

T. Yol boyları ve kır-bozkırda yetişen bir tür ot. =**éşek tiken**

T. Yol ve ark boylarında yetişen bir tür ot. =**kök emen**

T. Yol veya ırmağın üstünden geçirilen ark. =**köçürme ériḳ**

T. Yontup-koparıp. =**yonup-yumurup**

T. Yorulmak. =**hériḳmaḳ**

T. Yorulmak. =**hömidimek**

T. Yudum.=**ğurtek (2)**

T. Yudum. Miktar bildiren söz.=**öpüm**

T. Yukarı tarafa kaçıp gitmek. =**oylap ketmek**

T. Yukarıdaki ile aynı anlamda =**siḳin**

T. Yumurtlamak.=**kakilimaḳ**

T. Yumurtlamak. = **ḳuymaḳ (2)**

T. Yumuşamak, öfkesi geçmek, anlaşmak. =**yumşimaḳ**

T. Yurt yurt gezen, sözle çok hızlı karşılık veren insan. =**lata aşiḳ**

T. Yurttan ayrılmak =**salcimaḳ**

T. Yuvarlağın tersi. =**soḳa (2)**

T. Yuvarlak ilaç. =**hep dora**

T. Yuvarlak şekil. =**kaŋka (2)**

T. Yuvarlak şekil. =**kaŋkilimaş**

T. Yük sepeti =**kacuva (1)**

T. Yüksek,yetişmiş. =**ösküleŋ**

T. Yüksük. =**şaẖinek**

T. Yün veya pamuk ipten örülen düz halat. = **ḳura**

T. Yünden yapılan düz halat. =**kaşa**

T. Yüz, rengi soluk.=**öŋsül**

T. Yüz,çehre.= **ḳaçar**

T. Yüz-çehre. = **ḳirtiş**

T. Yüzü asık ve ukala.=**suḳlet-sörün**

T. Yüzü koyun düşmek.=**yer ğacimaḳ**

T. Yüzünü-boynunu kızartmak, kıpkızıl kızarmak, öfkelenmek. =**güren köpürmek**

T. Zakkum. =**sögetgül**

T. Zarif basma. =**vaycan çit**

T. Zayıf ve yüksek.=**laŋḳa (1)**

T. Zayıf, aciz, güçsüz. =**incimaruḳ**

T. Zayıf, aciz. =**kötirem**

T. Zayıf, cılız. =**mükürü**

T. Zayıf, güçsüz, cılız. =**lapşaŋ**

T. Zayıf,cılız. =**şeşük**

T. Zayıf,güçsüz.=**inca**

T. Zayıf. = **ḳirtu**

T. Zayıflamak. =**şuşimaḳ**

T. Zayıflıktan veya hastalıktan gözü çökmek. =**girdiyip ḳalmaḳ**

T. Zembil. =**lalo**

T. Zenginleşmek, varlık sahibi olmak. =**közige may tolmaḳ**

T. Zihnini karıştırmak, ahmaklaştırmak. =**galvaŋ ḳilmaḳ**

T. Zil. = **ḳaŋğur**

T. Ziraat. =**ékin**

T. Ziyafetten dönüşte yanında alınan yemek, yiyecek. =**sarḳit**

T. Zor,güç. =**önde**

T. Zulüm, sıkılma. = **ḳisim**

SONUÇ

Bu çalışmaya Yeni Uygur Türkçesiyle ilgili ön araştırma yapılarak başlanmıştır. Ardından Arap alfabesiyle yazılmış olan özgün yapıt ‘‘*Uyğur Şiviliri Sözliği*’’ Latin alfabesine aktarılmıştır. Daha sonra Latin alfabesine aktarılan sözcüklerin Türkiye Türkçesine çevrimi yapılmıştır. Özgün yapıtta yer alan Yeni Uygur diyalektlerine ait maddebaşı sözcüklerin Eski Türkçe ve günümüz Türkçesine anlamsal ve fonetik olarak yakınlıklarının belirlenmesinde Kutadgu Bilig, Divanü Lûgat'it Türk, An Etimologic Dictinoary Pre-Thirteenth Century Turkish, Derleme Sözlüğü, Tarama Sözlüğü ve Türkçe Sözlük ana kaynak olarak kullanılmıştır.

Eski Uygurca, Karahanlı Türkçesi, Harezm Türkçesi ve Çağataycanın devamı olan Yeni Uygur Türkçesi, Doğu Türkçesi grubundandır. Bu sebeple Yeni Uygur Türkçesi, içerisinde birçok Arapça ve Farsça sözcük barındırmaktadır. İncelenen özgün yapıtta da Arapça ve Farsça kökenli sözcükler saptanmıştır. Yeni Uygur Türkçesi diyalektlerine ait bu özgün yapıt içerisindeki Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin bazıları aşağıda verilmiştir.

Hami *(Ar.)*
Hamile *(Ar.)*
Lay *(Far.)*
Malamet (Ar.)
Maŋğal (Ar.)
Seg *(Far.)*
Serhuş *(Far.)*
Sirke *(Far.)*

Özgün yapıt içerisinde yer alan kimi maddebaşı sözcüklerin yalnızca günümüz Türkçesinde kullanıldığı saptanmıştır. Günümüz Türkçesinde varlığını koruyan bu sözcüklerin bazılarında anlamsal ve fonetik farklılıklar tespit edilmiştir. Örneğin; Yeni Uygur Türkçesi diyalektlerinde ‘‘*küpe*’’ anlamında kullanılan ‘‘*söke’’* sözcüğü, günümüz Türkçesi ağızlarında ‘‘*oval*’’[25] anlamında, yine Yeni Uygurcada ‘‘kayısı’’ anlamında kullanılan ‘‘*gula*’’ sözcüğü de Türkiye Türkçesi ağızlarında ‘‘krem rengi, açık sarı’’[26]anlamında kullanılmaktadır. İncelenen özgün yapıtta buna benzer özellikteki sözcüklerden bazıları şunlardır:

Yeni Uygur Türkçesi	**Günümüz Türkçesi**
Loka	*Lok*
Sinçi	*Sinçi*
Şiŋgil	*Cıngıl*
Yarma şaptul	*Yarma şeftali*
Yayaķ	*Yaya*

İncelenen yapıtta Yeni Uygur Türkçesi diyalektlerinde yaşayan bazı sözcüklerin hem Eski Türkçe hem de Türkiye Türkçesinde yaşadığı saptanmıştır. Çalışmada bu tür sözcüklerin Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesiyle olan anlamsal ve fonetik yakınlıkları gösterilmiştir.Özgün yapıtta yer alan bu özellikteki sözcüklerden bazıları şunlardır:

Yeni Uygur Türkçesi	**Türkiye Türkçesi**	**Eski Türkçesi**
in	*in*	*in*
in-	*in-*	*én-*
söyün-	*sevin-*	*sewün-*
sulaķ	*sulak*	*suvlag*
süngü	*süngü*	*süŋü*

[25] *söke→söbe'''*oval’’ DerS.X 3671
[26] *gula II* ‘‘krem rengi, açık sarı’’ DerS VI 2191

süz-	*süs-*	*süs*
ucuz	*ucuz*	*uçuz*
uz	*uz*	*uz*

Yeni Uygur Türkçesi sadece sözcük anlam olarak değil, deyim anlam olarak da günümüz Türkçesiyle hem biçimsel hem de anlamsal benzerlik göstermektedir. İncelenen eserde maddebaşı söz grubu olarak açıklanan ḳ*olini kösey çéçini süpürge ḳilmaḳ* deyiminin anlamı Türkçede kullandığımız *saçını süpürge etmek* deyimiyle birebir örtüşmektedir. Bu örnek de bize Yeni Uygur Türkçesindeki bazı söz grubu biçimindeki yapıların dahi biçimsel ve anlamsal olarak Türkiye Türkçesiyle yakınlıklarının olabileceğini göstermektedir.

Çalışma sırasında, Yeni Uygur Türkçesi diyalektlerinde yaşayan bazı sözcüklerde, Eski Türkçe ve günümüz Türkçesiyle biçimsel ve anlamsal olarak herhangi bir benzerlik saptanamamıştır. Benzerlik saptanamayan sözcüklerden bazıları şunlardır:

idelik, irekte, ikirlik, kösek, köge, ḳavaş, , soçi, sotuḳ, şip, ugilanmaḳ, untuḳ, usḳaḳ.

Çalışmada materyal olarak kullanılan ‘‘*Uyğur Şiviliri Sözliği*’’ yapıtında açıklanan maddebaşı sözcüklerin bir kısmı da ikilemeler ve deyimlerden oluşmaktadır. Yapıtta maddebaşı sözcük olarak açıklanan ikileme ve deyimlerden bazıları şunlardır:

İkilemeler	**Deyimler**
gan-galas	*Ğucuri kelmek*
herreñ serreñ	*Közige may tolmaḳ*
ḳiş-ḳurun	*Ḳaş-ḳapiğiğa ḳarimaḳ*
laḳa-luḳa	*Ḳaşḳa dessimek*
maytuḳ-saytuḳ	*Ḳoltuḳida issinmaḳ*
ögen – sögen	*Ḳoltuḳiğa su pürkimek*

Yeni Uygur Türkçesi diyalektlerinde yaşayan kimi sözcükler Eski Uygurca, Karahanlı Türkçesi, Harezm Türkçesiyle Çağataycaya; Çağataycadan da günümüz Türkçesine bağlanmaktadır. Bu nedenle Yeni Uygur Türkçesi ağızlarında kullanılan bazı sözcükler biçimsel ve anlamsal olarak incelendiğinde bu sözcüklerin Türkiye Türkçesinde ve Eski Türkçede de kullanılabildiği görülmektedir.

Yeni Uygur Türkçesi üzerine yapılan bu çalışmanın bu alanda yapılacak olan diğer çalışmalara ışık tutacağı umulmaktadır.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim,* TDK, Ankara, 1980.

ARAT, Reşid Rahmeti, *Kutadgu Bilig, III, İndeks,* Yay. K. Eraslan, O. F. Sertkaya, N. Yüce, TKAE, İstanbul, 1979.

ATALAY, Besim, *Divanü Lûgat-it Türk Dizini "Endeks"*, (3. Baskı), TDK, Ankara, 1991.

BOZKURT, Fuat, *Türkçe Çağdaş Dilbilgisi,* İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994.

CLAUSON, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish,* Londra, 1972.

DENY, Jean, *Türk Gramerinin Temel Kuralları "Türkiye Türkçesi",* (Çev : Oytun Şahin), TDK, Ankara, 1995.

Derleme Sözlüğü VI, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1993.

Derleme Sözlüğü VII, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1993.

Derleme Sözlüğü VIII, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1993.

Derleme Sözlüğü IX, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1993.

Derleme Sözlüğü X, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1993.

Derleme Sözlüğü XI, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1993.

Derleme Sözlüğü EK I ,TDK, 2. Baskı, Ankara, 1993.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* Aydın Kitabevi, Ankara, 2000.

ERDAĞI, Binnur, "Uygurlar ve Yeni Uygurca", *Çağdaş Türk Dili*, sayı: 119, Ocak 1998: 140-153.

ĞUPURİ, Ğulam, *Uyğur Şiviliri Sözlügi*, Milletler Neşriyatı, Béyciŋ, 1986

JARRİNG, Lund, *An Eastern Turki – English Dialect Dictionary,* 1964.

KARA, Georg ve P. ZİEME, , *Berliner Turfantexte VIII*, Berlin, 1977.

LESSING, Ferdinand D., *Moğolca-Türkçe Sözlük,* (Çev: Günay Karaağaç), TDK, Ankara, 2003.

NECİP, Emir Necipoviç, *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü,* (Çev: İ.Kurban), TDK, 1995.

ÖZEL, Şükrü, *Uygurca Sözlük Çalışması*, Lisans Bitirme Tezi (A), Edirne, 1999.

ÖZTÜRK, Rıdvan, *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil,* TDK, 1997.

ÖZTÜRK, Rıdvan, *Yeni Uygur Türkçesi Grameri,* TDK, Ankara, 1994.

RÖHRBORN, Klaus, *Uigurısches Wörterbuch* II, 1979.

Tarama Sözlüğü III, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1996.

Tarama Sözlüğü IV, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1996.

Tarama Sözlüğü V, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1996.

Tarama Sözlüğü VI, TDK, 2. Baskı, Ankara, 1996.

TEKİN, T. ve M. ÖLMEZ, *Türk Dilleri,* Simurg Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999.

TÖMÜR, Hamit, *Modern Uyghur Grammar (Morphology),* (Çev : Anne Lee), Kitap Matbaası, İstanbul, 2003.

Türkçe Sözlük I, II, TDK, 9.Baskı, Ankara, 1998.

Uyğur Tilinin İzahlik Luğiti, Şinciŋ Ḫelq Neşriyati (Qisqartilmişi), Şinciŋ, 1999.